ATTİLÂ İLHAN

SOSYALİZM ASIL ŞİMDİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Bu kitabın 1. basımı BDS Yayınları (1991, Şubat),
2. basımı (1991, Haziran) ve
3. basımı Bilgi Yayınevi (1995, Eylül)
tarafından yapılmıştır.

© Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
Meşelik Sokağı 2/3 Beyoğlu 34433 İstanbul

Kapak Tasarımı Birol Bayram
Düzelti Necati Balbay
Tasarım ve Uygulama Tipograf (0212) 249 01 01
Dördüncü Basım Temmuz 2005, İstanbul
ISBN 975-458-644-6
OTM 11042401
Basımevi Ayhan Matbaası (0212) 629 01 65
Yüzyıl Mahallesi MASSİT 5. Cadde 47 Bağcılar 34204 İstanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

sosyalizm asıl şimdi

Attilâ İlhan

Deneme

İÇİNDEKİLER

Önsöz yerine 11

İki Sandalye Arasında...

Eski TİP, SP, yeni TİP derken 19
Olaylar kimi haklı çıkardı? 22
'İki sandalye arasında' 24
Yeni 'TİP' fena ıskaladı 27
Nasıl oluşuyor? 30
Bu ne iştir? 33
Türk'ün aklı geç gelir, ama... 36
'Tavan' ve 'taban' 39
Çıkmadık canda 42
Behice Boran ya da 'itaat sosyalizmi' 44
'Sol'da üç nesil 46
Komünistlik diyorlar ya!.. 49
Nâzım 'onların' adamı mı? 52

İşçiler Derseniz...

İşçi sınıfı sosyalizmin 'itici gücü'dür 57
İşçi sınıfı üzerinde oynanan oyun 59
Yarın çok geç olacaktır 62
Sosyalist güçbirliği siyasal düzeyde olasıdır 65
CHP ve AP'ye karşı takınılacak tavır 68
Sendikacılık neden yozlaşır? 71
İşçinin nafakasını kısıp ağayı kollamak bu... 74
Feodal 'kafadan' kurtulmadıkça... 77
İşçisiz olmaz! 80
İşçiler derseniz... 82
İşçilerimiz bir âlem 85
Güler misin ağlar mısın? 88

Tarihsel Yanılgı...

Sosyalizm ne zaman 'yabancılaşma'dır? 93
Tarihsel yanılgı 96
Bir sosyal demokratın 'itirafları' 99
Bâri sosyalistliği işe karıştırmasınlar 102
İslâm ülkelerinde 'geniş cephe' zorunluluğu 105
Parti kurmak!.. 108
Efendim, neymiş?.. 111
Meselenin püf noktası 114
Öcüler gerçekten öcü mü? 117
Tartışmanın aslı astarı... 120
Sosyalizme yanlış itirazlar... 122

Silâhlar da Ağlar...

Yanlış ölmek 127
Bu engeli aşmalıyız 129
Şiddetin tohumu 132
'Silâhlı eylemin eleştirisi' 135
'Silâhlar da ağlar' 138

Yaşayan Görüyor...

'Azgelişmiş' sosyalist kafası 145
'Libertad para Carrillo' 147
"Yürekler acısı bir iş!.." 150
Ne Amerika seviyor, ne Rusya 153
Madrid ve ötesi 156
Sosyalizm asıl yerine oturunca 159
"Murio en su ley!" 161
Portekiz'i kim kurtarır (!) 164
Egemenlik ulusun mu, Amerika'nın mı? 167
Fransız seçimlerini anlamak için 170
Bireyi ne sermayeye ne bürokrasiye kul etmek!.. 173
Özgürlükçü sosyalizm önerisi 176
FKP neden değişti? 179
Santiago'nun başarısızlığı 182
Felipe'nin başarısı 185
Yaşayan görüyor... 188

Moskova'da 'Son Tango'

Evveliyatı var! ... 193
Gorbaçof çeşitlemesi ... 195
Moskova'da 'son tango' ... 198
Bu bahar başka bahar! ... 200
'Açıklık'sa açıklık!.. ... 203
'Zirve'ye çıkan yokuş... ... 206
Günaydın 'tavariş' Bukharin! ... 209
Niye 'itiraf' etmişti? ... 211
Tarihi 'parti' yazarsa! ... 213

Asıl Büyük Çelişki

Kautsky'nin intikamı ... 219
"Menşevikler'in dönüşü" ... 223
Blum'ün 'erken teşhisi' ... 226
Sosyalizm asıl şimdi... ... 229
Gözün aydın Galiyef! ... 232
Çoğulcu sosyalist demokrasi olmaz mı? ... 236
'Sosyalist sol'un hal-i pür-melali... ... 238
'İmparatorluklar' gerçekten batıyor mu? ... 240
Asıl büyük çelişki ... 243
Özür dilemek yok mu? ... 245

Sosyalizm Tükenmez

Moskova'ya uçan kuşlar!.. ... 251
'Sansaryan Han'ı ... 254
'İtaat sosyalizmi' olur da... ... 256
Sosyalizm gündemdedir... ... 258
'Öteki' Türkler... ... 261
Yıldızın karardığı anlar... ... 263
Neye niyet, neye kısmet? ... 266
Sosyalizm tükenmez! ... 268
"Demokrasinin ekonomik yönü sosyalizmdir" ... 271
'Dikta' nerede başlar! ... 273
Sosyalizmin 'evrensel modeli' yoktur ... 276

Rusya'ya Doğru Bakmak

Rusya'da neler oluyor? ... 281
İşin 'evveliyatı' var! ... 283

'Başka türlü düşünmek!' 286
Acele işe 'şeytan' karıştı 288
İntiharlar neyi gösterir? 291
Yeltsin'e dikkat! 293
'Parti'nin 'idam hükmü!' 296
Her şeyin başı, demokrasi 298
Gorbaçof'un suçu: 'sosyalistlik' 301
'Boris, tıy nı prav!' 303
Ruslar da anlayacak! 306
Gorbaçof'un 'hakkı' Gorbaçof'a 308
Rusya'ya 'doğru' bakmak!.. 311
Rusya 'faktörü...' 314
'Akbabalar' üşüşünce... 316

Yoksulluk Patlaması

Rezillik paçadan akıyor 323
'Geçiş dönemi' 325
İlk 'işaret' Litvanya'dan!.. 328
İkinci 'işaret' Polonya'dan... 331
Devlet, ekonomiden 'çekilmiş,' ama... 334
Kırk katır mı, kırk satır mı? 336
'Özelleştirme'nin sonucu: 'Yoksulluk patlaması!' 339
Sıra Bulgaristan'ındı... 342

Asya Türkleri Uyanıyor

Hey koca Türk!.. 347
Ankara / Bakû ekseni 350
Asya Türkleri uyanıyor! 352
Bir 'tuhaflık' yok mu? 355
Aliyef'e haksızlık!.. 358
Aliyef'in 'Hakkı', Aliyef'e... 360

'Mazlum Milletler' Oldukça...

'Üçüncü dünya'cı 'radikal söylem...' 367
'Mazlum milletler' oldukça... 369
Gerçek 'sol'a çıkar yol 372
'Sosyalist' sol birleşebilse!.. 375
Sosyalistler neden 'ıska geçiyor?..' 378
İki taraflı 'yozlaştırma...' 381
'Dönekler' nereden çıkar? 383

'Yükselen değerler' ne zaman caziptir? 386
2000'li yılların Türk solcuları 389
Türk 'devletçiliği' sosyalist değil, anti-emperyalisttir!.. 391

Meraklısı İçin Ekler

'Londra enternasyonal'ı 397
'Brüksel enternasyonal'ı 399
'Enternasyonal'lar savaşı... 402

ÖNSÖZ YERİNE

İşin garibi, bazen, aklıbaşında sandıklarım da söylerdi: "— Kafaları neden karıştırıyorsun?"

Kafa karıştırmak dedikleri, benim, sosyalizm üzerinde iyi kötü düşündüklerimi, dünyanın sayılı kuramcılarından okuduklarımı, Türk okurlarına aktarmaktaki ısrarım. Bilenler bilir, 1950'lerden beri, fırsat buldukça bunu yaparım; dahası, 'sosyalist' geçinen kimselerin, daha doğru, daha gerçekçi düşünmelerine, olayları daha kapsamlı değerlendirmelerine, yardımcı olduğuma inanırım. Acaba bu onları niye rahatsız ediyordu? Dünyanın başka ülkelerinde, hemen her aydının bildiği bazı gerçeklerin, Türk aydınlarına aktarılmasından niye tedirgin oluyor, bunu 'kafa karıştırmak' sanıyorlardı?

Bunu ben çok düşünmüşümdür.

YÖNTEM VE UYGULAMA

Bir tarihte, (1950'nin ilk ayları olabilir) bana **Bakunin**'in özgürlükçülüğü üzerine söylev çeken **Magda**'ya, 'dogmatik' sosyalizmin bilinen suçlayıcılığıyla karşı çıkmıştım; o terli memelerini, balina yavruları gibi, **Montparnasse**'daki **Dupont Kahvesi**'nin terastaki masasına yayarak, gülmüş:

"— ... sen, demişti, militan değil, müminsin: Bunlardan ilki aklını ve metodunu, rasyonel olarak kullanan-

dır, ikincisi coşkularıyla hareket eder, eylemlerinin rasyonel açıklaması yapılamaz!"

Bu iş Paris'te oluyor, kül rengi bir soğuğun, ince buzlu bir sis halinde genişlediği, bir kış akşamında! Sosyalizmin temel sorunlarını, açık açık tartışmaya kalkışınca; buna 'kafa karıştırmak' diyenler, bana hep bu sözleri hatırlatmıştır. Besbelli bunlar, Türk sosyalistlerinden, rasyonel bir kafayla yöntemi Türkiye gerçeklerine uygulamalarını, uygulamalar üzerinde serbestçe tartışmalarını, beklemiyorlardı; bekledikleri birilerinin (artık onlar kimse) gökten vahiy inercesine bulacağı bazı gerçeklere, berikilerinin körü körüne inanmasıydı! Aksi halde, sorumluluğunu üstlenerek, bazı önemli şeyleri tartışmaya açmak, niye 'kafa karıştırmak' olsun?

Başka türlü ele alınırsa, bu davranış, siyasal düzeyde katılımcı, elbirliği yapmaya yatkın, bir toplumcu görüşü olmaktan çok; kafası, daha şimdiden sımsıkı bir 'silsile-i meratib'in içindeki yerini almış, kendinden aşağıdakilere düşünmek ve tartışmak hakkını tanımak istemeyen, diktacı bürokrat davranışıdır.

Ama bu kadar da değil! O yıllarda bir gece, kirli bir karı yaldızlayan sokak lâmbalarının ışığını, penceremden seyrediyordum. Birden aklıma geldi; aslında bu davranış **Marks**'ın yöntemi ile yöntem uygulamasını da birbirine karıştırmaktan, yani teoriyi gerçeğiyle bilmekten doğuyordu. İşin doğrusu, toplumsal gerçeklere uygulandı mı, bize geçerli sonuçlar verebilecek olan, **Marks**'ın diyalektik yöntemidir; bilindiği gibi, bu yöntemi, o Hegel'den devralmış, kendi deyimiyle 'tersyüz ederek, devrimci biçimine sokmuştur'. Adamın verdiği anahtar bu! Sen bir kere yöntemi öğrenebilirsen, onu çeşitli zamanlarda, çeşitli yerlerdeki toplumsal koşullara uygulayabilir; bu uygulamalardan, çeşitli sonuçlar çıkarabilirsin!

Bunu ilk olarak elbette kendisi yapmış; yöntemini uygulayıp, kapitalizmin gelişme yasalarını çıkardığı ortam, 19. yy'da endüstrileşme humması içindeki **Avrupa ortamı**! Şimdi dünyada artık bilmeyen kalmadı: **Marks**'ın yöntemi ne kadar doğruysa, bulduğu toplumsal yasaların çoğu ne kadar geçerliyse; bunların uygulanması sırasında, yanlışlığı meydana çıkanlar, düpedüz sırıtanlar, o kadar çok. Bu, yöntemin doğruluğunu kuşkuya düşürür mü, sanmıyorum; koşulların değişmesiyle, uygulamaların yetersiz kalması; ya da, uygulayıcıların, toplumsal ve insancıl kuşkuları yeterince ciddiye almaması yüzünden ileri gelen bir şey.

Payı büyük, ama...

Örneksiz konuşmayalım mı?

Maurice Clavel'de okumuştum: **Marks**'ın **Engels**'le mektuplaşmalarından anlaşıldığına göre, **Marks**, ünlü eseri ***Das Kapital***'i, 'dünya devrimi' olmadan bitiremeyeceğinden korkuyormuş! Yıllar yılı, her ne kadar Stalinistler de, Troçkistler de, kapitalizmin hemen yarın, mutlaka çökeceğini söylemişlerse de, aradan geçe bunca zamana rağmen, 'dünya devrimi' ufukta görünmüyor; tam tersine, 20. yy bir 'milliyetçilik'ler yüzyılı oldu. Bunun nedeni, elbette **Marks**'tan sonraki ekonomik ve sosyal gelişmelerin, onun o tarihteki uygulamasıyla vardığı, sonucu değiştirmesinden doğuyor.

İncesini ararsanız, **Mark**, sosyalist devrimi sanayileşmiş Batı Avrupa'dan bekliyor; üstelik sonradan kapitalistleşecek 'üçüncü dünya' ülkelerindeki gelişmiş kapitalizmin, Avrupa'daki sosyalizmi tehdit edeceğinden kaygı duyuyordu. Bildiğiniz gibi, tam tersi oldu bunun! Şimdi bundan ne çıkar, yöntemin yanlışlığı mı; hayır, yön-

temin o uygulamasından sonra, sonucu değiştiren koşulların ve etkenlerin meydana çıktığı! Gerçekçi bir aydına düşen, artık elle tutulur somut gerçeklere ters, eski bir duruma göre yapılmış uygulamaları, geçerli saymakta direnerek; **Çavuşesku, Jivkof, Husak, Hoenecker** gibi gülünç olmak değil; yöntemi yeni koşullara ve durumlara, doğru olarak uygulamayı öğrenmektir!

Birinci tutum, dogmatik ve geçersiz tutumdur, nesnel durumu görmemek için, gerçekleri inkâr edip, özgürlükleri kısıtlar; giderek, önce **'Parti'**nin, sonra **'Merkez Komitesi'**nin, sonra **'Politbüro'**nun, sonunda tek bir adamın, **'Genel Sekreter'**in diktatörlüğüne yol açar; ikinci tutum, diyalektiğe uygun esnek ve geçerli tutumdur ki, uygulamada sağlam sonuçlara ulaşabilmek için, özgürlüğü ve tartışma ortamını zorunlu sayar. Birincisinde, sosyalizm, bir yöntemin çeşitli yerlerde uygulanmasıyla elde edilebilecek, çeşitli bir denemeler bütünü olarak ele alınmıyor; bir kerede olmuş bitmiş, kutsal kitaplarda yazıldığı gibi tek satırı değiştirilmez, bir dogmalar bütün halinde ele alınıyor; işte bu yüzden de, sorun, dogmalara değil de yönteme bağlılık olarak kondu mu, adına en hafifinden 'kafa karıştırmak' deniliyor.

Hem galiba, biraz da tembel işi bu, zihinsel konforlarını bozmamak için, hazır bir reçetenin üstüne, yan gelip yatıyorlar; ama bu yan gelip yatma, toplumsal ve insancıl gerçekler tarafından yalanlanıyormuş; ama, tek taraflı uygulamalar, kitle halindeki kıyılmalara, yürekler acısı dramlara yol açıyormuş, ne gam! 20. yy'ın ilk on yılı, (**Marks**'ın öngörmediği toplumlarda da olsa) sosyalizm uygulamalarının denenmeye başlandığı bir dönem olarak görünmüştü; 20. yy'ın son on yılı, bu denemelerden alınan acı sonuçların, nihayet anlaşılıp kabul edildiği bir dönem olarak başlıyor.

Sosyalizm, imana dayanan, müminlerinin yumrukla döşlerini dövmelerini öngören, mistik bir tarikat değildi. Diyalektik, karşıtlıkların aynı yerde ve her yerde, bir şeyde ve her şeyde, çatışmasını ve iç içe olmasını gerektiriyor; her şeyde, her yerde böyle olacaktı da, sosyalizmin uygulanıldığı yerlerde, yani kendi içinde olmayacak mıydı?

Yanılma payı elbette büyüktür, ama metoda ait olduğu şüpheli.

Yanılanlar, tarih boyunca olduğu gibi, yine yöneticiler.

İki Sandalye Arasında...

ESKİ TİP, SP, YENİ TİP DERKEN

5 Mart 1977

Geçenlerde, bir haber: **Sosyalist Parti**, seçimlere katılmanın yasal koşulu olan, on beş ilde örgütlenmeyi başarmış; sonbahara değin, daha da güçlenip, seçimlerde şansını deneyecekmiş!

Sosyalist örgütler öylesine irili ufaklı parçalandı ki, işin ehli olmayanlar bu **Sosyalist Parti** de hangisi diyebilirler; (ayıp da ederler, partinin lideri **Mehmet-Ali Aybar** olduğuna göre, hiç değilse bir yerlerden gözlerine ilişmesi gerekirdi) onun için, isterseniz iki üç kelimeyle özelliğini belirteyim: SP, eski TİP'in bir koludur, 30 Mayıs 1975 günü kurulduğuna göre hayli genç, bu kadar kısa sürede seçimlere katılabilecek bir çapa ulaştığına göre hayli çalışkandır. Genel platformu, özgürlükçü sosyalizm ilkelerine yatkın görünüyor; böyle olması olağan; çünkü hatırlayanlar olacaktır, eski TİP'te **Mehmet-Ali Aybar**'la **Aren/Boran** takımı arasındaki uyuşmazlık, tam da bu özgürlükçülük ve bağımsızlık noktasından çıkmıştı. **Aybar, Sovyetler**'in **Çekoslovakya**'yı basıp özgürlükçü **Dubçek** deneyini bozmalarına İtalyanlar, İspanyollar, Fransızlar gibi derhal karşı çıkmış, oysa partinin içinde bazı yönetici ve militanlar bunu uygun görmemişti. İşin içi-

ne başka nedenler de karıştı, sonunda **Aybar** aşağı yukarı kurduğu, geliştirdiği, yıllarca kazasız belâsız yönettiği, partisinden ayrılmak zorunda kaldı.

İşte **Sosyalist Parti** eski **TİP**'i **Aybar** çizgisinde sürdürüyor. Peki ya ötekiler?

Eski **TİP**, **Aren/Boran** takımının elinde sendeleyip, bir süre sonra da olmadık bir nedenden kapatılınca; (Kürtçülüktendi sanırım) partinin yöneticileri, yeniden bir parti örgütleyip örgütlememek konusunda, uyuşamadılar; sözgelişi **Aybar**'a karşı **Boran**'ın yanında yer alan **Aren** 141/142 durdukça, yeni bir sosyalist partinin daima eski **TİP**'in akıbetine uğrayabileceği fikrini savundu, yeni **TİP**'in kuruluşuna katılmadı.

Yeni **TİP** kuruldu yine de, **Behice Boran**, **Nihat Sargın** ve arkadaşları, aralarına katılan **Yalçın Küçük** gibi genç ama yetenekli toplumcularla, deneylerini yenilediler. Hangi çizgide mi, daha Ortodoks bir çizgide! Bürokratik merkeziyetçilik biçimine dönüşmüş, sosyalist denemelerini eleştirmiyor; her ne kadar bağımsız bir sosyalizmden yana görünüyorlarsa da, **Sovyet** deneyine gizlemedikleri bir sempati duyuyorlardı. Örgütlendiler, hem de çabuk. Belli başlı illerimizde şubeleri kuruldu. **DİSK** içinde, onlardan yana bazı sendikacı yöneticilerin olduğu söyleniyordu. Bundan bir yıl kadar önce eski **TİP**'in kaymağını yeni **TİP** yiyecek deseniz, yadırgamazdı kimse.

Seçimlerde, bilirsiniz belki, bunlar **CHP**'yi desteklediler. O kadarla kalmadılar üstelik, bir ara **TİP**'in **Ecevit**'in bütün çıkışlarına dayanak olduğu, **Türkiye**'de gerçek bir demokrasinin ve sosyalizm olanaklarının ancak **Ecevit** iktidarı ile gerçekleşebileceğini söylediği görüldü. O kadara vardı ki bu iş, öteki sosyalistler, bu arada **Sosyalist Parti** yeni **TİP**'i **CHP**'nin 'kuyruğu' olmakla bile niteledi.

Hakseverlik gereği, yeni TİP'in de sözün altında kaymayıp **Aybar**'ı ve arkadaşlarını her türlü boyayla boyadığını söylemeliyiz.

Hepsi bu kadar mı?

Hayır, **Boran**'ın yeni TİP'i daha kurulurken **Aybar**'a karşı çıkışında güçbirliği ettiği **Sadun Aren** takımı (Emek Grubu da derler) tarafından yalnız bırakılmıştı ya, giderek, ortalıkta siyasal örgütleri parti olarak görünmeyen, ama kendilerine 'Toplumsal İlerlemeciler', ya da 'İleri Demokrasiciler' (TKP) adını veren birtakım sosyalistler, el altından yeni TİP'e çelme takmaya başlıyorlar. Bunların yurtdışında da etkinlikleri olduğunu işitiyoruz. Dergileri mergileri çıkıyor, buradaki bazı sosyalist aydınlara ve kuruluşlara iletiliyor. Özellikleri, TİP'e yüklenmek! Bir de, esaslı bir Ortodoksluk içinde olmak, **Sovyet** yandaşlığı.

Şimdi akıl sahibi herkes der ki, Allah Allah, yeni TİP de **Sovyet** deneyine saygı gösterdiğine göre, öteki niye buna saldırır. O kadarla bırakmaz, yan örgütlerle ortalarda belirip, yeni TİP'in elinde saydığı bazı kaleleri, birer birer düşürmeye koyulur. Bir ara DİSK içinde de hayli etkinleşir. İşin garibi bu Sosyal İlerlemeciler de, tıpkı yeni TİP gibi esaslı bir **Ecevit** hayranlığı ve izleyiciliği içindedirler, **Türkiye**'de demokratik bir ortamın tek güvencesi olarak **Ecevit**'i gördükleri gibi güçlerini handiyse bir CHP iktidarı için seferber etmiş haldedirler.

Eh, çok kaba hatlarla, eski TİP'i üçe dağıtan eğilimleri çizmiş olduk. Canınız sıkılmazsa, olayların hangisine hak verdiğini de araştırırız. Yandaşlık etmek amacıyla değil, yoo, nesnel olarak durum değerlendirmede, hangisinin başarılı olduğunu araştırmak için.

Oldu mu?

OLAYLAR KİMİ HAKLI ÇIKARDI?

6 Mart 1977

Çekoslovak olayında, Aybar'ın tutumu; Sovyetler'e yöneltilmiş, ciddi eleştiriler içerir. Durumu, ağzından dinlemek istemez misiniz:

"... Çekoslovakya olayları dünya sosyalist hareketine ağır bir darbe indirmiştir. Yaygın ve sert tepkilere yol açmıştır. Programında bağımsızlığı tüm uluslar için temel bir ilke olarak ilan etmiş olan TİP, Çekoslovakya'nın işgali gibi bir olay karşısında elbet suskun kalamazdı. İnanmış sosyalistler için Çekoslovakya'nın işgalini hoş görmeye olanak yoktu. TİP adına Genel Başkan, işgalci güçlerin başını çeken Sovyetler Birliği'ni kesin biçimde kınamıştır..."

Aybar, sonradan yeni TİP'i kuracakların kendisine eski TİP içindeki muhalefetlerini şöyle tanımlıyor: "... TİP'in 3. Büyük Kongresi'nin yaklaşmakta olduğu o günlerde partinin en yüksek yürütme kurulu olan Merkez Yürütme Kurulu'nun 5 üyesi ortak bir önerge ile genel başkanın konuşmalarında geçen özgürlükçü sosyalizm, güleryüzlü sosyalizm gibi deyimlerin parti görüşü olmadığı hakkında bir karar alınmasını istediler. Böylece parti içinde muhalefet başlatılmış oluyordu..."

Aybar'ın kanısına göre, "... muhalefetin başını çekenler gerçekte sosyalizmin, emekçi yığınların eyleminde gelişen özgürlükçü bir teori olmasına karşıydılar. Tartışmalarda bu nokta iyice ortaya çıkmıştır. Bize karşı savunulan sosyalizm görüşü noktalanmış bir teori yani bir dogma idi."

Özetlersek, sorun Aybar'ın Dubçek'in 'insan yüzlü sosyalizm' diye anılan özgürlükçü sosyalizm fikrini sa-

vunmasından çıkmıştır, muhalifleri ise bu deneyi silah zoruyla dağıtan Sovyetizmin kanıtlarını benimser gibi görünmüşlerdir. Olaylar kimi haklı gösterdi?

İsterseniz, Yugoslav Komünist Partisi kurucularından Ante Ciliga'nın dediklerini belleğimizden çekip çıkaralım: Sovyetler bu işi, diyordu, Amerika ile aralarındaki 1944/45 antlaşmalarına uygun olarak yaptılar, önce Washington'a haber verdiler, Johnson, Moskova'ya eski anlaşmaları geçerli sayıp saymadıklarını sordu. Moskova geçerli saydığını bildirdi, uygulamada da titizlikle uydu zaten. Sovyet tankları Bohemya içlerinde Amerikan/Rus birliklerinin 1945'te buluştukları yerde durdu. Tamam, Ciliga'nın dediklerinden ne çıkıyor, Rusya'nın Çekoslovakya davasında hiç de genellikle sanıldığı gibi sosyalizmin çıkarları açısından hareket etmediği, tam tersine, Rusya'nın çıkarlarını düşünerek, daha da pisi, Amerika ile mutabık kalarak hareket ettiği. Bunu bağımsız ve içten bir sosyalistin kınaması mı geçerli olurdu, onaylaması mı? Burada Aren/Boran takımı yanılmışlardır. Şöyle bir savunmaları olabilir elbet, diyebilirler ki, o sırada Çekoslovakya'da yönetimi elinde tutan kadro güvenilebilir bir kadro değildi, Batı Almanya ile el altından uyuşmuş bir kadro idi, memleketi kapitalizme satacaktı vs...

Bakalım İspanyol Komünist Partisi Genel Sekreteri, kitabında bu konuda ne diyor: "... Çek olayları başladığı zaman, biz, Çekoslovakya'da sosyalizmin tehlikede olmadığına, Dubçek'in ve öteki arkadaşların Sovyet Rusya ilişkilerini kesmek istemediğine, sadece siyasal yönetim sistemini daha geniş sosyalist bir demokrasi doğrultusunda değiştirmek istediğine emin bulunuyorduk. Bu değişme sırasında sosyalist olmayan bazı güçler işe karışmış da olsalar, onları tehlike saymıyorduk. Çünkü biz Novotny dönemi Çekoslovakya'sını da, o tarihler-

de yığınlarda görülen siyasal isteksizliği de, buna mukabil 1968 1 Mayıs törenlerinde partinin yeni yöneticilerini coşku ve heyecanla kuşatmış halk yığınlarının kendiliğinden doğan ve gerçek yakınlığını da görmüştük, hissetmiştik ki bu adamlar, halkın da desteği ile sosyalizme karşı olan akımları dizginleyebilirler. Dubçek, SSCB'de sosyalizmin kurulmaya başladığı ilk yıllarda, bu işe babasının yanı başında katılmış gerçek bir devrimci sosyalistti. Son zamanlarda ölen Smirkovski'nin kardeşini İspanya iç savaşı sırasında tanımıştık. 1950 yılları baskısı sırasında çok çeken, yaman bir katlanma gücü gösteren Pavel'i ise iç savaşın ünlü Uluslararası Tugaylar'ından biliyorduk. Bu adamlar rejimi değil siyasal yönetim sistemini değiştirmek istiyorlardı."

Hal böyle olunca, o tarihte duruma doğru teşhisi TİP içindeki gruplardan hangisi koymuştu, açık: Aren ve Boran yanılmışlardı.

Aren ortalarda, şimdilik, acemi bir yazarın yazmış olduğu izlenimi veren, kötü gazete yazılarıyla görünüyor; kendisini sevenleri, bilgisinden ve siyasal "ihata" yeteneğinden kuşkulandırıyor. Ama Boran, bir partinin başındadır, Çek olayındaki yanılgısı örgütünü de önemli yanılgılara sürüklemektedir. En azından, tereddütlere!

'İKİ SANDALYE ARASINDA'

7 Mart 1977

Kefere mefere ama, Fransızların sevdiğim sözleri vardır; sözgelişi şu, rahatsız durumları anlatmak için kullandıkları, "İki sandalye arasına oturmuş gibi" deyimi! Mü-

barekler sanki yeni TİP için söylemişler bu sözü; ne vakit partinin siyasal durumunu düşünsem, hemen dilimin ucuna geliyor.

Neden diyeceksiniz? Bakın, neden:

Yeni TİP, bir yerde, 'bağımsız' parti olmak derdinde, Türk sosyalizmi yapmak niyetinde; bir yerdeyse, **Sovyet** yandaşı tutumu sürdürmek istiyor; oysa içte de dışta da, sosyalizm düzeyindeki gelişmeler, bu iki tavrı karşıtlaştırmaktadır. Anlatmasam da biliyorsunuz, günümüzde bağımsız sosyalizmler, iktidardaki sosyalist deneylere, eleştirel yaklaşımları geliştiriyorlar; bırakın sosyalistleri komünistler bile, o ki bağımsızlıklarını ellerine alıyorlar, başlıyorlar Sovyetizmi, **Mao** sosyalizmini kendilerine göre eleştirmeye! Bu yolda son derece ileri gidenleri oluyor. Buna karşılık, uygulamada eleştiriden kaçınıyorlar. Onlara da gittikçe 'uydu' lafını, bu kere Amerikan propagandası değil, sosyalistlerin çoğunluğu yakıştırıyor; sözün kısası, hem bir tarafı tutmak, hem bağımsız sosyalizm yapmak mümkün olmaktan çıktı.

Yeni TİP'e gelince, liderinin (haksızlık etmeyelim, yöneticilerinin) **Çekoslovak** olayındaki tutumu, sonrası için partisini bağlıyor. O tarihte **Sovyetler**'i haklı görmediler mi bunlar, "Güleryüzlü sosyalizm", "İnsancı sosyalizm" deyimlerine karşı çıkmadılar mı; kendileriyle tutarlı olmak için, bu tür sosyalizm uygulamalarına karşı olmak zorundalar; oysa dünyadaki gelişmeler, bağımsız sosyalist modellerin, tam da bu güleryüzlü, insancı, özgürlükçü sosyalizm çizgisinden geldiğini gösteriyor; kalıyorlar mı **"İki sandalye arasında"**? Ya tükürdüklerini yalayacaklar, diyecekler ki biz yanılmışız, o zaman eski TİP'in asıl yönetici kadrosu haklıymış, bağımsız ve özgürlükçü sosyalizm ancak merkeziyetçi bürokrasi diktalarına eleştirel bir yaklaşımla beraber yürütülebi-

lirmiş ya da bağımsızlık iddialarından, Türkiye için sosyalizm tavırlarından vazgeçecekler; diyecekler ki yok arkadaş, biz yeni **Türkiye İşçi Partisi** filan değiliz, Sosyal İlerlemeciyiz ve de **Sovyetler Birliği** sosyalizminin hınk deyicisiyiz.

Hoppala, bu 'Sosyal İlerlemeci' lafı da nereden çıktı? Bu da yeni TİP'in öteki dramı!

Çeşitli yayın organları (en önemlisi Atılım), çeşitli kuruluşlar içinde görülen, bu sosyalizm akımı; klasik, Ortodoks bir akım: Bağımsızlık filan bildiği yok, (TKP) düpedüz Rusçu; besbelli, **Türkiye** koşulları içinde sosyalizmin küt diye olamayacağını anladığından, eskisine oranla ileri demokrasicilik stratejisine yatmış bir hareket. Güçlenir gibi bir hali var. Pratikçe CHP'yi destekliyor. Şimdi görüyor musunuz yeni TİP nasıl açmaza düşmüş: **Boran** takımı da CHP'nin ardına takılmıştı. Hatta seçimlere bile girmedi, bu kere girer mi girmez mi bilinmez, girse de girmese de, kuruldu kurulalı **Ecevit** izleyiciliğini gözden silemez, **Ecevit**'in neyi nereye götüreceği gittikçe belirsizleştiğine, üstelik Sosyal İlerlemeciler bu rolü yeni TİP'ten çaldığına göre, şimdi ne yapacak? CHP'yi eleştirmek, **Ecevit**'in soldan bakılınca görülebilen açıklarını göz önüne sermek; bu arada iyice bağımsızlığı benimseyip, gerekirse merkeziyetçi bürokrasilerin sosyalist eleştirisine geçmek akıllı bir tutum; akıllı bir tutum ama, bu tutumu **Behice Boran** ve arkadaşlarından çok evvel, taa **Çek** olayı sırasında bugün **Sosyalist Parti**'yi sürdüren **Mehmet-Ali Aybar** ve arkadaşları tutmuşlar, yeni TİP yine "İki sandalye arasında" kaldı mı sana?

Boran takımı, yukarı tükürse Sosyal İlerlemecilere bulaşıyor, aşağı tükürse **Sosyalist Partisi**'ne, bu iki ekip, hem kendi içlerinde tutarlı, hem eylemlerinde: İlki bağımsız

mağımsız değil, özgürlükçülükten anlamaz, bürokratik, hınk deyici bir akım; ikincisi, bağımsız, özgürlükçü, insancı, gerçekten Türkiye koşullarına göre tasarlanmış bir sosyalizmden yana, bürokratik sosyalizmin her biçimini de –aralarında babası da olsa– eleştiriyor.

Yeni TİP ne yardan geçebiliyor ne serden, bu nedenden de, "İki sandalye arasında" son derece huzursuz, gittikçe bocalıyor. Üstelik, Türkiye'de daima çok etkili olmuş Batı Avrupa'daki sosyalizm gelişmelerinin özgürlükçülüğe yönelmesi, tabanındaki tedirginliğini artırmaktadır. Peki, ne yapmalı? Hep söylerim, nasıl "Biraz gebe" olunmazsa, tıpkı onun gibi "Biraz özgürlükçü", "Biraz demokrat" olunmaz, ya bağımsızlığı, özgürlükçülüğü bütün sonuçlarıyla benimsersiniz, ya da gider sosyal ilerlemecilere katılırsınız.

YENİ 'TİP' FENA ISKALADI

31 Mart 1977

Hoş geldin, arkadaş, merhaba, geç, şöyle otur, biliyorum TİP üyesisin, daha önce yazdığım bazı şeyler canını sıktı, tartışalım istiyorsun, haklısın da, insanın kafasına bir şey takıldı mı, gidip tartışmalı! Yoksa arkadan konuşmak olur, dedikodu olur, aklı başında insanlara yakışmaz.

Nasıl, fikrime katılıyor musun, sana katıl diyen kim, bu senin en doğal hakkın, ama istersen sorunu biraz açayım, işçi hareketlerinin daha gelişmiş olduğu memleketlere de bir göz atarak konuyu elleyelim külleyelim.

Sanırım, sosyalizmin bir işçi hareketi olduğunda mutabıkız.

Bu, bir ülkedeki sosyalist hareketler işçi tabanına oturmadıkça, havagazı demektir. İşçi tabanıysa bir anlamda sendikalar, sendika konfederasyonları, tamam mı? Sosyalizmin doğduğu, büyüdüğü, geliştiği batılı toplumlara bakıyoruz, gördüğümüz nedir, bazılarında işçi tabanı sosyal demokrat dediğimiz tatlısu sosyalistleri tarafından denetlenmektedir, bazılarında ise solcu sosyalistler ya da komünistler tarafından, yok, olmadı, galiba şöyle söylemek daha doğru olacak, bazılarında işçi tabanı sosyal demokrat eğilim gösterdiği için sendika konfederasyonları o havada, bazılarında solcu sosyalist, ya da komünist eğilim gösterdikleri için, bu havada.

Mutabık olacağımızı sandığım bir şey daha söyleyeceğim; sosyal demokratlar, kapitalizmi temelde kabul edip, şurasını burasını onarmakta işe yarar kılabileceğini sanan, bir akımı oluştururlar.

Şimdi bak, bir ülkede eğer işçi tabanı sosyal demokratlar tarafından denetleniyorsa, o ülkede solcu sosyalizm de, devrimci sosyalizm de gelişemez oluyor, güdük kalıyor, üstelik tutuculara, liberallere, hatta faşistlere karşı devrimci sosyalizmden gelen güçbirliği, işbirliği önerileri karşı tarafça ya cevapsız bırakılıyor, ya da kibarca reddediliyor. Buna karşılık işçi tabanının devrimci sosyalizm tarafından denetlendiği ülkelerde, sağcı sosyalizm eğer açıkça ihanet halinde değilse, solcularla ve devrimci sosyalistlerle işbirliğine talip oluyor, işin güzeli, bu işbirliği gerçekleşiyor.

Tamam haklısın, somutlaştıralım.

Al eline **Almanya**'yı!

Bu ülkede, bildiğin gibi, işçi hareketi kökeninden başlayarak sosyal demokrattır. Hal böyle olunca, sosyal demokrat partisiyle özdeşleşmiş, bu partinin **Bad Gödesberg** programından bu yana da gittikçe sağa kaymıştır.

Almanya'da solcu sosyalistler ve devrimci sosyalistler, istedikleri kadar solun güçbirliğine heveslensinler. Sosyal Demokrat Partisi onlara cevap bile vermez, gider Hür Liberal bilmem ne partisi ile koalisyon yapar. Aynı toplumsal gerçek, İngiltere için de geçerli, orada da bildiğin gibi, Labour Party adındaki sosyal demokratlık işçi sendikalarıyla içli dışlıdır. Hatta Labour Party'yi, bu sosyal demokrat sendikalar gerçekleştirmişlerdir. Peki hiç orada sosyalistler arası güçbirliğinden söz edildiğini duydun mu sen, hayır mı, hayır ya, sosyal demokrasi kendisini güçlü hissettiği sürece, hele işçi tabanını elinde tutuyorsa daha solundan gelen güçbirliği önerilerine kulak tıkamayı âdet edinmiştir.

Güçbirliği işine gelmez de ondan, aklı pastayı kendi başına yiyebileceğini kestiğine göre, niye kalkıp da bunu kendisinden daha güçsüz olduğuna hükmettiği öteki solcularla paylaşsın?

Şimdi gelelim Türkiye'ye!

DİSK bir ölçüde TİP'in bir ölçüde SDP'nin denetimi altında iken, CHP, TÜRK-İŞ'le tam bir özdeşleşmeye gidemediği sürece, TİP'ten ya da SDP'den gelecek bir güçbirliği önerisi CHP için ilginç olabilirdi. Ama DİSK'i –kim bilir belki de Genel-İş'i sırf bu amaçla bu konfederasyona kaydırarak– içinden fethettikten sonra, daha solundan gelebilecek bir güçbirliği önerisine evet demesi olmayacak bir şey. Yeni TİP'in yöneticileri işte bunu saptayamadılar. Bir de neyi, CHP'nin seçim kampanyasını solda, kendi koyduğu kurallar altında değil, sağda, AP'nin koyduğu kurallar altında sürdüreceğini! Hal böyle iken, nasıl kalkar da Ecevit, TİP'le güçbirliği yapar? Olmayacak duaya amin.

O zaman nasıl Çek olayında doğruyu gören bugünkü SDP'nin yöneticileri ise, CHP ile güçbirliğinin hem bu parti tarafından reddedileceğini kestirdikleri, hem de da-

ha ilk gününden seçime katılacaklarını ilan ettikleri için, bu defa da duruma doğru teşhis koyup kararı doğru alan SDP (Sosyalist Parti, yeni adıyla Sosyalist Devrim Partisi) yöneticileri olmuşlardır. Şimdi sen TİP'li olarak Behice Boran'ın Ecevit'in nazik fakat soğuk red mektubunu aldıktan sonra, "**Sosyalist bir partinin ilk amacı seçime girmektir,**" demecine güler misin ağlar mısın? Böyleydi de, niye üç seçimdir CHP'ye çalıştılar?

Solcu sosyalizm, devrimci sol, işçi sınıfının gücünü arkasına almadığı sürece, sosyal demokrasiden ona hayır gelmez. Aldı mı güçbirliği hazırdır: **Fransa**'ya, **İtalya**'ya, **İspanya**'ya baksana!

NASIL OLUŞUYOR?

22 Temmuz 1977

CHP kazığını yedikten sonra 'kuyrukçuluktan' vazgeçen TİP'in Genel Başkanı, Boran demiş ki, **iş Türkiye'de bir hükümet oluşturmak gibi sadece siyasal bir iş sayılmamalıdır, bunun kökeninde toplumsal çelişkiler, sınıflararası ilişkiler, Türk burjuvazisinin kapitalist yoldan kalkınma deneyinin fiyaskosu yatıyor.** Dosdoğru bir laf. Ben Behice Hanım'ın şu sözü üzerinde durmak istiyorum: "**AP/CHP koalisyon önerisinin CHP'den gelmesi şaşırtıcı değildir, CHP bir kez daha büyük burjuvaziye ve dış güçlere güvence vermiş onların nezdinde kendi lehine puan kaydetmiştir.**"

(Gülmeyin, gülmenin sırası mı, CHP'nin 'burjuvaziye ve dış güçlere güvence verme' tabiatını biliyordu da, ne demeye kalktı yıllardır CHP'nin dümen suyunda git-

ti diye sormanın âlemi yok, yanılgısını anladı o kadar anladı ki maşallah o ve partisi, yanılgıyı sürdürenleri eleştirmeye bile başladılar.)

CHP, usulen sosyal demokrat etiketini edinmiş olan, bu eski bürokrat partisi; tabanındaki gerçek toplumculuk eğilimlerini yönetim kademelerinden uzak tutarak, sade suya tirit bir reformculuğu savunuyor ya; asıl mayası, İnönü döneminden kalma komprador ilericiliğidir; bununsa, üstyapısal bir çağdaşlaşma modelini, her zaman, altyapısal bir dönüşüme yeğlemek, demek olduğunu biliyoruz: **Koca Reşit Paşa**'dan beri, böyle gelmiş böyle gidiyor.

İlginç gördüğüm, epeydir CHP'yi handiyse komünist sayıp da karşısında diş bileyen komprador kapitalizminin, durum nazikleşince onu desteklemesi olduğu kadar; sömürü aracı, tefeci edebiyatıyla büyük sermayeye karşı çıkar görünen CHP'nin de komprador kapitalizmine 'güvence vermesi', böylelikle geleneksel komprador kapitalizmi komprador kültürü beraberliğini gerçekleştirmesidir.

Burada galiba **Maozedun**'dan birkaç satır okuyacağız.

"Milli burjuvazi ikili bir karakter taşır, bir yandan emperyalizmin baskısı altında bulunmakta, ayağı feodalizm tarafından çelinmektedir, demektir ki her ikisiyle de çelişkisi vardır. Ama öbür yandan, emperyalizme olsun, kapitalizme olsun karşı çıkma cür'etini gösteremez, gösteremez zira hem siyasal ve ekonomik bakımdan zayıftır, hem de emperyalizmle ve feodalizmle hâlâ bağlantısı vardır. (...) Milli burjuvazi bu iki karakterinden dolayı belirli zamanlarda, belirli miktarlarda emperyalizme ve bürokrat savaş beyleri hükümetlerine karşı devrime katılabilir, devrimci bir güç haline dönüşebilir, ama başka zamanlarda komprador büyük burjuvaziyi izle-

mesi ve onun suç ortağı haline gelmesi tehlikesi de varittir."

Hayret, adam sanki CHP'nin toplumsal kesitini veriyor, önceleri daha çok bürokratların yönetiminde olan bu parti 1950'den bu yana küçük ve orta burjuvaziden bir taban edinmedi mi, tepkileri de bu sınıfsal doğrultuda oluyor. Bazen bakıyorsun, işçi sınıfına yakın, halk kesimlerinin baskısıyla dönüşümcü, toplumcu bir tavır takınıyor, ama işler büyüyüp çelişkiler keskinleşince, 'örgütünde toplumculuğu temizleyip ortanın bir parmak solundaki güvence verici' yerini alıyor. O zaman komprador kapitalizmi, komprador kültürü ilke olarak ulusal olması gereken küçük burjuvaziyi de bütün bütün etkisi altına almakta, işe küçük burjuva aydınları da karışınca uzunca bir süredir tanık olduğumuz genel teslimiyetçilik havası oluşmaktadır.

Şimdi burada birisi çıkar der ki, kardeşim sen karşısın anladık, **Aybar** da karşı, şimdi **Boran** da karşı, ama yine de ülkede ucu TKP'ye kadar uzanan bir CHP destekçisi sosyalist sol var, buna ne buyrulur?

Diyeceklerimi iyi dinleyin!

Dünyadan habersiz çoğu sağcıların sandığı gibi Türk sosyalizmi çoğunluğu itibariyle Rus kökenli değildir, bugün ülkemizde örgütlenmiş partiler de, örgütlenmeye uğraşan akımlar da, **Marksizm**'in Bolşevik yorumunu tam kabullenmiş sayılamazlar, içlerinde **Mao**'cular gibi **Sovyet** modeline basbayağı düşman olanlarından tutun da, **Vietnam** gibi bağımsız bir modeli benimseyenler, **Arnavutluk** gibi kendine özgü bir modelden yana çıkanlar, hatta **Avrupa Komünizmi** çizgilerini savunanlar çoğunluktadır. Hal böyle olunca örgüt ve örgütlü siyasal akım olarak bir türlü sesini yeterince duyuramayan TKP türünden eğilimlerin Türkiye'deki gerçekleşme

umutlarını reformcu bir CHP iktidarının kendilerine sağlayacağı legalleştirmeye bağlayabilirler, onun için de ne kadar yanlış bir platformu savunsa yine de hınk deyicisi olabilirler. Bu düşünce, gerçekte Türkiye'yi sanayileşmenin tam bağımsız kılacağını bildikleri için MC hükümetlerine bile destek olmaktan çekinmeyen Rus blokunun, Ecevit'in geçici iktidarına palas pandıras elektrik yardımı yapmasını açıklamak bakımından da geçerlidir.

Ağır sanayileşmesiz tam bağımsızlık, tam bağımsızlıksız demokratikleşme olmaz, Türk sosyalistleri her ikisini birden istemektedirler. Bu da emperyalizme teslimiyetçiliği içeren tutumlarla gerçekleşmez, **Müdafaa-i Hukuk ruhu, Kuva-yı Milliye tutumu** ile olur, yani emperyalizme karşı direnerek!..

BU NE İŞTİR?

24 Haziran 1979

Önce biraz tarih. Yıl 1946, **İnönü**, diktasını gevşetmeye meylediyor. Bunun ilk belirtisi, **'sınıf esası üzerine cemiyet kurma yasağının'** kaldırılması. Böylelikle, sendikalar, sosyalist kökenli partiler kurulabilecek. Kuruluyor da. Bir de bakıyoruz, Türkiye Sosyalist Partisi kurulmuş, lideri **Esad Adil**, yönetici kadrosunda **'Sarı' Mustafa** gibi, **Hüsamettin Özdoğu** gibi ünlü kişiler bulunuyor. Arkasından pat, **Türkiye Sosyalist Emekçi Partisi** kuruluyor, lideri **Şefik Hüsnü**, başlı başına bir program. **Takrir-i Sükun Yasası**'ndan beri, solda ezici bir baskı yaşamaya alışmış olan herkes, iki sosyalist partinin,

bir sürü sendikanın doğuşunu sevinçle karşılıyor. Sendikasız, sosyalist partisiz demokrasi olur mu? Eh, değil mi **İsmet Paşamız efendimiz** demokrasiye karar vermiş, elbette ülkemizde bunlar da kurulacak. Bizim gibi bu işin heveskârları, o sendikanın bu partinin gazetesini izliyor, öteki sendikanın beriki partinin toplantısına gidiyor, filan.

Ayrıntıya girmeye gerek yoktur sanıyorum. Pekâlâ tahmin edebileceğiniz gibi, çok geçmeden bu iki sosyalist parti arasında hır çıkmıştır. Her ikisi de, ayrı ayrı, 'asıl' sosyalist partisinin kendisi olduğunu iddia etmiş, ötekini 'sahte' sosyalist parti olmakla suçlamıştır. Böyle diyorum ya, galiba, bu iddia ve suçlamada ileri giden, hatta bazı sanatçı ve yazarlara öteki partinin yayın organlarında yayın yapma yasağı koyan **Şefik Bey**'in partisiydi. Giderek, iki parti arasındaki uyuşmazlık, tarafların yayın organlarında birbirlerini hırpalamasına kadar varmıştı ki, **İsmet Paşamız efendimizin** demokrasi anlayışı bu kadar fazla sosyalistliğe besbelli katlanamadığından, her iki parti, yayın organları ve sendikalar paldır küldür kapatılarak, 'sorumluları' tutuklandı. Sen sağ, ben selamet.

İçimde sorulacak bir soru kalmıştı ama.

Türkiye Sosyalist Partisi, o davadan, (mahkûmiyet kararı **Yargıtay**'dan iki kere döndüğü için) sonunda beraat etmiştir. **Esad Adil Bey**, fikrini izleyen bir adamdı. Beraat edince, partiyi yeniden açtı. Yıl 1950 filan olmalı. Bir gece, **Firuzağa**'daki evinde, yemekteyiz: **'Sarı' Mustafa** var, ben varım, **Hasan Tanrıkut, Reşit Menteş,** belki **Alboran** var. O gece, içimde sakladığım soruyu **Esad Bey**'e yöneltiyorum: İki sosyalist partinin hangi koşullar altında ortaya çıktığını biliyoruz. (Meraklısı **Topçuoğlu**'nun *Neden 2 Sosyalist Parti?* adlı kitabını okusun.)

Türkiye ortamında bu iki parti bir an önce birleşecek, sıkı bir iş ve güçbirliğine gidecek yerde, niye takışmış, birbiriyle uğraşmışlardı?

Esad Adil'in cevabı şudur: Hayır efendim, iki partinin birleşmesi fikri ciddiyetle ele alınmış, hatta bu amaçla iki parti arasında görüşmeler yapılmıştır. **Türkiye Sosyalist Partisi**, her iki partinin kendisini lağvetmesini, ikisinin birden, sonra tek sosyalist parti olarak kurulmasını önermişti. **Şefik Hüsnü**'nün partisi ise, buna yanaşmaz, **Türkiye Sosyalist Partisi**'nin kendisini lağvedip, **Emekçi Partisi**'ne katılmasını şart koşar. **Esat Adil** ise, bu koşulda açık bir haksızlık ve eşitsizlik, (kim bilir belki de, gizli bir tahakküm eğilimi) görerek partisini lağvetmeyi doğru bulmaz. Bunun üzerine **Sosyalist Emekçi Partisi** tarafı bir yandan **Sosyalist Partisi** tarafının üyelerini çelmeye uğraşır, bir yandan da karşı tarafı ciddi bir karalama kampanyasıyla gözden düşürmeyi dener. Anhası minhası, birkaç aylık mevcudiyetten sonra, **İnönü** sayesinde her iki partinin yöneticileri bir de bakarlar ki, cezaevinde birleşmişler.

Bunu niye anlatıyorum? Anlayanlar anlamıştır bile: Şu günlerde, mevcut sosyalist partiler arasında benzer bir olay geçiyor: Basına yansıyan haberlere, kulağımıza çalınan dedikodulara bakılırsa **Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Türkiye İşçi Partisi**'ne birleşmeyi, iş ve güçbirliği yapmayı önermiş. Bu öneriye, **Türkiye İşçi Partisi**, karşı tarafın gelip kendisine katılması şartıyla olumlu cevap verebileceğini bildirmiştir. Bunun üzerine **TSİP** hem basında, hem ilerici çevrelerde, sosyalistler arası iş ve güçbirliği çağrılarını yenileyerek, durumu açıklıyor. Demek istiyor ki, eşit koşullar altında işbirliğine de güçbirliğine de hazırız, fakat **TİP** bizi kendinden aşağı görüyor ki, işbirliğini sadece kendisine katılmamız biçiminde anlı-

yor. TİP'in cevabı, TSİP'in seçim üstü bazı manevralar çevirdiğini iddia etmek.

İnanılır gibi mi yahu, otuz yıl sonra, ülkede koşullar bu kadar değiştiği halde aynı filmi seyrediyoruz. Bu nasıl bir sosyalistliktir? Bu nasıl değişen yurt ve dünya koşullarına uymaktır? Geçen otuz küsur yıl içinde, Türk sosyalizmini yönetme iddiasında bulunan bazı kişiler, nasıl olmuş da hep bıraktığımız yerde otlamışlar? Hayret... 1965'te Türkiye'nin iktidar adayı sosyalist partisi TİP'i bugünkü güdük, burnundan kıl aldırmaz hale düşüren de bu kafa değil midir? **Türkiye Sosyalist Hareketi** bu yüzden bin bir parçaya bölünmedi mi? Şu son on yılda yaşanmış olanlar bile, sosyalist soldakilerin aklını başına almasına yeterli iken, birleşip ortaklaşa bir eylem tutumu tutmak için, daha ne beklerler?

Hazır CHP'nin ipliği de pazara çıktı işte.

TÜRK'ÜN AKLI GEÇ GELİR, AMA...

26 Haziran 1979

"O tarihte, Şişli'den Mecidiyeköy'e kadar, kır kahveleri sıralanırdı. **'Sarı' Mustafa**'yla (**Börklüce**) ara sıra oturur, sosyalizmden, sosyalizmin sorunlarından söyleşirdik. Sık sık, şuna benzer bir sözü tekrarladığını dünmüş gibi hatırlıyorum: **'Sosyalist harekette birlik esastır, bir avuç kumu bir pencereye atsan savrulur, dağılır gider, ama onu bir torba içine koyup fırlatsan, camları kırar'**..."

"Ne yalan söylemeli, o zamanlar henüz 'birlik'le 'bütünlük' (yekparelik, **monolithisme**) arasındaki farkı bilmez, dediklerine gönülden katılırdım. **Mustafa**, eski ekol-

den bir militandı, birlik dediği zaman; o ünlü, **'kadife eldiven içindeki demirden el'** disiplinini anlıyor olmalıydı; bununsa, harekette birliğe değil, bölünmelere neden olduğu olaylarla kanıtlanmıştır. Senin gibi düşünmeyen sana düşmandır, sen de ona düşman olursun, al sana birbirine düşman bir sürü hizip... Bana sorarsanız derim ki, sosyalist harekette birlik önemlidir, ama bütünlük koşul sayılmaz... Sayılmamalıdır da. Birlik önemlidir çünkü, İngiliz gizli servislerinin dünyaya hükmetmek için buldukları kuralı hiç akıldan çıkarmamak gerekir: **'Böl, kolay hükmedersin'**..."

"... Kurulmuş sosyalist partisi sayısı beşe yükselmiş oluyor. Bu arada her ağızda bir parola, bölünme iyidir, hayır belirtisidir filan. Doğrusu ben bu iyimserliğe katılmıyorum. Parti olarak ayrı ayrı örgütlenmiş olmalarına bir diyeceğim yok, kuşkusuz aralarında kişisel olmaktan öte, kuramsal ve kılgısal (pratik) görüş ayrılıkları vardır da, o yüzden ayrı ayrı örgütlenmişlerdir, ama hiç değilse eylem düzeyinde birlik kurmamaları, kuramamaları, besbelli şanslarını zayıflatıyor. Bunun uygulama düzeyinde şimdiden kanıtlandığını söylemek de olası: Siz kurulan beş partinin ismini bile bir solukta sayamazsınız, nerede kaldı ki örgütlenme olanaklarının nasıl geliştiğini bilesiniz. Yalnız görülen odur ki, henüz bu partilerden hiçbirisi, kendisini bütünüyle kamuoyuna kabul ettirebilmiş değildir; en azından, eski TİP etkinliğine kavuşabilmeleri için bile, çok uğraşmaları gerekmektedir."

"... Şimdi bir meraklısı, partisiz sosyalistleri saysa, elbet partililerden fazla çıkacaktır. Bunun da hareket için bir sağlık işareti olduğuna kimse beni inandıramaz. Üçüncü sakınca, seçimlerde çıkacak: Eski TİP'in beş yüz bin oyundan önemli (ve sanırım kırsal ve gecekondusal)

bölümü CHP'ye akmıştır bile ya, kaymayanları, bu beş partiden hangisine oy verecek? Verirse, parti başına kaç oy düşecek? Bu sakıncalara işçi tabanındaki kararsızlığı, sendikaların bölünmesini vs. katmıyorum. Yalnız kattığım kadarı bile, fikrimce sosyalistler arasında bir ortaklaşa eylem programını zorunlu kılmaktadır."

"Nedeni de, belli."

"Tutkusal önyargılardan, insanlara vergi kıskançlıklar, öfkeler ve hasetlerden arındırılmış bir akıl, ilk bakışta görür ki Türk sosyalistleri arasında ortaklaşa bir eylem programı için fikir birlikleri, fikir ayrılıklarından çoktur. Şöyle desek olmaz mı, Türk sosyalistlerinin ayrılıkları genellikle ya uzak amaçlar, ya tarihsel yorumlar, ya yeğlenecek modeller konusundadır, ki bunların hiçbirisi yakın eylem beraberliklerini, seçim tutumlarını etkilemez. Hele düşmanlığa varan davranışları basbayağı ayıplar."

"Bana öyle geliyor ki, hangi partiden olursa olsun, bir Türk sosyalisti şu aşağıdaki noktalar üzerinde mutlaka öteki partiden bir sosyalistle mutabık kalacaktır: **a. Sosyalizm bilimsel bir tutumdur, metodu bilimseldir, siyasal uygulama bu metodla yapılır. b. Sosyalizm işçi sınıfının ideolojisidir, işçi sınıfının katkısı olmaksızın, sosyalizm olmaz. c. Türk sosyalizminin birinci görevi bilinçlenme işini sürdürmek, bunu tabanın örgütlenmesi biçimine dönüştürebilmektir. d. Bunun için 1961 Anayasası'nın tam uygulanması, eski haline getirilmesi, demokrasinin bütün sonuçlarıyla gerçekleştirilmesi baş koşuldur. e. Türkiye Cumhuriyeti antiemperyalist bloklaşmalara da, savaş kışkırtıcılığına da karşı çıkmalıdır. f. Gerek yerli sermayenin tekelleşme eğilimleri, gerekse yabancı sermaye ile bütünleşme ve yurdu sömürme niyetleri kesinlikle önlenmelidir. g. Faşist ya da faşizan heves ve ha-**

reketler, yasayı karşısında bulmalıdır. h. Yurdumuzdan sömürünün kaldırılabilmesi için, üretimin bütün düzeylerde üreticilerin denetimine verilmesi yolunda güçbirliği yapılmalıdır. i. Türk yurdu her türlü yabancı üslerden arındırılmalıdır. vs. vs..."

"İnanır mısınız, bu kadar ortaklaşa noktayı, yazımı sürdürürken, bir an bile duraklamadan sıralayıverdim. Alın elinize kalemi, bir deneyin, daha ortaklaşa ne noktalar bulacaksınız. Şu halde, kuramsal sınırları içersinde özgürlükçü bir çoğulculuğu deyimleyen sosyalist çok partileşmeyi, siyasal bir özdenetim niyetine alıp, sevinsek de, bu partiler arasında bir eylem uyumu ve ayarının yapılmasını istemekten vazgeçemeyiz. Ama, bunu 'ortak program' biçiminde yaparlarmış, 'halk birliği' biçiminde yaparlarmış, 'güçbirliği' biçiminde yaparlarmış kendi bilecekleri iş."

(Nasıl, bu yazıyı beğendiniz mi? 8 Haziran 1975 [evet yetmiş beş] tarihinde **'Güçbirliği Deneseler'** başlığı altında ***Yeni Ortam***'da yayımlamıştı. Sosyalist sol, dört yıl sonra, bu noktaya hâlâ gelebilmiş değil. Türk'ün aklı geç gelir, malum ama, Türk sosyalistinin aklı galiba daha geç geliyor.)

'TAVAN' VE 'TABAN'

26 Haziran 1986

Sultan Galiyef, daha 1918 ilkbaharında, **Rusya**'daki 'Türk esirleriyle' ilgileniyor. Sağ kolu **Mustafa Suphi**'ye, ***Yeni Dünya***'yı yayımlatmıştır (17 Nisan 1918). Temmuzda, onun yardımıyla, **Moskova**'da 'Türk sosyalistlerini'

örgütler; bir yıl sonra da (Ağustos 1919), **'İslamın Kurtuluş Birliği'** kurulmuş; **Anadolu**'daki **Sivas Kongresi**'ne, **Mahmudof** 'delegat' gönderilmiştir (Eylül 1919). Resmi **Sovyet** ve **Türk** sosyalistlerinin es geçmeyi sevdikleri bu olayları, ben **'Sarı' Mustafa**'dan (Börklüce) dinlemişimdir: Başından beri Mustafa Suphi'nin yanındaydı; Galiyef'in de hocalık ettiği KUTV'de (Şark İşçileri Üniversitesi) eğitim görmüş, sosyalist hareketin ilginç simalarından birisi olmuştur.

Hasan mı (**Tanrıkut**) tanıştırmıştı, **Esad** (**Adil**) Bey mi, unutmuşum; öldüğü yıla değin, zaman zaman buluşup, söyleştik; hatıralarını yaz deyince dehşete düşer, 'hafızası kuvvetli' bir genç bulunca, bildiklerini anlatmayı severdi. İşte bu **'Sarı' Mustafa** henüz dutluklarını ve incirliklerini kaybetmemiş eski **Mecidiyeköyü**'ndeki bir kır kahvesinde, bir akşam demişti ki: **"... hazin fakat gerçektir: Sosyalist hareket, Mütareke'deki tramvay grevleri zamanında da, *Aydınlık* çıkarken, Şevket'in (Süreyya) KUTV'ye okusun diye amele gönderdiği zaman da, münevver hareketidir: Darülfünun muhiti, şairler, edipler, talebeler... Aslında üç büyük şehrin dışına çıkamadık..."**

Doğu söylüyordu: 1950'lere doğru Siyasi Polis'in başlıca meşgalesi, şair izlemek, şiir kitabı toplamaktı.

Sosyalistlik ilk defa, 1960'tan sonra, 'yurt sathına' yayılacak gibi olmuştur. Önünü çabuk kestiler. **Aybar**'ın **TİP**'i, 'yurt sathında' iyi kötü bir seçmen tabanı elde edebilmiştir, **FKF** üzerinden gençliğe sarkabilmiştir. **İnönü, CHP'yi 'ortanın soluna' çekerek, seçmeni; çeşitli gizli servisler, FKF'yi silahlı eyleme iterek gençliği, sosyalistlikten; ya sulu sosyal demokratlığa, ya karanlık bir terörizme kaydırdılar.** Sen sağ ben selamet! 1980 öncesi son seçimlerde, 'legal' partiler, o da Alsancak, Şişli, Çanka-

ya ağırlıklı olmak üzere, hepi topu birkaç yüz bin oyda kalmışlardır. Terörizmin akıbetini hiç konuşmayalım.

Gerçekte kırsalın dağılması, feodal köklerini yitirmiş, ama değerlerinden henüz kurtulamamış (kapalı, mert, onurlu, haysiyet ve namusa düşkün) garip bir 'kasaba radikalizmi' doğurmuştur; o tarihlerde hem eylemci sağı, hem eylemci solu bu kaynak besliyordu; 'aydın' partilerini, 'seçkinci' bürokrat, lafebesi ve miskin ve ecnebi bularak küçümsediler; oysa inanılmaz stratejileri benimseyip, dehşet verici taktik yanlışlar yaparak provokasyonların tuzağına düştüler ve ezildiler. Bana öyle gelir ki, o hazin maceranın, 1960/1980 arasında geride bıraktığı, sosyal demokrasi şakasını ciddiye almayan, feodal köklerinden kopmuşsa da sanayileşme geciktirildiğinden işçileşememiş (yarı lümpen); fakat herhalde ağzı sütten yanmış, yoğurdu üfleyerek yiyecek olan, 'kasaba solculuğudur': Bağımsızlığa düşkün, kesinlikle antiemperyalist, dinamik ve 'yurt sathına' yayılmış bir 'tabandır' bu; 'tavanda', yeniden sosyalist partisi kurmayı tartışan aydınların, her şeyden önce bu 'tabanla' dirsek temasına geçmesi, onun sorunlarını gündeme alıp dinlemesi, sosyalistliği, aydınlar arası bir oyun olmaktan çıkarmak bahsinde, gerçekçi bir adım olmaz mıydı diye düşünüyorum. Kim bilir, belki de böylece, –birkaç büyük şehrin dışında– ciddi köprübaşları kurmak imkânı sağlanmış olur. Malum ya, sosyalistlik bir yığın hareketidir, salon hareketi değil. Meyhane hareketi, hiç değil.

ÇIKMADIK CANDA

10 Ağustos 1986

Behice Boran, Uğur Mumcu'ya demiş ki: **"... Marksizmi öğrenmeye devam edince, anladım ki, toplumu değiştirmek ve geliştirmek, tek başına bireyin yapacağı bir iş değil, örgüt işidir, yani parti işidir."**

Akranları arasında, aynı fikre gelen, daha pek çok aydın vardır; yüzyılımızın ilk yarısı, toplumu düzeltmek için 'iktidarı elde etmek', bunun için de 'örgüt kurmak' gereğine inanan, yerli yabancı pek çok ünlü isimle doludur. Peki, nasıl bir örgüt olacaktı bu? Ha, işin bu yanı tartışılmazdı pek, çünkü 'başarılı' bir 'Marksist' parti modeli mevcuttu: **Bolşevik Partisi! Komintern**, 30'lu yıllarda, bütün Marksist partileri aynı modele göre şekillendirmiştir; oysa o model, yarı feodal, azgelişmiş kapitalist bir toplumda (**Rusya**), epeyce **Neçayevstiy** nihilistliğinden, biraz da **Narodnaya Volya** narodnikliğinden 'alarak' oluşturulmuştu; demokratlığı ağır basan, bir özyönetim halinde değil! Kısacası bir örgüt değil, aygıttı o (**appareil**): Yarı askeri, hiyerarşik düzeni ağırlıklı; 'demokratikliği' lafta kalıp, 'bürokratlığı' geçerli olan! O kadar örgüt değil aygıttır ki bu model, ürettiği partili tipine bizzat Ruslar '**apparatçik**' adını takmışlardır, yani aygıtın parçası!

Behice Boran, 1940'larda, parti seçmesi gerekince, **Şefik Hüsnü**'nün 'partisini' seçmiştir; yani, 'aygıtını'; **TİP Genel Başkanlığı**'nı üstlenince, partiyi aynı zihniyetle yönetmeye çalıştığı biliniyor. Yüzyılın sonlarına doğru, böyle bir zihniyet, şaşılacak şey midir? Acele etmeyin!

1917 deneyinin, 'kendi ülkeleri için geçerli olmadı-

ğını' açıklayıp, 'bağımsız politikalar izleyeceklerini' ilan etmiş, bazı Batılı 'Marksist' partiler de, 'bürokratik modeli' aynı şiddet ve hışımla işletiyorlar. Şu ara, **Antonietta Macciocchi**'nin (kod ismi **Anita**) hatıralarını okuyorum. (*Deux Mille Ans de Bonheur* / **İki Bin Yıl Mutluluk**) Neler anlatmıyor ki! Aşağı yukarı **Behice Boran**'la aynı yıllarda, harekete katılmış; cerbezeli bir kadın, kişiliği renkli, önemli eylemleri, İKP'de esaslı bir yeri var; milletvekili filan da olmuş; disiplin diye yutturulan adam kayırmaya, açık haksızlığa, yanlış bağımlılığa tahammülü yok; basıyor itirazı; kitap mitap da yayımlıyor *(Parti'den Mektuplar, Marks'tan Sonra Nisan)*; sen misin bunları yapan, paldır küldür kovuyorlar! O görmüş geçirmiş, o iğneleyici üslubuyla; yumuşak, ağırbaşlı **Berlinguer**'in, itiraz ve muhalefete nasıl katlanamadığını bir anlatmış ki, görmek lazım!

Hatırlarsınız, ünlü İspanyol yazarı **George Semprun** da, parti hatıralarını aktardığı *Federico Sanchez'in Hayatı*'nda, o tatlı, o bağımsız **Santiago Carrillo** için, benzer suçlamalarda bulunmuştu: **Sanchez** (**Semprun**) ve **Claudin**, daha barışçı yöntemleri savundukları için, 'disiplini bozmuş oluyor', kovuluyorlar; bir süre sonra, **Carrillo** onların dediğini uygulayacaktır, ama tabii o başka!

Mehmet-Ali Aybar benzer bir dram yaşamadı mı? **Aren** ve **Boran**'la işe başlamış, aygıtla örgüt arasındaki farkı, ikincisiyle sosyalizm filan yapılamayacağını görmüş, fikrini açıklayınca başına gelmedik kalmamıştır. Bakıyorum da, aslında, **Macciocchi** ve **Semprun**'un 'geleceğini' pek güzel saptamış imiş: "... **Avrupa Komünizmi partilerinden hiçbiri, Leninist örgütlenme 'modelini' suçlu sandalyesine henüz oturtmamıştır. Yeni bir örgütlenme modeli olmadan, sosyalizmin ne 1917 devri-**

mi yoluyla, ne çoğulcu demokrasinin kurallarına saygılı olarak, kurulamayacağını, henüz hiçbiri kavramış görünmüyor. (Leninist Parti Modeli...)"

Ne denir, çıkmadık canda umut vardır.

BEHİCE BORAN, YA DA 'İTAAT SOSYALİZMİ'

25 Ekim 1987

Nasip değilmiş, **Behice Boran**'la tanışamadık; oysa fırsat ayağıma gelmişti; yalnız tanışmış olmakla kalmayacak, biraz gayretle, birlikte cezaevine bile düşebilecektim.

1950 yazı, heyecanlı yaz: 'Milli Şef' devrilmiş, **Menderes** tek parti diktasını tasfiye ediyor, ortalık hürriyet havası, Taşlık'taki kır kahvesinde, 'sorumlu arkadaş', kurulacak 'Barışseverler Derneği'nde görev almamı 'uygun gördüklerini' bildirdi; hiç niyetim yok, DP iktidarının görünüşte liberal ve demokrat, gerçekteyse yaman bir 'soğuk savaş' taraftarı olduğunu ileri sürüp, 'derneği' kötü bir akıbetin beklediğine işaret ederek, özür diliyorum.

Behice Boran derneğin başını çekiyordu, herhalde öyle uygun görmüşler; **Menderes** paldır küldür derneği kapatınca, (Temmuz 1950) hapse düştü; olaya karışmış olsaydım, 70'li yıllarda **Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu**'nda, onunla bulunan **Sevgi Soysal**'ın yazdığı gibi, **"... dizlerinin altında tutturduğu çorapları, terlikleri, durgun ve donuk bakışlarıyla, hayatla nasıl başa çıkacağını düşünen, bezgin bir ev kadınına,"** benzeyip benzemediğini görmüş olacaktım. Uzaktan böyle görünmezdi, çünkü o, **Prof. Saffet Korkut, Prof. Halet Çambel,**

Prof. Mina Urgan vb... 'harekete' 40'lı yıllarda katılmış olan 'aydın kadınlar'dandır, çoğu fiili siyasete buluşmayıp, üniversite kariyerlerini sürdürdüler; **Behice Boran**, 'solcu profesörler' davasından sonra (1947) ilmi siyaset lehine terk etmişti.

Öncüleri arasında, saysak saysak, 30'lu yıllardan beri adı bilinen Sabiha Zekeriya'yı (Sertel), Suat Derviş'i (Saadet Baraner) sayabiliriz; kökenleri ya bürokrat, ya tüccar, çoğu ecnebi mektep (kolej) mezunu, iyi tahsil görmüş 'kızlardır' bunlar; **Sabiha Hanım, Behice hanım Amerika**'da, **Suat Derviş Almanya**'da bulunmuştur; Marksizme, 20'li, 30'lu yılların 'sosyalist kadınları' gibi 'aşağıdan' değil, 'yukarıdan' gelirler.

KUTV neslinden o çilekeş kadınları, artık kim hatırlıyor? Çoğu halk kökenli, **Moskova**'da eğitim görmüş, ünlü bazı sosyalistlerin 'yakını', çetin kadınlardı: **Osman Topçuoğlu**'nun kızı, **İbrahim Topçuoğlu**'nun kardeşi **Melek**; **'Sarı' Mustafa**'nın kardeşi **Hüsamettin** (Özdoğu) Usta'nın karısı **Zehra**; önce **Kerim Sadi**, sonra **Kemal Tahir**'in karısı, **Sıdıka (Semiha)**; **Hamdi Şamilof**'un karısı **Emine Alev**, vs! 'Münevver' diye biraz da küçümsedikleri, yazar çizer sosyalist kadınlardan, yapıları da **formation**'ları da farklıdır; devrimin heyecanlı yıllarından bir şeyler taşırlar; 'hareket' Batılı ve Batıcı 'aydınlar oligarşimizin', 'muhalif kanadına' dönüştükçe, önemlerini yitirirler; 'alafranga ve münevver' olanları, üste çıkaran; yoksa 'Stalinciler' mi?

Behice Boran, elbette en önemlilerinden birisidir; hırsı, fikir selabeti, sabrı ve sadakati meşhur; tabii, itaatı da! **Komintern'in 5. Kongresi**'nden sonra, mahalli örgütlerden halkla özdeşleşmesi eylemini ona göre ayarlaması değil, düpedüz 'itaat' bekleniyordu, bilmem **Aybar**'ın TİP'ini, bu kalıba sığdırabilir misiniz? Bence ulusal taban arayan,

nispeten bağımsız, Türkiye'de ilk defa halka yayılabilmiş bir partiydi; biraz **Halk İştirakiyun Fırkası** ile benzeşir, biraz **Mustafa Suphi** çizgisindedir (bu çizgi **Galiyef**'ten geliyor), 'güleryüzlü bir sosyalizm' yapmak istiyordu.

Çekoslovakya müdahalesinde **'itaat'** gündeme gelince, bir iki tereddütten sonra **Behice Boran** 'itaat'ı seçmiş; daha da müthişi, yıllardır burnu bile kanamadan serpilip büyümüş TİP'i, önce karıştırmış, başkanı olduktan az sonra da ortadan kaldırmayı başarmıştır; giderayak, itaatkârlığı son mertebesine çıkarıp kongre mongre toplamaya lüzum görmeden, TİP'ten elinde ne kaldıysa, TKP'ye, –başka bir itaat şampiyonuna– teslim etmiştir; diğer birçok talihsiz Türk sosyalisti gibi 'gönüllü sürgününde' vefat ettiği sırada, **Türkiye Birleşik Komünist Partisi**'nin şeref başkanı bulunuyordu; yoksa SSCB/KP'si, TBMM'nin tarihte ilk defa saygı duruşunda bulunduğu sosyalist cenazesine ne diye çelenk göndersin?

Ne dersiniz, –Allah gecinden versin– **Mehmet-Ali Aybar**'ın bir emir-i Hak vâki olursa, **glasnost** mlasnost lakırdısıyla, **'tavariş' Gorbaçof** ona da bir çelenk gönderir mi?

'SOL'DA ÜÇ NESİL

15 Kasım 1987

İçinde kömür tozları uçuşan, ağır bir duman; tel tel eflatun, alacalı mor **Beyoğlu**'ndan bütün şehre dağılırdı. Nemli soğuk kış karanlığı, ışıklı vitrinlerde paskalya çörekleri ve lâkerdalar. **Türkiye Sosyalist Partisi**'nin o tarihte **Süslüsaksı Sokağı**'ndaki Genel Merkezi'nden çık-

mışız. **Hasan Tanrıkut**'la **Osmanbey**'e doğru yürüyoruz; harıl harıl, aramızda tartıştığımız ne midir, bakın ne:

'Hareket'in 'eskileriyle' 'yenileri' arasında, handiyse 'mahiyet farkı' var. Kısaca, "KUTV **Nesli**" dediğimiz 'eski tüfekçiler' hem halk adamı, hem 1917'nin heyecanlı özgürlükçülüğünü yaşıyorlar; 1930'lardan itibaren durum hayli değişti, **Stalin** ağırlığını koyduysa da, eşelediğiniz mi, gönüllerindeki **Troçkiy, Bukharin, Zinovyet, Kamenet, Radek vs.** hayranlıkları, hissediliyor. Hayatları basit, çoğu yoksul; 'içeriye' düştüler mi, bakanları edenleri olmadığından 'resmen' sürünüyorlar; alttan alta, 'hareket'in 'aydınlarına' küskün, hatta muğber olduklarını fark etmemek, imkânsız, bunu açıkça söyleyenler de, az değil!

O yılların 'yeniler'i ilginçtir, '**Milli Şef**' diktası 'ilericileriyle' (İnönü Atatürkçüleri), tehlikeli benzerlikler gösteriyordu. Sonraları düşünmüşümdür acaba **Stalin** sosyalistliği de, **İnönü** cumhuriyetçiliği de, sonuçta merkeziyetçi bir bürokrasi diktasında 'seçkin aydınların' oligarşisidir de, ondan mı? 40'lı yıllardan itibaren, 'hareket', hemen tamamiyle aydınların 'tekeline' giriyor: KUTV **Nesli**'nin ihtiyarları, biraz da içine düştükleri müzayekanın tesiriyle devre dışı kalmış, 'hareket' üniversiteli öğrenciler ve öğretim üyeleriyle, sanat çevrelerinin bazı 'fedai' şair ve yazarlarına mal olmuştur. 1946 ve sonrasının bütün 'tevkifatlarındaki' önemli kişiler, aslında CHP'nin kültür sloganlarını benimsemiş, 'bürokrat' aydınlardı; savaş yıllarının ve ertesinin kaçınılmaz gerçeğine uyarak, üç aşağı beş yukarı **Stalin**'ciydiler; çoğu orta, hatta yüksek burjuvaziye mensuptu; 'içeriye' düştüklerinde (öğretmenler hariç) pek de bunalmamışlardır. Hasan'la sorunu tartıştığımız zamanlar (1950'ler) öncekilerle sonrakiler arasındaki farkın, **Lenin**'le **Stalin**,

Mustafa Kemal'le İsmet İnönü dönemleri arasındaki farktan kaynaklandığını, belki sezmiştik ama, 'Perestroika'yı okurken, şimdi benim yaptığım gibi, açıkça formüle bağlamıyorduk. **Mihail Gorbaçof** kitabında, **Sovyet** sistemine, hemen hemen benim 60'lı yıllarda *Hangi Sol?*'da yazdığım eleştirileri getirmektedir; hadi canım, ben de kim oluyorum; 'hareket'in nice nice önde geleni, bu arada **Troçkiy** *(SSCB'de Bürokrasiye Karşı Savaş)*, **Milovan Cilas** *(Yeni Sınıf)*, **Charles Bettelheim** *(Sovyetler Birliği'nde Sınıf Savaşları)* ile, aynı olguların altını çizmemişler miydi? Kabahatleri, olayı, iktidarda bulunmadan saptamış olmaları mıdır. Metot doğru, sosyalizm iyi, gel gör ki üretimi ve tüketimi bizzat üretici ve tüketicilerin yönetim ve denetimine vermedikçe; kısacası, demokrasiyi siyasi düzeyde vazgeçilmez sayıp iktisadi düzeye de yaymadıkça, ulaşılacak olan yer sosyalizm filan değil; ya seçkinler oligarşisi ya da merkeziyetçi bir bürokrasinin egemenliği oluyor ki, **Gorbaçof**'un yangır yas yakındığı da budur.

Buradan baktınız mı, neden dolayı bizde eskiden **CHP**, şimdi **SHP** ile mesela **TKP**'nin ya da **TİP**'in, türdeş aydınlar tarafından benimsenip desteklendiğini açıklamamız da mümkün; aralarında jargon ya da terminoloji değişebilir ama, toplumsal köken (sınıf), öğretim ve eğitim farkı kesinlikle yoktur; temelde hepsi neo-tanzimatçı, 'Batıcı' kafalı, ilericiliği başka ülkelere ve kültürlere (**ABD**, **SSCB**, **Çin** vs. fark etmez) özenmek, onları taklit etmek sanan, çoğu avukat, hekim, mühendis, öğretmen ve öğrenci; önemli bir kısmı yeteneği sınırlı sanatçı ya da kongre turizmine düşkün gazeteci olan, 'seçkinler' kalabalığı! Yani, üretimi dolaysız geliştiren halkın dışındaki –tavırlarına bakılırsa biraz da üstündeki– kişiler!

1960'lardan başlayarak sahneye çıkan yeni solcu ku-

şağı, toplumsal kökeni bunlardan farklı (çoğunluğu kırsal, yani feodal), kültürel dünyalarıysa maalesef benzeri, karma bir kuşaktı; en eskilerin ve eskilerin, ortaklaşa yanı şehirli olmaları ve silahlı eylemi kesinlikle küçümsemeleri ve dışlamalarıysa; bunlar, belki de feodal olduklarından, o vahim yanlışa düştüler, çok da pahalı ödediler.

Sizi bilmem ama, ben, gelmiş geçmiş toplumcu kuşakların üzerinde, ciddi araştırmaların yapılması zamanının geldiğine inanıyorum. Özellikle işçi sınıfının, niye 'hareket'e yan oturduğunu anlayabilmek için.

KOMÜNİSTLİK DİYORLAR YA!..

27 Kasım 1987

(Nasıl gaddar bir soğuktu! Hangi kapıdan çıksanız, yüzünüzle, sanki rakı mavisi bir buz duvarına çarpardınız; havada belli belirsiz, kar tozları uçuşuyor, yıl 1963, Paris. Evde **Berdiayef**'in o ilginç kitabından, *–Rus Komünistliğinin Mana ve Kaynakları–* bir tesbite takılmıştım, kafam onunla meşgul; diyor ki, sosyalizm fikri Rusya'da meydana çıktığı zaman, herkes onu Batı'dan aktarma bir fikir diye değerlendirdi; Batılı yani Rus olmayan, belki de Rusya'ya karşı!..)

Ne garip, bizde tersinedir: Komünistliği Moskofluk sayarız, sanki daha **Rusya**'da komünistliğin K'sı yok iken, **Selanik**'te ve **İstanbul**'da düpedüz Marksist hareketler olmamış! Pat! Gözlerimin önünde bir resim; o uğursuz 4 Aralık günü, *Tan*'ı, *Yeni Dünya*'yı, ABC ve **Berrak Kitabevleri**ni talan etmişler; İstanbul'da olağanüs-

tü günlerin heyecanı, tramvayların üzerinde tebeşirler bir yazı, "**Sertel'ler Moskova'ya!**" Şu anda bile, gazetelerde neyi okusam iyi, TKP Sorumlusu **Nabi Yağcı**'ya (kod ismi **Haydar Kutlu**) **Siyasi Polis**, SSCB'nin partiyi destekleyip desteklemediğini sormuyor muymuş; oysa bizde komünistlik (o zamanlar adı henüz sosyal demokratlık) **İttihatçılar**'ın Almancı kanadında başlamıştır; başlatan da kim, Osmanlı'ya sığınmış ünlü Alman devrimcisi (ajanı) **Parvüs Efendi**, asıl adıyla **Alexander İsrael Alpahd!**

Teşkilat-ı Mahsusa, Çarlık Rusyası'ndaki Türkleri ve Müslümanları, müstakbel **Turan Devleti**'ni oluşturmak üzere, isyana kışkırtıyor; **Wilhemstrasse**'nin amacı, Osmanlı'yı, (Halife'yi) kullanarak, çoğu Rus ve İngiliz egemenliğindeki Müslümanları ayaklandırmak, böylece onları sarsıp, Cermen emperyalizmini öbürlerine üstün kılmak!

İki olay işi ciddileştiriyor; biri, Çarlığın beklenmedik şekilde devrilişi; **Rusya**'ya **Bolşevikler**'in egemen oluşu; ikincisi, **Osmanlı**'nın çöküşü, **İttihatçılar**'ın tutunacak yeni bir dal aramaları! Derhal **Teşkilat-ı Mahsusa**'nın Asya içlerindeki odaklarıyla temasa geçiyorlar, o toz duman arasında, üç ana fikir billurlaşıyor: 1) Bütün Türk âlemini kapsayacak **Turan Sosyalist Cumhuriyeti** fikri, 2) **Anadolu**'da Türkleri kapsayacak **Ulusal Sosyalist Hareketi**, 3) **Osmanlı**'yı sürdürebilecek sosyalist bir hareket! Hemen anlaşılmadı mı, birinci fikir **Enver Paşa**'nın, İkinci fikir **Mustafa Kemal Paşa**'nın tasvibine mazhar olmuştur; üçüncü fikri pek tutan çıkmamış!

İş eyleme döküldü, kimden yararlanılacak? Şüphesiz **Teşkilat-ı Mahsusa**'dan! Hem de nasıl yararlanıyor: **Enver Paşa, Teşkilat-ı Mahsusa-i Harici**'ye el koymuştur (**Dr. Bahaeddin Şakir**), **Mustafa Kemal Paşa** ise, Teşki-

lat-ı Mahsusa-i Dahili'ye (Rauf Bey); iki örgüt, ayrıca birbiriyle de dalaşıyor.

Enver Paşa'nın hayallerini gerçekleştirebilmesi için, Sovyetler'de başka düzeyde aynı fikrin öncülüğünü yapan Sultan Galiyef'le uzlaşması zorunlu görünüyor; halbuki Galiyef, Türkiye'den gitme Mustafa Suphi Bey'le çalışmaktadır, bir; Mustafa Suphi Bey, Enver Paşa'nın hasm-ı bi-amanı'dır, iki; Enver Paşa tarafından, zamanında Sinop'a sürülmüştür, üç; Lenin, Troçkiy ve Stalin ise, ufak tefek, Galiyef'in Turan Sosyalist Cumhuriyeti fikrinden, MÜSKOM'dan (Müslüman Komünist Partisi) rahatsız olmakta; Anadolu'daki hareketin ulusal ve yöresel kalmasını, Sovyetler'in çıkarına daha uygun bulmaktadır, dört!

Neticede, Sultan Galiyef ve Enver Paşa, ayrı ayrı şartlarda ve düzeylerde, fakat aynı gerekçeyle tasfiye edileceklerdir.

Dahası var ama, o sırada Kafkasya'da iki tam teçhizatlı Türk tümeni mevcut, Rusya'nın çeşitli yerlerine dağılmış, 1.500 kadar tutsak subayı, 15.000 kadar tutsak eri; özellikle sonuncular, Mustafa Suphi'nin kurduğu 'Fırka'nın, hareketli taraftarı olmak eğilimini gösteriyorlar; Mustafa Suphi'nin ve 'Fırka'nın, Sultan Galiyef'in inisiyatifiyle belirdiği de, bir gerçek; gerek 'Fırka' (TKP), gerekse bu tutsak kalabalığı, Anadolu'daki Müdafaa-i Hukukçu harekete meyletseler, Sovyetler'in daha bir gönlü olacak!

Teşkilat-ı Mahsusa-i Dahili'den Baha Sait, Dr. Fuat Sabit, Bolşevikler'le temasa geçiyor; mutabakat hasıl olunca, Mustafa Suphi Bey etrafında, Sovyetler'deki komünist Türklerin hareketinden bağımsız, başka bir hareketin geliştirilmesi amacıyla; yine Teşkilat-ı Mahsusa'dan Ethem Nejat Bey'le, 'Arap' Hakkı Bey, Rusya'ya

gönderiliyorlar; o halde TKP (o zaman TKF) aslında **Sultan Galiyef**'le **Mustafa Kemal** arasında bir yerde **Enver Paşa**'ya ise şiddetle karşıdır.

(Sabah sis bastırınca, sis düdükleri başlar; camlardan bakıyor, bir bulutun içinde yüzdüğünü sanıyorsun, kendi kendime, şu anda TKP **Genel Sekreteri** sıfatını taşıyan **Nabi Yağcı**'nın, şu aklından geçirdiklerimi bilip bilmediğini soruyorum; 70'li yılların 'hızlı' devrimci gençleri gelir, **Küba**'daki ya da **Çin**'deki hareketin akıl almaz ayrıntılarını anlatır, **Türkiye**'deki hareketin bir kuşak öncesi serüvenlerini bile bilmezlerdi; kim bilir, belki de bu yüzden, her nesil merdiveni yeniden icat etmeye kalkışıyor; hiçbir bilgi birikimi ve deneyimi olmadığı için de, daha işin başında çuvallıyor.

Ben size bir şey diyeyim mi, ister liberal olsun, ister sosyalist, ister komünist, eğer ciddi bir tarih ve yurt bilincine sahip değilseniz, sizden ne köy olur, ne kasaba; akıntıya kürek çekersiniz, ya da sizi fena halde kullanırlar!)

NÂZIM 'ONLARIN' ADAMI MI?

25 Ocak 1988

Tam iki yıl olmuş, 'Ayakta Ölen Şair' diye bir yazımda, Nâzım için şunları yazmışım:

"Batı Türklerinin 'çağdaşlaşma' savaşında, **Nâzım Hikmet** kalesi; aynı 'ateş hattında' bulunsa da, **Namık Kemal** ve **Tevfik Fikret** kalelerinin ilerisindedir: tam bağımsızlık, siyasi özgürlük ona yetmez, iktisadi özgürlük de ister! Bu 'farktan' yola çıkıp, sağ ve sol propaganda,

onu öyle uysal, öyle evcil bir TKP 'neferi' görüntüsüne sokmuştur ki; *İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?*'nun öfkeli eleştirel yaklaşımı, bilmeyene, 'şok etkisi' yapabiliyor. **Nâzım** Marksisttir, tamam; acaba o kadar mıdır; gösterilmek istenildiği kadar 'onların adamı' mıdır?

İşin evveliyatına göz atacaksınız!"

TKP içinde, **'Moskova'nın Adamı'** sayılan **Süleyman Nuri**, (**Türkiye**'de casus diye yakalanmış, on küsur yıl yatmıştı; çıkar çıkmaz Rusya'ya dönmüştür) **Mete Tunçay**'ın **Rusya**'da bulduğu *Hatıralar*'ında, 1919'daki ortamı şöyle anlatıyor:

"... TKP **Teşkilât Bürosu**, kendi üyelerinden **İsmail Kadir**'i şahsen memur ederek, adları **Nâzım Hikmet** ve **Vâlâ Nurettin** olan iki genci, **Bakû**'ye getirtti. **Bakû**'ye varınca, her ikisi de okumak için **Sovyet Rusya**'ya geldiklerini beyan ettiler. Gelir gelmez, sanki pantürkistlerle işbirliği için, **Türkiye**'den gönderilmiş birer ajan gibi, **Kafkasya**'da ve **Bakû**'de, **Ahmet Cevat** ve **Şevket Aydemir**'in de dahil olduğu, **Memduh Şevket**'in idaresinde bulunan adamlardan, pantürkist muhitine dalmışlar ve bunların kafilesine katılarak, hep beraber **Doğu Halkları Komünist Üniversitesi**'nde (KUTV) okumak veya okutmak üzere, **Teşkilât Bürosu**'nun haberi olmadan, **Moskova**'ya gelmişlerdir..."

İşin başındaki tavır budur, ya ortasındaki? Onu da, **Komintern**'de en faal olduğu tarihlerde, TKP **Genel Sekreteri Dr. Şefik Hüsnü**'nün, **Komintern**'in *Rundschau* adlı dergisinde, (1933, sayı 28) B. Ferdi imzası ve **'Kemalistlerin Yeni Baskı Dalgası'** başlığıyla yazdığı makaleden okuyalım:

"... Türk burjuvazisi, çeşitli büyük burjuva dönek gruplarını, özellikle **Nâzım Hikmet**'in Troçkist muhalefet grubunu, **Komünist Partisi**'ne karşı kullanmasını

biliyor. Bu grup sadece **Komünist Partisi**'ne karşı yürütülen karalama kampanyasına hizmet etmekle kalmamaktadır. Bu grubun üyelerinin defalarca polis ajanı olarak kullanıldıkları da saptanmıştır. (...) Bu grubun önderi olan şair **Nâzım Hikmet**'e gelince, (birçok kere tutuklanıp, daha sonra serbest bırakıldı, uzun süre kendini komünist olarak tanıttı ve daha sonra Kemalist toplantılara konuşmacı olarak katıldı) Kemalist hükümet onunla, tıpkı İngiliz hükümetinin **Hindistan**'da küçük burjuva dönek **Roy**'la oynadığı oyunu oynamak istemektedir; yani **Nâzım Hikmet**'i, 'devrimci önder' olarak göstermek amacıyla, yargılamak!"

Bilindiği gibi, **Nâzım**, 'muhalefet' nedeniyle **Şefik Hüsnü** ve takımı tarafından, aynı yıllarda **TKP**'den çıkarılmış, onun ve arkadaşlarının, **Komintern** tarafından, 'savunması' talep edilmiştir.

Peki **Nâzım** hapisten çıktıktan sonra, **Rusya**'ya kaçınca tavır ne oldu? Şair o tavrı ve buna karşı kendi tavrını, 1920'li yıllarda **Komintern**'den tanıdığı eski bir militan dostuna, **Joseph Berger**'ye şöyle anlatmıştır:

"... evet, muhakkak, şahane bir kabuldü; memleketin bütün zenginliklerini emrime verdiler; görkemli bir apartman, yazlık diye bir datcha tahsis ettiler; lüks şölenlere çağrıldım, evimde özel bir aşçı kadınım, emrimde özel bir arabam vardı; gazeteler beni öve öve göklere çıkarıyor; eserlerim Rusça olarak yüksek tirajlarda basılıyordu.

"Ama, (sözün burasında güzel yüzü gerildi) ama yanıldılar, ağır bir şekilde yanıldılar, beni (böyle) 'satın almayı' başaramadılar; hiçbir zaman da başaramayacaklar!.."

Şu ara **Nâzım**'ın Türk uyrukluğuna alınması tartışılıyor da, oradan hatırladım.

İşçiler Derseniz...

İŞÇİ SINIFI, SOSYALİZMİN 'İTİCİ GÜCÜ'DÜR

12 Ağustos 1977

İşçi sınıfı (bunu bir kenara yazın ve hiç unutmayın), sosyalizmin itici gücüdür. Arkasında işçi sınıfı olmadı mı, herhangi bir sosyalist hareket istediği kadar atsın tutsun, etkili olamaz! O zaman, bir soru; bir toplumda sosyalizmi geriletmek, kaydırmak, gelişme yolundan saptırmak istedin mi, ne yapacaksın? İşçi sınıfı ile sosyalist hareketin arasını açacaksın, işçi sınıfını başka bir hareketin kıçına takacaksın. Onun önemli toplumsal gücü, 'kendinin olmayan' bir partiyi iktidara götürürken; 'kendinin olan', sosyalist parti(ler), havanda su dövecek.

'Sosyalistler Türkiye'de ne yapmalı' sorusuna cevap aranırken, bence, üzerinde durulması zorunlu noktalardan biri işte bu. Türk işçi sınıfı, yanılmıyorsam, 1940'lardan bu yana 'kendinin olmayan' partilere itici güç olmuş, onlara oy vermiştir. 1965 ve 1969 seçimlerinde eski TİP varken, iyi kötü ona oy vermeye doğru yöneliyor, DİSK'in ilk kurulduğu sıralarda 'kendinin olabilecek' bir partiye dayanak oluyordu ama, iyi saatte olsunlar bırakır mı, allem ettiler kallem ettiler, 'devrimci' adıyla kurulmuş konfederasyonun sürüklediği, işçi yığınlarını sosyalistlerden alıp, bu kere de CHP'nin ardına

taktılar. Bugün, eskisine oranla çok daha bilinçlenmiş olduğu halde, Türk işçi sınıfı asıl olması gereken yerde, sosyalist hareketin arkasında değildir; dönüşümcü olmaktan çok uzlaşmacı, devrimci olmaktan çok reformcu, daha da tehlikelisi iktidar olabilmek ve kalabilmek için ödünlere hazır bir örgütün arkasındadır.

Bunun sorumluluğu 'tabanda birlik' sloganını ortaya atan, bunu sosyalizme yarayacak sanan kişilerin ve örgütlerin üzerinde olmalı. Oysa bugün işçi sınıfı ve sosyalizm açısından durum nedir?

İktidara gelmesinde sosyalizm ve işçi hareketi bakımından yarar görülen CHP sosyalist solu hiç iplemiyor, TİP'in ve TBP'nin girişimlerini elinin tersiyle itmiştir, ilk fırsatta kaldıracağı sanılan 141/142'yi kaldırmaktan vazgeçebileceğini ima etmiştir, bir aylık deneme iktidarı, sola dönük görünmediği gibi, hem AP'yle iktidarı paylaşabileceğini belli etmiş, hem de uluslararası politika açısından sosyalizmin amaçlarına aykırı bir tavrı olduğu görülmüştür; tek kelimeyle CHP işçi sınıfı partisi olmaktan vazgeçtik, bir halk partisi gibi bile hareket etmemekte; oportünist bir küçük burjuva bürokrat partisi özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Bence bundan kötüsü var, işçi hareketi CHP kuyruğunda kaldıkça ötedenberi yakındığım bir şey büsbütün kökleşiyor; sosyalist solun siyaset sorunlarımızı koyuşu, ele alışı, tartışma biçimi ile CHP'nin koyuşu, ele alışı, tartışma biçimi karışıyor; bir de bakıyoruz ki, sosyalist sandığımız kişi ve örgütlerin ağzında **Cumhuriyet Halk Partisi**'nin ortalıkta dolaştırdığı içi boş sloganlar, solcumsu görünüp de hiçbir somut içeriği olmayan lakırdılar. Bu, ister istemez, militan tiplerini de etkilemektedir. Sözgelişi, DİSK'in önemli çoğu yöneticileri, gerçekte sosyalist değil, içinde yetişmiş oldukları TÜRK-İŞ formasyonludur,

zaten konfederasyonun ipe sapa gelmez zikzaklarının nedeni de bu, sorunlara sosyalistçe yaklaşmıyorlar, örgütleri ve adamları sosyalistçe değerlendirmiyorlar; sadece demokratikleşme umudu üzerine ardına takıldıkları, işçileri de taktıkları CHP'nin; onları bugün Washington'un Ortadoğu politikası, Türkiye'deki sermaye ve işveren çevresi ve eski 12 Mart'çılarla aynı siyasal düzeye getirmiş olması, yeterli kanıt sayılmamalı mıdır?

O halde birinci görev, işçi sınıfını 'kendinin olmayan' siyasal örgütlerin arkasından kurtarmak! Bana sorarsanız, Türk işçisi öyle bilinçlidir ki çok geçmeden bu yola girer; bir kere girdi mi de, 'kendinin olan' siyasal örgütü ya da örgütleri gecikmeden yaratır, bulur. El elin eşeğini türkü çağıra çağıra ararmış, CHP sosyalistlerin eşeğini hiç aramaz, aramayacağını zamanında söyledik, o sıra inanmayanların şimdi durumu gözleriyle gördüklerini, inandıklarını sanırız. O halde içinde fırt sosyalistlik olan her kişinin üstleneceği başlıca iş, işçi sınıfını sosyalist rayından çıkaranları birer birer teşhir etmek, sosyalist siyasal hareketle işçi sınıfı arasında bir süredir koparılmış görünen bağlantıları yeniden kurmaktır.

Ötesi nedir bilir misiniz, ham hom şarolop!

İŞÇİ SINIFI ÜZERİNDE OYNANAN OYUN

13 Ağustos 1977

(Anılardan mı söz açsam diyorum, bizim kuşağın sosyalistleri, en büyük kederi, önemli eylemlerinde işçi sınıfını, hiç değilse temsilcilerini yanlarında bulamayınca duymuşlardır. 1920'lerde, hatta 30'larda, varlığını duyumsa-

tan 'sosyalist' işçiler, 40'larda duman edilmiş, 50'lere hemen hemen kimse kalmamıştı. Bakın büyük tutuklamaların listesine, işçiden çok aydın adına rastlarsınız. Eylem diye koğuşturulan çoğu şey, o zamana göre kanunsuz grev, fabrika hücresi vs. değil, şiir kitabı, dergi, gazete vs'dir. 50'lerde, **Mavi Hareketi** sırasında, Türk sosyalist hareketinin kendi içine katlanışını, bu yüzden de bozuluşunu, işçi sınıfıyla bu sağlıklı bağlantının kopuşuna bağlayarak açıklamaya çalıştığımı hatırlıyorum.

Bildiğim kadarıyla, sosyalist aydınlarla sosyalist işçiler arasında bir kaynaşma olanağı bir tek kere doğmuştu: 1946'da, sosyalist partilerle sınıf esası üzerine kurulmuş dernek ve cemiyetlere izin çıktığı zaman! Gerek **Emekçi Partisi**'nin gerekse **Sosyalist Partisi**'nin İstanbul'un her yerinden mantar gibi sendika fışkırttıklarını, eğer birkaç ay içinde faşizan CHP bunları kapatıp ileri gelenlerini hapse atmasaydı, Türk sendikacılığının çok başka, bütünüyle sosyalist bir rayda gelişeceğini düşünmüşümdür.)

Sosyalizmin 'itici gücü' olan işçi sınıfı bugün sosyalistlerin değil de, sosyal demokratların arkasında ise, bunda sosyalistlerin bir ve beraber kalamamak, işçi sınıfıyla ilişkilerini, bu birlik ve beraberlik içersinde geliştirememek kusurlarının da etkisi olmuştur. Allahın bildiğini kuldan niye saklamalı, daha eski TİP zamanında bile 27 Mayıs ilericileri başka ve 'tepeden inmeci' bir sosyalizm havası çalıyor. TİP dışında kalmış 'eski tüfekçiler' başka bir davula oynuyor, böylelikle işçi sınıfı belirgin bir duraksamaya itiliyordu. DİSK bir yerde bu duraksamadan işçileri kurtaracak kuruluştu ama, eski sosyalist işçi militanı kuşağı harcanıp gitmiş, yeni yöneticiler, AP/CHP türü particilik kulisleriyle, TÜRK-İŞ türü sendikacıların çerçevesi içinde yetişmişti, o yüzden 'devrim-

ci' konfederasyon bence hiçbir zaman adının başına eklediği sıfata lâyık olamadı: DGM eyleminde bile!

(Kısa bir açıklama ister misiniz? Genel grev, ya çok zayıf bir hükümete karşı onu devirmek için yapılır, sonuç kesindir, ya da belirli sürelerde sık sık tekrarlanmak üzere kısa süreli yıpratma grevi biçiminde yürütülür, sonuç dalgalanmaya bırakılmıştır. DGM olayında, DİSK hem sorumluluğunu yüklenmemiş örgütüne, daha doğrusu tabandaki işçinin sırtına bırakmıştır, hem hükümetin kuvvetli olduğunu devrilmeyeceğini hesaplayamamıştır, hem de bu eylemin kendisini sonunda CHP'nin kucağına oturtacağını kestirememiştir. Neyse konumuz başka, bırakalım.)

Hal böyle olunca, sosyalistlerin siyasal dağınıklığı, vurucu ve itici gücün sistemli ve gelişen bir beraberlik içinde bulundurulan sosyal demokratlara kaymasına elbette yol açacaktı. DİSK, örgüt olarak, kendini yeni TİP'ten, **Sosyalist Devrim Partisi**'nden, **Türkiye Emek Partisi**'nden, **Vatan Partisi**'nden, **Türkiye Birlik Partisi**'nden ayrı ayrı, hatta beraber olarak daha güçlü hissettiği anda, siyasal kadrolar davayı kaybediyorlar, **Türkler** tipindeki 'sendika ağaları' kazanıyorlardı. Kazanmaları ise ne demek, devrimci sosyalizmden reformcu sosyal demokratlığa aktarma olmak demek, eşi dostu kandırmak için de, iri gövdesine oranla karınca mesabesindeki 'Sosyal İlerlemeciler'in 'havasını' basarak.

Şimdi madalyonun öteki yüzünü çevirelim.

Evet, sosyalistlerin dağınıklığı itici gücün sosyal demokratların kıçına takılmasına yol açmıştır ama, hangi demokrasiye baksanız görürsünüz ki, sosyal demokratlar bir kere işçi sınıfını ele geçirirlerse kolay kolay bırakmazlar, üstelik ondan sonra sosyalistlere yüz de vermezler. Örnek mi, dolu: **İşte Batı Almanya, işte İngilte-**

re, işte İsveç! Bu ülkelerde sosyal demokrat partiler konfederasyonları ele geçirmişlerdir, iktidara tek başına oynarlar, sosyalist partileri de iplemezler, işçinin 'itici gücünü' elden çıkarmış olan sosyalist ve komünist partiler de siyasal yelpazede aksesuvar olarak bulunur, esamileri okunmaz.

Türkiye'de oynanan oyun budur. Sosyalistleri itici güçten yoksun bırakmak, bu gücü sosyal demokratların ardına alarak, sosyalistliği siyasal arenada süs olarak alıkoymak! Kim ki, DİSK'in CHP'nin kıçında gitmesine alkış tutar bilsin ki bu oyuna katılmakta, işçi sınıfının 'kendi partisi (leri)' ile bağlantısını torpillemektedir. Sosyalistler, DİSK'i (ya da DİSK'e benzer başka sosyalist bir işçi konfederasyonu) arkalarına almadıkça, ne siyasal pazarlıklarda seslerini duyurabilirler, ne de CHP ile ulusal demokrasi cephesi filan kurabilirler, zira kurulacak cephe fille serçenin evlenmesine benzer, sonunda serçe mutlaka ezilir.

Sosyalist işçileri ve sendikaları sosyalist siyasal kadronun arkasına alabilmekse, bu kadronun önce tutarlı bir beraberliğe ve bütünlüğe kavuşmasına aynı zamanda sosyalist strateji ve taktiği beraberce saptamasına bağlıdır.

YARIN ÇOK GEÇ OLACAKTIR

14 Ağustos 1977

Sosyalist Intelligentsia'nın 'tarihsel misyonu' nedir?

Amma ukalaca söze başladım ha, gelgelelim sorunun böyle konması zorunlu: Eğer, özellikle son on - on beş

yılda ciddi ve büyük bir birikim sağlamış olan sosyalist aydınların topuna **intelligentsia** diyorsak, bunların yaşadığımız dönemde vazgeçilmez bir tarihsel misyonları olduğunu da kabul edeceğiz. Ne midir bu misyon, elbet onu tartışacağız ya, önce bana öyle geliyor ki, işçi sınıfıyla öteki siyasal kadrolar arasındaki ilişkiyi ele almamız doğru olacak. Şüphesiz lafı uzatmadan, allameliğe dökmeden, kısa kısa, çabuk ve derinlemesine!

İşçi sınıfı, 50'den bu yana liberal burjuva siyasal kadronun ardından gitmemiş değildir, hem ben size bir şey söyleyeyim mi, yadırgamıyorum da bunu, yükselen sınıfın burjuvazi olduğu bir toplumda, ilk sıralar, öteki toplumsal güçlerin, bu arada işçi sınıfının onun çekimine kapılması pekâlâ olasıdır, eh, **Türkiye**'de de değil mi ki tutuculaşmış, **İnönü** toplumuna dönüşmüş bir toplumsal ortamda, üretim ilişkilerini değiştirecek güç olarak ticaret ve sanayi burjuvazisi beliriyordu, toplumsal sınıf olarak şekillendikçe işçi sınıfının da başlangıçta ona destek olmasından olağan bir şey yoktu, taa sınıfsal çelişkinin bütün heybetiyle kendini duyumsattığı, potansiyel olmaktan çıkıp 'fiili' olduğu ana kadar. Bu an galiba 70 başlarına tesadüf ediyor, ya da 65/70 arasına!

Artık işçi sınıfının toplumsal gelişmede söylenecek 'kendi' sözü vardır, daha doğrusu var olan bu söze sahip çıkacak endüstri proletaryası **Türkiye**'de de etli kemikli bir toplumsal gerçek haline gelmiştir, böyle olunca özlemlerine en uygun çözümleri öneren siyasal kadroyla bütünleşmesi kuşkusuz en akla yakın olasılıktır, bu kadro hangi kadro diyeceksiniz, elbette sosyalist kadro! Gerçekte de 65'ten itibaren, **TİP**, işçi sınıfı arasında gücünü ve etkisini göstermiş; öteki partilerin siyasal çekimine kapılmış işçi oylarının, yavaş yavaş sosyalizme yöneldiği saptanmıştır.

İşçi sınıfı için siyasal bilinç nasıl tanımlanır, hele bir düşünün, işçi hareketi ile sosyalizmin kaynaşması diye değil mi? Ancak sosyalizmdir ki işçi sınıfının istediği anayasal düzen değişikliği sağlar, ancak sosyalizmdir ki sömürüyü kaldırır, ülke için tam bağımsızlığı ve özgürlüğü gerçekleştirir.

O zaman 'tarihsel misyon' lafı nereden çıkıyor?

Şuradan: Türk işçi sınıfını, alavere dalavere Kürt Mehmet nöbete ayaklarına düşürüp, özlemlerini gerçekleştiremeyecek, daha doğrusu bu özlemleri umursamayan siyasal ekiplerin kıçına takmaya kalkışıyorlar. Kalkışıyorlar ne laf, kırk yıllık bürokrat ve küçük burjuva partisi CHP ortanın solu postuna büründüğü andan itibaren kalkıştılar, sosyalist sol ufalana ufalana etkisini yitirdiği için, artık bütünüyle işçileri CHP'nin 'itici gücü' rolüne sokmaya, sosyalizmle irtibatlarını iyice koparmaya hevesleniyorlar. İşte tam burada, sosyalist aydınlar, sosyalist siyasal kadro sesini yükseltmeyecek de kim yükseltecek?

Üstelik, toplumsal ve siyasal koşullar, son derece elverişli, şöyle ki: Liberal burjuvazi olsun, gittikçe sosyal demokrat kılığına bürünen bürokrasi olsun, içinde bulunduğumuz ortamda ülkenin ve halkın en yararına olan siyasal çözümleri, önermek şurada dursun, düşünemiyor bile. AP de, CHP de, ana hatları ve temel nitelikleriyle, emperyalist sistemin içinde ve dümen suyunda bir programa sahip ve talipler. Her iki siyasal kadro evcilleştirilmiş, AP geçirdiği iktidar tecrübesiyle her ne kadar **Washington**'a karşı çıkıyor, bunda elbet iç dinamiğin (gelişmekte olan ve büyümek isteyen sanayi burjuvazisinin) etkisi görülüyorsa da, ancak sosyalistlerin önerebilecekleri kadar tam bağımsızlıkçı, özgürlükçü, ilerlemeci, emperyalizme ve sömürüye karşı bir

tavır alamıyor, tabiatı icabı bu tavrı bütünüyle hiçbir zaman da alamaz.

Kalıyor CHP, demokratik sol hareketinin tabanda yürüdüğü sıralar, sanmıştım ki, Ecevit liderliğindeki kadro evcilleşmeyecek, partiyi en azından İspanyol ya da Fransız Sosyalist Partisi çizgisinde dürüst ve emperyalizme karşı bir parti niteliğine kavuşturacaktır. 1972'den sonra bunun hayal olduğu, tabandan gelen bu yöndeki isteklerin Ecevit ve ekibi tarafından şiddetle bastırıldığı anlaşıldı. CHP, bugün, ne işçi sınıfının istediği toplumsal dönüşümleri gerçek anlamda yapabilecek bir partidir, ne de proletaryanın gelişmesi ve güçlenmesini sağlayacak sanayileşmeyi önermektedir. Tam bağımsızlık, emperyalizme karşı olmak gibi konulardaki tavrı ise, AP'den çok daha kötü ve işbirlikçi.

Tam bu sırada, Sosyalist Intelligentsia'nın tarihsel misyonuna sahip çıkması, kendi içinde birleşerek, işçi sınıfına onun özlemlerine en uygun bir siyasal programı önermesi gerekmez mi? Bunu yapmazsa, tarih karşısında sorumlu olmaz mı? İşte göz göre göre, işçi sınıfı bilincinden uzaklaştırılıyor, yanlış bir doğrultuya saptırılıyor.

SOSYALİST GÜÇBİRLİĞİ SİYASAL DÜZEYDE OLASIDIR

15 Ağustos 1977

Şimdi biri çıksa dese ki, arkadaş, sen ne konuşuyorsun, işçi sınıfı sosyalizmin itici gücüdür, Sosyalist intelligentsia 'tarihsel misyonu'nu es geçmemeli, işçi sınıfına özlem-

lerine uygun öneriler ve çözümlerle yardımcı olmalıdır, âlâ, iyi ama o **intelligentsia**'nın ne türlü bölünmüş, ne türlü ikircikli, ne türlü alıngan olduğunu bilmez misin?

Haklıdır. İster dış etkenlerle, ister iç etkenlerle olsun, gerçek şu ki, **Türkiye**'de sosyalist sol hiç olmadığı kadar parçalanmış, hiç olmadığı kadar birbirine düşman edilmiştir. Zaten demedik mi, işçi sınıfını umutsuzluğa düşüren nedenlerden biri de budur diye. Sadece siyasal parti olarak ortaya çıkmış örgütleri hesaba alırsak, **Türkiye İşçi Partisi** var, **Sosyalist Devrim Partisi** var, **Türkiye Sosyalist İşçi Partisi** var, **Türkiye Vatan Partisi** var, **Türkiye Birlik Partisi** var. Var diyorum ya, görece (nispi) varlıklar bunlar, dağınıklık militan kadrolarının gücünü de düşürüyor, entelektüel ve siyasal kadrolarının gücünü de: Dergilerini ne zorluklarla çıkardıklarını, çıkanları ne zorluklarla doldurduklarını bilirim. Üstelik iyi dağıtamaz, iyi satamazlar. Yine sosyalist gururları yenilgilerini itirafa engel olur, sanki yarın iktidara adaymışlar gibi, ilk beş yıllık planın hangi yönde olacağı konusunda anlaşamaz, birbirlerine girerler.

Peki bunlar mı, işçi sınıfına birleşik sosyalist bir öneriyle gelecek? Evet, onlar.

Hemen işaret edeyim, birbirleriyle olan uyuşmazlıkları, bazı hallerde son derece vahimdir ama bu vahamet siyasal düzeydeki iş ve güçbirliklerini önlemez. Başka bir deyişle, bizdeki sosyalist parti ve akımların aralarında çekiştikleri, tartıştıkları, uyuşamadıkları konular, siyasal düzeyde değil, ideolojik düzeydeki konulardır: **Sovyet** modeli mi iyi, **Çin** modeli mi yararlı, **Avrupa komünizmin**den Türk sosyalizmi bir şeyler kapabilir mi, özyönetim mi daha elverişli bir sosyalist uygulama yöntemidir, yoksa merkezi planlama mı vs? Bunların, gündelik siyasal sorunlarla ilişkisi, hemen görüleceği üzere, do-

laylı. Oysa bizim sosyalist liderlerimiz ve partilerimiz, devrimden on yıl sonra gündeme gelebilecek sorunlar için ciddi ciddi birbirini suçlar, işi ihanet ithamına kadar vardırır, ayrı parti kurup çekilirler; bu, en azından, düşünsel ve kuramsal düzeydeki sorunlarla, siyasal düzeydeki sorunlar arasındaki ilişkileri, açıklıkla çözememek değil midir?

Evet malum, devrimci kuram olmazsa, devrimci uygulama da olmaz. Ama kuramın içinde yaşanan döneme ilişkin kısmını iyi bilmek, iyi tanımlamak, siyasal düzeyde eylem örgütlerken ideolojik ve kuramsal varsayımları olduğundan daha büyük görmemek zorunludur. İş böyle konursa, bence, mevcut sosyalist partilerimiz de, sosyalist dernek ve akımlarımız da, pekâlâ siyasal bir güçbirliğinin sosyalist esasları üzerinde anlaşabilirler. Anlaşmalıdırlar. Bunu zorunlu kılan, bir kere hepsinin toplumsal çözümleme yöntemi olarak diyalektiğe ve bilimsel sosyalizme inanmış olmaları ise, ikincisi Türk siyasal yaşantısında sosyalistlerin dağınıklığından sosyal demokratların yararlanması, işçi sınıfını kendi saflarına sürüklemeye kalkışmasıdır.

Yanlış mıyım?

İki yıl kadar önce, *Yeni Ortam*'da yazmıştım, bizim sosyalist partilerimizi birleştiren şeyler, ayıran şeylerden çoktur diye. O zaman da bir güçbirliği zorunluluğundan söz etmiştim, aldıran çıkmadı, CHP'nin zikzakları, beceriksizlikleri ortaya döküldükçe, SDP'den, TSİP'ten, TİP'ten, **Vatan Partisi**'nden sesler yükselir oldu: Sosyalistler birleşmeli, sosyalist bir cephe kurulmalı, sosyalist şûra toplanmalı vs. ne kadar sevindiğimi anlatamam. Biz bu şûra düşüncesini bir iki yıldır **İlhami** ve **Mümtaz** (her ikisi de Soysal) ile konuşur konuşur, niye olmadığına, niye yapılamadığına şaşarız. Hepsi türlü mihnete uğramış,

haksız suçlamalarla hayatının en güzel yıllarını harcamış, söylediklerinin doğru olduğu günümüzde apaçık ortaya çıkmış, eski emektar ve şanlı sosyalistlerimiz sosyalizm için bir araya gelip de, ortaklaşa bir eylem programı, işçi sınıfı için bir çözüm önerisi getiremezler mi? Getirebilirler. Getirmediler. Getirmeleri şarttır. Anti-emperyalist, tam bağımsızlıkçık, sanayileşmeci, sömürüye karşı, barışçı, demokratik, özgürlükçü, işçi sınıfına ve yoksul köylülüğe dayanan, en büyük çoğunluğa en büyük mutluluğu sağlamak için toplumsal dönüşümler öneren gerçek çözüm elbette sosyalistlerden gelir. Şu sıraladıklarım bile, herkesin tartışmasız benimseyebileceği ne çok ortak şeyin olduğunu göstermiyor mu? Benden söylemesi.

CHP VE AP'YE KARŞI TAKINILACAK TAVIR

16 Ağustos 1977

... Neymiş, nasılmış, yok efendim yok, ideolojik saplantılardan, 'model' etkilenmelerinden arındırırsak, Türk sosyalistlerinin siyasal programını içinde bulunduğumuz dönemin koşulları içinde iki ana ilkeye kadar indirgeyebiliriz: **Demokratikleşmek, sanayileşmek!**

Aslında bu iki şeyin birbiri içinde, birbirini tamamlar süreçler olduğunu elbette bilenler bilir, bu süreçleri Batılı demokrasilerde liberal demokrat iktidarların gerçekleştirdiğini de! Ne var ki **Türkiye**'de bu işe heveslenen sözümona liberal iktidarlar, belki faşizan **İnönü** diktasından sağı solu budanmış eciş bücüş bir toplum devraldıkları için, belki hemen kucağına oturdukları em-

peryalist sistem onlara, "Böylesi daha iyidir," dediği için, belki de işlerine öylesi daha çok geldiği için, kalkınma yani sanayileşme ile demokratikleşmeyi birbirinden ayırmışlar, çarpık bir kalkınma modeline uymaya çalıştıkları sırada, demokratikleşmeyi yaygın bir anti-komünist histeri ile basbayağı frenlemişlerdir.

O zaman, demokratikleşme kala kala kimlere kalmış, (vah zavallı **Türkiye**) ülkeye en azından on beş yıl kan kusturmuş bir merkeziyetçi bürokrasi diktasının artıkları olan **İnönü** takımına! Sosyalistlerin bir kere bunların gerçek bir demokratikleşmeyi isteyeceklerine geçmiş deneylerine dayanarak inanmamaları gerektir ya, insanlar da, tek başına demokratikleşmenin, sözgelişi ülkede bir komünist partisinin kurulmasına izin vermenin, o partiyi besleyecek, geliştirecek proletarya olmazsa, sanayileşme programa alınmazsa hiçbir anlama gelmeyeceğini de kestirmeleri şarttır.

O halde, sosyalistler arası bir güçbirliğinin **Türkiye**'de varlığı bilinen iki büyük siyasal güce karşı tavrı kendiliğinden meydana çıkıyor.

Hatırlar mısınız? **De Gaulle**'den örnek vererek, dış ilişkilerinde emperyalist sistemle uyuşmazlığa düşmüş bir sağın; sosyalist sol tarafından sosyalist blok ve üçüncü dünya ile yeni ilişkiler kurmak yolunda özendirilmesi gerektiğine işaret etmiştim. Türk soluna düşen de budur, **AP** ile, **MSP** ile ilişkilerde, bu partilerin emperyalist sisteme karşı 'bağımsızlık' eğilimleri desteklenmeli, sanayileşmeyi (hele kamu sektörüyle yapılırsa) gerçekleştirmeleri için gösterecekleri çabalar yüreklendirilmelidir. Sanayileşme tam bağımsızlığı, emperyalist sisteme karşı özgürlüğü, proletaryanın nicel ve nitel olarak büyümesini, yani sosyalist birikimin artmasını getirecektir, sosyalist güçbirliğinin bunu desteklememesi enayilik olur.

Buna karşılık, iktidardaki sağ sanayileşmeyi özel teşebbüsle gerçekleştirmek eğilimleri gösterdiği her alanda sosyalist güçbirliğini karşısında bulacaktır. Yalnız onda mı? Sosyal adalete aykırı davrandığı zaman, mutlu azınlığa çalıştığı zaman, ümmet kültürünü kapitalizmin kültürü sanmak gericiliğini yaptığı zaman, kısacası, Türk sağının çağdışı nitelikleri sözkonusu olduğu her an! Bana sorarsanız, **İnönü** toplumunun donmuş bürokrat/eşraf ilişkilerini, ticaret ve sanayi burjuvazisini geliştirerek değiştirdiği için, aslında bu beğenmediğimiz sağ, sonunda şimdi savunduğu ümmetçi üstyapıyı da değiştirecek, bir çağdaş burjuva kültürüne ulaşacaktır ya, bu ulusal bileşimin yapılması, bir kere emperyalist sistemin kullaştırıcı etkilerinden sıyrılmamıza, ikincisi demokratikleşmenin gerçekleşmesine bağlıdır.

İşte burada da, sosyalist güçbirliğine sağcı iktidara karşı savaşım verme alanı açılıyor. Hatta belki de, sosyalist güçbirliğinin liberal burjuva ulusal sağa karşı asıl mücadele alanı demokratikleşme alanıdır.

CHP'ye gelince, durum tersine dönecek! Bildiğiniz gibi bunların iyi kötü bir demokratikleşme programları var da, sanayileşmeyi es geçiyor, **Dünya Bankası**'nın 'kırsal kalkınma' modeline yatıyorlar. Buysa, hemen dış ilişkilerde **Türkiye**'nin tam bağımsızlığı, bunun için de sanayileşmesi konusunda olacaktır. İşte koskoca bir seçim kampanyası yaşadık, ne **Ecevit**, ne öteki CHP sözcüleri, bu kampanyada NATO'ya karşı tek satır laf edebildiler, ne de **Amerika**'yı eleştirebildiler. Şimdi soruyla gitseniz, yine kaytarırlar. Sanayileşme konusunda belirli bir programları olmadığını ise dünya âlem biliyor. O zaman CHP'ye bu alanda savaşım verilecektir.

Nedeni de belli, **'sisteme'** bağlı bir CHP iktidarının **Türkiye**'ye getireceği demokratikleşme, **Tanzimat**'ın Os-

manlı toplumuna getirdiği demokratikleşmeden farklı değildir ki: Özgürlük yasal düzeyde çoğalacak, ama dışa bağımlılık ekonomik ve siyasal düzeyde artacak. Bunu bir sosyalistin kabul etmesi olasılığı var mıdır? O halde, CHP ile sosyalist güçbirliği, demokratikleşmenin tam bağımsızlıkla, yani sanayileşmeyle atbaşı gitmesi sorununda kapışacaklardır. Demokratikleşme konusunda çelişmeyebilirler. Ama bana sorarsanız, ideal çözümün, CHP'nin 'ılımlı, uysal ve ilerici' geçinen yöneticileri başından sepetleyerek, tabandaki gerçek toplumcu eğilimlerini yönetimine aktarmasıyla gerçekleşeceğine inanırım. Yönetim kadroları anti-emperyalist, ulusal sanayileşmeye ve teknolojiye gönül vermiş, özgürlükçü sol bir CHP, o haliyle, sosyalist güçbirliğinin demokratikleşme alanında doğal müttefiki haline gelebilir. Sosyalist solun işçi sınıfını elinde tutması, CHP'ye karşı siyasal ve ideolojik bağımsızlığını koruması şartıyla!

SENDİKACILIK NEDEN YOZLAŞIR?

1 Haziran 1978

Solculukta, işçi sınıfına toz kondurulmaz. Bizimki gibi, daha hâlâ kapitalizme geçiş dönemini yaşayan toplumlardaki, hiç de türdeş olmayan, yarısı lümpen işçi sınıflarına bile! İşçi sınıfı dendi mi, şapkanı çıkaracaksın. Niye? Tarihsel olarak toplumu kapitalizmden sosyalizme dönüştürmenin itici gücü odur da, ondan. Hal böyle olunca, hanidir sosyal demokrat geçinen, işçi konfederasyonlarını ardına alabilmek için türlü fırıldak çeviren CHP'nin, birden toplu sözleşmelerde işçilerin karşısına

çıkar görünmesi, büsbütün ters! Tepkinin hayli sert, oldukça etkili olması da bundan doğmuyor mu?

Ben bizim sendikacılığımızın pek de geçerli olduğunu sanmıyorum. Doğuşu hastalıklı ve muhataralı olmuştur. 40'larda başından geçenleri birkaç kere anlattığımdan tekrar dönmeyeceğim, ama iki nedenden Türk sendikacılarının işçi sınıfına hizmet etmeyi ona ücret artışı sağlamaktan ibaret saymasını olağan bulduğumu söyleyeceğim. Ne midir o iki neden, birisi birazcık kuramsal, ikincisi daha çok kılgısal (pratik) ve yöresel. Hadi bir bakalım. Benim *Hangi Sol*'dan aktaracağım şu satırları dikkatle okur musunuz lütfen:

"... Önce İtalyan kuramcılarının üstünde durdukları, giderek Serge Mallet ve Andre Gorz'un inceleyip daha da geliştirdikleri bir başka görüş, bu iddiayı (işçi sınıfı eyleminin yetersizliği ve yön değiştirmesi) tarihsel bir gelişim süreci içinde alıyor."

"Bakın nasıl! İşçi sınıfının başlangıçtaki eylemleri doğrudan siyasal eylemlerdir. Öyle ya, hatırlayın anarcho-sendicalisme döneminin hızlı sendikacılarını; ne istiyorlardı onlar, üretimi ellerine geçirmek, üretim üzerinde sendikaların denetimini kurmak degil mi? Üstelik istekleri doğrudan üretim araçlarına, işyerine yönelikti bunların, varsa yoksa, üretimdi ilgilendikleri. Oysa kapitalizmin bolluk toplumuna, tüketim toplumuna doğru gelişmesi, işçi sınıfının isteklerini de üretimden çevirip tüketime doğru yöneltti, işyerinden çevirdi, oturdukları semtlere, yaşadıkları gündelik hayata aktardı."

"Bu da besbelli şöyle oluyor: Sendikalar artık üretim üzerinde denetim savaşı vermiyorlar, kendilerinin ve ailelerinin yaşama düzeylerini yükseltebilmek için, tüketim olanaklarını artırma savaşı veriyorlar, buysa sendikacılığı bütünüyle ana amacından kaydırıyor..."

"Aynı satırları galiba şöyle özetlemek de mümkün: Kapitalist düzeni sürdürmek isteyenler, sendikacılığın bu yöne sürüklenmesinde yarar görüyorlar, bir bakıma işçileri terfii müemmen maaşa bağlıyorsun, düzeni kurtarıyorsun! Türk sendikacılığı öyle uzun boylu anarcho-sendicalisme dönem filan yaşamamıştır, şimdi ortalarda dolaşan sendikacılar gözlerini açtıkları günden beri ücret sendikacılığı yapıyorlar, onun için aralıksız zam istemelerini yadırgamak yanlış."

Gelelim ikinci ve kılgısal (pratik) nedene!

Türk toplumu, kapitalizme geçiş sürecinde emperyalist sisteme tutsak düştüğünden, ne burjuvazisi burjuvazi gibi davranabilmektedir, ne işçi sınıfı işçi sınıfı gibi. Bu bakımdan da, sendikacıların davranışı anlayışlarıyla tutarlı. Nasıl mı, anlatayım kardeşim.

İşadamları bildirisinde bile, bizim burjuvazimiz, döviz darboğazını aşmasını devletten istemiyor muydu? Adama gülerler. Bilirsiniz, özel sektörün bir adı da şahsi teşebbüs/bireysel girişimdir, yani işadamı işini serbestçe kendisi kuracak, kendisi geliştirecek, devlet ona gölge etmeyecek. Ama bizim işadamlarımızı bildiğiniz gibi devlet yarattı, bu yüzden mübarekler, mallarını dışarı satıp dövizlerini kendileri bulacaklarına, onu da devletten istemeye utanmazlar. Şahsi teşebbüs diye cart cart atıyorlardı ya, hadi gösterseler ya teşebbüs yeteneklerini! Gösteremezler. Onların gücü bol bol televizyon reklamı yapıp, toplumu savurganlığa özendirmeye yeter. İşte işçi sınıfının dramı da bu özenmede saklı zaten.

Bana, bir işyerindeki uzlaşmazlık nedeninin, sendikaca istenen üç ayda bir bornoz isteğini, işverenin karşılamak istemesinden doğduğunu söylediler. Üç ayda bir bornoz, evet! Çocukları için ayakkabı isteyip, fiyatının şu kadar liradan aşağı olmamasını şart koyanlar varmış.

Olur, hiç şaşma. Gelişmekte olan bir toplum, böyle dangalakça tüketim hırsına sürüklenir, bunda da burjuvazi başı çekerse, yükselen sınıf o olduğu, henüz onun değerler sistemi topluma egemen bulunduğu için işçi sınıfının aydedeyi istemediğine şükretmeli. Kaldı ki, yeni oluşan burjuvazimizde de, proletaryamızda da, feodal kırsal toplumdan, kasaba ve köyden kalmış öyle bir üstyapı var ki, görgüsüzlüğü, başka bir deyimle tüketim gösterisini mutluluk sanıyor.

Bunlar da işin bir başka yanı.

İŞÇİNİN NAFAKASINI KISIP AĞAYI KOLLAMAK BU...

2 Haziran 1978

Peki kabul, işçi sınıfımız bir kapitalizme geçiş toplumundaki bilinçli işçi sınıfı gibi davranmıyor da, burjuvazinin yarattığı tüketim toplumu efsanesine kendisini kaptırmış, daha çok sınıf değiştirme amacına yönelik bir işçi sınıfı gibi davranıyor; peki, bu, Ecevit'in o dediklerini haklı çıkarır mı; başka türlü söylersem, memleket bunca darlık içindeyken, işçilerin yüksek ücret isteklerinde bulunması aklın alamayacağı bir şey midir?

Bu soruya önce kolay, biraz da demagojik bir cevap verebiliriz: Uluslararası istatistikler Türkiye'yi pahalılık hızında birinci gösterir, sadece son üç ay içinde bizzat hükümetin önayak olduğu zamlar ve yaptığı devalüasyon lirayı lira olmaktan çıkarırken, sendikaların üyelerine sürdürdükleri yaşama koşullarını sağlamak için başvurabilecekleri hangi çare vardır ki? Adamlar 1 Mayıs mi-

tingi yapsa adı ihtilâl provası oluyor, greve başvursa bozgunculuk; Allah muhafaza, yanılıp yakılıp ağzına sınıf savaşımı sözünü alacak olsa, handiyse topunu komitacı sayıyoruz; bu durumda, önlerinde açık bıraktığımız tek kapı ücret artırma isteği değil midir? Eh, onlar da bunu yapıyorlar işte. Ne kızıyorsunuz beyim?

Kaldı ki, kendini demokratik solcu sayan bir iktidarın, memleket ekonomisini düzeltmeye kalkışınca ilk yapacağı şey, IMF'nin önerilerine uyarak köylülerin taban fiyatlarıyla işçilerin ücretlerini kısmak mı olmalıdır? Yoksa onları hiç değilse kabul edilebilir bir düzeyde yükseltip, burjuvazinin yıllardır sürdürdüğü yağma sofrasını bir düzene koymak mı? Ne hikmetse CHP bir tarafı çok ılımlı önlemlerle idare edip (yine de çığlıklar atıyorlar ya o ayrı bahis!) beri tarafın üstüne gidiyor. Nedenmiş o, işçiler de bu ülkenin evlatları oldukları-na göre, çektiğimiz sıkıntılara onların da katılmaları gerekirmiş!

Amenna, ama acaba herkes katılıyor mu?

Biliyorsunuz, **Toprak ve Tarım Reformu Yasası** gürültüye geldi, zamanında yenisini çıkaramadılar, eskisinin geçerlik süresi bitmişti. Anayasa Mahkemesi'nin iptali tam bir iptal oldu çıktı. Geçen gün, bu işe bakan Devlet Bakanı Akova yenisini hazırladıklarını açıklıyor, kulak kesiliyoruz, eh daha 'reformcu' bir iktidarca hazırlanıyor ya, bakalım ne gibi değişiklikler göreceğiz? Boşuna zahmet! Değişiklik yapılmasına yapıyorlar ama, doğrusu topraksız köylü lehine olmaktan çok, toprak ağası lehine! Nasıl inanmaz mısınız, buyurun konuşalım.

Bir kere kamulaştırmanın maliyetini yükseltiyorlar, çünkü vergi değeri yerine rayiç bedelle kamulaştırma ilkesini getiriyorlar, ağaların dediği olacak, herif malım şu kadar eder dedi mi, tamam, devlet paraları sökülecek.

Bu dediğim de laf olsun diye söylenmedi ha, eksiden peşin ödeme 60 bin liraymış, şimdi 250 bin lira oluyor, eskiden 19 taksitte ödenirmiş, şimdi 12 taksitte bitirilecek. Oh oh, ne âlâ memleket! Türkiye ekonomik sıkıntı içindedir, hepimiz bu sıkıntıyı ortaklaşa paylaşalım değil mi? İşte böyle olur ortaklaşa paylaşma! Dahası var, bir de madde eklemişler, efendim devir ve temlik yasağı süresinde mal sahibi isterse toprağını müsteşarlığa o almazsa topraksız ve az topraklı çiftçilere satabilirmiş, harika mı, evet harika, böylelikle muvazaa yolu açılıyor, herif şıh, çağırıp adamlarından biriyle bir uyduruk satış mukavelesi yapamaz mı, arazisini reformdan kurtardı gitti. Bunlar hep fedakârlık, darlığı ortaklaşa paylaşmak! Hele şu yeni maddeye bayılacaksınız: Eğer ağalar, önceki kamulaştırmalarda topraklarına gereken bedelin verilmediği kanısındaysa, mahkemeye başvurup daha yüksek kamulaştırma bedeli isteyebilecek! Nasıl, bu kadarına pes mi?

Şimdi eğri oturup doğru konuşalım.

Ecevit ağzıyla kuş tutsa, işçilere karşı tavrının içtenliğine kimseyi inandıramaz. Evet işçilerimiz yeterince bilinçli değildir, sendikacılarımız da oportünist, tamam ama, onların isteklerine ekonomimiz sıkıntıda bunları istemek ayıptır diyen bir iktidarın, üstelik adı bir de ilericiye çıkmış iken toprak reformu tasarısında açık açık toprak ağalarını desteklemesi, bir anlamda işçilerden kıstığını toprak ağalarının cebine aktarmaya kalkışması değil de nedir? Buna cevap isterim, hem de öyle fazla Çağatayca olmayan, bildiğimiz Türkçe bir cevap!

Kardeşim sen memleket darboğazdan geçiyor diyor musun demiyor musun? Bu yüzden üretici küçük köylüye düşük taban fiyatı, işçiye toplu sözleşme kısıtlaması önerdin mi önermedin mi? Tamam, kabul. Biz mem-

leketimizi severiz, onun için ölmeyi göze almışız da üç beş kuruş eksik almayı mı göze alamayacağız. Yalnız, bu iş ortaklaşa ve eşit olmalı. Her zaman yapıldığı gibi alavere dalavere Kürt Memed nöbete yöntemiyle değil! Sen toprak ağalarına ödenmiş kamulaştırma bedellerini bile yeter bulma, fazlasını ödeme yolunun kapısını aç, sonra da kalk işçilerin toplu sözleşme istekleri ile devleti batıracaklarını söyle, bu darlığın yükünü paylaşma olmaz, iş çevrelerine yaranma, burjuvazinin ekmeğine yağ sürme olur.

Başından beri CHP'nin solcu molcu olmadığını söyler dururum, bundan âlâ kanıt bulunur mu?

'FEODAL' KAFADAN KURTULMADIKÇA...

15 Temmuz 1979

Çalıştığınız yerde hiç grev oldu mu? Olduysa, anlatacaklarımı zaten yaşamışsınızdır: Daha toplu sözleşme görüşmeleri başlayınca, işyerini de, işçileri de bir sıtmadır tutar. Hakları yok mu, elbette var, var ama bu sıtma gizli düşmanlıkların, başı kıçı belirsiz dedikoduların, olmadık söylentilerin yardımıyla öyle bir şiddete ulaşır ki, ipin ucu kaçar: Ne doğru dürüst bir çalışma planı yapabilirsin, ne üretimi denetleyebilirsin, ne de randıman diye bir şey kalır. Var mı yok mu, toplu sözleşme lafı, ya da grev. Bir türlü sendikalı işçiler, işi sendikanın görevlileriyle işverenin görevlileri arasında bir müzakere olarak alamazlar? İşveren takımı farklı mı, yooo, onlar da üç aşağı beş yukarı aynı şey: El altından adam ayartmaya çalışmalar, posta koymalar vs. Kısacası, toplu sözleşme pazarlığı o ha-

le gelir ki, grev ilan edilmeden işyerinde bir iş bırakma havası oluşur, kimse doğru dürüst işe elini sürmez, sürene de iyi gözle bakılmaz. Grev tabii ayrı bir âlem. Sizi bilmem ama, ben dünyanın başka yerinde bizde olduğu gibi davullu-zurnalı grev yapıldığını bilmiyorum. Kim karar vermiştir, neden karar vermiştir, bilemem. Daha ilk gün öyle bir ortam yaratılır ki, en soğukkanlı gözlemci bile, işçiyle işveren arasında handiyse elle tutulabilecek bir gerilimin doğduğunu saptar. Grev sonrasında, yeniden işe başlanınca, işverenin bir türlü kendine gelemediği, iş disiplininin ve çalışma ritminin bir türlü kurulamadığı da, bilinen şeylerden. Peki, kim örgütlüyor bu grevleri? İşi bırakmadan bile bir sürü iş saatinin kaybına yolaçtığına göre, komünistin domuzu sendikalar mı? Ne münasebet. Bizim sendikalarımızın çoğu, öyle komünist momünist değildirler, kimisi **'Atatürkçüdür'**, kimisi dini bütün **Müslümandır**, kimisi de **'Milliyetçi'.**

Peki siz hiç komünist bir sendikanın büyük bir işyerinde gerçekleştirdiği grevi gördünüz mü? Ben gördüm. Ünlü Fransız CGT **Konfederasyonu**'na bağlı (komünisttir) bir büyük sendika koskoca bir fabrikada işi durdurdu. Ama nasıl? Grevin başlayacağı dakikaya kadar, işyerinde ne bir dedikodu, ne bir gevşeme, ne bir fiskos. Sanki hiçbir şey yok, olağan işlerini, her zamanki disiplinle sürdürüyorlar. Saati gelince, iş bırakıldı. Sessiz, efendi gibi, iş tulumları değiştirildi. Grev gözcüleri kaldılar, öbürleri dağılıp gittiler. Sendika toplantısı da, gereksiz bir gerilime ve gerginliğe neden olmamak için, bir hafta sonra mı ne yapıldı? Şunu da unutmadan ekleyelim ki, grev süresinde, makinelerin bakımı hiç aksatılmayacaktır, uyuşmazlık çözümlenip de işbaşı yapılacağı anda her şey bırakıldığı andaki gibi sessiz, sakin, disiplinli ve mükemmel olacaktır. Şu işe bakın şimdi, biz-

deki sendika komünist değil, ama iş saatlerinin harcanmasına da, işverenle birlikte ülkenin zarar etmesine de tınmıyor, nispet verir gibi grev başlatıyor, bu yüzden de türlü husumetler doğup büyüyor, oysa keferenin sendikası komünist, buna rağmen iş saatinin gerekli randımanla geçmesi için grev anına kadar dikkat ediyor, grevini de son derece disiplinle başlatıp, duygusal gösterilerden kaçınıyor.

Daha da berbatı olamaz mı? Olur: Azgelişmiş (hatta gelişmiş) bir sosyalist ülkede feodal veriler içersinde yaşamak. Hani sosyalist kuramın çok esaslı bir sözü vardır ya, der ki: Altyapıda gerçekleşen değişiklikler üstyapıya kolay kolay yansımayabilir, sosyalist bir ekonomik altyapının insanı, daha bir süre kapitalist **mantalite** gösterebilir. Doğru. Arkadaşın biri **Rusya**'da dolaştı geldi, anlatıyor: **Azerbaycan**'da, genel yerlerde (kahve, gazino vs.) göze çarpan müşterilerin büyük çoğunluğu erkek imiş. Kadın yok mu, var elbet, var ama bunlar **Rus**, asıl **Azeri** kadınlarını göremiyorsun pek. Arkadaş nedenini kurcalayınca ne buluyor? Tahmin ettiğiniz: **Azeriler** dini bütün **Müslümanlar** olarak, devrimden şu kadar yıl sonra bile avratları pek sokağa çıkarmaya yandaş değiller. Al sana sosyalist toplumda ümmet kafası, feodal kafa. İnsanın inanacağı gelmiyor, fakat doğru.

Daha önce **Özbekistan**'a gitmiş bir başka arkadaş anlatmıştı. Orada, ondan Özbekçeye çevrilecek tür romanları isteyen yetkililer, 'pek açık saçık olmaması, terbiyeli olması' konusunda ısrar etmişler. Yine aynı kafa. Varsan baksan, **Azerbaycan** da, **Özbekistan** da, altyapısal ekonomik sorunlarının çoğunu çözümlemişlerdir, gelgelelim üstyapısal kalıntılar öyle kolay kolay gitmiyor. Ya da, eğer bir toplum olağan gelişmesiyle üretim aşamalarını yaşamaz da sıçramalar yaparsa ciddi bir üstyapı-

sal değerler kargaşalığına uğrayabilir. Ben, ülkemizdeki gevşekliğin, nemelazımcılığın, "Yarabbena, hep bana" kafasının, biraz da bundan ileri geldiğini düşünürüm. Ümmet ahlakı gitmiş, yerine ulus ahlakı kurulamamıştır. Ahlak denetimi olmadı mı, duygular ortalığı başıboş buluyor, olanca çirkinliğiyle at koşturuyor. Onun için de, ne çalışmamız çalışmaya benziyor, ne grevimiz greve, ne de sosyalistliğimiz doğru dürüst sosyalistliğe.

Demokrasimizden hiç kapak kaldırmayalım...

İŞÇİSİZ OLMAZ!

21 Şubat 1984

Biraz eskiye uzanmak mı?

Ülkemizde, adı belli ilk **Sosyal Demokrat Fırkası**, 23 Kânunevvel 1334'te **Galata**'daki **Mader Han**'da kurulmuştur. Kurucuları **Dr. Hasan Rıza** ve Emlâk Bankası Müdir-i Umumisi **Cemil Arif** beylerdi. Dr. Tunaya'nın verdiği bilgiye göre, bu parti... **"... Teşkilâta ve hususi bir neşir organına sahip olamamış, bütçesi çok zayıf kalmıştır. 1920 feshinden sonra metrûk kalıyor ve dağılıyor."** 'Tek parti devri' sona erince, (1946) yine **Cemil (Arif) Alpay**'ın liderliğinde meydana çıkıyorsa da, aynı hazin akıbetten kurtulamıyor: **"Zaten gayr-ı faal bulunan partinin lideri öldüğü için, kurucu sayısı üçten aşağı düşmüş ve parti infisah etmiştir".** Şu işe bakın, şimdi milletin paylaşamadığı 'sosyal demokratlığın' bizdeki başlangıcı, hiç de umut verici değil!

Günün birinde **İsmet Paşa**, kırk yıllık CHP'nin 'ortanın solunda' olduğunu keşfetmeseydi, o parlak dönemi

yaşar mıydı dersiniz? 1940'larda CHP, 'seçkin' aydınların kültürel devrimciliğine dayanan, merkeziyetçi bürokrat bir örgüt haline gelmişti. Vallahi bilmem ama, bana sorarsanız, 'ortanın solunda' iken de, 'demokratik sol'da iken de, hep öyle kaldı: Küçük burjuva kökenli aydınların yönettiği bir **intelligentsia** partisi! Bilmem kaç parçaya bölünmesi de, bilinmez kaç hizip çıkarması da, geleneksel sosyal demokrat partilerin kalın işçi tabanına, hiçbir vakit sahip olamayışındandır sanırım. Malum ya, **İngiltere'de Labour Party, Almanya'da Sosyal Demokrat Partisi, Fransa'da Sosyalist Parti**, işçilere, işçilerin çıkarları düşünülerek kurulmuş sendikal partilerdir ki, örgüte aydınlar katılsa da ağırlık işçi kesiminde kalır.

Solda at oynatan bir partide, o ki işçi ağırlığı yok; etiket, küçük burjuva kökenli aydınların eline geçiyor; onlar sosyal demokrat, sosyalist, hatta komünist terminolojiyi kullansalar da; işi sonunda, seçkin aydınların ağır bastığı, bürokrasi diktalarına dönüştürüyorlar; ya da amipler gibi bölüne bölüne, siyaset sahnesinde ufalanıp gidiyorlar.

Örnek mi? Örnekten bol ne var.

Bolşeviklik, **Rus Sosyal Demokrat Partisi**'nin, küçük burjuva aydınlarının elinde, bürokrat merkeziyetçiliğine yozlaşmasıdır. Bunu ben söylemiyorum, daha o zaman (1920'ler mi?) **'İşçi Muhalefeti'** söylemişti, bu arada **Aleksandra Kollantai**! 1934'te **'Solcu Komünistler'**, dergileri *Raetekorrespondenz*'de diyorlardı ki, **"Rusya'da gerçekleştirilen sosyalizm değildir, küçük burjuva aydınları kurdukları jacobin bir örgütle, işçi ve köylüleri çarlığa karşı kullanarak, iktidarı ele geçirmişlerdir; Rusya'daki 'proletarya diktası', aslında bürokrasinin proletarya üzerindeki diktasından başka bir şey sayılamaz."**

İşin tuhafı, Naziler de benzer bir terminoloji kullan-

mışlardır, faşistler de! Hitler'in partisi, **Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi** idi, evet hem sosyalist hem işçi; oysa örgüte küçük burjuva aydınlarıyla büyük sanayi tekelleri egemen idiler. **Mussolini**'ye gelince, eski ve ateşli bir İtalyan sosyalisti olduğunu kim bilmez? Sosyalist lider **Pietro Nenni**'nin anılarında, 'sosyalistlikten', birlikte hapiste yattıklarını okumuşumdur. **Mussolini** de, **Fascio**'sunda, küçük burjuva aydınlarını, kilit noktalara getiriyor. Sonuç, her iki ülkede, dünyanın benzerine nadir rastlayacağı birer merkeziyetçi bürokrasi diktasıdır.

Neyse ki her zaman böyle olmuyor! İşçi hareketinin henüz siyasal bilince ulaşamadığı ülkelerde, küçük burjuva aydınları sosyal demokratlığa soyundular mı, tamam: Birbirlerini kademe kademe, cahillikten hainliğe kadar suçlamalarla küçük düşürüp, sonunda sosyal demokratlığı hem sevimsiz, hem etkisiz bir hale getiriyorlar (aynı şey, sosyalistler için de geçerlidir). İşçi desteği olmadığından, iktidar olmak ve kalmak olasılığı zayıf da ondan mı, orasını siz araştırın. Yalnız ülkemizde **Meşrutiyet**'te ve **Mütareke**'de durum bu! 1946 sonrasında böyle olmuştu, 1960'larda ve 1970'lerde de böyle oldu. Korkarım, işçiler sosyal demokratlığa ağırlıklarını koyuncaya kadar da, böyle olacak!

İŞÇİLER DERSENİZ...

10 Eylül 1985

Sendikacılığımız, ömür!

Baksanıza, işçilerin içine düştüğü acıklı durumu, kimler dile getiriyor: **Odalar Birliği Başkanı Faralyalı** de-

miş ki, "... işçi ve memur ücretlerinde yeni bir düzenlemeye gidilmesi gerekir, bu yeni düzenlemelerin yapılması, mutlaka, enflasyon üzerinde bir iki puanlık artışa yol açacaktır; ancak bu olacak diye, daha boyutlu, sosyal patlamalara yol açacak gelişmeleri dikkatten uzak tutarak, bu düzenlemeden de vazgeçemeyiz." Konuşan yalnız o mu? Hayır! Öte yandan TİSK Genel Başkanı Narin, "... Türkiye'nin gelir dağılımı tablosunda, nüfusta en düşük paya sahip olan sermaye ve serbest meslek sahiplerinin, milli gelirden en büyük payı aldıkları açıkça görülmektedir. Ücretliler ile küçük üreticilerin, toplam nüfus içindeki payları, gelirden aldıkları payların çok üstündedir. Buna karşılık, nüfusun yalnız yüzde 10,7'sini oluşturan serbest meslek sahiplerinin, gelirlerden aldıkları pay, yüzde 36,2 ile nüfus paylarının üç katından çoktur," diyor.

Doğru söze ne denir? Hüzünlü olan, epeyce bir zamandır süregelen işçi aleyhtarı bir tutuma ve uygulamaya karşı; işçi kuruluşlarından çok, işveren kuruluşlarının seslerini yükseltmiş olmaları! Hadi haksızlık etmeyelim, zaman zaman, en büyük işçi kuruluşumuz olan Türk-İş'ten de, bunlara benzer yakınmalar duymuyor değiliz; değiliz ama, nedense, Türk-İş'in karşı çıkmaları, yakınmaları; korkan çocukların karanlıkta ıslık çalmalarına ya da öksürmelerine benziyor; İşçi-işveren konularıyla ilgilenen herkes de bilir ki, işçi haklarının savunulması dendi mi Türk-İş'in, öyle pek ciddiye alınacak bir tarafı yoktur.

Neden mi? Bakın, neden...

Sınıf esası üzerine cemiyet kurma serbestisi 1946'da kabul edilince, ortalığı 'sosyalist' eğilimli sendikalar kaplamıştı. Zamanın iktidarı, telaşa kapılarak –kaşla göz arasında– bunların hepsini kapattı; yerlerine, 'resmi mahi-

yette', birtakım 'işçi dernekleri' kurdu ki, bu dernekler 'iktidarın yan kuruluşları', ya da 'devlet bürokrasisinin resmi uzantıları' halinde çalışıyorlardı. **Türk-İş**, onu oluşturan sendikaların çoğunluğu, işte bu derneklerin temelleri üzerinde kurulmuştur, onların bütün 'evcillik' niteliklerini içeriyor. Aksini kim söyleyebilir ki?

Esasen, ayıptır söylemesi, sendikacılığımız uzun süre kullandığı işçi haklarının birçoğunu, bileği hakkına kazanmamıştır. Bu haklar ona, 'yukardan aşağıya' çıkarılan yasalarla 'ihsan edildi'; onun içindir ki, ne **Türk-İş**'te yasaların çizdiği çerçeve dahilinde işçi hakları için mücadele alışkanlığı var, ne de öteki işçi kuruluşlarımızda! En sert geçinenlerin bile ne kadar 'mülayim olduklarını' son yılların olaylarını yaşarken hepimiz gördük. Dahası, ülkemizin gelişme koşulları da, sendikaların (genellikle işçilerin), gelişmiş ülkelerdeki benzerlerinden, farklı davranışlar göstermelerinde, önemli rol oynuyor.

Son söylediklerimi, galiba, biraz açmalıyım: Klasik gelişme şemasında, şehirleşme ile sanayileşme atbaşı yürür; bu da kırsaldan kente yığılan nüfus kalabalığının 'işçileşme' sürecini kolaylaştırır. **Türkiye**'de sanayileşme, şehirleşme ile aynı hıza hiçbir zaman kavuşamamış (ya da kavuşturulmamış); bu sebepten de, kırsaldan kente nüfus yığılması 'gecekondulaşma' biçimine dönüşmüştür: Yani, 'lümpenleşme'. Bu, fikrimce, iki anlama geliyor: Birincisi, işçileşebilenlerin dahi, kırsal/feodal niteliklerinden henüz kurtulamamış olmaları; ikincisi (burjuvazi henüz tam oluşamadığı için), işçileşemeyenler açısından, her zaman 'sınıf atlama' imkânlarının var olması! Nitekim, gerek gecekondu 'lümpenleri' arasında, gerekse **Almanya**'daki 'işçiler' arasında yapılan tüm anketler; bunlarda 'köşeyi dönme' eğiliminin, çok yüksek olduğunu göstermiştir. Yani, işçi hakları için mücadele

etmektense, 'burjuvalaşmayı' tercih ediyorlar. Büyük işadamlarımız arasında, 'yakın mazide' onların durumunda olanların bulunması, doğrusu tercihlerini güçlendirmektedir. O zaman gel de sen bu 'tabandan', klasik işçi hakları mücadelesi için, hayır um! Umutların çokluk boşa çıkar.

Öyle olmuyor mu?

Peki, **Faralyalı** ile **Narin** bunu bilmezler mi? Bilmez olur mu? Bir tarihte işverenlerin 'fazla aleyhine' işçilerin 'fazla lehine' buldukları iş hukukunun değiştirilmesini isterken de; daha sonra, bu yasalar değiştirilirken de; 'sosyal patlamaların' hiç sözünü etmişler miydi? Yooo! Öyleyse şimdi niye ediyorlar? Sakın bu, **Özal** iktidarının, eski işadamları oligarşisini altüst edecek gibi görünen, alaturka liberalliğe, bir 'muhalefet' gösterisi olmasın? Olmasına olur ya, eskilerin dediği gibi, 'o bahs-i diğer'.

İŞÇİLERİMİZ BİR ÂLEM

13 Eylül 1987

Beni nasıl çarpmış olmalı ki, o haberi *Milliyet*'ten kesmiş, bir kenara ayırmışım: **"İşçiler iki uca gidiyor: Camiye ve meyhaneye!"**

Trak! On altı yaşında çocuk bir siyasi olarak eski **İzmir Hapishanesi**'ndeyim, (1941 Mart'ı mı?); **2. Ferâne'de KUTV** neslinden **'Tornacı' Ömer**, gözlerinde pırıltılar, **Cemşid**'le bana, 'amele sınıfının tarihi misyonu'nu anlatıyor; 'sanayileşmenin, sanayileşmedeki insafsız istismarın sonucunda, dünya işçileri el ele verip, sosyalizm-

le özdeşleşecek; dünyanın kaderini değiştirecekmiş!' Dudaklarımızda, sık sık, Nâzım'ın ünlü şiirlerinden, yarı/slogan mısralar; **"Köylünün toprağa hasreti var / Toprağın hasreti makinalar"**; ya da, **"Trummm trummm takatiki tak / makinalaşmak / istiyorum."**

Bizim neslin (40 nesli) sosyalistleri, **Abidin**'in, **Fâris**'in, **Kemal**'in (**Sönmezler**); elleri nedense kafasından kocaman, işçi resimleriyle büyümüştür; acaba böyle bir idealizasyonun, işçileri sadece kol gücünden ibaret, handiyse 'kafasız' göstermiş olabileceğini düşünmezler miydi; sonraları, kendi kendime sormuşumdur; gerçek şu ki, **Türkiye**'deki işçiler, soldaki 'resmi' övme ve övünmeler ne olursa olsun, siyasette çok da çıkarları doğrultusunda, yani 'kafalı' davranmadılar, sendikayı boşlayıp camilere ya da meyhanelere 'takıldıklarına' bakılırsa, değişen fazla bir şey yok!

Topçular'daki **Esatağa Camii**'nin müezzini, demiş ki: **"— ... Etrafımız atölye dolu, cemaatimiz haliyle işçilerden ibaret, son yıllarda artış vardır, aralarında evvelce yönünü bize döndürmeyen çok kişi görüyorum."** Rami'de Tekel Büfesi'ni işleten Em. Assb. ise, **"— ... Çevredeki atölye ve imalathanelerin işçileri, bizden ucuz içki alır, işyerlerinde gizlice içerler. Ruhsatım olsa satışımız artacaktır. Şimdilik ayda 55 şişe kadar bira, 200 şişe şarap satıyorum,"** diyor. Kendilerine başvurulan işçiler, olayı doğrulamışlar; 19 yıllık Şişe Cam işçisi **Ali Akkaya**, **"— ... Geçim sıkıntısından ne yaptığımızı bilmiyoruz,"** demiş; 15 yıllık gıda işçisi **Şükrü Er** ise, **"— ... Artık işçilerin uğrak yerleri kahveler, meyhaneler,"** diyor, **"... Eskiden iş dışında sendikalarla, derneklere ve partilere uğrayıp, sorunlarımızı tartışırdık, şimdi bu partinin ilçe kurulundayım, en yakın arkadaşlarımı bile partiye götüremiyorum, korkuyorlar..."**

Neden mi öyle oluyormuş? Biri işçiden, biri hocadan, iki izahı var bunun. 13 yıllık otomotiv işçisi Ekrem Yay demiş ki: "— Hak arama yollarımız tıkanınca, bir kısmımız meyhaneye, bir kısmımız camiye yöneldi"; Prof. Suna Kili'ye göre şaşılacak bir şey yok, çünkü: "— ... Kendisini güvensiz hisseden insanlarda, alkol bir kaçıştır, din ise bir sığınak! Böylesi bir kaçış ve sığınak arama, toplum içindeki koşulları aynı olan kesimlerde, örneğin işçilerde, daha toplu halde görülür. (...) 12 Eylül'den sonra, işçi kesimi bir kol kanat kırıklığı içindedir. Bir ülkede yöneticilerin belirli kesimlere güvenilir, başka kesimlere güvenilmez diye bakması, anlaşılır şey değildir..."

Bu açıklamalar size yetti mi? Bana yetmiyor: Kırk yıldır sosyalist hareketin içindeyim, işçilerin dürtüsüz, kendiliğinden gelişmiş, bilinçli bir hak arama teşebbüsüne rastlamadım; sonradan, sendikaların zaferini paylaşamadıkları sosyal kazançların hemen hepsi (sendika kurma, grev hakkı, 8 saatlik iş günü, üç haftalık ücretli tatil, sosyal sigorta vs.) işçilerimize siyasi iktidarlar tarafından yukardan aşağıya verilmiştir; mücadeleyle elde edilemeyen haklar, besbelli aynı kolaylıkla geri alınabiliyor; onun için mi nedir, bizim işçi 'hareketi' de, yine yukardan aşağıya bazı kısıtlamalara uğradıkça, gık demez, ya Türk-İş gibi devekuşu politikasına yatar ya da selameti canını camiye ya da meyhaneye atmakta bulur.

Bunda başka şeylerin hiç mi rolü yoktur? Vardır elbet: Endüstrideki gecikmelerden doğan sayısal yetersizlik, sosyalist aydınlarımızın 'alafranga' yabancılaşması, ülkemizde sosyal akışkanlığın henüz sınıf atlamaya imkân tanıması vs, mutlaka etkili oluyor; gel gör ki gerçekte işçilerimiz, sosyal dayanışma ve siyasi örgütlenme yollarını arayacaklarına, meyhane ya da camiye sığınmayı yeğliyorlar.

Tabii, çoktan işadamlığına soyunup, 'köşeyi dönmenin' çaresini bulmadılarsa!

GÜLER MİSİN AĞLAR MISIN?

28 Ocak 1988

Milli, Şef, 'sınıf esasına müstenit cemiyet kurma kararı alan' CHP Olağanüstü Kurultayı'nda (1946) bile, tavrını açık seçik koymuştur: "Partimizin programı, sınıf esası üzerine cemiyet kurulmasını men etmiştir. Bu maddenin kaldırılmasını tetkik edeceksiniz. Biz kendi programımızda sınıf mücadelesi istemeyen ve sınıf menfaatleri arasında ahenk arayan esasta kalacağız."

Hem de nasıl kaldılar; o yaz, pat pat pat, yerden bitercesine kuruluveren sendikalar, asla iyi gözle görülmezdi; hele sendikacıların, o sıra kurulmuş TSEKP (Dr. Şefik Hüsnü) ve TSP (Av. Esad Adil) şöyle yazmıştır: "Sendikalizm umumi olarak, parlamentolarla ve siyasi partilerle ilgilenmez; ihtilâlci sendikalizm, sınıf mücadelesini maksat edinen bir harekettir; fakat sendikalizm daha yaygın olan 'ıslahatçı' şeklinde ihtiyatlı ve itidalcidir." (*Çalışma* dergisi, Nisan 1946.)

Çalışma Bakanı Sadi Irmak, bağımsız sendikaları hoş görmediğini, 18 Kasım 1946'da yaptığı radyo konuşmasıyla belli ediyor: "İşçi meslek derneklerinin (Sendika dememişti) siyasi ceryanlar dışında kalmalarını sağlayacak hükümler, yeni hazırladığımız tasarıya konulmuştur." Hava nasıl bozulmuş olmalı ki, *Cumhuriyet*'in 25 Kasım 1946'da açtığı başlık şu: "Sendikalar Lağvediliyor." Lağvetmediler, düpedüz kapattılar, hem de sıkıyöne-

tim kararıyla; üstelik gazeteleri, dergileri, işçi kulüplerini ve siyasi partileri de aralarına katarak!

Ünlü 16 Aralık 1946 'tevkifatı' budur.

(17 Aralık sabahı, **Nişantaşı**'ndaki **Venüs Berberi**'nde, tıraş oluyorum; camlarda, duman rengi soğuk, ince ince yağmur iğneleri; aynalarda, komşu koltukta oturan zatın gazetesi: 'tevkifatı' sekiz sütuna manşet vermiş! Nasıl fırlayıp kalkmak istediğimi nasıl yerimden bile kımıldayamadığımı, dünmüş gibi hatırlıyorum; son ayların, gerçekliğine inanamadığımız serbestlik havası, sosyalist tartışma ortamı, bir anda mazi olmuştu; işçilerin handiyse 'kendiliğinden' kurdukları 'bağımsız' sendikalar da! Perşembe'nin gelişi, Çarşamba'dan belliydi ama yine de bu kadar çabuk ve ani bir darbe beklemiyormuşum demek: Berberden çıkınca, yağmur iğnelerini yiye yiye, bir zaman sokaklarda dolaştım!)

İşçiler kendi hallerine bırakıldı mı? Ne gezer! **Milli Şef**'in sadık **Çalışma Bakanı Irmak**, Nisan 1947'de der ki: **"Türk Devleti'nin sosyal hayatı nizamlamasını tabii ve zaruri görüyoruz."** CHP, acele bir "İşçi Bürosu" ihdas edip, **Dr. Rebii Barkın** ve **Sabahattin Selek**'in çabalarıyla, iktidara sıkı sıkıya bağlı, 'işçi dernekleri' kurar; yani sosyalistlere tanımadığı hakkı, fazlasıyla kullanmaktadır; açıkça da, seçim bildirgesinde söyler bunu: **"Sendikalar, birlikler, iş mahkemeleri kurduk"** (1950); işte bu evcil 'işçi dernekleri', zamanla 'işçi sendikaları birlikleri'ne, onlar da şu bildiğimiz **Türk-İş**'e dönüşeceklerdir; hem de ne zaman, ABD **İş Federasyonu Ekonomi Uzmanı ve Marshall Planı Avrupa Temsilcisi Müşaviri** ve ABD **Büyükelçisi**'nin, **İstanbul İşçi Sendikaları Birliği**'ni ziyaret etmesinden sonra!

Üşenmeden bunları niye mi özetledim? Bilin bakalım! Baksanıza **Türk-İş** Başkanı, kasıla kasıla 'teslim olma-

dık' buyurmuş, 'işçi sınıfının haklarını savunuyorlarmış'! Güler misin, ağlar mısın? Yahu onlar daha kurulurken 'teslim olmuşlardı', 'elleri havada' örgütlendiler; bu yüzden de, öğrenci dernekleri, esnaf ve meslek dernekleri gibi, onlar da, kendiliğinden bir kitle örgütlenmesi değil; **merkeziyetçi bürokrasi diktasının, tabii uzantısıdır**; bunu anlamak için, **27 Mayıs, 12 Mart** ve **12 Eylül** sonrasındaki davranışını gözden geçirmek yeter de artar bile!

Tarihsel Yanılgı...

SOSYALİZM NE ZAMAN "YABANCILAŞMA"DIR?

14 Aralık 1977

Geçenlerde okurlara kitap imzalamaktayım, gençler gelmiş, aralarında solcular, sağcılar, dudakları kıpır kıpır! Nedir dedim, kafalarını kurcalayan şeyler varmış, soracaklar. Edindiğim izlenim odur ki, Türkiye, özellikle gençler hummalı bir arayış içindeler. Önlerine çıkan bütün kapıları yokluyor, kimisini çalıyor, kimisini kırıyor, kimisini açmaya uğraşıyorlar. Yanlış bilgi çok, bilinçten çok inanç geçerli, önyargıdan geçilmiyor, suçlama karalama gırla, yine de bu curcunanın, totaliter faşizmlerin ya da merkeziyetçi diktaların ölü sessizliğinden iyi ve sağlıklı olduğu, kesin! Bundan mıdır nedir, o gece basbayağı keyfim yerindeydi. Nasıl olmasın, bu zamanki zamanda, tekmesiz yumruksuz hem sağcı hem de solcu gençlerle tartışabilmek her kula müyesser mi?

Eh, bu kadar övünmek yeter. Şimdi gelelim diyeceğime, o gün sorulan sorulardan birisi kapsamı geniş bir soruydu, üç beş kişiyi değil kalabalıkları ilgilendiriyordu, ayaküstü şöyle yoklayıp geçtik, oysa üzerinde ne kadar durulsa yeridir, hem sorun açıklık kazanır, hem de başka ve belki daha geçerli yaklaşımlar ortaya çıkar. Fakat, soruyu koymamız gerekmez mi?

Delikanlı konuya, yavaş yavaş sokulmuştu. Önce dedi ki, ağbiy sen diyorsun ki **Tanzimat**'tan başlayarak ülkemizde bir kültür yabancılaşması yürürlüğe girmiştir, batılılaşmayla çağdaşlaşmayı karıştırmışız, giderek batılı ülkelerin kültür emperyalizmine tutsak olmuşuz! Bunları dediğim doğru. O zaman, sağcı olduğunu hissettiğim delikanlı, kafasını kurcalayan asıl soruyu ortaya atıyor: Öte yandan, sosyalizmi savunuyorsun, bu da batıdan gelme bir kültür 'metaı'. O zaman sen de, kültür yabancılaşmasına düşmüş olmuyor musun?

Nasıl, güzel soru değil mi? Ah, keşke hepsi tabanca dinamit çıkaracaklarına, böyle güzel sorular çıkarsalar da, tartışsak! (Bir başkası da mektup yazmış, yazılarımı beğendiğini söylüyor, hem de bana sövüyor.) Diyalog, iki tarafa da yararlı olabiliyor çünkü, bir tarafın kuşkusunu giderirken, öbür tarafın kesinlemesine gölge düşürebiliyor, hiç olmazsa onu bir kere daha sınamasına, içinden de olsa tartışmasına yol açıyor. Aydın dediğimiz yaratığın işi ne, düşüncelerini her dakika gerçekle sınamak, sen de bunu sağcısıyla, solcusuyla tartışa tartışa yapacaksın. Peki, ben o çocuğa ne dedim? Bir kere şunu: Sosyalizm bir bilimdir, bilimin emperyalizmi olmaz, bilimsel gerçek her yerde gerçektir, elma yeryüzünün her yerinde bırakılınca düşer, yeryüzünün her yerinde iki hidrojenle bir oksijen voltametreden geçerse su olur, diyalektik eski **Yunan**'dan günümüze değin geçerli sınanmış bir yöntemdir, bu yöntemin Türk toplumuna uygulanması, Türk toplumsal gerçeklerin diyalektiğe göre değerlendirilmesi batı kültür emperyalizmine tutsak olmamıza yol açmaz, tersine bu tutsaklıktan kurtulmamıza yardımcı olur, zira diyalektiğin en başta gelen özelliği "koşullara özel" oluşu, dogmalara değil gerçeğin oynak değişkenliğine dayanışıdır.

O zaman başka bir soru: Peki, sosyalizmde kültürel tutsaklık hiç mi olmaz? Bal gibi olasıdır, yaşanmıştır da: Diyelim ki sen sosyalizm bilimini, **Rus** toplumuna uygulamışsın, bunu yaparken elbette bu toplumun özelliklerini göz önünde tutacak, o özelliklere uygun uygulama süreci başlatacaksın, bu süreç de kendi niteliklerine yakışan, onların ürettiği kuruluşları getirecek. O ortamda, o tarihsel koşullar içinde, o toplumda bir sosyalizm modeli ortaya çıkmış oluyor öyle mi? Sen eğer, tamamiyle farklı toplumsal ve ekonomik koşullar altında bulunduğun halde, kendi toplumuna **Rus** (ya da **Çin**, ya da ne bileyim **Küba**) toplumunda varılmış sonuçları aynen aktarmaya kalkarsan, o zaman sosyalizm bilimini ülkene, ülkenin koşullarına bilimsel olarak uygulamamış olur, diyelim ki **Rus** kültürünün etkisine girersin, yaptığın dogmatikliktir çünkü, bilimsel yöntemi alıp kendi koşullarından bir bileşim çıkaracak yerde, başka koşullara göre çıkarılmış bir bileşimi olduğu gibi toprağına aktarmak istiyorsun: Bu kültürel tutsaklıktır ya, yalnız kültürel tutsaklık mıdır, orasını bilmem.

Osmanlılar –daha doğrusu aydınları,– **Batılı** burjuva kültürünü içimize aktarırken de bu yanılgıya düşmüşler, aralıksız çuvallayışımız bundan: **Fransız** ya da **İngiliz** toplumunda, onların pozitif bilimsel düşünce ve yöntemlerle ulaştıkları sentezleri görüyor, kurdukları örgütleri ve okulları beğeniyorlar, sonra da, kendi koşullarımızı hiç dikkate almadan, o örgütleri ve okulları olduğu gibi içimize göçürerek, aynı kalkınma sonucunu alabileceklerini sanıyorlar. Olayın kökeninde, bilimsel düşüncenin sanayiye uygulanmasının olduğunu fark etmiyorlar; güçlülüğü, okullar ya da **Yunan/Latin Kültürü** getirmiyor, bilimsel düşüncenin sanayiye uygulanması getiriyor, yöntem bu, ne var ki **Osmanlı** aydını dogma-

tik kafalı olduğundan, (daha çok emperyalizmin işine böylesi geldiğinden) batının bileşimlerini içimizde geçerli kılmaya çalışıyor, sonunda toplumuna ve halkına yabancılaşıyor.

Sosyalistler arasında bu yanılgıya düşmeyecek olanlar gittikçe çoğalmaktadır.

TARİHSEL YANILGI

15 Aralık 1977

(**Dissidence**'ın Osmanlıcası **Mu'tezile, Dissident**'a ise **Mu'tezil** denirmiş, Osmanlıca zengin dil, nüansı bol, böyle deyince aşırı özleştirmecilerimizi kızdırıyorum, tındığım yok, şimdi bütün batılı basında **dissident** diye geçen kişileri ajanslar ve gazeteler **muhalif** diye çeviriyorlar, oysa **muhalif opposant**'ın karşılığı, üstelik o da Osmanlıca. Neyse derdim o değil, geçelim.)

Venedik Belediyesi'nin işi yok, tutmuş, **Sovyet** blokundan batıya kaçan ya da gitmesine izin çıkan **Sovyet** muhaliflerini bir araya toplamış, aslında amaç başka, kültür muhalefeti (**dissidence'ı**) üzerine bir kongre yapmak! Bundan yararlanıp –İtalyan komünistlerinden bir grup olan– **İl Manifesto** birkaç gün önce, **'Devrim sonrası toplumlarında iktidar ve muhalefet (opposition)'** diye başka bir toplantı düzenliyor. **İl Manifesto** biliyorsunuz, önce bir dergiydi, partiye bağlı, giderek araları açıldı, bunlar **Mao**'culuğa kaydılar, sonunda ayrı grup ve örgüt oluşturdular. Bu toplantıda yaptıkları ilginç bir şey, çeşitli eğilimdeki batılı Marksist, sosyalist ve komünistlerle, **Doğu Bloku**'ndan kaçmış 'muha-

lifleri' bir araya getirmişler, amaçları galiba kaçanların aslında sağcı olmadıklarını, kaçış nedenlerinin solculuk ve sağcılık sorunundan çok, sosyalizm anlayışı sorunu olduğunu vurgulamak! Amerikan propagandası her kaçanı sosyalizmden kaçmış diye damgalıyor. Rusya da bunlar sağcı hainlerdir demekte ondan geri kalmıyor ya, ondan.

Her iki toplantı son derece ilginç, sosyalizme ilgi duyan herkesin mutlaka öğrenmek isteyeceği tartışmalarla geçmiş, dergi ve gazetelerimiz nedense (en azından ben şu satırları yazdığım ana kadar) birer özet olsun vermediler, benim konuya bulaşmam toplantıları özetlemekten çok, ele aldığımız sorunun bir uzantısı olduğundan; gerçekte tartışılan, sosyalizmin bir yöntem mi, yoksa bir uygulama biçimi, bir model mi olduğu değil mi?

Türkçeye çevrilmesine önayak olduğum önemli bir kitap vardır, *Beş Komünizm*, bu kitabın yazarı, şu anda **Fransız Sosyalist Partisi Ulusal Sekreteri Gilles Martinet**, zamanında bomba gibi bir söz etmiş, **Jean Daniel Venedik** toplantıları izlenimlerini aktarırken onu anıyor: **"Doğuda komünizm uygulamasının içinde yaşayan aydınlarla Batıda komünizm teorisini tartışan aydınlar arasında daima trajik bir mesafe olmuştur."** Bu söz gerçekte, yaşadığımız çağın bir başka ve önemli dramını içeriyor: **Asya**'da, **Afrika**'da, **Latin Amerika**'da halkların geleceklerini ve kurtuluşlarını sağlamak için dört elle sarıldıkları sosyalizm, uygulandığı iddia edilen ülkelerden harıl harıl 'muhalif' ihraç etmektedir. Bunu nasıl açıklamalı?

Doğrusu ben, adı **Yunanlıya** benzer kendisi **Çekoslovak** bir tarihçinin sözlerine takıldım, adam diyeceğini soru biçiminde demiş ama, açıkça demiş. **Yannakakis**'in altını çizdiği şu: **"Nasıl oluyor da, çeşitli ülkelerde, ya-**

ni tarihsel koşullar birbirinden farklı yerlerde uygulanan aynı Stalinci ilke, her yerde aynı sonucu veriyor? Bu, tarihten (tarihsel koşullardan) çok, ilke üzerinde durmamızı, gerektirmez mi?" Sanırım, daha önce üzerinde konuştuğum bir noktaya geldiğimi fark ettiniz: Sosyalizmin Sovyet uygulaması, Üçüncü Enternasyonal kanalıyla, kendi uygulama biçimini dünyanın öteki ülkelerine 'sosyalizmin gerçek ve son modeli' olarak kabul ettirmek istenmiştir. Buysa, sosyalizmin, başka ülkeler aydınları için, bir yabancılaşma olmasını hazırlamakta en etkili yol. Nasıl mı, şöyle:

Türk sosyalisti cahilliğinden yöntemi kendi toplumuna uygulamayı bilemeyip de Rus uygulamasını geçerli sanmasa. Stalinci ona diyor ki doğru uygulama bu benimkidir senin ülkenin koşulları ne olursa olsun bunu alıp uygulayacaksın! Başka deyişle, 'tarihsel yanılgı' içerden değilse, dışardan, çoğu sosyalistin, önüne tuzağını kurmuş, bekliyor.

Uygulamaların yapıldığı ülkelerdeki aydınları dehşete düşürense başka bir şey, Marks'ın, bir sanayileşme sonrası projesi olarak tasarladığı sosyalizm, çoğu azgelişmiş olan bu ülkelerde bir sanayileşme projesi olarak uygulanıyor. Ne mi demek, bakın size dolaylı olarak nasıl somutlaştıracağım: Türk demokratik devrimi bir burjuva devrimidir ama yapıldığı sırada Türk burjuvazisi yoktur, yok kadar az ve zayıftır, nasıl o günden bugüne Türk iktidarları bir burjuvazi yaratmak için çalışmışlarsa; o ülkelerde proletarya adına devrim yapan örgütler bir proletarya yaratmak, sonra da iktidarı ona vermek için çalışmışlardır. Bizde nasıl bürokrasi yarattığı burjuvaziye iktidarı dolaysız olarak pat diye bir türlü veremiyorsa; oralarda da, parti bürokrasisi, iktidarı yarattığı proletaryaya pat diye veremiyor. Verdim diyor. Ve-

receğim diyor. İktidar herkesindir diyor ama yeni anayasasında **Silahlı Kuvvetler** deyimini, **Parti** deyimi gibi büyük harfle yazıyor. Buysa oralarda hâlâ merkeziyetçi bürokrasi diktasının geçerli ve etkili olduğunun baş kanıtı, zaten çoğu **Sovyet** ve **Doğu Avrupalı** aydınları sosyalist oldukları ve kaldıkları halde (değilseler, batıdaki sosyalist ve komünist toplantılarında işleri ne?) kendi ülkelerine yabancılaştıran da bu! Totaliter diktalar, isterse etiketi sosyalist olsun, insanı şeyleştirir, insanlıktan çıkarır, buysa sosyalizmin yeryüzünden kaldırmayı amaçladığı bir yozlaşmadır, sosyalizm değil.

O zaman tarihsel yanılgı ne oluyor: **Sosyalizmi lider, lideri parti, partiyi işçi sınıfı, partinin iktidarını proletaryanın iktidarı sanmak, bir; böyle tutulmuş bir sosyalizm uygulamasını başka tarihsel ve toplumsal koşullara aktarmaya kalkışmak, iki!**

BİR SOSYAL DEMOKRATIN 'İTİRAFLARI'

2 Kasım 1978

CHP adına **Dışişleri Bakanı Ökçün**'ün **II. Enternasyonal**'da bulunacağı sırada, soldan, daha çok da sağdan birisi çıkar da yapar diye bekliyordum, olmadı. Yaptılarsa bile ben görmedim. Şu günlerde, aynı **II. Enternasyonal**'da üye olarak bulunan **Fransız Sosyalist Partisi Genel Başkanı Mitterand**'ın *Express* dergisinde bir konuşması çıktı. Fasulyenin kendisini nimetten saydığı gibi, kendilerini solcu sayan CHP'lilerin, aynı **Enternasyonal**'da buluştukları partilerle partililerin, liderlerle liderlerinin düşüncelerini karşılaştırabilsinler diye, doğrusu,

Mitterand'ın dediklerini size ben aktaracağım. Okuyun da görün, analar ne sosyal demokratlar doğuruyormuş! Şimdi söz Mitterand'ın.

"... Haksız saldırılara karşı sosyal demokrasiyi savunduğum, istediğiniz kadar söylevimi demecimi bulabilirsiniz. Yeryüzünün bütün sosyalist partileri sosyal demokrasinin mirasçılarıdır, Leninist ayrılma, işçi hareketinin tarihinde daha önce geçmiş olanları bir kalemde silip atamaz. (...) Benim eleştirdiğim, sosyal demokratların sık sık büyük kapitalizmi hasım (düşman) saymaktan vazgeçiveren siyasal stratejileri olmuştur. Büyük üretim araçlarının kamulaştırılmasını gerçekleştirmemiş olmakla yanılgıya düştüklerini düşünüyorum..."

"... Sosyalist analizde süreklilik vardır. Tarihsel Sosyalizm, Marksizm, Leninizm'den öncedir. Kimseyi taklit etmeye ihtiyacımız yok. Kaldı ki, yarım yüzyıl sonra, Tours Kongresi'ndeki Leon Blum'a hak veren, daha çok Komünist Partisi olmuştur, gibime geliyor..."

"Sosyalist bir hükümetin politikasını uygulayabilmesi için, büyük sermayenin olanca gücünü yoğunlaştırıp serbest rekabeti yok ettiği ana ekonomi kesimlerinde kamu sektörünün kapsamını planlayıp genişletmesi zorunludur. Kollektivist ülkelerde olduğu gibi (doğu bloku ülkelerini kastediyor) pazar ekonomisini ortadan kaldırmak istemiyoruz, fakat bu ekonomiyi demokratik planın kararlarına ve doğrultusuna bağlamak istiyoruz. Hem de yetkilerin açıkça yaygınlaştırıldığı bir çerçeve içinde... Kapitalizm, hem sermayenin aşırı birikimi ve yoğunlaşmasıyla, hem de insanı hiç sayması ve anarşi içinde bulunmasıyla kendi kendisini yemektedir. Bu bakımdan, insanların ve mülkün yöneticisi olan hükümetin, güçleri, paralı olmaktan gelen özel iktidarlara (puissance privée) ait olması, kabul edilebilir bir şey değil-

dir. Şu var ki, bizim (kapitalizmden) kopma stratejimiz geçiş evrelerini içermektedir..."

"... Ben kelimesi kelimesine demişimdir ki, 'gerçi' Sosyalist Partisi'nin ne başeğdiği dogmalar, ne de resmi doktrini vardır, ama esinlendiği başlıca kuramsal katkı Marksist olmuştur ve olacaktır, ayrıca üzerimizde etkisi bulunan öteki düşünce akımlarını, bu arada Hıristiyan düşüncesinin etkisini de, saymışımdır..."

"... Kötü olan, insanın insan tarafından sömürülmesidir. Başlangıç noktalarında sosyal demokratlar kapitalizme karşı çıkıyorlardı, (çeşitli ülkelerde) iktidar oldukları zaman bundan vazgeçmediler ama, tavırlarını yumuşattılar. Eğer Fransız Sosyalist Partisi, kendi Bad Godesberg programını yapmak istiyorsa, yapmakta özgürdür tabii, ama ben bu işte yokum..."

"... Sosyalizmin amacı devrimcidir, şu anlamda ki kendisinden önceki ekonomik yapılardan bir kopmayı içerir. Bunu bir kalem geçtikten sonra, belirtmeliyim ki aslında tamamlanması lazım gelen insan hakları uygarlığına çok bağlıyım. Gerçekleştiği zaman azgelişmiş, okuma yazması kıt bir ülkede, Sovyet Rusya'da, kollektivist türden bir devrimin ortaya neyi çıkardığını çok iyi görüyorum. Orada, azgelişmişlik gerçeği, en az Lenin kadar etkili olmuştur. Bütün azgelişmiş ülkeler, tek parti döneminden, makro-ekonomik plan, bürokrasi egemenliği ve kişiye tapma evrelerinden geçiyorlar. Fransa'nın bu gibi şeylerle bir alıp veremediği yoktur."

"... Bugün çokuluslu hale gelmiş kapitalizmin ekonomik bünyesinin ve bünyeden doğan üretim ilişkilerinin insan gelişmesini engellediğine inanıyorum. Bu yüzden de, ona karşıyım. Şu halde düşündüğünüzden daha fazla, ama temenni ettiğinizden daha az sosyal demokratım, Marks'ın katkısını temel sayıyorum ama Mark-

sist değilim, sosyalizm benim gözümde ancak insan özgürlüklerinin alanını geliştirebildiği ölçüde bir anlam taşımaktadır. En başta da, insanın kendi kendisi olabilmesi özgürlüğünün! Kısacası, sosyalistim ben."

Rasgele, belirli bir amaç gözetmeden aktardığım şu satırları, öyle sanıyorum ki kendini sosyal demokrat ya da demokratik solcu zanneden her CHP'li dikkatle okumalı, kurultaya kadar da elini şakağına koyup derin derin düşünmelidir.

BARİ SOSYALİSTLİĞİ İŞE KARIŞTIRMASINLAR

27 Şubat 1979

Birden 1939 Eylül'üne gidivermişim: **Menemen**'de bağdaydık, siyah incirlerin ballandığı, akşamüstleri erguvan rengine dönen gökyüzünde, takım takım göçmen kuşların garip ötüşlerle güneye aktığı günler, haberi duyuyor fakat önemini kesinlikle kavrayamıyoruz: Alman birlikleri sabaha karşı **Polonya** sınırını aşarak bu ülkenin içerilerine doğru ilerlemeye başlamışlar. **Polonya Silahlı Kuvvetleri**'ne alarm verilmiş, gururlu **Lehistan** süvarileri, **Üçüncü Reich**'in panzer tümenlerine direnmeye uğraşıyor. Umutsuz bir direniş. Acaba savaş mı? Savaşsa ne kadar sürecek bir savaş? İster misin, bu yüzden okullar açılmasın? Bak, bu sonuncu olasılık, bizi en çok ilgilendiriyor. Nasıl ilgilendirmesin, henüz on dört yaşındayım, bir ay sonra da okullar açılacak.

Belleğimin yanıldığını sanmıyorum, **Hitler Polonya**'ya saldırır saldırmaz –sonradan hemen hiçbir hazırlığının olmadığı anlaşılan– **İngiltere** ve **Fransa, Berlin**'e

ültimatomu dayamışlar, **Almanların** çekilmesini, çekilmediği takdirde savaşa gireceklerini duyurmuşlardı. **Almanya**, tabii çekilmedi, böylelikle **İkinci Dünya Savaşı** başlamış oldu. Beni 1979 Şubat'ında o günlere kapıp götüren, tahmin ettiğiniz gibi, **Çin Halk Cumhuriyeti** ordularının, **Vietnam Demokratik Cumhuriyeti** sınırlarını aşıp içerilere ilerlemesi. Haberi radyodan duydum. Bir an dalmışım. O dalgınlık anında **Sovyetler, Vietnam**'la yakınlarda yapmış olduğu savunma ve dayanışma anlaşması gereğince, **Çin**'e çekil diye ültimatomu dayıyorlar. **Pekin** –yakınlarda anlaşmış olduğu– **Amerika**'ya güvenerek reddediyor, al sana **Çin/Sovyet**, giderek **Sovyet/Amerikan**, nihayet **Üçüncü Dünya Savaşı**... Olur mu olur, olursa ne yaparız?

Ertesi gün, ilk işim gazetelere sarılmak, hayret yahu, çoğu önemsememiş bile. **Üçüncü Dünya Savaşı** olasılığı benim hayal gücümün marifeti diyelim, peki **Komünist Çin**'in **Komünist Vietnam**'a saldırması da mı önemli değil? Aslında bu **Asya**'da bir **Çekoslovakya** ya da **Macaristan** olayı.

Ruslar, sosyalizmin geleceği, proletarya dayanışması gibi nedenler ileri sürüp (**Brejnev Doktrini**), herkesin gözü önünde **Nagy**'nın **Macaristan**'ına, **Dubçek**'in **Çekoslovakya**'sına baskın düzenledikleri zaman, **Pekin** ilkinde kapalı, ikincisinde açık olarak bunu **Rusya**'nın sosyalistliğine yakıştıramadığını ima ediyordu. **Moskova** 'büyük devlet' çıkarlarına düşüyormuş da, yaptığı 'sosyal-emperyalizm'in taa kendisiymiş. Kaşla göz arasında, **Çin Türkistanı**'na, **Tibet**'e el koyduğu zaman, gelen, **Kamboçya**'daki **Pekin** yanlısı iktidarın devrilmesinde yardımcı olduğu için **Hanoi** rejiminin cezalandırılmak istenmesidir. O takdirde bile, işin komikliğine bakın, **Kamboçya** da, **Vietnam** da, **Çin** de, komünist ülkelerdir,

her üç ülkede de 'dünyanın proleterleri birleşiniz' sloganı geçerlidir. Bu 'birleşme'nin silahlı işgal yoluyla olacağını, **Marks** ya da **Engels**'in hangi eserinde okumuşlar, çok merak ediyorum.

Moskova ve **Hanoi**'nin ağzı, **Çin** saldırısının **Çin/Amerikan** yakınlaşmasının bir sonucu olduğudur, böylelikle **Amerika** bir taşla kaç kuş birden vurmuş olacak. A. **Vietnam**'ın haddi bildirilecek, B. İki komünist ülke savaşa tutuştuğu için, komünizmin saygınlığı zedelenecek, C. **Rusya, Vietnam**'la olan anlaşması yüzünden **Çin**'le savaşa tutuşursa, başını büyük ve uzun bir belaya sardırmış olacak, D. **Rusya** bu savaşı göze alamazsa, 'himayesine aldığı' ülkeleri saldırgana karşı korumadığı fiilen görüldüğü gibi **Doğu Avrupa** ülkelerinde şöhretli iki paralık olacak, E. **Rusya** kendisi dolaysız olarak işe karışmaz da, **Moğolistan, Kuzey Kore** gibi yan bir ülkeyle işe karışırsa bu yüzden hem hepsinin masrafını yükleneceğinden zayıf düşecek, hem komünistler arası savaş iyice dal budak saracağından, **Uzakdoğu**'da **Amerika** ve **Japonya** bundan yararlanabildiği kadar yararlanacak.

Şu satırları yazdığım sırada, **Çin Kızıl Ordusunun** öncü birlikleri **Hanoi** doğrultusunda saldırıya hazırlanıyor. **Vietnam Kızıl Ordusu** başkentini savunmaya durmuş, **Sovyet Birliği Moğolistan**'la kapalı kapılar ardında bir şeyler konuşuyor, **Küba**'nın **Vietnam**'a gönüllüler göndermeye hazır olduğu söylentisi yaygın. Haberi işitir işitmez gözlerimin önünde canlanan **Dünya Savaşı** senaryosu henüz sahneye konulmadı. Gelgelelim bu hem hiç konulmayacak anlamına gelmiyor, hem de dünya savaşı patlamasa da, sosyalistliği kimselere veremeyen ülkelerin birbirlerinin boğazına sarıldığı somut bir gerçek. 1936'da dünyanın her yerinden **İspanya**'da Cumhuriyetçileri, halk cephesini savunmak için gönüllüler gidiyordu, ama kimse

karşı, **Franco**'ya ve arkasındaki **Hitler** ve **Mussolini**'ye karşı. Şimdi **Vietnam**'a gönüllü kampanyası açılırsa, kiminle savaşacaklar, **Çin Kızıl Ordusu**'yla öyle mi?

Ben daha yirmi yıl önce bu işin içinde aksayan önemli bir yan var demiştim de, hızlı solcular bana kızmışlardı, hâlâ her şeyin tıkır tıkır işlediği kanısında mıdırlar, çok merak etmekteyim?

Yoo, hayır: Çeşitli yerlerde toplantılar yapıp, bir kısmı **Pekin**'le, bir kısmı **Moskova** ve **Hanoi** ile, 'proletarya enternasyonalciliği ve dayanışması' adına, yumruk kaldıracak delikanlıları ciddiye alamayacağım, buna ne yaşım elverir, ne de yaşadığım bunca serüven.

İSLAM ÜLKELERİNDE 'GENİŞ CEPHE' ZORUNLULUĞU

28 Şubat 1979

Bazı akşamlar, **Maubeuge Sokağına** bakan büyük camların karşısına oturur, **Mısırlı** dostum **El Barudi** ile, hem ufak ufak yağıp duran karı seyreder, hem Müslümanlıkla sosyalistlik arasındaki ilişkileri tartışırdık. Ben bu **El Barudi**'yi romanlarımdan birisine olduğu gibi aktarmışımdır. Zeki bir çocuktu, ne var ki **Müslüman** ülkelerinde sosyalistliğin 'tutulmayışını', o da Batılılar gibi, **İslam** dininin özelliklerine bağlamıştı. Benim aklım yatmıyordu buna, bir de açıklama bulmuştum, sık sık onu tekrarlıyor, üste çıkmaya çalışıyordum.

Şimdi elbette benim açıklamamın ne olduğunu merak edeceksiniz, yeri düşmüşken söyleyip kurtulayım: Evet, şöyle bakarsanız, **Müslüman** ülkelerde **Marksizm**

de, sosyalizm de, itibar görmez pek, ama bakalım bu doğrudan doğruya İslam diniyle mi, yoksa Müslüman ülkelerinin içinde bulundukları sosyal ve ekonomik gelişme aşamasıyla mı ilgilidir? Öyle ya, Hıristiyan Batı ülkelerinde sosyalizmin bilimsel anlamıyla belirmesi için, en azından, bu ülkelerin ticaret kapitalizminden sanayi kapitalizmi evresine geçmeleri, başka deyişle, bir sanayi proletaryasının ortaya çıkması gerekmemiş midir? Tıpkı bunun gibi, Müslüman ülkelerin sosyalizmle, ya da Marksizmle yakın ilgisinin doğabilmesi; elbette, toplumsal yapılarında güçlü bir işçi sınıfının meydana çıkışıyla olasılaşacaktır, oysa ne görüyoruz (hele bunları konuştuğumuz tarihte, ne görüyorduk, yıllardan 1950 filandı), Müslüman ülkelerin büyük bir kısmı sömürge, yarı sömürge durumundadır, ya da bu durumdan yeni kurtulmuştur, ümmet toplumu aşamasından millet aşamasına geçememiştir, göçebe aşiretlerin ya da toprak ağalarının egemen olduğu bir ümmet toplumundan sosyalizme aşırı bir ilgi beklemek bilimselliğe de, düpedüz akla da aykırıdır.

Bu açıklamanın doğruluğu yanlışlığı tartışılsa bile, günümüzde dahi Müslüman toplumlarında sosyalizmin, hele bilimsel anlamıyla Marksizmin, halk yığınlarının büyük ilgisini çektiğini söylemek zordur: Aralarında, sanayileşmede en ilerlemiş olanı Türkiye, Türkiye'de de sosyalizmin yaygınlık derecesi, belli.

Önce şu saptamayı hatırlamakta yarar görüyorum. Yeryüzündeki bunca İslam ülkesinden ancak ikisinde demokrasi kuralları işlemektedir. Türkiye'de ve Malaysia'da, bu ikincisi şimdilik hesabımızın dışında bırakılabilir, Türkiye'ye gelince, sosyalizmin siyasal akım olarak, hatta örgüt olarak, elli yılı bulan geçmişine rağmen, seçmenlerden çok büyük ilgi gördüğünü söylemek hay-

li güçtür. Eski TİP'in en parlak döneminde bile aldığı oy yarım milyon dolayında kalıyordu, yeni TİP ise kendisini işçi sınıfının tek partisi sayacak kadar şişindiği halde, ikinci kongresinde ancak 36 il ve 223 ilçeden gelen temsilcilerle ortaya çıkabilmekte, böylece Türkiye'nin ancak yarısında örgütlenebildiği açıkça görülmektedir. **Sosyalist Devrim Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi,** ya da **Vatan Partisi** ile **Emek Partisi** için koşullar daha da ağır ve kötüdür. Bu neyi gerektirir, iki yıldır burada tekrarlaya tekrarlaya dilimde tüy bitti, elbette sosyalistlerin birleşmesini, tutabilecekken geniş çerçeve içersinde bir güçbirliğini aramasını ve gerçekleştirmesini.

Akla uygunu budur, daha öteye gidelim, uluslararası sosyalist hareketinin gerektirdiği de budur ama, ne hikmetse, bizim sosyalistlerimiz ve sosyalist partilerimiz birbirlerinden uzak durmakta inat ederler. Bilmem haberiniz olmuş muydu, 1978 Aralık ayında, çoğu **Müslüman** ve **Arap** olan ülkelerin toplumcu sosyalist, işçi ve halkçı partileri bir toplantı yapmışlardı, bu toplantı sonunda bütün partilerin benimsediği siyasal çizgi Türk siyasal solcu argosunda "Geniş Cepheci" diye adlandırılan çizgi olmuştu, hadi üşenmeyip bununla ilgili maddeyi dilimize aktarayım: **"Başarıya ulaşmak için siyasal, örgütsel ve ideolojik bağımsızlıklarına karşılıklı olarak saygı göstermek koşuluyla, komünistlerin, Baasçılar'ın Nasırcılar'ın, sosyalistlerin, milliyetçilerin ve öbür ilerici elemanların, ilerici Müslüman (Arap) cephesini oluşturmaları zorunluluğuna inanıyoruz."**

Sizi bilmem ama, ben bundan **Türkiye** sosyalistleri için de bir hisse çıkarmak eğilimindeyim, kim bilir belki de bu yüzden yeni TİP'ten son zamanlarda sezdiğim 'yumuşama'yı, yeni kongrenin açış konuşmasında, bütün öteki sosyalist partileri, anti-emperyalist kuruluşla-

ra ve akımlara, hatta bağımsızlık ve sanayileşme yanlısı **Müslümanlara** el uzatacak kadar geliştirmesini bekledim, galiba yanılmışım, yeni TİP, CHP/AP eleştirisi ile yetindi, böylelikle bir ara fena halde dadandığı CHP kuyrukçuluğundan kurtulmuş olduğunu belli etti, ne var ki, öteki sosyalistlere elle tutulur bir yakınlık göstermedi: Hiç değilse, şu satırları yazdığım dakikaya kadar ben böyle bir şey duymadım.

Oysa Türk sosyalist hareketinin, CHP sol kanadından kaptığı üstyapısal ilericilik (taklit Batıcılık) illetinden kendisini kurtarması, **Ortadoğu**'daki son gelişmeler üzerine büsbütün zorunlu bir hal almaktadır. Evet, ülkemizde sanayileşme olmadığı, proletarya harekete bütün anlamıyla ağırlığını koyamadığı için, sosyalizm daha başlangıçta (**Selanik**'te) komprador kültürü çerçevesinde bir hareket olarak belirmiştir, ama, artık orada mıyız, bugün çarpık da olsa sanayileşmiş, seçim demokrasisini benimsemiş sosyalist partilerin bu ortamda anti-emperyalist **İslam** ilericiliği dahil bütün öteki eğilimlere el uzatmaması, kendi gelişmesini kösteklemesi olmaz mı?..

PARTİ KURMAK!..

23 Kasım 1982

On yıl oldu? Müthiş bir yaz, **Gümüldür**'deyim; öğleden sonraları güneşte yatmanın imkânı yok, o kadar sıcak; ne yapılır, **Gölpınarlı**'nın *Mezhepler ve Tarikatlar*'ını okuyorum. Birden neyi keşfettim? Şu bizim partilerimizin su içer gibi kurulup bölünmesi var ya, yahu bu, mez-

hep ve tarikatlarımızdaki alışkanlığımızdan geliyor: Dünkü **tilmiz**, külâhın rengini ya da postun yerini değiştirdi mi, oluyor sana mürit: Al yeni bir tarikat daha! Din eğitiminden geçmemiş birinin, tarikat kalabalığında kaybolması işten midir? O zaman, sadece Mütareke yıllarında otuz küsur parti kurulmuş olmasına, niye şaşıyoruz?

Abdülbaki Gölpınarlı, tarikatların gerçek sayısını Allah bilir demiş; 'Allah'a varan yollar, halkın soluklarını sayısıncadır,' demiyorlar mı, gerçeğe en yakını bu! Baksanıza, 'temel' tarikatlar on ikiyi buluyor, hatta geçiyor. Yalnız **Kaadiriye** tarikatı on ayrı tarikata bölünmüş: **Essediye, Eseviyye, Ekberiyye, Yafi'iye, Eşrefiyye, Hilâliyye, İsmailiyye, Garibiyye, Halisiyye! Rıfai** tarikatının ise, **Haririyye, Keyyalliye, Aziziyye vs...** gibi on üç kolu var. Hâlâ **Osmanlı**'dan bugüne kurulmuş bölünmüş siyasal partilerimizin, tarikatları andırmadığından emin misiniz?

Abdülhamid, siyasal faaliyeti yasaklamıştı. Şiddetli baskıya rağmen, sayısız belirsiz 'komita' teşekkül etmiştir. Hürriyet ilân edilir edilmez, sürü sepet 'fırka'. Şimdi kim hatırlar **Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası**'nı? Ya da **Mutedil Hürriyetperveran Fırkası**'nı? **İkinci Meşrutiyet**'te, kaşla göz arasında, on üç 'fırka' kurulmuş; daha ilginci, bunların birçoğu, birbirinden türemiştir: Yanlış aklımda kalmadıysa, **Teşebbüs-i Şahsi**, giderek **Ahrar** olur, Ahrarcılar'dan **Sulh ve Selamet**'çiler, yeni Ahrarcılar doğar. Demek partilerin amipler gibi bölüne bölüne çoğalması, **Meşrutiyet**'ten müdevver; onlar da herhalde tarikatlar tarihini örnek almışlar.

İttihat ve Terakki, sonunda dikta olup çıkıyor, parti marti yok; onun için **Mütareke**, siyasal iktidar heveslerine yeni yeni 'partileşme' yolları açmış. Devlet batı-

yor, **Dersaadet**'teki 'siyaset esnafının' 'fırka kurmak' merakı, anlatılır gibi değil. Yallah deyip, otuz küsur parti ve cemiyet kuruyorlar, otuz siyasal parti ne demek? Yalnız solda örgütlenenler kaç adettir kestirin bakayım: **Hüseyin Hilmi**'nin (**İştirak**'çi **Hilmi**) **Türkiye Sosyalist Fırkası**, bir; **Şefik Hüsnü Bey**'in **Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası**, iki; **Osmanlı Mesai Fırkası**, üç; **Türkiye Sosyal Demokrat Fırkası**, dört; ve ilh... Sağcısı solcusu, Müslümanı, laiki, ne beyannameler yayımlamış, ne programlar düzenlemişlerdir; gel gör ki, bir teki bile, garip **Anadolu**'da kurulmuş **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin, niyet ve eylem gücüne sahip olamamıştır.

Sayıları kaç olursa olsun, iki yüzyıllık 'demokrasi' tarihimiz, partilerin siyasal öğreti önerileri açısından, hayli fakir. İlk bakışta, o ciddi ayrılık dikkati çekiyor. **İttihat ve Terakki** ile **Hürriyet ve İtilâf** muhalif ama, gerçekte, ikisinin birbirine muhalefeti, **İttihat-ı Muhammedi Cemiyeti**'nin her ikisine muhalefeti karşısında, hiç kalır. Ahrarcılar da, İttihatçılar da, 'teceddütten' yanadır, yani 'Batılılaşma' yandaşı; aralarındaki fark, birisinin İngilizci öbürünün Almancı olmasında mıdır?

Ne zaman düşünsem, gülerim: 'Hürriyet'te ya da Mütareke yıllarında, hiç geçinemeyen 'fırkacı münevverlerimiz', öfkeleri ne kadar büyük olursa olsun, aynı alafranga lokallerde buluşurlar. **Satvet Lütfi** Bey'le, **Şefik Hüsnü** Bey, Allah bilir **Cercle d'orient**'da yan yana iki masada oturuyorlardı. **Perapalas**'ın, **Tokatlıyan**'ın 'lobisinde' **'Prens' Sabahattin Bey**'le **Talat Paşa**, muhtemelen kadeh tokuştururdu. Buna mukabil, *Volkan*'ın hızlı yazarı **Derviş Vahdeti**, **Pera**'ya çıkmayı küfür sayıyordu. **Türkiye**'de 'fırkacılığı' Meşrutiyet alafrangalığı ile şeriat alaturkalığından kurtaran, **Müdafaa-i Hukuk** sentezi mi olmuştur?

Bunu iyice düşünmeliyiz.

Şurası bir gerçek ki, devr-i dil-ârâ-yı demokraside, partiler ve particiler Müdafaa-i Hukukçuların 'hasbiliğinden' çok, Meşrutiyet ve Mütareke 'fırkacılığının' –dolayısıyla tarikatçı[1] ğın– ilkesiz bencilliğine yakın olmuşlardır. Particilikleri akli değil, duygusal. Önümüzde, partileşmenin serbestleşeceği yeni bir dönem açılıyor. Pıtrak gibi yerden biteceklerdir. Acaba bu defa her partinin ekonomik bir taban, siyasal bir bilinç, akıllı bir örgütlenme demek olduğunu düşünebilecekler mi?

EFENDİM, NEYMİŞ?..

1 Mart 1987

Ne hikmetse 'sağımıza' göre 'sol', ulusallık nedir bilmez, tarih ve yurt bilincinden adamakıllı yoksundur, 'kozmopolit' bir dünya görüşünü savunur; işin acısı, 'solumuz' da böyle bir yaklaşımı benimsemiş görünüyor; çoğu solcumuz, bilinmez hangi koşullarda edinilmiş önyargılarla 'beynelmilelciliğini' yurt ve tarih bilincine karşı çıkmak sanır, ya da ulusallığı ve ulusalcılığı faşizme çeyrek kala bir 'sapma' sayar; işin aslını merak eden yoktur da, ondan mıdır; yoksa dogmacılık aydınlarımızın iliklerine işlemiş de ondan mı, bilemiyorum; bildiğim şu ki, 'gelişmiş' sosyalizmlerin ulusallığı bakışı son derece farklıdır; hele kültür ve sanat açısından 'ulusallık', 'sistem'in kozmopolit baskısına karşı düpedüz bir direniş olarak görülüyor.

Taze bir örneğinden bahsedeceğim.

Sosyal Yayınlar üçüncü basımını yayımladığı 'Baba'

Plekhanov'un *Sanat ve Toplumsal Hayat* adlı ünlü eserine (yıl 1949, gri bir tipi St-Germain Bulvarı'nı süpürüyor, Globe Kitabevi'nden koltuğumda üç kitapla çıkmışım; biri bu, öbür ikisi Çernişevskiy ve Bielinskiy); iki Fransız Marksistinin bir yazısını eklemiş, "Edebiyat biliminin problemleri", Lecercle ve Albouy! Şimdi o yazıdan bazı satırları size aktarmak istiyorum; kim bilir 1960'tan bu yana bazı 'ilericilerimize' bir türlü anlatamadığım bazı gerçeklerin; aslında ne kadar sağlam ve sağlıklı olduklarını açıklamaya belki yararı olur;

"... kültür birliği, henüz ulus meydana gelmeden, kavmin bağrında önceden kurulmuş temeller üzerinde teessüs eder. Ortak kültüre ait potansiyel ve dağınık elemanlara edebiyat güçlü, istikrarlı ve vahdetli bir ifade kazandırır. Ulusal karakterlerin harikulade dayanma gücüne sahip olduğu bilinen bir şeydir. Bunun için yalnız kapitalist devirde değil, fakat sosyalist devirde de edebiyat ulusal bir karakter taşımak zorundadır."

"... herhangi bir edebiyat eseri hakkında yapılan açıklama bu eserin bağlı bulunduğu ulusal geleneği hesaba katmadığı takdirde makbul olamaz. Bir yazar sınıfsal durumu dolayısıyla, karşılaştığı problemleri kendi tarzında çözmekle birlikte, bu işi yaparken daima öz yurdu edebiyatının ve kültür geleneğinin kendisine sunduğu araçlardan yararlanır..."

"... bu iş bugün büsbütün zorunlu bir hal almıştır, çünkü Amerikan emperyalizmi dünyaya egemen olmak amacıyla ulusal kültürleri boğmaya, halkların direnişini kırmak için onları ulusal kültürlerinde yoksunlaştırmaya çabalamaktadır..."

"... ulusal kültür geleneğinin savunulması yalnızca bu geleneğin makul yanını kendi çıkarına göre tahrif edip, kullanmak isteyen ya da düpedüz karanlıkta bırakan ve-

ya inkâr eden gerici sınıflara karşı değil, kozmopolit eğilimlere ve akıntılara karşı da yapılması gerekli bir iştir. Kozmopolitliğe karşı; ulusal kültürün bir ya da birden fazla yabancı kültürün nüfuzuna terk edilmesine karşı mücadele, aynı zamanda bir ulusal bağımsızlık mücadelesidir. Çünkü ulusları öz karakterlerinden yoksunlaştırmak, onları köleleştirmek isteyen emperyalist güçlerin en etkili silahlarından biri de budur..."

"... fakat kozmopolitliğe karşı olmakla şovenizmi birbirine karıştırmamak gerekir. (...) Kozmopolitliğe karşı çıkmakla şovenizm arasında fark vardır. Uluslar arasında ayrılık ve düşmanlık gözeten şovenizm, ulusal kültür geleneğinin tercihen en tekelci, en gerici ve en ilkel unsurlarına dayanır, bunlarla beslenir ve ulusal kültür geleneğini koruma şiarı altında bu unsurları muhafaza etmeye çalışır. Bu itibarla şovenizm bir ilerleme unsuru değil, bir gericilik unsurudur ve bu yüzden, özellikle ilerleme ve sosyalizm düşmanı karanlık güçlerin çıkarlarına hizmet eden ideolojik araçtır..."

"... şovenizmin bu vasfı istese de, istemese de onu anti-tezi olduğu ulus ve ulusal kültür düşmanı kozmopolitizme yaklaştırır. (...) Ulusal kültürlerin bağımsızlığı ilkesi kozmopolitizme olduğu kadar, uluslar arasında düşmanlık tohumları eken şovenizme de karşıdır. Ulusal kültürlerin bağımsızlığı ilkesi ayırıcı değil, tersine birleştirici bir ilkedir. Gerçekten de uluslararası sevginin temeli başka halklara sevgi ve saygı olduğuna göre, kendi öz halkını sevmeyen bir kimsenin başka halkları sevmesine imkân olamaz. Bunun gibi, özel ulusal kültürünü sevmek, onu korumak, başka başka ülkelerin kültürünü, dünya kültürünü sevmeye engel değildir, hatta bu yolda makbul bir sevginin şartıdır..."

Efendim, neymiş?..

MESELENİN PÜF NOKTASI

28 Kasım 1987

Efendim, pek eşekten düşmüş bir haliniz var, canınız bir şeye mi sıkıldı?

Ha, şu **Gallup Anketi**, 'yasakların kaldırılmasına dair'!..

Gördüm, görmez olur muyum; her yüz kişinin sadece dördü, ülkedeki bütün yasakların kaldırılmasını istemiş (Rezalet!); büyük çoğunluk din derslerinin, muzır yasağının sürmesinden yana görünüyor (Felaket!); hele TKP'nin yasak kalmasını onaylayanlar, neredeyse yüzde yetmiş (Sefalet!); 'teselli mükâfatı' olarak, sendika haklarının serbest bırakılmasına doğru, yüzde 46'lık; başörtüsüne karşı, yüzde 53 buçukluk, bir eğilim; hepsi o kadar!

'İlerici' yayınlarla beslenip, 'entel' barlarına takılıyorsanız; edebiyatı, sinemayı, resmi ve modayı, yabancı bir dilden izliyorsanız; yandınız Kerem'in arpa tarlası gibi, bu millet sizi dışlıyor! İyi de Perşembe'nin gelişi Çarşamba'dan belli değil miydi? Referandum sonuçları ortada, seçim öncesi anketlerin hemen hepsinde, ANAP'ın önemli bir çoğunlukla önde gittiği görülüyor; ne yani, oy çoğunluğunu ANAP gibi 'muhafazakâr' etiketli bir parti üzerine yığacak kalabalığın, 'yasaklar' konusunda 'alafranga' mı davranmasını bekliyordunuz?

Gariptir, bunun böyle olmayacağını bilir, her seferinde anlaşılmaz bir ümit ve ısrarla, mucizeler umarız. Hadi bir hatıramı anlatayım.

(TSP'nin –**Türkiye Sosyalist Partisi**– Merkez organı *Gerçek* gazetesini çıkaracağız, yıl 1950, **İstanbul**, Va-

kit Yurdu'nda basık, karanlık, yağmur yağdı mı şemsiyeyle oturulan, bir oda, bir salon kiralandı; oda hem Esat Adil Bey'in makamı, hem misafir kabul odası; salonsa 'İstihbarat Salonu'; akşamları, geç vakitlere kadar, tartışma kıyamet; yıllar sonra, sosyalist olduğunu açıkça söyleyen, ilk gündelik gazeteyi çıkarıyoruz; heyecan ve umut, hepimizi boğacak; o yıllarla, en kabadayı gazetenin tirajı altmış bin mi, biz en azından otuz bin 'ilerici' okur bulacağımızdan eminiz, *Gerçek* galiba öyle de basılıyor. Bir gün, iki gün, üç gün; dağıtım iyi, tepki fena değil, başardık galiba... demeye kalmıyor; iadeler sökün etmez mi, ama nasıl bir sökün etmek, maazallah; kamyon kamyon, tepeleme yığılmış olarak!

Yağmurlu, pis bir gündü; akşamüzeri, öğle yemeğini Rumeli Köftecisi'nde gecikerek yemiş, Vakit Yurdu'na dönüyordum; kalabalığa ulaşamamanın acısı, içimde kara bir bayrak gibi sallanıyor; yeni bir kamyonun, ıslak iade paketleriyle yüklü olarak, gazetenin kapısına dayandığını görünce, ömrümde ilk defa: "— Bizde daha önce, galiba önemli bir yerde, vahim bir yanlış yapılmış!" diye düşündüm, "... bizden öncekiler de onun seyyiatını çektiler, biz de onun seyyiatını çekiyoruz."

Diyeceğim, *Gerçek*'i çıkarırken bizim uğradığımız hayal kırıklığıyla, Gallup Anketi'nin genç 'ilericileri' uğratacağı hayal kırıklığı arasında, fazla bir fark yok; ikisi de aynı kapıya çıkar. Hadi isterseniz, biraz onu kurcalayalım!)

Batı'yı 'çağdaş' yapan nedir, liberal burjuva kültürü; o da, ticaret ve sanayi burjuvazisinin, kiliseye ve feodal beylere karşı verdiği, laik ve demokratik mücadeleden doğuyor, diyalektiğin doğal gereği olarak, eski hükümet kül-

türünün içinden; ona karşı ama ondan derece itibariyle farklı, mahiyet itibariyle değil!

Meselenin bence püf noktası buradadır.

Doğu'lu **Batı**'ya (çağdaşlığa) özendi mi, işin bir altyapı sorunu olduğunu anlamıyor; dönüşüme, üstyapıdan başlıyor; daha kötüsü, **Batı**'nın üstyapısını toplumuna aktarmayı, çağdaşlaşmanın ta kendisi sanıyor, **Rusya**'da da böyle olmuş, **Çin**'de de, **Türkiye**'de de! Sonuç ne midir, şu: **Doğu**'lu bürokrasi, ona destek olan aydınlar, başka ecnebi kültürlerin, ülkelerindeki gönüllü misyonerlerine dönüşüyorlar; halklarıyla araları açılıyor; değişme altyapıdan gelmediği için, taban feodal/ümmet değerleri düzenine sadık kalmıştır; öyle ki, sözde 'çağdaş' aslında taklitçi bürokrat ve aydınla, halk arasında kültür düzeyinde, düpedüz bir 'mahiyet' farkı belirmiştir; iki taraf birbirini inkâr eder durur!

Tanzimat'tan bu yana, yaşadığımız facia bu!

Burjuvazimiz 'komprador'du, yani kozmopolit; elbette '**sistem**'in kültür değerlerini benimsedi; o zaman, eski kültürden yenisini kim oluşturacak; bürokrasinin seçkinler oligarşisinde pay peşindeki aydınlar mı, hadi oradan? Sosyalistler, komünistler, aynı **intelligentsia**'nın 'muhalif' kesimini oluştursalar da, fark etmez, halkın yanında değil, ecnebi geminin içindedirler. **E nave va!**

'İlerici' cuntaların, 'tepeden inmeci', 'ilericiliklerin', ülkemizde de maşallah serpilip büyümesi, boşuna mıdır sanırsınız?

Hadi şimdi tartışın!

ÖCÜLER, GERÇEKTEN ÖCÜ MÜ?

3 Aralık 1987

Acaba daha kaç seçim lâzım?

Neyi kanıtlamak için mi? Ülkemizde komünistliğin ve şeriatçılığın, yasadışı tutulmasına, inandırıcı hiçbir sebep olmadığını kanıtlamak için? **Başbakan**, ağzıyla söyledi, daha önceki seçimlere serbestçe katılmış 'aşırı sol' partiler, hiçbir zaman %3'ün üzerinde oy alamamışlardı; bu seçimde, epeyce para desteği gören **Refah Partisi**, onca çabaya rağmen %7'de kaldı. 'Aşırı solculuk' bizde 'Tanzimat alafrangalığının' muhalif türü olduğundan, şeriatçılık ise, değişen toplumsal koşullar yüzünden, seçmene besbelli ters geldiğinden, umduğu ilgiyi göremiyor: Çok partili, tek dereceli seçimlere başladığımız 1946'dan bu yana, Allah bilir kaç kere sandık başına gittik; Türk seçmeni her defasında oylarının büyük çoğunluğunu, ortanın hemen sağıyla, ortanın hemen soluna yığmadı mı? Demek ki, 'merkez' partilerine rağbet ediyor.

(O halde, gazete radyo televizyon, ikide bir nükseden o ünlü 'aşırı sağ' ve 'aşırı sol' telaşı niyedir? Dumanlı bir **flash-back** perdesinde, son elli yılın gazete başlıkları, görünüp kayboluyor; dehşete düşmemek elde mi? En kalın çoğunluklarla iktidar olmuş, merkez sağ ya da merkez sol partiler, 'vatan haini' aşırı sağa ve aşırı sola karşı, yıldırıcı mücadele programları düzenlemiş; 'münasip' bir zamanda, fırsat elverdi mi, 'fesatçıları' derhal 'derdest etmişlerdir'. O zaman görülür ki, 'ülkenin bütünlüğünü', 'devletin bağımsızlığını' ya da 'medeniyetçi laik düzeni' tehdit eden o korkunç 'örgütler'; ya kirası ödenemeyen külüstür hanlarda, zaman zaman toplanıp, kahve çay cı-

gara hayal kuran, cebi delik üç beş aydından; ya da bilinmez hangi kaybolmuş gecekondu mahallesinde, hangi tatminsiz kadın ve erkeklerle 'tarikatçılık' oynayan, üç beş şeyh taslağından ibarettir, hiçbirisinin, hiçbir şekilde, siyasal rejime de, toplumsal düzene de, önemli bir zarar vermesinin imkânı ihtimali yoktur...)

Türkiye, büyük bir ülke; elli milyonun üstünde, can taşıyor; gizli oy açık tasnif seçimlerde, zar zor *Cumhuriyet*'in ya da *Tercüman*'ın tirajı kadar oy toplayabilen, siyasi hareketlerin, gizli tarikatçılık ya da gizli komitacılıkla iktidarı ele geçirebilmesi mümkün olabilir mi? Boşversenize! Bir kere ortamı oluşmamış bunun, bu gidişle oluşacağa da benzemez; siz bakmayın **'Kara Ses'**in ya da **'Bizim Radyo'**nun alabildiğine abartılmasına, gerçekte ikisinin de demokrasimiz için ciddi birer tehlike oluşturmadığı, kör kör parmağım gözüne görünüyor; marjinal mi marjinal, iyice soyutlanmış, soyutlanmış olmanın kahrıyla ümitsiz densizliklere kalkışan, 'gariban' takımı bunlar; nitekim bu, canı istediği zaman ve yerde güvenlik güçlerinin alayının tozunu atmasından belli olmuyor mu?

Öyleyse bu abartılmış korku, ürkütücü propaganda niyedir?

'Soğuk Savaş'ın kalıntısıdır diyeceksiniz; evet, fikir küçümsenemez: **Türkiye**'nin tek partiden çok partiye intikali, **'soğuk savaş'** döneminin dağdağası içinde olmuştur; **DP**'nin kurucuları, **Tevfik Rüştü Aras** aracılığıyla, *Tan* gazetesiyle ilişkiye girmişlerdi; *Görüşler* dergisinde, **Sabiha ve Zekeriya Sertel, Cami Baykurt**'la beraber olacakları duyuldu; bu kadarı bile, *Tan*'ın yerle bir edilmesine (4 Aralık 1945); daha sonra da, kurulmuş iki sosyalist partinin dağılmasına (16 Aralık 1946) yetti; **Menderes** dönemi, tıpkı **Milli Şef** dönemi gibi, tam bir **'so-**

ğuk savaş' atmosferinde yaşanmıştır; herhalde 'aşırı solculuğun' vatan ihanetiyle bir tutulması, bu iki 'teror' döneminin siyasi mirası; zira **Mustafa Kemal**'in sağlığında komünistlik davası, hiçbir zaman bu derece abartılmamıştı.

Tersine, 'şeriatçılık' o ilk yıllardan itibaren 'mimlenmiştir'; pek de haksız değildir bu: 20'li, 30'lu yılların, cumhuriyet rejimine karşı, (İngiliz güdümlü) bütün isyanları, şeriat tabanlıdır, **Halife**'nin dönüşünü talep eder; cumhuriyet hükümetleri, bu isyanları hışımla bastırmış, geleceğe de 'şeriatçılık' korkusunu devretmişlerdir; buna son zamanlarda, **İran**'da **Humeyni**'nin yerleştirdiği Şii tarikatçılığı ekleniyor; el altından, ufak ufak, kışkırtıyor da olabilirler; ama çapının ve gücünün sınırları, seçimle meydana çıkmıştır.

(Telefonda bana diyor ki, öcülerin muhafazası, bizzat aşırı solcularla, şeriatçıların işine geliyor: düşünsene, komünist partisi, şeriatçı parti yasallaşsa, barajı hiçbir zaman aşamayacak güdük partiler arasına düşecekler; oysa gizli servisler, siyasi polis, eksik olmasın yazılı basınımız, bir de fiskos gazetesi sayesinde, hiçbir riske girmeyip, doğru dürüst hiçbir halt etmeden, siyasi bir güçlülük, potansiyel bir tehlike havası yaratabiliyorlar; bu da, yakasını **'Sistem**'e kaptırdığı için, çoğunluğu ne kadar yüksek olursa olsun, başarısı daima sınırlı kalan 'merkez' iktidarlara, halkın dikkatini dağıtmak fırsatını veriyor; hele müdahaleler ve askeri rejimler için, mükemmel birer gerekçe!

Bezgin, biraz da öfkeli sesiyle ekledi; 141, 142, 163 niye kaldırılsın ki? Alan razı, satan razı, halt etmiş terazi!)

TARTIŞMANIN ASLI ASTARI...

26 Ocak 1988

Kapılar çarpılıyor, iri iri lâkırdılar, masaya indirilen yumrukların kof sesi! Zehirli imâlar, görünmez oklar gibi uçuşuyor; eski dostlar, işaretparmaklarını uzatmış, karşılıklı ithamlara yönelmiştir; onları kılavuz bellemiş gençler, birer soru işareti, aramızda dolaşıyorlar: Ne oluyor, sosyalistler niye birbirine düştü?

Hadi canım, **Türkiye**'de sosyalistler ne zaman 'yekpâre' oldu ki, ünlü birkaç gazetecinin kapışmasıyla bölünmüş olsun? Meraklısı bilir, 20'li yıllarda bile **'iştirâkiyun'** ayrı, **'spartakistler'** ayrı telden çalardı; **Galiyef**'in uzantısı TKF ise, bambaşka bir telden! **Dr. Şefik Hüsnü**, çağrıldığı halde, **Bakû Kongresi**'ne gitmemiştir; 'ötekilerle', ölünceye kadar yıldızı barışmadı. Daha yakın geçmişi, kim hatırlamaz? TİP, TSİP, SDP, TİKP, gibi partiler, sosyalistler arasında bir 'yekpârelik' olduğu izlenimini veriyor muydu, Allah aşkına? **Dev-Yol**'u, **Dev-Sol**'u, öteki silah ve mühimmat meraklılarını, hiç saymıyorum; her kafadan bir ses çıkıyor, her kafa, kendi sesini beğenip, en doğrusunun o olduğunda, ısrar ediyordu; ha, ne öncekilerin işçi sınıfı ile ilişkisi vardır, ne sonrakilerin!

Öyleyse son günlerdeki tartışma niye önemseniyor? Tartışanlar bu defa gazeteci/yazar olduğundan, ülkemizde –maalesef– sadece gazeteci/yazar takımı 'aydın' sayıldığından mı? Böyleyse, ayıp; değilse, neden.

(Sabah sabah, güneşli bir soğuğa çıktım; **Karadeniz**'in uzak ayazı, suratımı ustura gibi yalıyor; henüz erken, tek tük sabah insanları ağzı burnu duman, bir simitçi; otobüs durağında ağaç olmuş, bir iki ihtiyar; eşofmanlı iki sabah koşucusu; paldır küldür çöpçüler!

Yirmi yıldır önüme gelene anlatmaya çabaladığım, o düşünce, içimde sanki bir arı oğulu: **Türkiye**'de çatışma, bürokrasiyle burjuvazi arasındadır; aydınlar, **Tanzimat**'tan bu tarafa, bürokrasinin ya 'bizatihi' kendisidirler, ya da uzantısı; seçim demokrasisini, ancak kazanacaklarından emin olurlarsa istemiş; aksi halde, **Bâbıâli** baskınından beri, yeri geldikçe duruma 'müdahale etmişlerdir'. Basın, gelişmiş ülkelerde olduğunun aksine, sivil toplumun değil, 'zinde kuvvetlerin' [nam-ı diğer bürokrasinin] sözcüsüdür; gariptir ama, genellikle, seçim çoğunluklarına karşı işler.

Bu 'sistem' ülkenin kaderinde **Milli Savunma, Maliye** ve **Dışişleri** bakanlıklarını; dolayısıyla **Mekteb-i Mülkiye** ve **Mekteb-i Harbiye**'yi 'hayati' önem sahibi yapmış; seçimler iktidara kimi getirirse getirsin, son söz daima onların sayılmıştır. Oysa ne görüyoruz, 'arabesk' ANAP iktidarı, çeşitli kombinezonlarla bu geleneksel çemberi kırmakta; alışılmış bürokratik merkeziyetçiliğe son verecek o 'piyasa toplumu'na, o 'sivil toplum'a [ikisi aynı şeydir] yönelmektedir. İşte burada Batı yandaşı [mason] bürokrasi/himayesindeki işadamları/basın üçgeni, eski etkisini kaybediyor; başka çevreler ağır basmaya başlıyor: hâlâ ümmet üstyapısını koruyan taşra burjuvazisi/ihracatçı holdingler/televizyon! Üstelik bu defa dönüşüm kesine benzemekte, o yüzden de tedirgin olan bürokrasi, denetiminde çalışması gerektiği halde, seçimle oluşmuş iktidarı altından oyacak tertipleri, el altından denemektedir; tıbbi ilk defa olmuyor bu ama, galiba en çarpıcı şekliyle oluyor.)

Efendim tartışma bu, sosyalist aydınların kimisi, 'ilericilik' adına; devlet kapitalistliği müsellem, komprador kültür yandaşı, çoğu mason bürokratları destekliyor kimisi ise, iktidarın kapitalist sistemle açık işbirliğine, la-

ikliğe gölge düşürebilecek ümmetçi eğilimlerine rağmen, nihayet Türkiye'yi klâsik şemaya oturtabilir, 'sivil toplumа' götürebilir diye, arabesk ANAP iktidarını! Elbette, iki tarafın da işçi sınıfıyla ilgisi ilişkisi yok; aslında burjuvaziyle bürokrasi kozlarını paylaşıyorlar, 'ilerici' aydınların bazıları da, onların elleri yanmasın diye, kestaneleri ateşten alıveriyor.

SOSYALİZME YANLIŞ İTİRAZLAR...

11 Şubat 1988

Yeniden ortaya bir sosyalist parti çıktı ya, şurdan burdan aynı itirazlar!

Neymiş efendim, **sosyalizm** teorisi bundan elli, belki yüz yıl önce; başka toplumların, farklı koşullarına göre tasarlanmış, bir teoriymiş; hem doğruluğu, zaman içinde saptanamamış; hem de, bunca eski bir teorinin çağdaş bir topluma uygulanmak istenmesi, aslında **'ilericilik'** filan değil, düpedüz **'gericilik'** sayılmalıymış! İtirazcı biraz daha 'hızlı' biriyse, işin içine 'kökü dışarda'lığı bile karıştırabiliyor. Öyle ya, nedir toplumculuk, Türk tarihi içinde, bir Türkün bulup çıkardığı bir yöntem mi? Değil! Tam tersine, 'kefere içinde bazı ne idüğü belirsiz kişilerin', bulup çıkardıkları bir sistem! O halde nasıl olur da onu benimser, toplumumuza mal ederiz?

Özeti ne? Bize bir kere, 'çağdaş' düşünceler gereklidir; ayrıca yabancı toplumlara ve düşüncelere göre tasarlanmamış, kendi toplumumuza ve düşüncelerimize göre tasarlanmış, bir düşünce sistemi gereklidir! Kuşku-

suz, itirazın böylesinde, esaslı bir gerçek payı var, var ya, onlar bunu ne adına yapıyorlar, hiç düşündünüz mü?

Ben düşündüm, buldum da: Hepsi **demokrasi** adına yapılıyor; **sosyalizmi** 19. yy malı, yabancı kökenli sayanlar, 'özgürlükçü, parlamenter demokrasi' yandaşları; bunların özgürlükçü demokrasiyi 'çağdaş' saydıkları, üstelik hiç de 'yabancı' saymadıkları, nasıl da belli! Acaba öyle mi?

Çocuklar bile bilir ki, **demokrasi** çağdaş biçimiyle, **sosyalizmden** önce doğmuştur; Fransız (burjuva) devriminden sonra uygulama alanına geçmişse de, gerçekte bu uygulamayı hazırlayan düşüncelerin **'Aydınlık Yüzyıl'** adı verilen bir önceki yüzyılın malı olduğu, bütün tarih kitaplarında yazılıdır; zira **demokrasi**, liberal burjuvazinin, başka deyişle liberal kapitalizmin siyaset düzenidir ki, ancak merkantilizm'den sonra devreye girmiş, uygulanabilmesi 18. yy'ı bulmuştur; buna mukabil, meraklısı **sosyalizmin** 'çağdaş' biçimiyle ancak 19. yy'da ortaya çıkmış olduğunu, elbette hatırlar.

Ee, o zaman sosyalizm elli ya da yüz yıl önceki 'eskimiş' teori oluyor da; nasıl ondan en az yüz yıl, belki iki yüz yıl daha eski olan (liberal) **demokrasi**, 'çağdaş' sayılabiliyor? Buna itirazcıların ne cevap vereceklerini doğrusu bilmek isterdim.

Ya öteki mesele?

Sosyalizmin 'kökü' dışardaymış! Acaba **demokrasinin** kökü içerde mi? Ceddimiz, **Ortaasya**'da, kendi icat ettikleri bir demokrasiyle mi yönetiliyorlardı dersiniz? Yoksa bildiğimiz 'çağdaş' demokrasi, **Avrupa**'da çeşitli Hıristiyan toplumlarında önce ticaret, sonra manifaktür burjuvazisinin ortaya çıkmasıyla mı, ufukta belirdi? Eğer bir dünya idrakinin, bir düşünce yöntemi, ya da toplumsal bir düzen anlayışının, başka bir toplumda mey-

dana çıkması, onun kötü olmasını gerektiriyorsa kökü dışarda diye **demokrasiyi** de tu kaka saymamız gerekmez mi?

Sosyalizme ve teorisine eskidir ya da yabancıdır diye saldıranlar, demek ki, sırça köşkte oturup, komşusunun camını taşlayanlardan farksız; ya ne dediklerini bilmiyorlar, ya 'resmen' saçmalıyorlar, çünkü toplumsal yöntemler, dogma değil birer yöntem oldukları için, içinden çıktıkları koşullar tarafından belirlenmez; ancak o yöntemlerin, belirli zaman ve yerdeki bir uygulama biçimi, o zaman ve yerdeki koşulların damgasını taşır; sen yöntemi kendi koşullarına uygular, yeni bir bileşime varmayı başarırsan; ortaya yepyeni, çapçağdaş bir sentez çıkar; ulusallık ve gerçekçilik dediğimiz de, aslında budur; yoksa yöntemsizliği yöntem edinip, yöntemlikler eskidirler, yabancıdırlar diyerek, elâleme maskara olmak değil!

Hayır, eskiden bu durumlara yalnız **'soğuk savaş'** papağanları düşerdi, güler geçerdik, şimdilerde aklı başında sanılan kişiler arasında da düşenler çıkıyor; aman, kuramsal düzeyde kesip biçerken dikkatli olsunlar, sosyalizm bilimsel bir tahlil metodudur, inanç minanç değil!

Silahlar da Ağlar...

YANLIŞ ÖLMEK

18 Aralık 1976

Tamam arkadaş, haklısın adamın içini kan götürüyor, ne demek Allah'ın günü gencecik bir öğrencinin vurulup, yerlere serildiğini görmek; can mı dayanır? Bunun için çoluk çoluk sahibi olmak da gerekmez, insan olmak yeter. İşin duygusal yanı, hele üst üste ölümlerin birbirine zincirlendiği günlerde, çok ağır basıyor ya; acaba işin başka yanlarına, akıl yoluyla yeterince eğiliyor muyuz? Ben pek sanmıyorum, şu cepheleşme modası çıkalı, ortada bir olay mı var, bu cephe öteki cepheyi, öteki cephe bunu suçluyor, ölen de kim vurduya gidiyor. Berbat bir şey!

Şimdi hadi gel, şurada kafa kafaya verip, sorunun dibini biraz kurcalayalım.

Kim, ben mi? Vallahi bana sorarsan, **Türkiye**'de öğrenci olaylarının, 'müzminleşmesinde' hem dış nedenler rol oynuyor, hem iç nedenler. Bak, dikkat isterim, 'müzminleşmesinde' dedim, neden, çünkü öğrenci olayları her yerde oldu ama, sadece bizim ülkemizde, 'müzminleşti' bir türlü hakkından gelinemiyor, oysa 1968'de bu işi başlatan ülkelerde, **Amerika**'da, **Fransa**'da, **Almanya**'da, öyle tabancalı bıçaklı öğrenci olayı kalmadı pek. Acaba neden?

Öyle sanıyorum ki, biz **Türkler**'in **Tanzimat**'tan bu yana sürüp gelen esaslı bir yanılgısı var, o etkili oluyor bu işte; bilirsiniz **Tanzimat** aydınları, sonrakiler, çağdaşlaşmayı, ilerlemeyi, güçlü bir devlet olmayı, hep bir kültür sorunu diye almışlardır; hep okul açarak, aydın yetiştirerek, bu işin üstesinden geleceklerini ummuşlardır. Yüzyıl süren dramatik yanlışımızdır bu bizim, dizi dizi aydın yetiştirmişizdir ama, yetişen aydınlar ya şu, ya bu yabancı ülkenin kuyruğuna yapışmış, komprador aydınlar olmuşlardır. Üstelik ülkede çağdaşlaşma bir türlü asıl temeline, sanayileşmeye oturtulamamış, bu da Türk toplumunun sallanıp durmasına neden olmuştur.

Öğrencilere musallat olan siyasal fikirlerin temelinde, sağcı da olsa, solcu da olsa ben yine bu yanlışı görüyorum. Bu şaşkınlar sanıyorlar ki, yetişen öğrenci kuşaklarına kültür yolundan egemen olmak önemlidir. Sağcı, **Turancılık** ilkesini, solcu **Marksistliği** üniversitelilere aşılarsa, iş bitti, **Türkiye**'nin geleceği **Turancı** ya da **Marksist** oldu! Fakülteleri paylaşamayışlarının, liselere sokulup çocukları kandırarak ellerine tabanca verişlerinin nedeni bu temel yanılgı, bir ülkenin toplumsal ve siyasal gelişmesini kültür düzeyinde belirleyebileceklerini sanmak yanılgısı! Ondan siyasal çekişme ülkemizde üniversitelerde geçiyor, ondan zavallı çocuklar ölüyor.

Oysa, bir ülkenin kalkınması, bir ülkenin şu ya da bu toplumsal düzene yatması, hiç de kültürel düzeyde çözümlenebilir bir şey değildir, iki açık örneğinden biri **Türkiye, Tanzimat**'tan bu yana kültürel düzeyde batıcı olduğu halde hâlâ batılaşabilmiş değil; ötekisi **Japonya**, işi endüstriyel düzeyde aldığı için, kültürünü koruduğu halde, kalkınmasını başarmış! Onun için, üniversiteleri aşırı önemsemek, memleketin geleceğini bütünüyle on-

lara bağlı sanmak, Tanzimat'çı yanlışların hem sağda hem solda devamından başka bir şey sayılamaz.

Bir de dış neden var dedim, bence var, Türkiye'de karışıklık ortamının öğrenci çevreleri olduğunu saptayan yabancı gizli servisler, şu ya da bu nedenden kargaşalık çıkarmak istediler mi, kanımca öğrenciler arasındaki kışkırtıcı ajanları aracılığıyla işe karışıyorlar, çocukların saflığı ya da heyecanı dolayısıyla başarıyorlar.

Dikkat ettiniz mi, bizde böyle vurkırlı öğrenci olayları, hep hükümetlerin merkezi emperyalist sistemle ters düştüğü zamanlara rastlamıştır. Sözgelişi Üçüncü Dünya'ya açılma, Arap-İslam evreniyle yakınlaşma ya da Rusya ve uydularına el uzatma sözkonusu oldu mu, bakarsınız gerilim artar üniversite çevrelerinde, ne idüğü belirsiz sağcı ajanlar solcu çocukları vurur, solcu çocukların ne idüğü belirsizleri arkadaşlarını silahlı 'mukabeleye' özendirir, al sana bir curcuna! Arkasından üniversitelere el koyalım mı, sıkıyönetim getirelim mi, getirmeyelim mi tartışmaları! Bir de iktidar zaten dört parçalı olur da, hangisinin hangi ata oynadığı pek belli olmazsa, düşeceği çaresizliği tasarlayın, ortalığı karıştırmaktan yarar umanların, ne kadar açıkgöz davrandıklarını bulup çıkarın!

BU ENGELİ AŞMALIYIZ

18 Ağustos 1977

İtalya'ya kulak kabarttığınız oluyor mu?..

Hadi bakalım, beş paralık da bundan al, yahu biz birbirimize giriyoruz İtalya neyimize. Bu Özdemir'in dü-

şüncesi, siz de belki böyle düşünüyorsunuz, yine de **İtalya**'ya kulak kabartın biraz, orada ilginç şeyler oluyor. Neler mi, şiddet hareketleri, bireysel terörizmin türlü çeşidi: Adam kaçırmalar, banka soymalar, polisle çatışmalar, sağa sola bomba atmalar vs... İtalyan basını, genel olarak **Avrupa** basını konuyla fena halde ilgili, **İtalya**'da 'müzmin' hale gelmiş bir terörizm dalgasını ülkenin siyasal durumuyla ilgili görüyorlar.

Açıklaması kolay: **İtalyan Komünist Partisi**'nin ağır ve emin adımlarla iktidara gittiği malum, komünist bir hükümet tarafından yönetilen bir **İtalya**'nın NATO'da bulunmasından **Amerika**'nın son derece rahatsız olduğu da malum, memleket öyle altüst edilecek, öyle huzursuz kılınacak ki, 'komünistlerin şerrinden' kurtulmak için ya İtalyanlar bir dahaki seçimlerde yığın halinde Hıristiyan Demokratlara oy verecekler, ya da 'memleketin yüksek çıkarlarını düşünen, NATO'ya ve CENTO'ya bağlı bir Albaylar ya da Generaller Grubu rejimi askıya alacak! Şaka gibi gelir, oysa ciddi: 'Komünistlerin şerrinden' deyişim, terörist hareketleri yapanların 'partili' değilseler de komünizmin çeşitli fraksiyonlarından oluşu; generaller meselesine gelince, çok olmadı **İtalya**'da bazı generallerin neo-faşist çevrelerle, giderek CIA ile ilişkilerinin olduğunun 'ifşa edilmesinden' bu yana.

Sözü nereye getireceğim görülüyor, İtalya gibi 'gelişme halinde' sayılmayacak, basbayağı sanayileşmiş, tuzu kuru bir ülke, siyasal durumu bakımından şaşılacak kadar **Türkiye**'ye benzemektedir.

Bir farkla...

Bu farkı anlamak için, kendi durumumuza bir göz atmak yararlı olmaz mı? **Türkiye** 1960'dan bu tarafa sürekli bir sosyal tedirginlik yaşamaktadır. Önceleri Marksist olduğu ileri sürülen, sonraları ülkücü oldukları or-

taya atılan öğrenci grupları silahla oynamakta, sürekli sorun çıkarmaktadır. Bu gruplar birbirleriyle çatışıyorlar, karşılıklı adamlar öldürülüyor. Bu arada, son derece kuşku uyandırıcı olaylar, Allah'ın günü gazete sütunlarında: Büyük yangınlar mı istersiniz, santral aksamaları mı, fabrika bozulmaları mı, türlüsü! Eh, 'arif olan' bu olayların da birtakım hain ellerce yaratıldığını kestirebilir. Hepsi birleşince ortaya 'asayişsizlik' dedikleri şey çıkmıyor mu? O çıkınca ne oluyor?

İşte üzerinde duracağım nokta burası, çatışmalar, gemi azıya alıp da, sağda solda soygunlar, sabotajlar, birbirlerine zincirlenmeye başlayınca, **Türkiye**'de muhalefet bir 'rejim bunalımı' lafıdır tutturur, iktidar ise olayları 'kızıl komünistleri' kanatları altında himayesine alan 'muhalefetin' yarattığını söyler; hele iktidarla muhalefetin başları birbirleriyle kanlı bıçaklı iseler (ki çokluk ne hikmetse böyledir); öğrenciler katında başlamış olan ikili çatışma kısa zamanda basına, oradan siyasal düzeye sıçrar, taaa Silahlı Kuvvetleri tedirgin edene kadar, sonunda ise ne olduğunu ezbere biliyorsunuz; iktidar 'meşruluğunu yitirdiği' için tasfiye edilir, muhalefet sözümona 'rejim bunalımını' giderir, bürokrasiye yani yandaşlarına daha çok olanak tanıyan anayasalar getirir, sonraki ilk seçimi de ya kaybeder ya da iktidar olmayı beceremediğinden rakipleri iktidar olurlar, oldukları gün de (ne hikmetse) terörizm başlar...

Fark işte buradadır...

İtalya hanidir terörizmi yaşıyor, iktidar da muhalefet de bunu rejim bunalımı saymıyorlar, olayları çıkaranların çoğu üç aşağı beş yukarı komünist etiketli göründükleri halde, iktidardakiler bundan **Komünist Partisi**'ni suçlamayı düşünmüyor, böyle bir suçlamanın kendilerine bir şey kazandırmayacağını biliyorlar. **Komünist Par-**

tisi, şiddet olaylarını 'resmen' kınıyor, bunu yaptığı andan itibaren de hiçbir parti onu 'kanatları altında teröristleri beslemekle' itham etmiyor. O da, iktidardaki **Hıristiyan Demokratları** generaller ve neo-faşistlerle bağlantılı gördüğünü ileri sürmeyi düşünmüyor, alttan alta zaten bilmem kaç yıllık bir birikimi olan 'faşizmin **İtalya**'da tırmanmaya geçtiğini' ortaya atıp iktidara savaş açmaya kalkışmıyor, tam tersine, davranışları yumuşak, hoşgörülü, demokrasiyi hoşgörüyle olaylara geniş açıdan bakmakla koruyabileceğini biliyor.

Çünkü **İtalya** gelişmiş bir ülkedir, orada siyasal ilkeler yığınlara dönüşmüş somutlaşmıştır; siyasal partilerin dışındaki türlü kurumlar, toplumsal dengeyi sağlar; gizli örgütler ne kadar fişteklese, bu dengeyi, azgelişmiş ya da gelişmekte olan bir ülkedeki gibi, kolay kolay bozamaz, kuvvetleri kutuplaştırıp çatıştıramaz. Oysa eski CIA ajanı **John Marks**'ın belirttiği gibi azgelişmiş ülkede çağdaş kurumlardan çok, kişiler, görenekler, duygular, yöresellikler güçlüdür, çatışmayı başlatmak için bir iki kıvılcım yeter, sonra onlar sorunu ahmakça duygusal yanından alır, birbirleriyle vuruşa kırışa, CIA'nın istediği sonucu kendi elceğizleriyle alıverirler.

ŞİDDETİN TOHUMU

19 Ağustos 1977

Hiç düşündünüz mü, **İttihat ve Terakki** döneminden bu yana kökü kurumuş görünen bireysel terörizm, Türkiye'de neden yeniden filiz vermiştir?

Bizim kuşağımızın kulağı '**İttihatçılar** sokakta adam

vururdu' lâfıyla doludur. **Kemal Paşa** karşı devrimcileri sokaklarda salkım salkım sallandırmış, ama bu işi siyasal cinayete başvurarak değil, usul ve erkânıyla, yani adalet yoluyla yapmıştır. Sık sık onun için devrimciydi ama 'Meşruiyetçiydi' denilmesi, boşuna mı?

CHP'nin onun ölümünden sonra, öğrencileri bazı siyasal amaçları için kullandığı görülmemiş değildir ama, (özellikle **Tan olayını** söylemek istiyorum) sistemli bir komitacılığı benimsediği söylenemez, daha ziyade yasal bir diktayı yeğlemiş, **İsmet Paşa** dönemi yukardan aşağıya uygulanan bir şiddet dönemi olmuştur.

Peki, terörizm nasıl birden ortaya çıktı da, dalbudak salıverdi? Bunun hem toplumsal ve ekonomik nedenleri olmalı, hem de siyasal. Ucundan kıyısından bir açıklama denemesine girsek mi?

Alıştığımız biçimiyle bireysel terörizm 65 sonrasının işi, o kadar böyledir ki bu, 27 Mayıs'ta CHP'nin el altından örgütleyip meydanlarda bağırttığı gençlik kolları hareketinin, esamisi bile okunmaz. Bu dönem, toplumsal bakımdan neyi gösteriyor, hele bir bakalım.

a. Çarpık marpık, burjuvazi oluşuyor, yarı-feodal bir düzeyde dondurulmuş, **Anadolu** toplumunun düzeni, süratle kapitalist düzene dönüştürülüyor, eski değerler sistemi altüst olmuştur, sanayinin gelişmeye başlaması işçi sınıfını hem nicel hem nitel olarak büyütmekte olgunlaştırmakta, bu da sınıf olarak onun siyasal arenaya yeni isteklerle girmesine yol açmaktadır.

b. **İsmet Paşa** toplumu, 'aşırı sağdan ve aşırı soldan' yapay olarak arındırılmış donuk bir baskı toplumu idi, bu toplumun serbest bir düzene geçmesi, hele 1961 Anayasası'nın sağladığı temel özgürlüklerin kullanılabilir hale gelmesi, toplumsal çalkantının giderek siyasal düzeye yansımasını olanak içine sokuyor, yıllardır dondurulmuş

her türlü özlem ve hareket su yüzüne çıkıyor: sosyalist partilerin, sosyalist akımların varlıklarını duyumsatması da bu dönemdedir, bölgecilik vs. hareketlerinin kımıldamaya koyulması da. Hepsi birer ikişer örgütlenirler. **Demokrat Parti** döneminin 'kulis politikacısı' tipi eskir, yerine kitle içinde çalışan daha solcu bir 'eylem politikacısı' tipi meydana çıkar.

c. Türk toplumu bir geçiş dönemini yaşamaktadır, geçiş dönemlerinde her türlü ekonomik çalkantının toplumsala, toplumsalın siyasala dönüşmesi, bunların da yasal çerçeve içersinde partileşmesi olağandır ve olasıdır. Bu bakımdan **Türkiye**'deki gelişmeye sağlıksız denemez. Sağlıksızlık, bence, özlemler ve istekler paketiyle bilinç ve olanaklar arasındaki çelişiklik büyüyünce ortaya çıkıyor, nasıl mı şöyle: Kırsal bölge çocuğu, taze işçi, sömürüldüğünü öğrenince, düzenin değişmesi gerektiğine aklı kesince, bu işi demokrasinin olağan süreci içinde gerçekleştirmeyi içtenlikle benimseyip partisinde efendi efendi çalışarak yerde, en kısa yoldan ve tezelden, kaba kuvvete başvurarak yapabilirim sanıyor. Mutlu olmak özlemi çok büyük ve şiddetli, oysa düzeni değiştirebilmek için iktidar olabilmesinin olanakları kıt ve sınırlıdır, şiddetin tohumunu akla düşüren bu.

o5 sonrasında, solda, genellikle **TİP**'in gençlik örgütünde yer almış olan delikanlıların aklını fıttıran, devrimci bir acelecilik olmuştur. Doğruydu, yanlıştı, ben bunu *Hangi Sol*'da uzun uzun tartışmışımdır. Nesnel olarak görülen, toplumsal dönüşümün siyasal yoldan ve sağlıklı bir gelişmeyle gerçekleşmesi yerine, bireysel zorlamalarla ve kestirmeden gerçekleştirilmesi girişimidir denebilir. Yine de bu, tek tük birkaç çıkış, önemsiz birkaç olay olarak kalabilirdi. Yaygınlaşması ve kronikleşmesinin nedenleri, galiba şunlar oldu:

a. Dünya, genel olarak, bir şiddet hareketleri dönemi yaşıyordu; Amerika'dan Avrupa'ya atlamış olan gençlik hareketlerinin Türkiye'yi de sarması olağan sayılmalıydı (Marcuse-Guevera-Marighella-Debray).

b. Türk solunun içinde yuvalanmış, amaçları sosyalizm filan olmayan, aslında Türk toplumunda kargaşalık yaratmayı, bu kargaşalık sayesinde iktidarı değiştirmeyi düşünen kışkırtıcı ajanların bolluğu ve etkenliği.

c. Güvenlik servislerini terörizmle mücadeleyi yasal bir etkinlik içinde yürütecek yerde, CIA'dan öğrenilmiş ya da devralınmış sivil savaş yöntemleriyle, 'yardımcı güçler', 'karşı öğrenci hareketleri' yaratarak önlemeye kalkışmaları.

d. Feodal toplumdan, hele feodal üstyapının kabadayılık efelik, yiğitlik, namus, silah vs. gibi değer ve kavramlarından kopamamış, bir anlamda 'lümpen' delikanlıların uzun süreli (çokluk nankör) kitle ve taban uğraşı yerine, tehlikesi kadar fiyakası da büyük 'silahlı eylem'e daha çabuk ısınmaları.

Bütün bunlar bir araya gelince, basının 'şiddet hareketleri' adını taktığı bireysel terörizm aldı yürüdü.

"SİLAHLI EYLEMİN ELEŞTİRİSİ"

29 Eylül 1978

Hızlı devrimcilerin bildiği kesindir ya, pek tekrarlamazlar. Ünlü Küba devrimi kahramanlarından Ernesto 'Che' Guevera demiştir ki: "**Bir ülkede yalancıktan bile olsa demokratik bir iktidar, bir parlamento, serbest seçimler varsa, o ülkede silahlı eylemin şansı yoktur. Buna kar-**

şılık faşizmin bütün kurumlarıyla işlediği, halka hiçbir muhalefet hakkının tanınmadığı diktalarda, vardır."

Nikaragua, demek ki silahlı bir halk hareketinin şanslı olabileceği ülkelerdendi. Somoza ülkeyi 42 yıldır sömürüyor ve eziyor. Üstelik ulusal çıkarlarını Amerika'ya peşkeş çekiyordu. Zaten Sandinista hareketinin bu ülkenin uyduruk parlamentosunu basabilecek, milletvekillerini kaçırabilecek kadar güçlenmesi, iş silahlı kalkışmaya varınca en azından ülkenin üç büyük şehrini on, on beş gün elinde tutabilmesi ancak böyle açıklayabilirsiniz. Nikaragua bir bakıma Franco İspanya'sına, bir bakıma Mussolini İtalya'sına benzemekteydi. Ülke dikey örgütlenmiş, üçgenin tepesine de diktatör oturmuştu. Tabandan geniş katılmayla iyi yönetilmiş bir silahlı halk eyleminin ortalığı silip süpürmesi gerekiyordu.

Olmadı. Peki, neden? Bu sorunun cevabı, yeryüzünün öteki ülkelerindeki silahlı eylem meraklıları için de önemli değil midir?

Benim *Hangi Sol*'un bir köşesinde vardır, bundan üç yıl kadar önce İspanyol Komünist Partisi lideri Santiago Carrillo demişti ki: "Silahlı çatışmayla başarıya ulaşmak şansı, çağdaş devletlerde çok azalmıştır. Ne kadar örgütlenirse örgütlensin, işçi sınıfının geliştirilmiş iletişim olanakları, ulaşım olanakları, hareket yeteneği ve hızı, son derece artmış çağdaş profesyonel ordularla baş etmesi olmayacak bir şeydir."

Buna hemen, yine o tarihte henüz hayatta olan Andre Malraux'un, (bu eski devrimcinin) dediklerini eklemek gerekiyor: "... Günümüzde Lizbon'da olduğu kadar Prag'da da başkaldırmalar molotof kokteylleriyle yürütülmek istenmektedir. Verdiği sonuçlar ise meydandadır: Sıfır. Ben fazla iyimser değilim, kolay bir geçişe inanmıyorum. Çünkü, çağdaş bir ülkede niteliği ne olursa ol-

sun bir isyanın, hangi türden olursa olsun bir devletten, hele bu devlet kararlıysa, daha güçlü olabileceğinden emin değilim, her şeyin esası budur."

Malraux, başkaldıranlar haklı bile olsa, iktidardaki gücünden dolayı onlardan daha avantajlı durumda bulunacaklarını da lafla değil, deneyim görmüş devrimci mantığıyla şöyle açıklamakta idi:

"... Bastırma aygıtı dendi mi, ilk önce tankları düşünüyorum. Benim için temel sorun budur. Ama çağımızda ana sorun, tanklar var mıdır, onu bilmekten çok, tankları kullanacaklar mıdır, bunu bilmektedir. (...) Nispeten yakın bir devrim olan Ekim Devriminde proletaryanın başkaldırması teknik bakımdan hâlâ savunulabilir durumdaydı. Günümüzde böyle mi ya? Böyle bir şeye ancak ne zaman kalkışmayı düşünebilirsiniz, biliyor musunuz? Karşınızdakiler ateş emri vermemeyi garanti ederlerse. Zira iki tank taburunu önünüze yığdılar mı, ne proletarya kalır ortada, ne başkaldırısı... Ekim Devrimi 19. yüzyılın son devrimidir zaten."

Malraux'un sözlerine, Guevera'nın yanında gerilla savaşlarına katılmış, ünlü Fransız devrimcisi Regis Debray'nın şu sözlerini de eklemeliyim: "İşin kötüsü, düzenli orduyu halk kendi ordusu sanıyor, ondan yana çıkıyor. Bizim kurduğumuz halk kurtuluş ordusundan yana değil."

Sonuç: Klasik başkaldırma, ancak müstebit yönetimin vurucu gücü, süvari iken etkili olabilirdi. Bugün iktidar sokakta tank, havada uçak gücünü elde tuttukça iş, başkaldırmayı ezmek isteyip istemediğine kalır. Ezmeye karar verebilecek kadar kendini güçlü hissediyorsa, bu kararı verir, verince de, molotof kokteylleriyle hafif piyade silahlarıyla devrim yapmaya kalkışan gerillalar umutsuz bir savaşa düşerler. Nikaragua'da da böyle ol-

muştur. İşte, **Sandinista** hareketi, halktan geniş destek ve yardım gördüğü, liberal burjuvazinin bir kısmı bile onu desteklediği halde, sivil muhafızların tankları ve uçakları karşısında, bütün yiğitliğine ve devrimci bilincine rağmen tutunamamış, ele geçirdiği şehirleri birer birer kaybederek, **Somoza**'nın köpeklerine yem olmuştur.

Kanları yerde kalır mı? O başka bir hikâye... **Somoza** gibi bir müstebit, elbette günün birinde devrilecektir. Ama çağdaş bastırma aygıtının olanakları, elverişli ve nesnel koşulların hüküm sürdüğü ortamda bile bir halk ayaklanmasını boşa çıkarabiliyorsa, **Regis Debray**'ın dediği gibi silahların eleştirisi gündemdedir...

"SİLAHLAR DA AĞLAR"

13 Temmuz 1982

Sekiz Sütuna Manşet'i seyretmiş miydiniz? Dizinin çekilmeyen bölümlerinden birisi, **'Silahlar da Ağlar'** adını taşıyordu. **'Köstebeğin Gözleri'**nde uyuşturucu madde ve silah kaçakçılığı mafia'sını ele almıştık ya, **'Silahlar da Ağlar'**da, bu mafia'nın terörist örgütlerle ilişkilerini irdeliyoruz. Nasip değilmiş, ekrana getiremedik. Kaçakçılık davaları görüldükçe, terörist örgütlerle mafia arasındaki korkunç ilişkiler meydana çıkıyor. Bu da, terörizmin ve kaçakçılığın önlenmesi için çeşitli yasal tedbirlerin (cezaların artırılması vs.) düşünülmesine yol açmaktadır. Sizce bu yeterli mi? Bence hayır! Toplumsal ortam elverişli olmasa, şiddetin tohumu yeşermez! Şu halde işe, toplumsal ortamı irdelemekle başlamak gerekiyor.

Üç yıl kadar evvel (12 Temmuz 1979) şunları söylemişim:

"... toplum kapitalistleşir, kırsaldan kentsele geçerken adına 'lümpen' dediğimiz bir kesim var ki, ne burjuva olabiliyor, ne de proleter: İşte sonradan işe şiddete dökenler bunlar. Çünkü biliyorsunuz, çağdaşlaşma dediğimiz olay, endüstrileşmeyle atbaşı gidiyor; sonucunda da 'batılı' anlamda ortaya çıkan şehir uygarlığında insanlar ya burjuvaziyi ya proletaryayı oluşturuyor. İkisinden de olmayan ara tabakalar, anarşinin doğup büyüdüğü yerler. Birisi küçük burjuvazi, ötekisi gecekondu halkı."

Daha biraz ötede, şu sözler:

"... işçileşememiş kırsal kesim lümpeni zenginleşmek, kendisine 'güneşte bir yer edinmek' için silah kaçakçılığı yapıyor; hayat koşulları yüzünden, gittikçe işçileşmek tehlikesiyle karşılaşan, oysa burjuvalık özlemleri taşıyan küçük burjuva lümpeniyse, onun sağladığı silahlarla banka soyup şunu bunu kaçırarak, sözde devrimcilik, gerçekte ise basbayağı 'asilik' yapıyor..."

Beş yıl önce (27 Haziran 1977) 'asi'nin tanımını araştırmışım:

"... asinin toplumsal çevreye duyduğu tepki, öfkesini hemen somutlaştırmaya itiyor onu, hareket noktası uzun sürede gerçekleştirilecek ve toplumsal bir dönüşümü gerektirecek bilinçli bir örgütlenme değil, hayır, ona 'güneşte bir yer ayırmayan' düzene şiddetli tepki, böylelikle hem varlığını kanıtlamak, hem de düzenin duvarında büyüyeceğini umduğu bir çatlak yaratmak. Devrimci, halk yığınlarıyla özdeşleşmek mi istiyor, o tam tersine, kendisini o yığınlardan soyutluyor. Öyle sanıyorum ki, ideolojik bir açıklama çabası, tek kelimeyle ideoloji gereksinmesi de, burada ortaya çıkıyor zaten. Aksi hal-

de banka soyup sağa sola dinamit atan gangsterlerden farkı kalmayacak. O da yalnız, bu da yalnız. O da kurtuluşu her defasında daha 'ileriye kaçmakta' buluyor, bu da. İkisinin de toplumla ilişkileri kopuk. Ama işi bireysel terörizme dökmüş 'devrimci' kötü bir ideolojiye sarındı mı, bireysel terörizmin sıradan bir gasp, bir banka soygunu olmadığını önlediğini sanıyor..."

Siyasal eylemde şiddetin 'babaları' kimler? Şiddet ideolojisini oluşturanlardan, çağdaş toplumcu hareketlerin alabileceği şey var mıdır? Varsa nedir? O dağdağalı 1979 Temmuz'unda, bu sorulara verdiğim cevap şu olmuş:

"... Rus narodniklerinin bir kesimiyle, sanırım Stirner'ci anarşistler, bir de ünlü Neçayev ve tayfası, bireysel terörizmden toplumsal değişim için hayır ummuşlardır, ama, umdukları ne geçen yüzyılda gerçekleşmiştir, ne de bu yüzyılda. Anarşizm, bireyci sosyalizm olarak, en son savaşını İspanya İç Savaşında verdi, orada da yenildi. Proudhon'dan Bakunin ve Kropotkin'e kadar (belki Sorel'i de eklemem gerekirdi) anarşizmin büyük kuramcılarından, çağdaş toplumcu hareketlerin, önemle göz önünde tutmaları gereken şeyin, 'özgürlükçülük' olduğu anlaşılmıştır..."

Türkiye'de şiddetten hayır umanların, ne büyük hüsrana uğradığını, bir de onların ağzından işitince, insanın eski söylediklerini hatırlamaması mümkün mü?

'Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği Örgütü'nün üst düzey yöneticilerinden, Şemsi Özkan ifadesinde demiş ki:

"... aslında tam uygulansa bile başarıya ulaşamayacak eklektik/soyut bir teorinin peşinden koşan örgüt, bu teoriyi bile uygulayabilecek siyasi yeterlikten uzak, feodal karakterli bir genç insanlar grubu olarak doğmuş,

öyle gelişmiş ve bitmiştir. Aslında bu durum, THKP-C kökenli tüm örgütlenmelerde hemen hemen aynıdır. Aynı teoriden farklı yorumlarla yola çıkan tüm örgütler için yenilgi, 1972'dekinden çok daha açık, kesin ve trajik olmuştur."

Şemsi Özkan, Türkiye'nin 12 Eylül öncesi durumunu, 'toplumsal cinnet sayılabilecek bir ortam' diye değerlendirmiş. Ona göre, "insan, gençlik aile ve toplum arasındaki ilişkilerde görülen uyumsuzluk ve aradığını bulamamanın oluşturduğu topluma yabancılaşma, giderek 'toplumsal düzene öfke' niteliğine dönüşmüş! Birazcık tarih ve toplum görüşü olabilenin, on yıl, beş yıl öncesinden görebildiği bu durumu anlayabilmek için, bunca insanın, bunca acı çekmesi mi gerekirdi?" Sanayileşmenin geciktirilmesinden doğan, toplumsal huzursuzluğun ceremesini, ne kadar ağır ödediğimiz, apaçık görülüyor. Her defasında 'yabancılaşmış' gençler, merdiveni yeniden mi icat edecek? MLSPB'nin 'üst düzey yöneticisi' Şemsi Özkan, ifadesinde benim, 'Silahlar da Ağlar'da bir gence söyletmeyi düşündüğüm sözleri mi söylemiş? Okuyunca, insan bir tuhaf oluyor:

"... evet biz suçluyuz, cezamızı çekeceğiz. Ama insan kıyımının yaratılmasındaki sorumluluk payını saptarken, tarihi sorumluluk isteyen yargının kriteri ne olacaktır? Silahlı mücadele emperyalizminin zararına değil, tamamıyla yararına olmuştur ve olacaktır. Bizler, 1972'nin acı sonunu 1980'lerde yeniden yaşadık ve halkımıza yaşattık. Ülkemiz ve halkımız bu acılara, bu trajik sonlara lâyık değildir. Olmamalıdır."

Silâhlar demek böyle ağlıyormuş!

Yaşayan Görüyor...

'AZGELİŞMİŞ' SOSYALİST KAFASI

28 Aralık 1976

Mehmet'le söyleşiyorduk, lâf arasında **Pliyuşç** adı geçti.

Bu dediğim, birkaç aylık hikâye! Ruslardan, arada sırada, rejime muhalif bazı aydınlar batıya gönderilir; kapitalist basını ve ajansları, olay üzerine **Sovyetler**'e ve komünizme karşı propaganda yapabilmek için, gürültü koparırlar ya, **Pliyuşç** olayı, öyle bir şeye benziyor. Hiç değilse, tek tük bizim basına düşen haberlerden, görülen o. Mehmet de, öyle sanmış, tesadüf o gün **Fransa**'dan son gelen *Observateur* dergisi masamın üstünde duruyordu, az önce karıştırmış, olayla ilgili ilginç bilgiler edinmiştim, derginin o sayfasını açtım, **Pliyuşç**'un resmini gösterdim, **Mehmet** şaştı kaldı.

Neden mi? Resimde **Sovyet** muhalifi, 'Hürriyeti seçmiş', **Rusya**'da rejimin türlü gadrine uğrayıp deli diye tımarhanelerde süründürülmüş **Pliyuşç, Fransız Komünist Partisi**'nin kapısı önünde, bu partinin önemli yetkililerinden birisiyle beraber görünüyordu. Daha sonra, basın toplantısı yaptı, yumruğunu kaldırmış solcu selâmı verirken, resmini de gördük.

İyi mi?

İşin içyüzü nedir? **Pliyuşç, Rusya**'da uygulanan bürok-

rasi diktasının şimşeklerini üstüne çekmiş, özgürlükçü bir sosyalist. Ruslar böylelerini deli diye içeri atıyor, tımarhanelerde, 'tedavi ediyorlar'. Ne var ki **Pliyuşç** sorunu batılı komünist partileri tedirgin etmektedir, 'Gayr-ı resmi' haberlere göre **İtalyan** ve **Fransız Komünist Partileri** el altından **Moskova**'ya başvurup adamın serbest bırakılmasını istiyorlar, o kadar ısrarla ve inatla bir isteyiş ki bu, sonunda **Moskova** razı oluyor, **Pliyuşç** uçağa bindirilip batıya gönderiliyor. **Paris**'e gelir gelmez, ayağının tozuyla **Fransız Komünist Partisi**'ni ziyaret etmesi de, basın toplantısında yumruğunu kaldırması da bundan.

Türkiye, bu önemli olayı atlamıştır. *Observateur* dergisi, **Türkiye**'ye gelmez mi? Gelir, çok da satılır. Hemen bütün gazete bürolarında bulursunuz. Öyleyse neden olayı asıl boyutlarıyla yansıtmazlar? Ha, işte bu da bize vergi bir hastalıktır, solcularımız arasında **Sovyetler**'in aleyhine yorumlanabilecek haberleri vermemek, es geçmek, uyutmak marifet sayılmıştır. **Pliyuşç** batıya geçti, neden, sağcı da ondan, hiç solcu olsa **Rusya**'yı bırakır da batıya geçer miydi? Kafa bu! Oysa Sovyetler'de sağcı olduğu kadar solcu bir muhalefetin var olduğunu bugün **Ruslar** bile dünyadan saklamıyorlar. Bizimkiler, ya densizlikten, ya cahillikten, saklamaya kalkışır, gülünç de olurlar.

Hepsi bu mu? Hayır, bir örnek daha vereceğim.

Fransız Komünist Partisi'nin Bilimsel Danışma Kurulu Başkan Yardımcısı Jean Elleinstein diye bir bilim adamıdır ki, tarihçilikte üstüne az bulunur, sosyalist kuramı hatmetmiştir, partisinin tam güvenine sahiptir, zaten **FKP**'nin yayımladığı *Sovyetler Birliği Tarihi*'ni de o yazmıştır. Kısacası, adamın toplumculuğundan kuşkulanmak olanak dışı! İşte bu adam, geçenlerde dedi ki, **Rus devriminin ilk dönemlerinde Lenin'in vardığı sonuçla-**

rın hepsine katılmak yanlış olabilir, Stalin'cilik sadece Stalin'in, 'Şahsıyla' açıklanamaz, bunun o toplumsal ortamla ilgili nedenleri vardır ki, bu da sosyalizmin azgelişmiş, henüz feodal nitelikler taşıyan bir toplumda uygulanmak istenmesiyle ilgilidir, Fransız Komünist Partisi üyelerinden çok kişi Rusya gibi 'Kamu özgürlüklerinin bulunduğu' bir ülke yaşamak istemez falan filan!

Nasıl, yaman mı? Bir de şunu ekleyelim: Berlinguer, bileceksiniz, İtalyan Komünist Partisi'nin NATO'dan çıkmayı düşünmediğini söylemişti, müthiş bir gerekçesi de vardı, İtalyan Sosyalizm deneyinin Rusya tarafından Çek deneyi gibi baskınla yıkılmasını önlemek NATO sayesinde mümkün olabilir diyordu. Eh, Jean Elleinstein de buna katılıyor, ona göre de Fransa'da sosyalist/komünist koalisyonu iktidarı alırsa NATO'dan çıkması gerekmez!

Gördüğünüz gibi, sosyalistler için son derece önemli, son derece 'hayati' sözler bunlar, Türk basınında okuyabildiniz mi? Hayır! Ne sağcısı verdi, ne solcusu! Hadi vermek sağcıların işine gelmiyor diyelim, solcuların işine niye gelmiyor acaba, çözebiliyor musunuz?

Adama siz ne biçim 'özgürlük' yandaşısınız diye sormazlar mı?

'LIBERTAD PARA CARRILLO'

4 Ocak 1977

Daha başından sarmıştı beni kitap, yazarın acılarını, sevinçlerini, düş kırıklarını paylaşa paylaşa 144. sayfaya gelmiştim ya; o sayfayı okurken, başka türlü heyecanlan-

dığımı, tüylerimin diken diken olduğunu çok iyi hatırlıyorum.

Kitap, *Yarın İspanya... / Demain l'Espagne* adlı kitaptır, yazarı İspanyol Komünist Partisi Genel Sekreteri Santiago Carrillo, sözünü ettiğim sayfaysa, IKP'nin Rusların Çekoslovakya'yı Dubçek ilkbaharı dolayısıyla basmaları karşısındaki tepkisini anlatır, aynen şöyle:

"... takındığımız tavırlar tartışıldı, burası açık. Sovyet Partisi'ne oldum olası çok bağlı bir parti içinde bu türden bir tavrın takınılması, elbet bir çalkantı doğurur. 1968'de, Moskova dönüşü, militanlarla yaptığımız ilk toplantıyı hatırlıyorum. Olup bitenler beni altüst etmişti. Raporuma, 'sizden ricam beni ne alkışlamanız ne de mutabık değilseniz protesto etmenizdir, sadece dinlemenizdir,' diye başladım. Sonra, her aşamadaki tepkilerimizle olayın tarihçesini anlattım, öyle bir yer geldi ki, o zaman şunları söyledim: '... eğer biz iktidarda olsaydık, sosyalist bir ülkenin askeri birlikleri (böyle) sınırlarımızı geçselerdi, kendimizi savunmak için, ben orduyu onlara karşı harekete geçirmekte tereddüt etmezdim'..."

"... O devirde, bir komünist partisinin içinde böyle bir şeyi söylemek korkunçtu. Bazı arkadaşlar bana diyorlardı ki, 'Çok ileriye gitmiyor muyuz? Azınlıkta kalmaktan korkmuyor musun?' O tarihte böyle bir rizikoyu göze almıştım. Fakat, geniş tartışmalardan sonra, parti durumu anladı ve bizi destekledi ve bugün diyebilirim ki bağımsızlık ilkesi konusunda parti içinde tam bir uzlaşma egemendir."

İspanyol halkının Madrid'in duvarlarına 'Libertad para Carrillo' (Carrillo'ya özgürlük) diye yazılar yazdığı adam, işte bu adamdır; Franco artığı bir iktidarın bütün demokrasi tıraşlarına rağmen Madrid'de basın toplantısı yaptığı diye tutukladığı da, o adam.

Bilir misiniz Ruslar ne yaptılar?

Carrillo ile partinin, İspanya savaşından kalma ünlü yöneticisi Dolores İbarruri'ye karşı (Passionaria), Lister diye parti içinden bir uşak buldular, İspanyol Komünist Partisi'ni bölmeye kalkıştılar, ama işin güzeli odur ki, azınlıkta kalan Lister oldu. Carrillo değil! Moskova'nın el altından yaydığı Carrillo'nun IKP'sini temsil etmediği iddialarına karşı da, onlar, biri Fransa'da birisi İsviçre'de olmak üzere iki dev toplantı düzenlediler, bu toplantılara İspanya'nın içinden, on binlerce üye ve yandaş getirdiler.

Bugün, Avrupa Komünizmi (Eurocommunisme) hareketinin en ünlü üç yöneticisinden, –öteki ikisi Berlinguer ve Marchais– biridir Carrillo. Özgürlükçü bir sosyalizmin gerçek sosyalizm olduğunu savunmakta, benim *Hangi Sol*'a aldığım bir demecinde, şunları söylemektedir: "... Burjuvazi, toplum üzerindeki egemenliğini çokluk diktaya başvurmadan, demokratik usuller ve yollarla sürdürmenin çaresini bulabiliyor; işçi sınıfı aynı şeyi yapabilecek yetenekte değil midir ki ille zora başvuracak olsun? Solun tarihsel görevini yerine getirmesi için diktatörlüğe ihtiyacı olacağını sanmıyorum."

Demokrasiyi böylesine savunan, ortanın sağındaki partilerle birlikte 'demokratik güçbirliği cephesini' kuran böyle bir lidere, demokrasiye geçmek iddiasındaki İspanyol faşizminin tepkisi niyedir?

Amerika, İspanya'yı NATO'ya alacaktır. Dokuzlar da Ortak Pazar'a almayı kuruyorlar, 'hür dünya'nın, özellikle Amerika'nın yandaş diye alacağı ülkelerden biçimsel bir demokrasiyi istediği malum, İspanya bu geçişi gerçekleştiriyor ama, o ülkede iç savaştan bu yana Komünist Partisi güçlü, faşizme rağmen ezilmemiş, şimdi bile yasak sayıldığı halde siyasal polisin burnu dibinde genel

sekreterine basın toplantısı yaptırıp seksen küsur gazeteciyle konuşturabiliyor. İspanya'daki bazı siyasal grevlerin kökeninde Komünist Partisi var. Peki niye, niyesi açık, Amerika'nın İspanyollara, 'empoze ettiği' demokrasi tıpkı bize 'empoze ettiğine' benziyor, demokrasi olacak ama Komünist Partisi olmayacak, onun için çok partili rejime geçecek İspanya'da Komünist Partisi'nin legalleşmesine izin çıkmıyor.

Carrillo, işte her şeye rağmen seçimlere gireceğiz diye ondan dedi, ondan basın toplantısı yaptı, ondan tutuklandı. Dönen dolapları bilen İspanyol halkı da, komünisti, sosyalisti, liberali, demokratı ile ondan Carrillo'ya özgürlük diye sokaklara döküldü.

"YÜREKLER ACISI BİR İŞ!.."

13 Ocak 1977

Yooo, hayır, Vladimir Bukovski, hani gazetelerde, Şili Komünist Partisi Lideri Luis Corvalan'la değiştirildiğini okuduğunuz Rus, daha önce sözünü ettiğim Pliyuşç gibi sosyalist değil. Zürich'de onu Moskova'dan getiren uçaktan iner inmez, ayağının tozuyla yaptığı basın toplantısında bunu soran gazetecilere gülümseyerek, **"Hiçbir zaman komünist de, sosyalist de olmadım,"** demiş, anlattığına göre onun derdi özgürlük derdi, her yerde siyasal özgürlükler tam olsun istiyor, Rusya'daki muhalefetin söz hakkını savunuyor.

Öyleyse niye bu konuya giriyoruz, batı basınında olayın yankılarıyla ilgili son derece ilginç haberler çıkıyor, ve –bermutad– bunlar bizim basınımıza yalan yanlış yan-

sıyor da, ondan. İster sağcı olsun, ister solcu, şu aktaracağım şeyleri okuyunca bir yaşınıza daha gireceksiniz. Bir kere daha dünyadan nasıl habersiz yaşadığımızı görüp, üzüleceksiniz.

Neresinden başlayalım?

Şili'nin cellât diktatörü **Pinochet, Allende**'ye omuz vermiş, onun özgürlükçü sosyalist rejimini desteklemiş olan **Şili Komünist Partisi lideri Luis Corvalan**'ı, **Rusya**'da yıllardır cezaevi cezaevi sürünmekte olan, rejimin muhaliflerinden **Vladimir Bukovski** ile değiştirebileceğini ilân ediyor, uzun pazarlıklardan, aracılardan, hesaptan kitaptan sonra, bu değiştokuş gerçekleşiyor. **Corvalan**'la, **Bukovski, İsviçre**'de değiştiriliyor.

Peki, böyle bir olay karşısında, sözgelişi **Fransız Komünist Partisi**'nin tepkisi nedir? Hele bir düşünün, en azından 'Hele şükür **Yoldaş Corvalan** kurtuldu' filan olmalıdır değil mi? Yanlış! **Parti**'nin gazetesi ünlü *l'Humanitê* olaylı şu başlık altında veriyor: **"Kabulü imkânsız bir pazarlık!"** Ne o, şaştınız mı? O halde **FKP Genel Sekreteri**'nin konuyla ilgili sözlerini öğrenince daha da şaşacaksınız!

George Marchais kelimesi kelimesine şöyle demiş: **"... Yürekler acısı bir iş! Kişioğlunun en vazgeçilmez haklarını kullandıklarından koğuşturmaya, soruşturmaya uğratılmış iki adamın, kaderini belirlemek için girişilen bu pazarlığın savunulur bir tarafı yoktur."** Nasıl, iyi mi? **Marchais**'nin öfkelendiği, **Bukovski**'nin de, **Corvalan**'ın da siyasal haklarını kullanmalarından dolayı koğuşturulmuş, soruşturulmuş, bir de bu yetmiyormuş gibi, sosyalist olduğunu ileri süren bir ülke ile faşist olduğu açık bir ülke arasında pazarlık konusu edilmiş olması!

Ne dersiniz, 'eski' komünistlere benziyor mu bunlar?

Bizde 'hızlı' çok, şimdi biri çıkar der ki, 'Marchais ne de olsa aydından sayılır, parti yöneticisidir, carttır curttur, siz asıl işçi sınıfına bakın, Fransız işçi sınıfı ne demiş?' Tamam, bakalım: yıllardır FKP ile omuz omuza yaşayan, onu desteklemiş olan ünlü işçi konfederasyonu CGT adına bir sorumlusu, René Duhamel, şöyle demeç veriyor:

"... bir kimsenin doğru olduğuna inandığı fikirlerinden dolayı Bukovski ya da Corvalan gibi sürgüne gitmek zorunda bırakılması kabul edilemez, bunun gibi, Doğu Almanya uyruğundan çıkarılmış şarkıcı Biermann'a uygulanan ceza da kabul edilecek bir şey değildir, öte yandan geçenlerde Polonya'da grev yaptıkları için bazı işçilerin çok ağır hapis cezalarına çarptırılmış olmalarını da onaylamıyoruz."

Şimdi fark ettiniz mi, Bukovski/Corvalan değiştokuşunu ilginç yanını? Herhalde Biermann konusuna merak sardıran da çıkacaktır içinizde, fikrimce o ayrı bir iş, genel olarak Doğu Almanya'daki son çalkantılarla birlikte ele alınması, değerlendirilmesi doğru olur, başka bir gün konuşuruz, izninizle Zürih değiştokuşunu öteki kahramanının durumuna da bir fırt eğilelim.

Öteki kahraman dediğim Luis Corvalan, Allende'nin özgürlükçü sosyalizmini desteklemiş, Pinochet'nin elinde ölümünü bekliyordu, ama arkadaşları ve partisi Şili'ye ulusal bağlılıklarını göstermek için mücadele ediyorlar, bu arada canlarını veriyorlardı. Anlaşılıyor ki, Corvalan'a değiştokuş bildirildiği zaman, adamın ağrına gitmiş bu, istememiş, yani arzusu hilafına yapılıyor.

Ama istemeyişinin nedeni güzel, ŞKP ülkeyi özgürlüğüne kavuşturmak için ulusal bir mücadeleyi sürdürürken, Moskova'nın Corvalan'ı kurtarması, Pinochet'ye

hangi propaganda silahını verecek bakalım, hele düşünün, **Corvalan** da, partisi de, arkadaşları da 'Rusların adamlarıdır' propaganda silahını değil mi? **Corvalan, Pinochet**'ye bu lâfı dedirtmemek için, ölmeye razı gitmek istemiyor, ama dinleyen kim!

NE AMERİKA SEVİYOR, NE RUSYA!

21 Ocak 1977

Avrupa'daki özgürlükçü sosyalist hareketi Washington'daki 'şahinleri' arpacı kumrusu gibi düşündüredursun, Doğu Bloku'nun 'şahinleri'ni pek gönendirmiyor hani! Bunu, telefondaki bir dost sesi, "**... hani Biermann olayı üstünde duracaktın, unuttun mu?**" deyince düşündüm. Unutmasına unutmamıştım elbet, yalnız **Doğu Avrupa**'daki olaylar öylesine üst üste zincirlenmişti ki, araya girmeye vakit bulamamıştım. Şimdi, hepsini acaba şöyle derleyip toparlayabilecek miyim?

Wolf Biermann Doğu Almanya'lı bir şarkıcı, geçmişi ilginç: Bu ülkeye **Batı Almanya**'dan (**Hamburg**'dan) 16 yaşında iken **'sosyalist Almanya'yı yeğlediğini'** tantanayla ilan edip gelmiş, yıl 1953! **Doğu Alman Stalincileri** bunu bağırlarına basmışlar! Gelgelelim, özgürlüksüz yaşama koşullarında gittikçe bunalan **Biermann**, başlıyor şarkılarıyla ülkedeki bürokrasi diktasını eleştirmeye! Malum, böyle şeylere katlanamaz **Stalinciler**, önce şarkı söylemesini yasaklıyorlar **Biermann**'ın, arkasından partiden çıkarıyorlar, sonunda 'giderse iyi olacağını' ima ediyorlar, fakat gitmiyor delikanlı, ona kalsa gitmeyecek de, ne var ki **Köln**'den bir sendika toplan-

tısına çağrılıyor, şarkı söylemeye elbet, izin mizin, **Batı Almanya**'ya geçer geçmez de **Doğu Almanya** onu uyrukluğundan attığını açıklayıvermez mi? **Biermann** kahroluyor, oyuna geldiğine mi yansın, **Doğu Alman** resmi makamlarının güleryüzüne inanacak kadar saf olduğuna mı?

Buraya kadarı pek değişik, özgün bir şey sayılmaz, benzerleri görülmüştür. Görülmemiş olan, **Biermann** olayının yüz kadar komünist Doğu Alman yazar ve sanatçı tarafından resmen protesto edilmesi. Evet, diyorlar ki bu sanatçılar, **'ülkelerinin dayandığı sosyalizm ilkeleriyle bağdaşmayan bu karar geri alınmalıdır'.** Bir kıyamettir kopmuş tabii, araştırma, soruşturma, tutuklama filan!.. Bu yetmezmiş gibi 1932'den beri **Komünist Parti** üyesi olan bir kimya profesörü, **Prof. Havemann** da **Biermann**'dan yana demeç verdi diye, 'takibata tabi tutuluyor', **Doğu Berlin**'de 'ikamete memur ediliyor'. **Doğu Almanya, Doğu Almanya** olalı böyle bir çalkantı yaşamamış! Belli ki bir şeyler kımıldıyor ülkede!

Alın size birkaç anlamlı olay daha! Geçen **Eylül**'de **Doğu Berlin**'de **Avrupa Komünist Partileri** toplantısı yapılmıştı ya, o sıralar partinin ünlü **Stalinci** gazetesi *Neue Deutschland* bir satıyor, bir satıyor, aman Allah, kimse anlamıyor nedendir? Meğerse toplantıda söz alan **Avrupa Komünizmi** yandaşı partilerin sözcüleri konuşmalarının tam metin olarak bu gazetede çıkmasına karar aldırmışlar, konuşmalar yayımlanınca millet gazeteleri kapışıyor ne dediklerini okumak için: Anlayın özgürlük susuzluğunu! **Helsinki Konferansı**, biliyorsunuz, **Avrupa**'da fikirlerin ve kişilerin serbest dolaşımını öngörüyor, eh bilmem kaç yüz bin **Batı Almanya**'lı buna dayanarak **Doğu Almanya**'ya gelmiş, bu defa yüz bin kadar **Doğu Almanya**'lı öte tarafa gitmek için 'resmen' hükü-

mete başvurmaz mı? Dahası, **Doğu Berlin**'den bazı komünistlerin gizlice **Avrupa Komünizmi liderlerine ulaştırdıkları demeçler, bildiriler: Kendilerinin de Avrupa komünizminden** yana olduklarını duyuruyorlar.

Bu dediklerimin ışığında, son günlerde çıkan ve **Doğu Almanya**'nın **Doğu Berlin**'e batılıların geçişlerini kısıtladığını yeniden bildiren haberlerin anlamı daha iyi anlaşılıyor sanırım.

Doğu Bloku'ndaki yerleşik bürokratik diktaların '**Avrupa Komünizmi**'ni hiç sevmedikleri bu diktaların en katısı sayılan **Bulgaristan**'da **Todor Jivkof**'un ağzını açıp gözünü yummasından da anlaşılıyor zaten, olurmuymuş öyle şey, sosyalizme ihanetmiş bu, estek köstek! Oysa bakıyorsunuz, **Dubçek** zamanında özgürlükçü bir komünizm deneyine kalkışıp bunu Rus işgaliyle ödemiş olan **Çekoslovakya**'da aydınlar ülkelerinde insan haklarına saygı gösterilmediğini, 'güleryüzlü sosyalizm'den yana olanların eziyete uğratıldığını bildirir bir demeç hazırlıyor, bunu batılı sosyalist partilere, komünist liderlere, gazetelere ulaştırıyorlar. İyi mi? Tepki, **Doğu Almanya**'daki tepki, bütün diktaların tepkisi: Araştırma, soruşturma, tutuklama!

Bütün bunlar, Yugoslavları bile rahatsız etti, baksanıza: **Parti** organı *Komünist* gazetesinde bir yazı çıkmış, **Todor Jivkof**'un **Avrupa Komünizmine** yandaş partilere çatmasını eleştiriyor ama, **Avrupa Komünizmi** kavramını da pek doğru bulmuyor; acaba neden, **Yugoslavların** bir türlü vazgeçmedikleri tek parti diktasına özgürlükçü sosyalistlerin pek yüzvermemesinden mi?

Dönüp dolaşıp ilk sözüme geliyorum, demokratik özgürlükleri, çoğulculuğu koruyarak, seçim yoluyla gerçekleştirilecek sosyalizm, **Amerika**'yı da ürkütüyor, **Rusya**'yı da! **Amerika**, sultası altındaki ülkelere komüniz-

min ille **Rusya**'daki gibi bir dikta olacağını belletmiş, özgürlükçü bir modeli çıkar da yaşar diye ürküyor; **Rusya** ise, kendi halkına ve **Doğu Bloku** halklarına sosyalizmin **Sovyetizm** olduğuna teminat vermiş, elinoğlu çıkıp özyönetimci ve özgürlükçü bir sosyalizmi gerçekleştirirse, benim durumum ve iktidarın ne olur diye düşünerek ürküyor.

MADRİD VE ÖTESİ

24 Mart 1977

Olayın çapı büyük, üstünden zaman geçse de, tartışılıyor:

Üç **Avrupa Komünist Partisi**'nin **Madrid** toplantısından söz ediyorum. Öncesini bir hatırlayın hele, herkeste bir merak, bir merak: **Avrupa Komünizmini** tanımlayacaklar mı? **Rusya**'ya ve **Doğu Avrupa** ülkelerine karşı çıkacaklar mı? Bir **Akdeniz Enternasyonalı** fikri geliştirilecek mi? Ben de amma yaptım ha, sadece merak mıydı o, içinde sağcıların kaygıdan korkuya uzanan duyguları, **Sovyetizm** yandaşlarının sinirlilikleri yok muydu? Vardı elbet, fazlası bile vardı, özgürlükçü ve çoğulcu bir komünizmden şiddetle ürken uluslararası kapitalizmin (ve emperyalizmin) birtakım Alicengiz oyunları!

Neler mi onlar, birincisi şu sözgelişi, biliyorsunuz **Carter** yönetimi insan haklarını savunacağım diye tuttu **Rusya**'nın içişlerine burnunu sokmaya kalkıştı, bu arada üç büyük **Avrupa Komünist Partisi**'nden bu doğrultuda gelebilecek sert bir eleştiri ne de işine gelecekti ya, buna göre hazırlıklar yaptılar, kışkırtmalar düzenlediler, çıkacak bildiride **Doğu Avrupa** ve **Rusya** bir 'yargılan-

sa' tamam, defe koyup çalacaklar! Yalnız o mu, her yerde dönüp dolaşıp emperyalizmin maşası haline düşen silahçı, solcu ve Mao'cu azınlıkları ele alıp bu büyük partilerin üzerine saldırtmalarını ne yapalım, hızlı komünistlik adına **Berlinguer**'i, **Marchais**'yi, **Carrillo**'yu karalıyorlar, böylelikle dillerini sürçtürüp eskisi kadar kötü, karanlık ve hain komünistler olduklarını kamuoyuna kanıtlamak istiyorlar.

Bütün bu Alicengiz oyunları tutmadı, toplantı ılımlı bir hava içinde geçti, bildiri sıradan sudan bir bildiri gibi çıkarıldı, bu yüzden de (bizdekiler dahil) bütün sağcı gazeteler **Madrid** toplantısının umulanı vermediğini söyledi.

Sahiden vermedi mi?

Bu, umulana bağlı.

Madrid toplantısından yeni bir **'komünist manifesti'** bekleniyorduysa, olmadı bu, olmadı ya gazetelere bakarsanız, sözgelişi İtalyanlar olmayacağını daha **Madrid**'e gitmeden biliyorlarmış, şart koşmuşlar. Buna karşılık, toplantının üç büyük komünist partisinin özgürlükçü ve çoğulcu demokrasiden yana olmalarını 'teyid edeceğini' umanlar, umduklarını buldular. Bildiride altı çizildi bu noktanın. Daha da önemlisi yapıldı, **Batı Avrupa**'nın dörtnala kalkmış enflasyona, işsizliğe, üretim düşüklüğüne çare bulamayıp gittikçe daha beter bir bunalım içinde yuvarlandığına işaret edilip, mevcut düzenin bu bunalımdan çıkış gözümünü getiremeyeceği, ancak demokratik bir sosyalizmle çözümün sağlanabileceği ileri sürüldü.

Berlinguer, basın toplantısında, baksanıza ne demiş: **"Batı Avrupa, bir yozlaşma dönemine girmek, bir çeşit çağdaş barbarlığa sürüklenmek tehlikesiyle karşı karşıyadır."** Bu tehlikeden kurtulmanın yolu, onlara göre de-

mokratik bir sosyalizm, fakat sosyalizm dedin mi **K.S. Karol** da işaret ediyor ya, öteki sosyalizmleri nasıl hesaba katmayacaksın?

Bu konuda, **İspanyol Komünist Partisi'nden Fernando Claudin**'in *Por Favor* dergisinde şu yazdıkları bana çok ilginç göründü, siz de okumak istemez misiniz? "Bilindiği gibi altmış yıl önce Rus devriminin gelişmesi batı devriminin başarısızlığa uğraması yüzünden katıldı kaldı; bugün ise, Batı Avrupa'daki sosyalist dönüşümler (transformation), bütün Sovyet bloku ölçüsünde yeni bir 'Prag ilkbaharı' patlak vermezse, katılıp kalmak tehlikesiyle karşı karşıyadır." Yaman olmasına yaman bir saptama ama, **Moskova**'nın aynı düşüncede olmadığı *Pravda*'nın **Madrid** toplantısına soğuk, hatta 'hasmane' davranmasından belli: Toplantıyı **Madrid**'te izleyen **K.S. Karol**, *Pravda*'nın tutumunu, 1960'da **Çin Komünist Partisi**'ne saldırdığı sıralardaki tutumuna benzetiyor.

(Bunları okur düşünürken, pat, kafama bir soru takıldı. Yazının sonunu onunla bağlayacağım.)

İspanya faşist bir ülke, **Franco** öldü ama faşist siyasal ve toplumsal yapı hâlâ yıkılmadı, bu faşist ülkenin demokrasiye özenen hükümeti ülkesinde henüz yasak olan **Komünist Partisi**'nin liderine **Avrupa**'nın en güçlü öteki iki **Komünist Partisi**'nin liderini çağırmak, onlarla bir komünist zirvesi yapmak olanağını tanıyor, adamlar buluşup konuşuyor, takır takır basın toplantısı yapıyorlar, bütün gazeteler yazıyor, radyolar söylüyor vs.

Türkiye demokrasisi hanidir bu iddiada, **Başbakan** ikide bir dünyadaki on beş özgür ülkeden birisi olduğumuzu söyler, övünür, ne dersiniz, acaba **Marchais** ve **Berlinguer**'in **Ankara**'da **İsmail Mara** ile toplanıp **Madrid**'te yaptıklarını yapmasına olanak tanır mıydı? Ta-

nımazsa Türkiye'deki demokrasiye hangi batılıyı inandırabilir?

Kararı siz verin.

SOSYALİZM ASIL YERİNE OTURUNCA

27 Mart 1977

Sosyalizm konusunda özgürlükçülüğün yararı bir kere de **Fransa**'da kanıtlanmış oldu.

Eski bir tartışmadır bu, son dünya savaşından ülkelerinin en güçlü partileri olarak çıkmış bulunan komünist partileri, **Fransa**'da ve **İtalya**'da **Stalinci** merkeziyetçiliğe boyun eğdikleri için sürekli oy kaybetmişler, önemli partiler olarak kaldılarsa bile, doğru dürüst hiçbir zaman iktidara oynayamamışlardır. Niçin? Bazı sosyalistlere göre bunun nedeni basit ve açıktı: **Marksizm**, endüstri ülkelerinde burjuvazi sonrası iktidarını tasarlayan bir ideolojiydi, buysa demokrasinin topluma getirip kattığı özgürlükçü değerlerini sürdürmeyi, hatta zenginleştirmeyi gerektirir; oysa **Marksizmin Bolşevik yorumu**, hele bunun **Stalinciliğe** dönüşen dogmacı biçimi-proletarya diktası kavramasına, **Marks** döneminde olmayan bir anlam veriyor; kimseye nefes aldırmayan bir diktatörlüğü, **sosyalizm** diye insanlara sunarak özgürlükleri silip atıyordu.

Batı Avrupa ülkeleri, demokrasiyi ve burjuva kültürünü yaşamış ülkeler. Özgürlükçü gelenekleri var! Sosyalist ya da komünist partiler ne kadar ilerici, ne kadar sağlam ekonomik önerilerle gelirlerse gelsinler; proletarya diktası kavramına Rusların verdiği anlamı verdikçe

bu gelenekleri bozuyor, seçmenlerin çoğunu ürkütüyorlar. Peki bu işin çaresi? Çaresi basit, sosyalizmi asıl yerine oturtacak, özgürlükçü niteliğini kazandıracaksın, bak halk nasıl geliyor.

Geldi de! Önce İtalya'da geldi, biliyorsunuz, seçimlerden en kazançlı çıkan parti **Berlinguer**'in partisi olmuştu, şimdi Fransa'da geliyor: Belediye seçimlerinin sonuçları, komünist/sosyalist işbirliğinin başarısını vurgulamaktadır.

Çoğumuz bilmeyebilir, **Fransız Komünist Partisi** nasıl **Batı Avrupa**'nın en **'Stalinci'** partisiyse; **Fransız Sosyalist Partisi** (SFIO) de, **Batı Avrupa**'nın en sağcı sosyal demokrat partisiydi: **Jaures**'lerin, **Blum**'ların geleneği bırakılmış, **Guy Mollet**'nin yönetiminde bu parti **Cezayir** savaşını sürdüren, **Süveyş** harekâtına kalkışan gerici, emperyalist, boktan bir parti olup çıkmıştı: **Fransız Komünist Partisi lideri Thorez, Fransız Meclisi'nde, 'Fransa Sovyetler'e karşı asla savaşmayacaktır,'** diye kürsüye yumruklarken; **Guy Mollet** Amerikalılarla türlü fırıldaklara giriyor, **İtalya**'da **Hıristiyan Demokratlar**'ın gerçekleştirdikleri yönetimsel yozlaşmanın bir benzerine neden oluyordu.

Peki, nasıl değiştiler?

Önce **Mitterand** sosyalistlerin kaderine el koydu, yeni **Sosyalist Partisi** yaratıldı. Bu özgürlükçü, özyönetimci, sosyal demokrat değil solcu sosyalist bir partiydi ki **II. Enternasyonal** içinde bile yeni bir eğilimi temsil ediyor, sosyal demokratların kapitalizmle işbirlikçi tutumlarına şiddet karşı çıkıyordu. Kısa zamanda **Berlinguer**'in tezleriyle Fransız sosyalistlerinin pekâlâ uzlaştıkları görüldü, görüldü ama **Fransız Komünist Partisi** hâlâ eski katılığını koruduğundan solda bir güçbirliği düşünülemiyordu. Düşünülebilmesi için, **Marchais**'nin **Ber-**

linguer'le buluşması, bu tarihi buluşmadan sonra **Fransız Komünist Partisi**'nin de hızla özgürlükçü ve bağımsız bir sosyalizme yanaşması gerekti...

Arkasından ortak programı gerçekleştirdiler.

Belediye seçimlerinde solu ciddi bir başarıya ulaştıran bu ortak programdır, ama bunun kadar –belki bundan da önemli olarak–, **Fransız Komünist Partisi**'nin; radyoda, televizyonda, basın organlarında, hanidir sürdürdüğü, demokrasiye bağlılığı bilinmekteydi, ama **Marchais?.. Şimdi anlaşılıyor ki, epeydir Marchais**'nin giriştiği özgürlük kampanyası, bağımsızlık gösterileri, nihayet etkili olmuş, Fransız seçmeni ülkesindeki komünist partisinin de özgürlükçü ve demokrat olduğuna inanmıştır.

Bu vesileyle, sık sık tekrarladığım ana konuya dönüyorum: **Sosyalizm demokrasinin anti-tezidir, diyalektik yasalara göre, onu içerir; sosyalist demokrasi, burjuva demokrasisinin insanlığa kazandırdığı bütün iyi şeyleri koruyacak, onlara daha iyilerini katacaktır.** Aksi halde, toplumsal ilerlemeden nasıl söz edilebilir? **Avrupa**'da gelişmekte, aşama aşama, iktidara yaklaşmakta olan gerçek **sosyalizm**, bu dediklerimi tarih önünde kanıtlıyor. **Amerika**'nın da, **Rusya**'nın da bunu kaygıyla izlemesi nedendir sanırsınız?

"MURIO EN SU LEY!"

27 Ekim 1977

Kaç gündür içimde bir hicran, belki anlatırsam açılırım.

O haberi gazeteler önemsememişti pek, bazıları hiç koymadı, bazıları iç sayfalarında verdi, bu yüzden far-

kına bile varmamışsınızdır. Oysa ben okur okumaz çarpıldım: "Beatriz Allende, Havana'da kendisini tabanca ile vurarak intihar etti."

Dünyada her an şu kadar insan ölürken, Beatriz Allende'nin kendini vurması beni niye bu kadar etkiliyor?

Darbe sabahı, Allende saat 07:40'ta karısına telefon eder:

"— Moneda'dan telefon ediyorum. Durum ciddi. Deniz Kuvvetleri ayaklandı. Ben burada kalacağım. Oradan ayrılma, Başkanlık Sarayı'ndan çıkmam hemen hemen olanaksız."

Az sonra, radyoyla Şili halkına seslenip şunları söylemiştir:

"— ... İstifa etmeyeceğim. Silahlı Kuvvetler olarak vermiş oldukları sözde durmayan ve yükümlülüklerini reddeden askerlerin bu akıl almaz davranışlarını bütün ulusun önünde takbih ederim. Şili'yi savunma kararımdan asla vazgeçmeyeceğim bilinmelidir. Haksız bir davranışla, kaba kuvvete dayanarak harekete geçenlere karşı tarihe geçecek bir örnek olması için, her türlü yola başvurarak hayatım pahasına olsa bile direneceğim."

Daha bu sözleri söylerken bazı uçaklar Moneda'nın üzerinde 'tehditkâr' biçimde uçuyorlardı. Allende teslim olmayı reddedince sarayı bombaladılar. Saat 12:40'ta bir grup tank ateş açarak saraya doğru ilerlemiş ve sarayda yangın çıkmasına neden olmuştur.

Üç saatlik direnmeden, üç saat süren amansız bir ateş ve bomba yağmurundan sonra, Marksist lider Allende'ye isyan eden Pinochet'nin köpekleri Başkanlık Sarayı'nı ele geçirmişlerdir.

Tabii, Allende'yi de, ama ölü olarak. Daha bir hafta önce, birlikte bilardo oynadığı devrimci yazar Regis Debray'e: "— Sırtında pijamasıyla görevini bırakıp ka-

çan devlet başkanlarından olmayacağım," diyen o değil miydi? Sözünün eri adammış. Havana'da kendini vuran Beatriz Allende, onun kızıydı.

Olayın beni neden çarptığını (yalnız beni mi, konuyla ilgilenen herkesi) anlamak için, sanırım bombardıman sırasında Moneda'da geçen bazı şeyleri bilmeniz gerek. İş kızışınca, Allende başına bir miğfer geçirir, eline bir tabanca alır, çevresindekileri mevzilenmeye çağırır. Bu arada, sarayda bulunan kadınların uzaklaşmasını emretmiştir. Olay sırasında Telam Haber Ajansı'nın verdiği bilgiye göre, bu kadınlar arasında, Başkan'a özel sekreter gibi hizmet eden öz kızı Beatriz de bulunmaktadır. O ve öteki kadınlar, sarayı terk etme emrine uymak istemezler. Bunun üzerine Allende emri tekrarlamış, ayrıca kadınların saraydan uzaklaştırılması için ordudan bir jeep gönderilmesini istemiştir.

O zaman Beatriz ne yapar bilir misiniz, babasına direnir; sen bizi gönderiyorsun ama, diyecek olur, darbeciler bizi tutsak edip rehine diye kullanarak seni teslim etmeye zorlayabilirler. Telam Haber Ajansı'na göre, o zaman Allende'nin kızına cevabı şu olmuştur:

"— Böyle bir şey yaparlarsa onlara rehineleri öldürmelerini ben söylerim. Tarih de Allende'nin kendi kızını bile feda etmekten çekinmediğini yazar."

Devlet Başkanı'nın ısrarı karşısında, kadınlar, piyadelerin hücumundan birkaç dakika önce saraydan ayrılmışlardır. Dışarda hiçbir taşıt bulunmadığından, başlarını bir yere sokabilmek için koşmaları gerekiyor.

Beatriz babasından, böyle ayrılmıştı.

İnsanların kaderi bir tuhaf! İntiharını duyar duymaz, Beatriz'i öldüren kurşunun darbe günü onun vücudunu babasının yanında bulması lâzım gelen kurşun olduğunu düşündüm. Hiç değilse, Beatriz'in bunu böyle düşün-

düğünü sandım: Demek o çıldırtıcı sabahtan bu yana hep babasıyla birlikte kalmayışının, babasıyla birlikte silah elde cumhuriyeti, demokrasiyi ve sosyalizmi savunarak ölmeyişinin acısını çekmiş durmuş. Orada onunla ölmeliydim diye düşünüyor, sağ kaldığından dolayı kendini bağışlamıyor. Sıktığı kurşun, gerçekte babasının kızı olduğunu gösteren kanıt. Diyeceksiniz ki Şili halkının kaç yıldır çektiği acının, yaşadığı dramın, verdiği kanlı kaybın yanında **Beatriz Allende**'nin kendini vurması nedir ki? Bir yerde doğru bir söz, ama bir başka yerde eksik: Öyle bireysel dramlar vardır ki, çok büyük kapsamlı toplumsal tragedyaları içerir. **Beatriz**'in ölümü de bunlardan.

Regis Debray, Allende öldüğü zaman, onun için İspanyolca bir deyiş kullanmıştı, **Latin Amerika**'da, 'ölümün şaşırtamadığı kişilere saygı olsun diye' öyle derlermiş, kendi yasasına uygun öldü anlamına bir söz bu, **'Murio en su ley'**, aynı sözü **Havana**'da kendini vuran **Beatriz Allende** için de söyleyemez miyiz?

Toprağı bol olsun.

PORTEKİZ'İ KİM KURTARIR (!)

30 Aralık 1977

Ekonomik göstergelere bir göz atıyorsunuz, berbat: **"Enflasyon oranı yüzde 40, işsizlik oranı yüzde 15, ödemeler dengesi açığı 1,2 milyar dolar. Dahası, elde döviz yedeği kalmamış, altın yedekleri yabancı bankalara rehin edilmiş."** Peki çare, iktidar istese de istemese de **Uluslararası Para Fonu**'na (IMF) ve **Dünya Bankası**'na başvu-

ruyor, onlar kredi açmaya yanaşıyorlar ama, ellerinde bir 'kemerleri sıkma' önerisi var, özeti şu: Kalkınma hızı yüzde 7'den yüzde 4'e düşürülmeli, ticaret açığının kapatılması için ithalat iyice kısılmalı, enflasyon oranı düşürülmesi ve işçi ücretleri yüzde 20 dolaylarında dondurulmalı. Bunlar gerçekleştirilirse, IMF önce 50 milyon dolar borç verecek, IMF'nin yeşil ışığından sonra batılı büyük bankaların (çoğu Amerikan ve Alman) oluşturduğu bir konsorsiyum 750 milyon dolar kredi açacak, böylelikle düze çıkacaklar. Hiç değilse iddia bu...

(Biliyorum, yaptığım sululuk: Şimdi siz sanıyorsunuz ki, **Türkiye**'den, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik çıkmazdan söz ediyorum, benzeyiş o kadar kesin ve açık, zaten geçen defa da aynı oyunu yapmış, **Portekiz**'i gündeme alırken, **Türkiye** ile aralarındaki garip benzerliği böyle bir aldatmacayla sergilemiştim. Şaka bir yana, her ikisi de NATO üyesi, her ikisi de 'otoriter' rejimlerden çıkmış, her ikisi de 'gelişmekte olan', her ikisi de 'sistem'e dahil bu iki ülke arasında ne benzerlik değil mi? İşin tuhafı, benzerlik IMF koşullarının kabulünün tartışıldığı sırada hükümetin düşmesine kadar varıyor. **Mario Soares**'in o yedi ay önce kurduğu azınlık hükümetinin, **Portekiz** parlamentosunda IMF sorunundan düştüğünü bir yerlerde okumamış, bir yerlerde dinlememiş olamazsınız. Zaten niye tam da bizde kabine değişikliği sorunu tartışılırken konuya eğilmek gereğini duyuyorum, bu acayip benzerlikten değil mi?)

Önce biraz bellek tazeleyelim.

Soares, II. Enternasyonal sosyalisti, partisi başlangıçta solcu sosyalist eğilimi etkin bir partiye benziyordu. Amerikan ve Alman baskısıyla sağa kaydı, o kadar kaydı ki, kendi içinde bir sol kanat belirdi. **Lopes Cardoso** ve **Calidas Barreto**, parti içinde ilerici bir hizip gerçek-

leştirdiler, amaçları sollarındaki örgütlerle işbirliği sağlamak. Buna karşılık **Mario Soares**, gittikçe sağındaki merkezci sosyal demokratlarla halkçı demokratlara zebun oluyordu. Önemli dönemeç noktası, **Portekiz** parlamentosunun daha önceki devrim hükümetleri sırasında benimsediği ilerici toprak reformunu ılımlılaştıran değiştirme tasarısının tartışılması sırasıdır. **Komünist Partisi** değiştirmeye şiddetle karşı çıkıyor, bu karşı çıkış anlamlı, zira sosyalist azınlık hükümeti, PKP'nin çekimser kalmasıyla ayakta durabilmektedir. Öte yandan **Portekiz**'in en büyük işçi örgütü (CGTP) **Intersindical** kitle eylemleriyle direniyor bu gerilemeye, direniyor ama, Soares ve yandaşları öteki sağcı partilerin desteğiyle toprak reformunun içine ediyorlar, bu, sonun başlangıcı.

Çünkü, nerede 'sistem'e bağlı azgelişmiş iktidarlar sağa kaymaya başlar, bağımlılıklarını artırırlarsa, orada ekonomik darboğazlar belirir. **Portekiz** bu kaderden kaçabiliyor mu? Hayır! Çok geçmeden söze başlarken aktardığım ekonomik göstergeler kendini duyuruyorlar? Çare? Dış kredi. O da IMF aracılığıyla gelecek, gelecek ya, IMF'nin önerdiği önlemleri almak gerek, hadi isterseniz onlara da bir göz atalım, benzerliğine şaşalım: Temel maddelere yüzde 40'lık bir zam. Vergilerin artırılması. İthalatın daraltılması. Banka kredilerinde kısıntılar. Kamu harcamalarının (yatırımların) yüzde 20 oranında kısıtlanması. Fakat en önemlisi kamu denetiminde bulunan ve borç içinde yüzen işletmelerin iflasına izin verilmesi, durumu kötü öteki firmaların da toplu sözleşmeleri feshetmesi, işçi çıkarması ve ücretleri indirmesi. Şenliği görebiliyor musunuz?

Mario Soares düşmeden önce işte böyle bir önlem paketini parlamentodan geçirebilmek için destek arıyordu.

Komünistlerin beklediği desteği vermeyecekleri apa-

çık, önlemlerin en etkilisi işçileri 'mutazarrır' ediyor, ayrıca devletin ekonomisini 'sistem'in denetimine sokuyor. Hem parti, hem **Intersindical** IMF müzakerelerine karşı çıktı. Bu sırada **Spinola** yandaşı faşizan örgütler, ellerinde, **'IMF'yle anlaşalım', 'Portekiz'i ancak IMF kurtarır'** yazılı dövizlerle sokaklara dökülmüşlerdi. Bu gerçi bir bakıma **Soares**'in sağındaki partilerden destek bulabileceği izlenimini uyandırabilirdi ama, yanlış bir izlenimdi bu, çünkü o sağcı partiler **Soares**'in komünist desteğini yitirmesinden yararlanarak iktidara ortak olmayı kuruyor, sosyalistleri sıkıştırıyordu. O zaman **Soares** her şeyi her şeye karşı oynamak kararını aldı, güvenoyu istedi: Hükümet bunalımının iktidarı kendisinden başka kimsenin dolduramayacağını, IMF'yle de ancak kendisinin uzlaşabileceğini görmek istiyor olabilirdi, peki, IMF'nin isteklerini uygulayacak teknokratlar ve askerlerden kurulu bir ara kabineye fırsat vermek istiyor olamaz mıydı?

Malum ya, bu takdirde ne şiş yanar ne kebap!

EGEMENLİK ULUSUN MU, AMERİKA'NIN MI?

31 Aralık 1977

Biri İngiliz, öteki Fransız, iki önemli yayın organı, birbirinden habersiz olarak niye aynı şeyi yazarlar? Haber kaynakları çok iyi olduğundan mı, yoksa son otuz yıl içersinde benzer uygulamaları 'sistem'in birçok gelişmekte olan ülkede yinelemiş bulunmasından mı?

İngilizlerin ünlü *The Economist* dergisi, **Portekiz**'de **Soares**'in düşmesi ve ekonomik gerilimin artması sonu-

cu doğan 'muhataralı' durumu çözümlemek için askerler ile teknokratlardan oluşan, partilerdışı bir hükümetin düşünüldüğünü yazıyor. Yazının çıktığı tarih 10 Aralık. Bu sırada **Paris**'te çıkan ünlü *Le Nouvel Observateur* ise aşağı yukarı şunları demektedir: **'Portekiz'de yeni hükümeti yeniden kurması Soares için söz konusu olabilir, bu takdirde Soares bunu sağındaki iki örgütün iktidar olabilme yeteneğinin olmadığını kamuoyuna kanıtladıktan sonra üstlenecektir. Ama çıkmaza bir başka çözüm alternatifi şu da olabilir: Düşen Soares kabinesinde Savunma Bakanı olan Spinola'nın has adamlarından Yarbay Mario Firmino Miguel, pekâlâ askerlerden ve teknokratlardan oluşturulacak bir hükümetin başını çekebilir.'** Bu yazının çıktığı tarih ise 12 Aralık...

Bu neyi düşündürüyor size, 'sistem'in denetlediği ülkelerde, bazı acı şurupları içirmek için sık sık 'askerleri' ve 'teknokratları' aracı olarak kullandığını mı?

Hadi konuyu biraz açalım.

Bir ülke düşünün, (**Portekiz** de olabilir, bir başkası da, fark etmez) iktidara 'oynayan' siyasal partiler dışardan kendilerine kabul ettirilen politikaları uygulayarak iş sarpa sardırmışlardır. Bu gibi hallerde belli süreler içinde uygulanması gereken acı operasyonlardan birisi uygulanacak: **Para Fonu** heyeti gelmiş kapıda, elinde reçete hazır, önlemler belli, hepsi de son derece sevimsiz, üstelik eski uygulamalardan bir işe yaramayacakları, birkaç yıl sonra yine benzer operasyonların zorunlu olacağı biliniyor! Partiler ne haltetsin? Önlemleri aynen kabul etseler, kamuoyunda saygınlıkları azalır, seçmen kaybederler, etmeseler 'sistem'le araları büsbütün açılır, işler sarpa sarar. O zaman Cumhurbaşkanının önayak olacağı, 'tecrübeli' devlet adamları, uzmanlar ve askerlerle oluşturulmuş bir hükümet nasıl imdada yetişir?

Her ülkede elde birkaç başbakan adayı vardır böyle, çeker hükümetin başına getirirsin, çevresini de uzmanlarla, emekli generallerle doldurursun, al sana seçim serüvenine girmeyeceği için saygınlığını yitirmesi hiç de zararlı olmayan bir hükümet türü. O iktidar oldu mu, vergi de artırır, kalkınmayı da yavaşlatır, sanayileşmeden de vazgeçer, kamu kuruluşlarını da satar, gözünü de kırpmaz. *Observateur,* **Portekiz**'de bu olasılığın Cumhurbaşkanı (o da asker, bu makama geçmesini **Batı Almanya**'nın desteğine borçlu,) **Ramalho Eanes**'in önünde ciddi olarak açık bulunduğunu yazıyor. Yalnız **Portekiz**'de mi? IMF'yle aynı türden ilişkiler ve sıkıntılar içersinde bulunan bütün gelişmekte olan ülkelerde.

Ne dersiniz?

IMF'nin Portekiz'e önerdiği önlemler paketini gözden geçirirken bir şey dikkatinizi çekti mi? 'Kemerleri sıkmayı' her alanda hararetle önermişler de silahlanma konusunda es geçmişler. Vay canına! IMF'nin başka ülkelere önerdiği önlemlere de bakıyorsunuz, kalkınmayı yavaşlatıyor, kamu kuruluşlarını duman ediyor, işçi ücretlerini donduruyor, zart zurt, hepsi tamam, ama ilaç için olsun bu askeri harcamalar çok fazladır, şunları da kısın, bu kadar askeri niye besliyorsunuz, çoğunu terhis edin, gidip üretime katılsınlar demiyor. Bunda bir hinoğlu hinlik yok mu acaba? Genellikle önleyici savaş öğretisine göre koşullandırılmış bu güçleri, uygulamaya koydukları önlemlerle halktan gelecek tepkilere karşı kullanmak amacını besliyor olmasınlar?

Fakat en güzeli, *Observateur*'ün **Lizbon**'dan aktardığı bir gözlem. Geçen hafta içinde, **Portekiz Devrim Konseyi** danışmanlarından birisi, durumu özetlerken, şöyle demiş: **"Hükümeti ister Soares kursun, ister başkası, yeni hükümet Cumhuriyet Meclisi'nden güvenoyu almak**

zorundadır, ama asıl galiba IMF'den." Adam haklı, Portekiz'de bir demokrasi olduğuna göre, egemenlik elbet ulusundur, o da Meclis'te somutlaşır, iyi ama IMF neci oluyor?

Egemenlik ulusun mu, Amerika'nın mı?

FRANSIZ SEÇİMLERİNİ ANLAMAK İÇİN

15 Mart 1978

Televizyonda **De Gaulle**'ün anılarını izliyor musunuz?

Bence, kaynayıp gidiyor: TRT'nin bu tür belgeselleri sunarken, gerekli özeni gösterdiği söylenemez. Oysa önemli bu diziler, **Avrupa**'nın ve dünyanın yakın tarihinden ilginç kesitler veriyor. Yakın geçmişin toplumsal ve ekonomik yapısını, geçirdiği aşamaları bilmeden, günümüzü nasıl değerlendireceksiniz? Ulusal düzeyde bu türden çalışmalarımız olmadığına göre, yabancıların yaptıklarını eleştirel bir sunuşla göstermemizde, (ama bunu yaparken, belgeselin anlaşılabilmesi için, yapıldığı ülkeye ilişkin özelliklerin ve kişilerin tanıtılmasında) yarar var. En kaba örnek şu: TV seyircilerinden yüzde kaçı **Mareşal Petain**'i tanır? **Mers-el-Kebir** olayının asıl anlamını bir görüşte kavrayabilir? Diyeceğim, aslında elbet, ülkemize ve bölgemize ilişkin bu türden belgeselleri, TRT'nin kendi yapması zorunluluğu ama, dışardan aldıklarını da, hiç olmazsa, herkesin tadına varabileceği yan çalışmalarla destekleyerek sunsun!

Bunu bir kalem geçiverelim. Yanaşacağım sorun bu değil: Fransız seçimleri yüzünden güncelleşen bazı konular. Bu arada **Fransa**'nın kendisi. **General De Gaul-**

le'ün anılarını izleyenler, Türkiye'de otuz yıldır handiyse unutulmuş bir gerçeğin farkına varmışlar mıdır acaba, Fransızlar kendilerini hâlâ yeryüzünün en önemli ülkelerinden birisi sayarlar, dünyanın kaderinde söz sahibi olduklarını ileri sürerler. De Gaulle'ün, kurtarıcı olarak da, yönetici olarak da, bütün prestij ve başarısı, gerçekte bundan kaynaklanır. Savaş içinde De Gaulle, Petain'in teslimiyetçiliğine karşı Fransa'nın yücelini (grande ur) nasıl ustalıkla simgelemişse, savaştan sonra, soğuk savaş döneminin iki süper devletine karşı, aynı ustalıkla simgelemiştir. Öyle sanırım ki, Dördüncü Cumhuriyet'in başarısızlığı, beşincisini yine de De Gaulle'ün kurması, gerçekte, soğuk savaş dönemi boyunca geleneksel siyasal partilerin çözüm olarak ya bir ya da öbür tarafa 'teslimiyeti önermeleri' sayesinde olmuştur.

Bu saptama, son seçimlerin önemini kavrayabilmek açısından da yararlı bir saptama, biraz açsak mı?

De Gaulle, siyasal partileri de, parlamentoyu da son derece küçümserdi. Duverger'nin onun kurduğu Cumhuriyete 'Kralî Cumhuriyet' demesi bundandır. Kurtuluştan sonra Fransa'nın geleneksel siyasal örgütleri yeniden kamuoyuna egemen olunca, bilindiği gibi De Gaulle küsmüş, Colombey'deki evine çekilmişti. Dördüncü Cumhuriyet, iktidarda MRP ve SFIO'nun muhalefette ise FKP'nin egemen olduğu bir Cumhuriyet oldu. Oldu ya, Fransız halkı için anlamı neydi bunun, hiç düşündük mü?

Bir gün, Paris'te Fransız arkadaşlarla tartışıyoruz (hava cam mavisi, kaldırımlara taşmış kahveler, bardaklarda şarap) içlerinden biri, yanlış hatırlamıyorsam André diyor ki:

"— Şimdi bak, MRP bildiğin gibi Katolik yani Hıris-

tiyan Demokrat bir örgüt, SFIO ise Sosyal Demokrat, fakat bunların ikisinin soğuk savaş dönemi boyunca Fransa'da uyguladıkları politika bir Atlantik politikası; FKP ise, yakından bilirsin, Avrupa'daki büyük komünist partilerinin en Stalincisi. Dördüncü Cumhuriyet'in başarısızlığı için bundan âlâ neden mi olur?"

Atlantikçi olmak, aslında Amerikancı olmak demekti, gerçekten de o tarihlerdeki Fransız politikası genel çizgileriyle NATO politikasıdır denebilir, ne var ki bu, 'büyük devlet' olarak Fransa'yı hiçe sayan bir durumu içeriyordu: İngiltere ve Fransa, kendilerini büyük sayarak Süveyş Harekâtına karar verdikleri zaman, Amerika onları şıp diye durdurmuş, dünyaya rezil etmişti. Ilımlı, ortanın hemen sağı ile (MRP) ortanın hemen solu (SFIO/Eski Sosyalist Partisi) temsil eden iktidarlar, Fransa'yı dahil olduğu ittifak sistemi içinde sürekli 'küçük düşürmekteydiler'. Komünist Partisi ise, kayıtsız şartsız Moskova ekseni üzerindeki politikasıyla, gelecek bir iktidar olarak aynı seçeneği sunmaktaydı: Komünistler iktidara geçerse bu kere, Varşova Paktı içinde, aynı küçüklüğe düşmüş olmayacaklar mıydı?

Hadi kişisel bir anımı anlatayım:

Savaş ertesinde Fransa'nın en büyük partisi Komünist Partisi'dir. Ben, *l'Humanité*'nin 600.000 sattığı zamanı yaşadım (O zaman çok büyük rakam). Her seçim parlamentoya sürü sepet komünist milletvekili getiriyordu. O ara, soğuk savaş gereği Ruslar Thorez'den sosyalizme, yani III. Enternasyonal'a yani Sovyetler Birliği'ne bağlılığını göstermesini istediler. Adam Meclis kürsüsünden çıkıp dedi ki, "— Fransa, Rusya ile savaşmak zorunda kalırsa, Fransız komünistleri Rusya'nın safında olacaktır." Düşünebiliyor musunuz? Bu jest partinin hem önem yitirmesine yol açtı, hem oy, sonunda soyutlanmış

bir örgüt durumuna düştü. Ancak 1968'den sonra toparlanabildiler.

Diyeceğim **Komünistler doğuya, Sosyalist ve Hıristiyan Demokratlar batıya bağımlı birer seçenektiler, oysa ülkesini bağımsız ve büyük görmek isteyen Fransız halkı bağımsız ve büyük bir seçenek arıyordu, bu işte General De Gaulle'dü:** Her zaman **Rusya** ile de, **Amerika** ile de, ilişkisini belirli bir mesafe dahilinde geliştirmiş, **Fransa**'nın yüceliğini tekrarlamış durmuş bir adam! **De Gaulle**'cülüğün **Fransa**'da yıllar boyu o kadar geçerli olması boşuna mı? Altında, elbet, böyle bir olay yatıyor. Peki, sonra niye geriledi bu hareket?

Bana sorarsanız, hepimizi ilgilendiren nedenleri var, ama sanırım tartışacağız.

BİREYİ NE SERMAYEYE NE BÜROKRASİYE KUL ETMEK!..

16 Mart 1978

Şimdi bakın, batı **Intelligentsia**'sının (düşünen kafaları diyelim) 20. yüzyıl bunalımının kökeninde, kapitalizm ya da sosyalizm alanındaki birtakım aşırılıklardan başka şeyin yattığını düşünmeye başlaması, soğuk savaş dönemine rastlar. Ufak ufak, deniyordu ki: Yahu kardeşim, **Amerika** ve **Rusya**, ikisi de birer teknoloji devi, ikisi de sanayileşmenin ötesine geçmiş birer toplum, ama toplumsal gelişmenin son aşamasına ulaşmış dediğimiz bu toplumların ikisine de bakıyoruz, öyle pek ahım şahım bir mutluluk içinde yüzmüyorlar. Tamam, dünya devleti olmuşlar, boruları her yerde ötüyor; ama insanların-

da içten içe bir huzursuzluk, içten içe bir rahatsızlık olmasa; her iki toplumda da, aşırı makineleşmiş, aşırı örgütlenmiş, aşırı merkeziyetçi birer düzen bulunmasa; savaş sonrasında, bunca çalkantıya uğrarlar mıydı?

Bu sorudan tutturdunuz mu, yanlış bir sanayileşmenin –ister kapitalist, ister sosyalist (ama mutlaka merkeziyetçi) yoldan gerçekleştirilmiş olsun– insanları belki de mutlu edemediği sonucuna varılıyor. Bu sonuçtan özyönetimci, özgürlükçü, hatta kargaşacı ve mistik çözümler, iki adımlık yer! Bu durum, **Batı Avrupa**'da, hem emperyalist kapitalizme hem **Stalinci** bürokratik merkeziyetçi diktası türünde sosyalizmlere, iki yönlü bir eleştirinin gelişmesine olanak sağlıyor. Bu eleştiriler, giderek 1968 hareketlerini doğuracak, sonunda savaşın hemen ertesinde mutlak çözümler gibi görünen **Amerikancılık** ve **Rusçuluk** eğilimleri yavaş yavaş terk edilecektir.

Bunda, bu iki dev ülkenin kırdıkları siyasal potlar da rol oynar elbet. Hangileri mi? Hangi birine saymalı: **Sovyetler** açısından, 'genişleme' **Çekoslovakya**'nın ele geçirilmesi ile başlıyor, ardından **Macaristan**, ardından **Romanya**, vs. iş bununla kalsa, iyi, ya **Macaristan** isyanı, **Polonya**'daki kıyım ve bastırılması, nihayet **Dubçek** ve arkadaşlarına karşı girişilen baskın? Amerikalılar açısından, tek başına **Vietnam** başlı başına bir yüzkarası ya, **Küba**'da yaptıkları, öteki **Güney Amerika** ülkelerine uyguladıkları, ondan aşağı kalır mı?

Sonuç nereye mi varıyor?

Bakın nereye: **Önce kuramsal açıdan, teknik devleti, sanayi toplumunu daha insan, daha özgür kılmak için kafa yoruyorlar. Bu, ister kapitalist olsun, ister sosyalist, merkeziyetçi bürokrasinin aradan çıkarılmasını gerektiriyor, insanları ne sermayenin ne de bürokrasinin dik-**

tası altında tutacaksın, onlara, kişiliklerini özgürce geliştirme olanaklarını sağlayacak, yönetimi ve üretimi denetimleri altında tutabilecekleri yeni bir toplum modeli önereceksin; buysa, 20. yüzyıl serüvenine bulaşmadan önce ilke olarak konmuş, bir türlü geliştirilmemiş nice düşüncede saklı! Hadi bunları yeniden ele alıyor ve geliştiriyorlar. Bir de bakıyorsun, **Avrupa** Komünist Partilerinde **Sovyet** modeline karşı bir soğukluk başlamış. **Sosyal Demokrat** ve **Sosyalist Partiler** ise, elbet hepsi değil, ama ciddi ve önemli olanları, kapitalizmle özdeşleşmenin özgürlükçülükle ilgili olmadığını kavramaktadırlar yavaş yavaş, önce Atlantikçi politikaları eleştiriyor, giderek SFIO türünden partilerin yakın zamanlardaki tutumlarını yerip kınıyorlar.

Böylelikle ne oluyor, **De Gaulle**'cülerin mutlak egemenliğine kalmış **Fransa**'da önce SFIO'yu, eski **Sosyalist Partisi**'ni soldan eleştiren bir yeni sosyalist partisi beliriyor. Şu şimdi **Mitterand**'ınki var ya, işte o. Belirmekle kalmıyor, hızla gelişiyor. Savundukları ilkelere bakıyorsun, ilginç: Bir yandan bürokrat **Stalinci** sapmayı eleştirmektedir, bir yandan kapitalist sosyal demokrat sapmayı! Özyönetim fikrini kılavuz gibi önüne almış! Beride, İtalyan komünistlerinin gittikçe demokratikleşen, gittikçe **Moskova** çizgisinden ayrılan tutumları var. Bu tutuma paralel düşen **Fransız Sosyalist Partisi**'nin tavrı **Fransa**'da her seçimde bu partiyi biraz daha **Komünist Partisi** aleyhine büyütmeye başlamıyor mu; ister istemez, Fransız komünistleri de bürokratik sapmayı, proletarya diktası kavramını merkeziyetçi bir diktaya dönüştüren kafayı, eleştirmeye koyuluyorlar. Solda, savaş ertesine oranla, inanılmayacak kadar değişik ve yeni bir toplum modeli tartışılmaktadır artık, elektronik endüstrisi proletaryasının öncülük edeceği özgür ve sosyalist

bir toplumdur ki bu, bireyi ne sermayeye kul edecektir, ne de bürokrasiye!

Bizdeki şaşkın sağcıların türlü iftirayla kirletmeye çalıştıkları Fransız solu, doğrusunu isterseniz, işte böyle bir toplum ideali için savaşıyor. Bu, farklı bir sosyalizmdir.

Buradan baktık mı, **De Gaulle** hareketini bitirenin ne olduğunu görebiliyorsunuz aslında: Bu, generalin ölümü değildir, o ölmeden, onu başkanlık seçimlerinde **ballotage**'a düşüren ortam, onu çekilmeye zorlayan dip dalgasıdır. Yeni ve bağımsız bir Fransız solu belirince, çoğu Amerikan tekelleriyle ilişkilere girmiş Fransız kapitalistlerinin, sırtlarını Atlantikçi bir politikaya vermek istemeleri olağan sayılmalı, **Amerika** için ise, daha önce birkaç kez belirttiğim gibi, çare önce sosyalistlerle komünistleri birbirinden bölmeye çalışmak, sonra sosyalistleri gittikçe Hıristiyan demokratların yerini alan **Giscard**'cılarla güçbirliğine götürmektir.

Rusların arzusu da bu olamaz mı?

ÖZGÜRLÜKÇÜ SOSYALİZM ÖNERİSİ

17 Mart 1978

Pietro Nenni adı size bir şey anlatır mı? Yaman bir sosyalisttir, **İtalyan Sosyalist Partisi**'nin en ünlü liderlerinden birisi... İlginçliği neredeydi dersiniz, bakın anlatayım: İki sosyalist **Enternasyonal** II. ile III., **Stalin** dünya komünist hareketine egemen olduktan sonra, kediyle köpek gibi düşman hale geldiler. Çoğunuz bilmez, savaş öncesi komünist partileri uzun süre sosyal demokratlara ve sağcı sosyalistlere sosyal-faşist demişlerdir, şim-

di Mao'cu tayfasının Rusçulara dediği gibi. II. Enternasyonal partileri de, onlardan aşağı kalmıyor, berikileri Stalin'in uşakları diye karalıyordu. Zaman zaman, Avrupa'da faşizmin iki savaş arasındaki yükselişinde, sosyalist cephede görülen bu bölünmenin, hayli etkili olduğunu düşünmüşümdür. Nasıl düşünmem, Hitler'i iktidara getiren seçimde bile, sosyal demokratlarla komünistlerin ayrı ayrı aldıkları oyların toplamı, Hitler'in aldıklarından fazlaydı. Demek ki...

Nenni'nin özelliği, ülkesi Mussolini faşizmine düşer düşmez, partisini yeraltına çekmek, anti-faşist mücadele cephesinde, Togliatti'nin komünist partisi ile güçbirliği yapmaktı. Sonuna kadar da öyle kaldı: Soğuk savaş Avrupa'sında, sosyal demokrat ve sosyalist partiler gittikçe daha çok Amerikancı kesilirken, sadece Nenni'nin partisi, PSI, bu oyuna gelmiyor, solundaki İtalyan Komünist Partisi ile dirsek temasını muhafaza ediyordu. Partisi giderek bu tutumu bıraktı, Hıristiyan demokratlarla bağdaşmaya kalkıştı, akıbeti korkunçtur: Bugünkü İtalya'da sosyalist partisinden önemli bir siyasal güç olarak söz edilemez.

Bunu niye anlattım peki?

Mitterand'ın Fransız yeni Sosyalist Partisi'ne verdiği doğrultu, zamanında Nenni'nin partisine verdiği doğrultuyu andırdığı için! Gerçekten de, Fransız sosyalistleri, Mitterand'ı başlarına getirdikten sonra, SFIO'dan devraldıkları kötü mirası en kısa yoldan nasıl elden çıkarabileceklerini araştırdılar ve buldular: Bir kere Atlantik'çilikten vazgeçeceklerdi. En azından batılı politikasına eleştirel bir yaklaşım deneyeceklerdi. Bu kadarla kalmıyorlardı ama, bunun yanısıra SFIO'nun Guy Mollet zamanında sadece laf olsun diye ara sıra andığı Marksizmi yeniden gündeme getirdiler, zira Fransız toplumu günde-

me getirmişti bunu: Aydınlar (**Althusser, Bettelheim, Castoriadis vs.**), **Moskova** damgalı Marksizmi bir kenara itmiş, eski metinlerden sosyalizmin gerçek özelliklerini araştırmaya girişmişlerdi. Kemikleşmiş komünist işçi hareketinin yanı sıra (CGT), başka özyönetime yatkın, özgürlükçü sosyalist bir işçi konfederasyonu gittikçe güçleniyor, böylelikle yeni sosyalist hareketi tabandan destekleyecek bir yığın örgütlenmesi meydana geliyordu (CFDT), dahası, öteden beri SFIO ve FKP dışında Marksist bir sosyalizm için savaşım vermiş önemli adlar, yeni partiyle ilgilendiler, giderek üye oldular. (**Gilles Martinet, Michel Rocard vb.**) Bunları yeni kuşaktan genç sosyalist liderler izledi. (**Chevenement Motchane vb.**) Al sana SFIO ile bağlantısı hayli zayıflamış, hem özgürlükçü hem Marksizme yatkın bir tür sosyalist parti!

Bu sosyalist örgütün, halk yığınları arasında inanılmayacak bir ilgi görmesi neyle açıklanacak? Hiç kuşkusuz özgürlükçü ilkeleriyle geleneksel Moskova Marksizminden ayrılmasına, anti-emperyalist ve anti-kapitalist eleştirisinin ciddiliğiyle SFIO'dan çok farklı olmasına! Acaba bu iki özelliğin bu partiye verdiği asıl büyük niteliğin ne olduğunu fark ettiniz mi? Kim, sen mi, tamam söyle bakalım Mehmet!

Mitterand'ın partisi hem sosyal demokrat klasik tutuma, hem komünist Moskova'cı tutuma belirli eleştiriler getirmekle, gerçekte ne yapmış oluyormuş bakalım, Mehmet'e göre bağımsız ve Fransız bir özgürlükçü sosyalizm önerisi getirmiş oluyormuş. Doğru. Partinin gördüğü büyük ilgiyi buna bağlamak da hiç yanlış sayılmamalı: Zamanında SFIO (o zamanki sosyalistler) Amerikancı, FKP ise Rusçu iken, Fransız halkı bağımsız ve özgürlükçü saydığı için büyük kalabalıklar halinde **De Gaulle** hareketinin çevresinde toplanmış mıydı; Fransız bü-

yük sermayesinin, giderek sağının, ulusal özelliklerinden soyunup Amerikancılığa yatmasıyla, **De Gaulle** hareketi anlamını yitirmeye başlıyor, buna karşılık bağımsızlaşan sosyalistlerin halk arasındaki saygınlığı artıyor. Amma iş be! Şu Fransızlara bak, her şeyin önünde özgürlüklerini, bağımsızlıklarını, başka bir deyişle Fransızlıklarını tutuyorlar.

İşin en alengirli yanı, solun öteki kanadı için de (komünistleri kastediyorum) durumu aynı olması, FKP, Avrupalı komünist partileri arasında **Stalinci** çizgisini en uzun süre koruyan parti, ama bu süre boyunca eşek kuyruğu gibi ne uzuyor, ne kısalıyor, o ki **Marchais, Berlinguer**'le ünlü mülakatını yapıp partisini özgürlükçü bir zemine kaydırıyor, seçim tabanında bir oynama, dışardan bir ilgi, gençlikle bir itibar. Sorunun üzerine bu kadar yayılışım, elbet yalnız Fransız seçimlerinin önemiyle ilgili değil, işin ucu bize dokunuyor. Bu bakımdan, hele şu Komünist Partisi'nin durumuna da eğilelim, arkasından neresinin bize dokunduğuna ilişiriz.

FKP NEDEN DEĞİŞTİ?

18 Mart 1978

Velodrome d'hiver sözlerini kısaltıp, **"Vel'd'hiv"** demişlerdi: Bisiklet yarışları için kapalı spor salonu, bizim anlayacağımız. Fransızlar bisiklet yarışlarının hastası ya, kışları bundan yoksun kalmamak için böyle kapalı salonlar yapmışlar: Yayla gibi bir yer. FKP, büyük mitingler yapacak oldu mu, toplantıyı burada düzenlerdi: Bando takımı, parti inzibatları, gençlik korolarından grev

fonuna yardım toplayan militanlar, çeşitli kitap satışları arasında, akıl almaz bir kalabalık, gelir ortalığa yığılır: Her tarafta kızıl bayraklar, ünlü sosyalistlerin sözlerinden dövizler, parti flamaları filan. Önce **Enternasyonal** söylenir, arkasından **Marseillaise**, nihayet miting başlar.

Yıl 1948, aylardan aralık olmalı, kalabalığın içinde soğuktan titriyorum, garibime giden ne: Kürsünün arkasında upuzun bir masa, bu masaya partinin bütün ileri gelen liderleri (politbüro üyeleri) dizilmişler, konuşma sırası gelen kürsüye gidiyor, öbürleri mitingi oradan izliyorlar. Fransız arkadaşıma işte orada, liderleri birer birer işaretle gösterip kim olduklarını, ne iş yaptıklarını sordum? Şaşkınlığımı hâlâ hatırlarım: Partinin Genel Sekreteri **Thorez** eski bir maden işçisiydi, başyardımcısı **Duclos** eski bir fırın işçisiydi, öteki yardımcı **Rochet** eski bir tarım işçisiydi... Uzatmayalım, aralarında bir ya da iki bürokrat çıktı, ancak o kadar da aydın.

Bu anıyı **Fransız Komünist Partisi'nin tabandan tavana çok iyi örgütlenmiş gerçek bir işçi partisi olduğunu anlatmak için anlatıyorum.** Ülkenin en büyük, en yaygın işçi örgütü olan CGT savaş sonrasından bu yana sürekli olarak FKP denetimi altındadır, gücünün ne olduğunu anlamak için de Fransa'da bir gün genel grev yaşamak yeter, ben yaşadım, bilirim.

Önce yerinde edindiğim bir izlenimi söylemeliyim: **FKP, tabanından tavanına Stalinci bir örgütlenme tutumu içindedir, Thorez öldükten sonra Duclos ve Rochet geleneği sürdürmüş, FKP Uluslararası Komünist Partiler toplantılarında daima Moskova'ya en yakın partilerden birisi olarak görünmüştür. Palmirio Togliatti**, daha savaşın hemen ertesinde çok merkezli sosyalizm önerilerini Ruslara vermeyi tasarlarken, Fransızlar şu son za-

manlara kadar işçi hareketinin birliği etiketi altında eski Stalinciliklerini sürdürmeyi amaçlamışlardı.

Peki niye değiştiler? İsterlerse değişmesinlerdi: İtalya ve İspanyol (hatta Romen) yani öteki Latin Komünist Partileri Moskova'yla aralarına gittikçe daha çok mesafe koyar iken, kendisini Latin ülkelerin anası sayan Fransa ne kadar karşı çıkabilirdi acaba? Doğrusu Mitterand'ın parti girişimi olmasa, hayli uzun süre diyebilirdim, ama vardı bu girişim, işin tuhafı İtalyan Komünist Partisi'nin tezlerine yakın tezlerle ortaya çıkıyor, seçimlere giriyor, gürbüz bir bebek gibi seçimden seçime büyüyordu. İtalyan halkı gibi, Fransız halkının da, aslında sosyalist ilkelere ve siyasetlere susadığı, ne var ki, bunları iki önemli ilkenin dışında düşünemedikleri anlaşılıyordu: Özgürlük ve bağımsızlık.

Sanırım Georges Marchais'ye kararı verdirten bu olmuştur. Yoksa partinin ya yeniden soyutlanacağını ya da ufalanacağını kabul etmesi gerekiyordu. İyisi mi, Mitterand'ın sola çektiği özgürlük ve bağımsızlık tezlerini o da benimsedi. Bir Komünist Partisi için özgürlükçülük demek, parti diktası kavramını demokratik bir içerikle anlaması demektir, bağımsızlık demekse siyasal politikasını olduğu kadar ekonomik politikasını da Sovyetler'in yöntem ve uygulamalarından farklı düşünüp önerebilmesi, Marchais ve partisi, hanidir klasik proletarya diktası kavramını Fransız Komünü esprisi içinde anlamlandırıyor, son komünist partileri toplantılarında ise Sovyet tezleriyle yüzde yüz mutabık değildi.

Eski militanlar, uslanmaz Stalinciler, partideki bu değişmenin hiç de iyi sonuç vermeyeceğini iddia ediyorlardı. Haklı çıktılar mı? Pek sanmam, FKP, eğer son yıllarda girdiği seçimlerden başarılı çıktıysa bağımsızlığı ve özgürlüğü sayesinde sağladı bunu.

Fransa'da bu olup bitenlerin sosyalistlerin tümüne verdiği ders ne olmalıdır? Şu: **Fransa'da sosyal demokrasi Amerikancı, komünizm Rusçu olduğu sürece, başarı bağımsız ve özgürlükçü görünen De Gaulle'cü harekete gitti; sosyalistler Amerika'dan koptukları, komünistler Rusya'dan ayrıldıkları zaman, hele özgürlükçü bir platformda birleşince halk yığınlarının kendilerini bağrına bastıklarını gördüler.**

İşte böyle **Mehmet**, ister sosyalist ol ister komünist, ama ülkende halkınla bütünleşmek istiyorsan, **Fransa**'daki olayların verdiği dersi kulağına küpe edeceksin: Bağımsız ve özgürlükçü olacaksın. Türk halkı Fransız halkından geri kalmayacağına göre, bugün değilse yarın, mutlaka hakkını teslim edecektir.

Ama önce sen onun hakkını teslim etmelisin.

SANTIAGO'NUN BAŞARISIZLIĞI

6 Kasım 1982

Gece, fıkır fıkır kısa dalga istasyonlarını karıştırırken, neresi olduğunu çıkaramadığım bir yerden, İspanyol seçimlerinin sonuçlarını öğrenmiştim. Dışarda, hırçın bir rüzgâr, ağaçların sararmış yapraklarını savuruyor. Göğün acı lâciverdinde, küf yeşili bir hilâl. Radyoyu kapattıktan sonra, birden neyi fark ettim, bilir misiniz? **Felipe Gonzalez**'in başarısından ziyade, **Santiago Carrillo**'nun başarısızlığı üzerinde durduğumu! **Carrillo**'nun **İspanyol Komünist Partisi**, önceki seçimlerde oyların yüzde 10,45'ini alarak, **Cortes**'e 23 milletvekili sokmuştu; bu defa, ancak yüzde 3,8'ini alarak, beş milletvekili

sokabiliyor. İspanya'daki ilk demokratik seçimde; o zamanki başarı, kısmen iç savaş anılarının tazelenmesinden ileri geliyordu; kısmen Carrillo'nun, Moskova'ya kafa tutan, bağımsız komünist davranışından; peki, bu başarısızlık nereden geliyor?

Üstünde durmayalım mı?

Sosyalist İşçi Partisi'nin lideri Felipe Gonzalez'le ilgili olarak, ünlü yazar George Semprun (nam-ı diğer Federico Sanchez) şöyle diyor:

"... Felipe'yi 1975'ten beri tanırım. O sıralar Genel Sekreterliğe seçileli bir yıl olmuştu. Madrid'te, Franco'nun bir türlü ölemediği o uzun günlerde, solun geleceğini tartıştığımız toplantılarda, sık sık rastlaşırdık. Yanlış aklımda kalmadıysa, Fernando Claudin, Javier Pradera, Clemente Auger, Enrique Mugica da gelirlerdi. Ya bu söyleşilerimizde, ya da daha sonra başka bir münasebetle, Felipe bana demiştir ki, Louvain Üniversitesi'nde öğrenciyken, yani 1965'e doğru, az kalsın Komünist Partisi'ne girecekmiş; fakat Claudin'le Sanchez'in (yani benim) parti politbürosundan kovulmamızla sonuçlanan tartışmaları öğrenince vazgeçmiş. Bana, 'Sizin yüzünüzden, sizin tecrübeniz yüzünden, partiye girmedim,' demişti..."

Claudin'le Sanchez'in IKP'den atılışlarına yol açan gelişmeleri, tartışmanın dayanaklarını, 26 Aralık 1977'de şöyle anlatmışım:

"... Başlangıçta doğrudan doğruya ve kiliseye, bir de Falanj Partisi'ne dayanan İspanyol faşizmi, bizim İnönü diktası dönemi gibi, daha çok bürokratik nitelik gösteriyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, hele turizm salgını bu ülke üzerine yoğunlaşınca, önemlice bir sermaye birikimi doğdu. Bir de baktık sanayileşmeye yöneliyorlar; aralarından, liberal sayılabilecek burjuvalar, bun-

ları temsil eden politikacılar çıkıyor: Kralın dönmesini istemek bunlarda, usul usul demokratikleşmeyi istemek bunlarda; Ortak Pazar'a ve NATO'ya heveslenmek, bunlarda! Durum bu olunca ne görünüyor, katı bir faşizmin, iç yapısal gelişme sonucu, demokratikleşme sürecine girişi mi? Hiç değilse Claudin'le Sanchez'in düşüncesi bu, bu olunca, partilerinin 'şiddetli' demokratik devrim tezini gözden geçirmesi gerektiğini, demokrasiye geçişin usul usul gerçekleşebileceğini, eski kindar ve sert tutum yerine, İspanyol yurttaşlarını ürkütmeyecek bir tutum tutmanın harekete daha yararlı olabileceğini ortaya atıyorlar; ama parti, daha ona hazır değildir, ancak 70'li yıllarda hazır olabilecektir, böyle olunca ister istemez Sanchez/Semprun ve Claudin partiden çıkarılır."

Jorge Semprun –ki ünlü bir romancı, *Z* gibi, *İtiraf* gibi ünlü filmlerin senaristidir– Moskova'ya karşı bağımsızlığı savunan Santiago Carrillo'nun, parti yönetiminde, Moskova'ya bağlı partilerin otoriter yönteminden, ayrılmadığını ileri sürüyor. Bir bakıma, IKP'nin bu kadar oy kaybetmesi, 'bağımsız' da olsa; kamuoyunda 'diktacı' bir parti olduğu görüntüsünü, silemeyişinden. Daha önce Fransa'dan cereyan eden olay, İspanya'da tekrarlanıyor: Halk, özgürlükçüden, katılmacıdan yanadır; III. Enternasyonal tipi partileri, Moskova'ya karşı da çıksalar; davranışlarını değiştirmezlerse, tutmuyor.

Peki, davranışlarını değiştirmiyorlar mı?

Değiştirdikleri söylenemez. Santiago Carrillo ki, komünist yöneticilerin en insancıl olanlardan biridir, 1974'te Regis Debray'e Claudin/Sanchez olaylı dolayısıyla şunları söylüyordu:

"... Elbette partimizin bir iç demokrasi modeli olduğu söylenemez, çünkü illegaliz. Bazı önemli kararlar, par-

tinin bütünü toplanmadan, merkez komitesince alınıyor. Yalnız, yarın legale çıktığımızda, âni karar almayı gerektiren bunalımlı durumlarla karşılaşırsak, yine bütün partinin olayı tartışmasını beklemeden, önemli kararlar almak zorunda kalabiliriz. Tarihin seyri hızlandı mı, devrimci bir parti, demokratik olacağım diye, zamanında hareket etmek fırsatını kaçırmamalıdır."

İspanyol Komünist Partisi'nin uğradığı ağır yenilginin altında; işte bu katılık, bu otoriterlik, partiyle lideri özdeşleştiren bu bürokratik kafa yatıyor.

FELİPE'NİN BAŞARISI

9 Kasım 1982

Seçim otobüsü, Madrid'ten Murcie'ye doğru yol alırken, Fransız gazeteci, Felipe Gonzalez'e sormuş: Programını yeterince sosyalist bulmayanlara, bir cevabı var mıdır, varsa nedir? Felipe Gonzalez, biraz sinirli cevap veriyor: "— Programımı yeterince sosyalist bulmayanlara cevabım vardır ve şudur: Haklıdırlar!" bilmem haberiniz oldu mu? İspanyol Sosyalist İşçi Partisi, seçimlere şunları vaat ederek gitmişti: "Aralıksız demokratikleşme, devletin ulusallaştırılması, idarenin ve üretim aygıtının çağdaşlaştırılması." Bunun, neresi mi sosyalist? Aynı Fransız gazeteciye, Felipe'nin partisinden bir yetkili, şu son derece önemsediğim, karşılığı vermiş: "İspanya'da burjuva partileri, liberal devrimi gerçekleştirememişlerdir, bundan âcizdirler; gariptir ama, galiba bu iş, biz sosyalistlere düşüyor."

İktidar olunca ne yapacağını, Felipe Gonzalez, Ge-

orge Semprun'la söyleşiyor; Semprun, darbe olasılıklarından, bazı çıkar çevrelerinin ekonomik baltalamalarından, bunalım koşullarından söz edince, aldığı cevap şudur: "— ... bütün bu sorunlara birer birer yanaşacağız. Çatışma anları olacak elbet, önüne geçmek mümkün mü? İktidarda olmanın getireceği bir sürü sorunla karşılaşacağız, ama üstesinden gelmek için, elimizde iktidar olacak. Önce, demokratikleştirme için dört yıl; daha ciddi şeylere sonra sokulacağız." Şu 20. yüzyıl! Nasıl 1960'lı yıllarda Ernesto Che Guevera'nın 'silahlı eylem' arkadaşı Regis Debray bugün bağımsız, özgürlükçü, katılmacı Fransız Sosyalist Partisi'nin iktidarında, Mitterand'ın kültür danışmanı ise; çok yakın zamanlara kadar, IKP'de Santiago Carrillo ile çalışmış olan George Semprun / Federico Sanchez, öyle Felipe Gonzalez'in yakın destekçisi! Semprun'un, İspanya'yla ilgili şu satırlarına bir göz atar mısınız lütfen:

"Bugün İspanya'da demokrasiden daha ileri, demokrasiden –madem ki kelime üzerinde duruyorsunuz– daha devrimci, hiçbir şey yoktur. Hem de başka bir şeye (bilinmez hangi soğuk ütopyaya ya da otoriter devletçi modele) geçiş dönemi, bunun aracı olarak değil; amacı kendisi olan, bir demokrasiden! Çoğulcu yani tartışmacı (conflictuel) bir toplumda, vatandaşların kaderlerini serbestçe belirleyebilecekleri, gelişme halindeki bir yapı olarak, demokrasiden!"

İsterseniz adına, 'Akdeniz sosyalizmi' diyelim; amblemi, 'gül tutan yumruk': Derece derece Fransız, İtalyan, Yunan, İspanyol, Portekiz sosyalist partileri, bu bağımsız, özgürlükçü, özyönetimci, sosyalizmi savunuyorlar. Ne bürokrasi diktası Moskova komünistliğe benziyor, ne kapitalizm denetimindeki II. Enternasyonal sosyal demokratlığına! Gerçi bu partilerin çoğu II. Enternasyo-

nal'a üyedirler, ama uzun süredir, başka bir uygulama biçiminin, başka bir sosyalizm modelinin başını çekiyorlar: Her ülkenin koşullarına göre şekillendireceği, insan haklarına dayalı bir sosyalizm bu!

İnsan hakları dedim de! Sosyalistlik, aslında, demokratlığın insana kazandırdığı, temel hak ve hürriyetleri, hem güvence altına alır, hem bunlara yenilerini ekler. Gelişmeyi bilirsiniz, monarşide halk 'kul', vatandaş değil; onu vatandaşa dönüştürüp, ülkenin siyasal yönetiminde söz sahibi eden, demokratik devrimler; sosyalistlik, vatandaşın o haklarını mahfuz tutarak, onun ayrıca ekonomik yönetim üzerinde de, birtakım hak ve özgürlüklere sahip olmasını sağlayacaktır. Oysa, **II. Enternasyonal** uygulaması, demokratik haklarla yetiniyor; **III. Enternasyonal** uygulaması ise, ekonomik hakları vereceğim diye, demokratik hak ve özgürlükleri, 'gargaraya' getiriyor. **Akdeniz** sosyalistleri, hem demokratik hak ve özgürlükleri koruyorlar, hem yenilerini kazandırıyorlar. Son zamanlarda **Avrupa** seçmeninin, sürekli onlardan yana çıkması, bunun sonucu.

İspanyol seçimlerinde **Felipe Gonzalez**'in başarısı iki şeyi gösterdi: 1. Halk, demokratikleşmenin yaygınlaştırılıp kurumlaştırılmasını da, sosyalistlerden beklemektedir; çünkü otoriter geçmişli liberal ve muhafazakâr partiler, bunu başaramıyor (Aynı olay, **Portekiz, Yunanistan** vs. gibi ülkeler için de geçerlidir). 2. **III. Enternasyonal**'cı otoriter, aşırı merkeziyet düşkünü, **Moskova**'ya yüzü yumuşak solcu partiler, **Avrupa**'lı seçmenlere, gittikçe daha sevimsiz gelmektedir, onlardan yüz çeviriyorlar.

Felipe Gonzalez'in geleceği, programındaki bağımsızlığını ve özgürlükçülüğünü, ulusal ve uluslararası plandaki gerçekleştirme yüzdesine bağlı!

YAŞAYAN GÖRÜYOR...

18 Haziran 1985

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun, 'madde-i mahsusuna tevfikan', **Sansaryan Hanı**'ndaki hücrelerde, on sekiz aydır 'gözaltında' bir sendikacı görmüştüm; sendikacı deyişim lafın gelişi, o tarihte sendika mendika yasak, adam işçi, –yıl 1943 filan, yani '**Milli Şef**' dönemi–, kapalı yaşamaktan yüksek sesle konuşma kabiliyetini kaybetmiş, hiç gerekmediği halde herkesle fısıltıyla konuşuyor. Düşünebiliyor musunuz?

'Demokrasiye Geçiş Dönemi', (1945/1950) baştan sona, 'anti-demokratik kanunların kaldırılması' tartışmasıyla doludur. **Demokrat Parti**, '**Milli Şef**'in otoriter polis devleti kanunlarıyla, özgürlükçü ve çok partili demokrasinin bağdaşamayacağını öne sürüyordu; 1960'a doğru, muhalefet, onu bir 'tahakküm devleti' kurmakla suçladı. **27 Mayıs**'tan, **12 Mart**'tan sonra da, devletin otoriterliği, demokratlığı tartışılmış durmuştur. Diyeceğim şu sıra, profesyonel politikacılarla basının sürdürdüğü 'polis devleti' tartışması, bizim kuşağın aynı plağı bilmem kaçıncı izleyişi oluyor. Bürokrasiyle, burjuvazi, rejimin yapısında bir türlü anlaşamıyorlar da, ondan mı; muhalefetler, yığınları çekebilmekte başarılı olamayışlarını, rejimdeki disiplinde buluyorlar da, ondan mı?

Varın siz düşünün?

Tam üstüne, **Budapeşte**'den 'alışılmadık' bir seçim haberi: Meclis seçimlerinde, 'parti', her sandalye için ikişer aday göstermekle yetinmemiş, 'bağımsızların' da katılmasını öngörmüş; şaka maka, Macar parlamentosuna 25 'partisiz' üye giriyor. Dünyanın sonu mu ne? Herhalde, **Imre Nagy**'nin, mezarında, kemikleri tatlı tatlı sız-

lamıştır. O **Macaristan** ki, özgürlükçülük ve bağımsızlık heveslerinin **Rus** tanklarınca çatır çutur ezildiğini yaşamış, 'meşru' başbakanının koltuğundan alınıp kurşuna dizildiğini görmüştür. Peki nasıl oldu da, o katı işgalci diktasından, bu ülke, bugünkü 'nispi' özgürlüğe ulaşabildi?

Aslında bu uzun, ibret verici bir hikâyedir. **François Fetjö**, *Halk Demokrasileri Tarihi*'nde, **Macaristan**'daki 1956 ihtilaline dair yaygın bir yanlışı düzeltiyor: **Kruşçev** –ki Stalinciliğe karşı 20. Kongre'de ciddi bir kampanya başlatmıştı–, **Macaristan**'a ünlü 'müdahalesini', aşırı Stalinci olduğu bilinen **Mathyas Rakosi** ve **Gerö**'nün yönetimini korumak ve kurtarmak amacıyla yapmamıştır; aslında nefret ediyordu onlardan, **Budapeşte**'ye gönderdiği **Mikoyan** ve **Suslov**, önceden 'ılımlı' bir yönetim hususunda **Yanoş Kadar** ve **Imre Nagy** ile mutabık kalmışlardı. **Nagy**, gittikçe yayılan isyanı, o 'ılımlı' çizgide tutabilse, yasallaştıracak, müdahaleye filan da lüzum kalmayacaktı; gel gör ki, tutamıyor: **Pal Meleter** ve benzerleri, 'çok partili demokrasi' ve **'Varşova Paktı**'ndan çıkmak gibi talepleri ortaya atıyorlar; Ruslar, sonu 'sistem'in çatlamasına varacak böyle aşırılığa izin verirler mi, o zaman gelsin müdahale! İşin ilginç yanı, o kanlı müdahale (binlerce ölü, bir o kadar sürgün ve hapis) sonrasında, yönetimin bir yerde **Nagy**'ci sayılan **Yanoş Kadar**'a bırakılmasıdır ki, bugünkü nispi serbestlik onun eseri sayılabilir.

Son yıllarda, kimin yolu **Budapeşte**'ye düşse, şehrin **'Doğu Bloku**'nun en 'Batılı başkenti' olduğunu, yazıp söylüyor: Halkın güleryüzlülüğünü, giyim kuşam serbestliğini, gençlerin **rock'ın roll** merakını vs. **Yanoş Kadar** yönetimi, acımasız bürokrasi diktasını, aşırı devlet milliyetçiliği ve merkezi planlamacılıktan, yavaş yavaş, kı-

sıtlı özel mülkiyete ve yöresel yöneticilere karar hakkı tanıyan bir özgürlükçülüğe kaydırıyordu. Şimdi, Meclis seçimlerinde tek sandalyeye çift aday göstermekle, en önemlisi bağımsızlara **Meclis**'e girmek imkânı sağlamakla, bu gidişe siyasal düzeyde de bir tutarlılık getirmiş oluyor. **Nagy**, daha 1954'te 'Parti'nin yanı sıra, partisizlerin de katılacağı bir vatansever halk cephesi düşünmemiş miydi, gerçekleşen âdeta odur. Çünkü **Nagy** siyasi programını **'sosyalizm denince hemen akla gelen insancılık ve ahlaki dürüstlük ilkelerine dayandırmak'** isterdi. Bağımsızlık ve özgürlükçülük de, bunun içinde tabii.

Moskova'da 'Son Tango'

EVVELİYATI VAR!

17 Temmuz 1982

Sovyetler'de, ulusal halklara sanat ve kültürün yaygınlaşması, ne sayesinde olmuş okudunuz mu? Ben okudum, hiç de şaşırmadım, **Mümtaz Soysal** Moskova izlenimleri arasında yazıyor:

"... **Sovyetler Birliği'nin değişik köşelerinde yaşayan insanların, bunu Büyük Ekim Devrimi'ne bağlayacaklarını sanırsınız. Hayır, resmi öğreti, federe cumhuriyetlerdeki yöneticilerin, neredeyse ezberlemişçesine tekrarladıkları açıklama, farklı. Yalnızca 'ihtilal oldu da, biz kendi kültürümüzü geliştirmek ve çağdaş ölçüler içinde yaygınlaştırmak olanağını bulduk,' demiyorlar. Daha gerilere giderek, bir de şunu ekliyorlar: 'Topraklarımızın Çarlık Rusya'sı topraklarına katılması, ağabeyimiz durumundaki ileri Rus halkının öncülüğünde, çağdaş uygarlığa geçişimizi kolaylaştırmıştır'...**"

Mümtaz Soysal, 'Çarlık Rusya'sı emperyalizminin, bir çeşit kültür ağabeyliğine dönüştürülmesini, 'iğrenç bir şey' diye vasıflandırmış. Haksız mıdır? Haklıdır da, Ekim Devrimi'nin Rus Bolşevik yöneticileriyle Tatar Bolşevik yöneticileri arasında, daha o zaman geçenleri bilenler için, bunda şaşılacak hiçbir şey yoktur. İşte söz burada, Ka-

zanlı Bolşevik lideri **Mir Said Sultan Galiyef**'e gelip dayanmaz mı? O **Sultan Galiyef** ki Çarlık Müslümanlarını, **Kazan, Buhara** ve **Kırım** hanlıklarıyla **Azerbaycan**'ı içeren sosyalist bir **Turan Cumhuriyeti**'nde toplamayı tasarlamış, SSCB'nin büyük Türk federe devletini oluşturacak bu tasarı konusunda **Lenin** ve **Troçkiy**'le anlaşmış, 'hürriyet ve istiklâl' tutkusu yüzünden **Stalin** tarafından 'tasfiye edilmiştir.'

Sultan Galiyef 'mazlum milletler'in önderiydi. Özellikle 'sömürgeleştirilmiş' Müslüman ülkelerin! Sömürgeleştirilmiş derken, **Çarlık Rusya**'sı tarafından sömürgeleştirilmiş, Müslüman ve Türk **Asya** milletlerini de kastediyordu. Ona göre, **'Müslüman toplumun hemen tüm sınıfları bir zamanlar fark gözetilmeden ezildiği için, sömürgeleştirilmiş tüm Müslüman halkları proleter topluluklardır. Hepsi proleter olarak anılmaya layıktır'** (Mart 1918). Zaten **'Avrupa toplumunda bir sınıfın, yani burjuvazinin yerine konacak bir proletarya yönetimi mazlum ulusların durumunda hiçbir değişiklik yapmayacaktır. Böyle bir değişiklik olduğu takdirde, bu mazlum uluslar için, iktidara yeni bir efendinin geçmesinden başka bir anlam ifade etmeyecektir'** (1922). Oysa, **'Müslüman halklar, proleter halklardır. Örneğin, İngiliz ya da Fransız proleterleriyle, Afgan ya da Fas proleteri arasında, büyük ekonomik fark vardır. Dolayısıyla denebilir ki, Müslüman ülkelerde ulusal kurtuluş savaşları ile sosyalist niteliği taşır'** (1918). Kaldı ki, yandaşı **Veli İshakov**'un 1926'da dediği gibi, **'Tatarlar, nesnel olarak Ruslardan daha ileri devrimcidirler. Çarlar onları Ruslardan daha fazla ezmiştir.'**

Daha önce de yazmıştım, **Sultan Galiyef** ve yandaşları, emperyalizme karşı bir sömürge milletleri enternasyonalı kurmayı tasarlamışlardı. Çünkü 'devrim'in Ba-

tı ülkelerinde şansı olmadığını, ancak 'ezilmiş' Doğu ülkelerinde şansı olabileceğini ileri sürüyorlardı. En çok güvendikleri de, elbet, **Çarlık Rusya**'sınca ezilmiş olan, Asyalı Müslüman ve Türk ülkeleri. Bunları örgütlemek için, bir **Müslüman Komünist Partisi**, bir **Müslüman Kızılordu**'su örgütlemeyi denediler. Kısmen başardılar da, SSCB sınırları içinde, en azından özerk, ulusal kültür ve sanatını bağımsızca geliştiren, bir ülkeyi amaç edinmişlerdi. Her halkın kendi kaderini kendisinin belirleyeceğini ilke olarak benimsediğini iddia ve ilan eden Rus Bolşevikleri, onu bağışlamadı. Ortadan kaybolduncaya kadar **Sultan Galiyef**'in başına gelenler, akla durgunluk veren bir film olur. Öldü mü, öldürüldü mü, tam olarak saptanamamıştır. Şurası bir gerçek ki, **Sultan Galiyef** ve arkadaşları, 'Çarlık Rusya'sının emperyalizmini, bir çeşit kültür ağabeyliği olarak, benimseyecek türden 'sosyalistler' değillerdi. 'Hürriyet ve istiklâl, onların karakteriydi'.

Moskova'nın bu adamlara o gün hazırladığı kader, bugün **Mümtaz Soysal**'ın saptadığı 'iğrençliği', çok önceden haber vermiyor mu?

GORBAÇOF ÇEŞİTLEMESİ

9 Mart 1986

Ya güleceksiniz, ya kızacaksınız; sonra, haber vermedi demeyin!

Bizim sosyalistlerimizin çoğu, ne hikmetse, kraldan daha kralcıdırlar; diyalektik eleştiriyi her alanda kullanırlar da, iş sosyalist uygulamalara gelip dayandı mı, eleş-

tiriyi filan bir kenara bırakıp, övgüye sıvanır; ezkaza aralarında, eleştirel yaklaşımı benimseyenler çıkarsa, anasından doğduğuna pişman ederler: Ne hainliği kalır, ne dönekliği! Bir garip tecellidir bu?

Az buçuk sosyalistiz ya, SSCB Komünist (Bolşevik) Partisi'nin 27. Kongresi atmosferinde, o ülkenin ekonomisine şöyle bir göz atalım dedik, pek parlak gözükmüyor; ayrıca, saptamalarımız hem bir ders saklıyor, hem bir hınzırlık!

"70'li yıllarda, ekonomide güçlükler, üst üste yığılmıştır; büyüme hızları, hissedilir ölçüde yavaşlamıştır. 11. Beş Yıllık Plan, döneminde, tarım ve endüstri dallarının hemen hepsinde üretim, 26. Kongre'de öngörülen hedeflere ulaşamadı: Kimya, demir, çelik, kömür, petrol, elektromekanik ve elektronik dallarında, ayrıca büyük inşaatlarda ciddi gerilemeler kaydedildi. Bakanlık ya da işletmelerin, yenileşiyoruz diye yeni inşaatlara kalkışıp demode olmuş araç ve gereçlerle donattıkları; hiç de elverişli sayılamayacak üretim sonuçları için, pahalı tasarılar geliştirdikleri göze çarpıyor."

"Aslında bu durumlar, ekonomideki değişmeler zamanında değerlendirilemediği; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağladığı imkânlar, yeterince kullanılamadığı; teknoloji/yoğun gelişme yöntemlerine geçmez zorunluluğu iyice kavranamadığı için, meydana çıkmıştır. Bu konuda herkes söylev çekiyordu ama, iş daima lafta kalıyordu."

"Çözüm, ekonominin ta temelinden yeniden yapılanması, yönetim sistemi ve ekonomik mekanizmanın, yeniden düzenlenmesi sorunudur. Her şeyden önce yapılanma ve yatırım politikası değiştirilmelidir. Kuruluşlara ve kurumlara, plan gereği ürettiklerini pazarlayabilmekte olduğu kadar; hammaddeleri, kullanılmamış donatımları

piyasaya sürmekte özerklik verilmeli; aynı uygulama, müşteriyle olan ilişkilerinde de gözetilmelidir. Kuruluşların, yaygın tüketim maddelerinin ve hizmetlerinin üretiminde, sahip oldukları özerkliği çoğaltmak önemlidir: Ücretlerin, dolaysız olarak, üretilen malın satışından elde edilen kâra bağlanması gerekiyor; çünkü artık, üretilen malla para arasındaki ilişkiler konusundaki önyargılardan kurtulmanın zamanı gelmiştir; planlı ekonomi yandaşıyız diye, bu ilişkileri küçümsemekten vazgeçilmeli; onların, üretimin hızı ve çalışanların üretime gösterecekleri ilgi üzerindeki etkisi, inkâr edilmemelidir..."

Evet, keyfiyet budur; 'Yoldaş' Gorbaçof tarafından, 27. Kongre'nin kürsüsünden böyle dile getirilmiştir. Ünlü *Le Monde*, 'düzene sadakat içinde espri ve kadro yenileşmesi' diye vasıflandırmış; Çin'de, Macaristan'da gerçekleştirilenler yanında, yapılması düşünülenleri azımsamış; Dominique Dhambres'sa, 'Mösyö Gorbaçof, kârlılık (rantabilite) kavramını yeni keşfediyor," diye, hafif dalga geçmiş!

Zira, Sovyet ekonomisiyle ilgili olarak –tırnak içinde aktardığım– eleştirilerin de, çözümlerin de tamamı, Gorbaçof'a aittir, Kongre'deki açış konuşmasından alınmıştır. Okurken günahımıza girenler, hapı yuttu; bu masum hileye ne diyecekler, kestiremeyiz ama, Gorbaçof'un bir ara, okuduğu metnin dışına çıkarak, 'hazırûna' şunları söylediği doğru:

"— Ne o, malların kalitesizliğinden, işlerin baştansavmalığından bahsettiğimden, bakıyorum, kimse alkışlamıyor; ürettiğiniz malı satamıyoruz, gittiği yer doğruca çöplüktür, oysa tıkır tıkır paranızı alıyorsunuz; saçmalıktır bu!"

Saçmalık olmasına saçmalık ya, galiba epeyce de 'bürokratlık'; yarı feodal bir ümmet toplumuna, sosyalizm,

tepeden inme bir merkeziyetçi bürokratlık halinde giydirilmek istenirse, sonucun böyle olacağı kestirilemez mi? **Maksim Gorki**, daha 1917'de *Novaya Jizn*'de *(Yeni Hayat)*, savaşın ve iç savaşın **Rusya**'da sanayii de, sanayi proletaryasını da, tahrip ettiğini yazıyordu; sosyalizm, sanayileşme sonrası bir düzen projeksiyonu olmaktan çıkmış, bir sanayileşme projeksiyonuna dönüşmüştü; üstelik bunu, mujiklerle gerçekleştirmeyi deniyorlardı. Başka ne beklenir?

MOSKOVA'DA 'SON TANGO'

8 Şubat 1987

Miss Higgins'le tartışırdık, (yoksa **Paul**'le mi?); 1949 kışı, **Panthéon** civarında bir öğrenci kahvesi, camların ardında ince bir kar yağıyor; sohbetimizde, 1917 ihtilalinin 'kaderi': Bolşeviklerin **"Bütün iktidar Sovyetler'e"** sloganını nasıl yozlaştırdıklarını konuşuyoruz: Bilindiği üzere, 'Sovyet' dediğimiz, bir çeşit halk şûrası; ihtilalin başlangıcında, 'iktidarın, bu şûralara ait olması' savunulmuş; yeni kurulan devlete, **Sovyetler Birliği** adının verilmesi de, bundan (bizim eski haritalarda **Sosyalist Şûralar İttihadı** yazardı); **Parti** şûraların hepsinde (hepsinden geçtik çoğunda bile) duruma hâkim değil; bazılarında **narodnik** kökenli sosyalistler, bazılarında partisizler **Miss Higgins**'e göre, ihtilalin yozlaşması, Bolşeviklerin **Sovyetler**'e egemen olmasıyla başlatmıştır; diyor ki, 'devrim aşağıdan yukarıya bir halk hareketi özelliği taşırken, Bolşevik aygıtının **Sovyetler**'e el koymasıyla, yukarıdan aşağıya bürokratik bir harekete dönüşmüştür. 'Daha da ile-

ri giderdi, **Stalin**'in partiyi ele geçirmesinden sonra, Bolşevik aygıtının, gerçekte dünya sosyalistlerinin örgütü olması gereken **Komintern**'i de, Bolşeviklerin kontrolüne verdiğini söylerdi. O zaman ben, Türk sosyalistlerinin ezeli ve ebedi bilgi yetersizliği içindeyim, bu siyah tayyörün omuzları kepekli, erkek elli ve beygir dişli İngiliz 'karısının', doğru mu eğri mi söylediğini kestiremiyoruz; yalnız, söylediklerinden dehşetli rahatsız oluyorum.

Galiba **Troçkiy** söylemiştir, 'parti disiplini' diye bir kere 'parti haklıdır' mantığına saplanıldı mı; giderek parti, Merkez Komitesi'yle, Merkez Komitesi, Politbüro'yla, o Genel Sekreter'le özdeşleşir; sonunda, ülke tek adamın emrine girer; öyle de olmuştur, 1930'lu yıllardan başlayarak, **Sovyetler**'de, eski şûra demokrasisi bütünüyle ortadan kalktığı gibi, merkeziyetçi ve bürokratik bir dikta yerleşmiş, parti aygıtı, yukarıdan aşağıya bütün ülkeye el koymuştur. **Malraux**, o tür Bolşevik yönetim anlayışını, şöyle bir örnekle hicveder. **"Bir yerde, öyle bir düğmeye basacaksın ki, bütün ampuller aynı anda yanacak"**; o tür 'partilileri' eleştiren sözü de, durumu gayet iyi özetliyor; **"Eskiden komünist olunduğu için disiplinli olunurdu, şimdi disiplinli olunduğu için komünist olunuyor..."** Böyle 'kapalı' bir sistemin, ne türlü çirkef biriktireceğini anlamak için, kâhin olmak gerekmiyordu ama, **Kruşçef**'in çıkması gerekti.

Gorbaçof, Kruşçef'in hakkından gelemediği, toprağı bol olsun **Cilas**'ın ilk defa açıkladığı **'yeni sınıfın'** hakkından gelebilecek mi? Asıl mesele budur.

Sovyetler'de 'iktidarın nimetleri', herhangi bir merkeziyetçi bürokrasi diktasında olduğu gibi, sadece mevki, mansıp, şan, şeref değildir; 'bal tutanın parmağını yalamasından' ibaret de sayılmaz; **Gilles Martinet** yanılmıyorsam, şöyle bir açıklama denemişti: Üretim araçları-

nın kamulaştırılması, artık-değeri ortadan kaldırmaz; ücretli işçilik devam ettiği sürece, artık-değer yine birikir; yalnız onu kullananlar, artık üretim araçlarının sahibi olan burjuvalar değil, üretimi denetimleri altında tutan bürokratlardır; başka bir deyişle, Sovyet tipi sosyalist toplumlarda, üretim araçlarının kamulaştırılması, sosyalizmi gerçekleştirmiş olmuyor, üretimin denetimi **Sovyetler**'de (yani halk şûralarında) olmadığı için, artık-değeri dilediği gibi kullanan 'yeni' bir sınıfın doğmasına yol açabiliyor. **Charles Bettelheim**, *Sovyetler'de Sınıf Savaşları*'nı yazdığı zaman, niye şaşırmanın yanlış olduğu, sanırım, bu açıklamayla anlaşılmaktadır. 1936 **Stalin Anayasası**'nın iddia ettiği gibi, **Rusya**'da sosyalizm ve sınıfsız toplum, daha 'o tarihte' gerçekleşmiş değildi; 1920'lerden itibaren, gerilimleri, birikimleri ve sıçramaları ile diyalektik yasalar işliyor; aslında, parti içi mücadeleler gibi görünen çeşitli çatışmalar, bu sürecin farklı yansımalarını oluşturuyordu.

Gorbaçof, üretimin denetimini, gerçekten üretimi gerçekleştirenlere aktarabilecek mi? Sosyalist bir demokrasiden, ancak o zaman söz edilebilir de, ondan soruyorum. Rüşvetçilerle uğraşmak, bir yerine iki aday göstermek, yaşlıları tasfiye etmek, sorunu çözmez.

BU BAHAR BAŞKA BAHAR!

12 Nisan 1987

Radovan Richta'yı kim hatırlıyor? Hadi canım, bırakın **Richta**'yı, doğru dürüst **Dubçek**'i kim hatırlar? 1968'de **Çekoslovakya**'yı saran '**Prag ilkbaharı**'nın liderini? **Dub-**

çek, sanayi sonrası sosyalist toplumu için, 'güleryüzlü bir sosyalizm' projeksiyonu tasarlamıştı. Ruslar bunu ona çok fena ödettiler, siyasi hayatı söndürüldü, menkûp düştü, **Radovan Richta**, aslında o projeksiyonun, arkasında olan beyindi; sanırım, adını benden başka anan olmadı: 70'li yıllarda, fikirlerini özetlemeye çalışmıştım!

Eski bir komünist, **Arthur Koestler** söylemiştir zannederim: **'Önemli bir gerçeği, ilk görüp söyleyen komünistin, başı belâdan kurtulamaz,'** diyor; ya da, ona benzer bir şey: İnsan, **Gorbaçof**'un dediklerini ve yaptıklarını işittikçe, hem **Richta**'yı **Ota Şiki** ve **Dubçek**'i, hem de **Koestler**'in dediklerini düşünüyor: Kabahatları, bazı gerçekleri Ruslardan önce görüp söylemek miydi?

Richta'nın ana saptaması şudur: İlk 'sosyalist uygulamaları', **Marks**'ın düşündüğünün aksine sanayi öncesi toplumlarında denendiği için, amaç sanayileşmek (proleterleşmek) olmuştur. Bunu nasıl yapacaklar, sanayileşmiş kapitalist gelişmelerin metodlarıyla elbet! Öyle de yaparlar, **Lenin Taylorizm**'i filan övmüştür, **Ford**'un üretim sistemini vs. Sonuçta iş bölümü aşırılaşıyor, yönetimle uygulama ayrılıyor, ayrıcalıklı toplumsal katmanlar gelişiyor, yığınların tüketim eğilimi işgücü üretimi düzeyinde tutuluyor, üstelik tabiat kirletiliyor, 'Sosyalist' toplumlarda, bu 'hastalıkların' hepsi, aynen mevcut! **Richta** diyor ki, klasik dönemde bilim dolaylı üretici güçtür, oysa bilgi toplumunda dolaysız üretici güç haline dönüşecektir; elektronik otomasyonu yaygınlaştırıyor, otomasyon işçi sınıfının niteliğini değiştiriyor: Eskiden, aşırı iş bölümü yüzünden, dar görüşlü; uygulayan yöneten ayrımı yüzünden, **hierarchisé**; üstelik, yoksul iken, giderek, üretimi bütünüyle kavrayabilen uzmanlaşmış bir emekçi türü beliriyor. Kıyameti koparan da bu!

Alışılmış 'sosyalist' toplumlarda, iktidar lafta işçi sınıfının elinde, gerçekte ise parti kanalıyla merkeziyetçi bir bürokrasinin kontrolündedir; bilimin üretime dolaysız katkısı ile işçinin bilinç düzeyi yükselir, görüş ufku genişler; o da, toplumsal taleplerinin çoğalmasına ve çeşitlenmesine yol açar. Böylelikle, ayrıcalıklı yönetici bürokrasiyle, yeni endüstri toplumunun, (elektronik ve otomasyon), uzmanlaşmış işçi sınıfı arasında; gittikçe kesinleşen, diyalektik bir çatışma belirir. Bunu önlemenin çaresi, 'özgürlükçü ve güleryüzlü' bir sosyalizmdir, asık suratlı bir yasaklar, sosyalizmi değil! **Dubçek**, savunduğu tezlerle **Rusya** dahil, öteki 'sosyalist' merkeziyetçi diktatalarının dayandığı ana temelleri sarsıyordu, buna elbette müsaade edemezlerdi, etmediler. Gel gör ki, 'iktisadi ve tarihi zaruretler', istesek de istemesek de, her yerde varlığını hissettiriyor: **Rusya**'nın son yirmi yılda ulaştığı merhale, 1968'de **Dubçek**'in savunduklarını, neredeyse aynen **Gorbaçof**'a savundurmaktadır.

Yalnız **Gorbaçof**'a mı? **Turhan Aytul** TKP **Genel Sekreteri Y. Nâbi Yağcı** (kod ismi **Haydar Kutlu**) ile görüşmüş, böylelikle TKP'nin de **'Gorbaçof** çizgisinde' olduğunu öğrenmiş olduk; ayrıca, **Türkiye**'nin NATO'da kalmasına bir itirazı yok, AET'ye girmesine yandaş, basbayağı 'özgürlükçü ve güleryüzlü' gözüküyor. Söylediğine bakılırsa, TİP'le birleşme görüşmeleri sürüyormuş, öteki sosyalist partilerle de temasları var, demek üç aşağı beş yukarı **Türkiye**'nin 'yumuşama' ortamına uygun, ılımlı bir çizgi üzerinde görünmektedir.

İyi de, o zaman **Mehmet-Ali Aybar**'ın günahı neydi? Bilirsiniz TİP'i adam eden, Meclis'e sokan, burnunu kanatmadan **Türkiye** çapında siyasi parti haline getiren adamdır; Ruslar **Prag**'ı bastıkları zaman, TİP'in içinde-

ki Aren/Boran hizbi ve TKP –patırtı kıyamet– onu handiyse ihanetle suçlamışlar, partinin dağılması pahasına liderlikten düşürülmesine çalışmışlardı. Gorbaçof dönüp dolaşıp Dubçek'in ilkbaharına geldiğinden midir nedir, birden bakıyorsunuz, bunlar da 'güleryüzlü' bir 'ilkbahar sosyalizminden' yana olmuşlar.

Evet, Kruşçef Stalin'den, Gorbaçof Kruşçef'den daha ileri ve demokrattır, ne var ki, Rusların ve onların hınk deyicilerinin, dünyanın gözünün içine baka baka, dün ihanetle suçladıklarının dediklerine, bugün sahip çıkmaları yok mu; yüzyıl içindeki sosyalizm uygulamalarına, bütün inandırıcılığı kaybettiren budur.

'AÇIKLIK'SA, AÇIKLIK!..

2 Temmuz 1987

Denize düşen yılana sarılır denilmiştir ya, 1941/42 kışında Kırım Tatarları, Stalin'in zulmünden kurtulmak için Hitler 'yılanına' sarılmışlardır, önce bu gerçeği saptamakta yarar var, objektif tarih gerçeğini!

Nazi ordusu Wehrmacht, Rusya içlerinde ilerledikçe hem çeşitli halklardan bir sürü esir almış oluyor, hem bazı bölgeleri Sovyet egemenliğinden çıkarıyordu; rakamlar şöyle, Müslüman, Türk kökenli savaş esiri sayısı 31 Ekim 1941'de 55 bin; 22 Aralık 1941'de 200 bine yakın! Bu esirlerden, Kızılordu'yla savaşacak gönüllü birlikleri kurmasını Berlin'e öneren yanılmıyorsam, Nuri (Killigil) Paşa'dır: Enver Paşa'nın kardeşi! III. Reich, fikri müsait karşılıyor, Kırım'dan önce Milli Gönüllü Birliği (Ocak 1942) oluşturuluyor, sonra

162. Türk Tümeni: Adı Türk Tümeni'dir ama, aralarında Kırımlı Tatarlardan başka, Ermeniler, Gürcüler, Türkmen, Özbek, Kazak, Kırgız vs. halklarından esirler de var; kumanda kademelerinde sadece dört Alman subayının yer aldığı bu kuvvet Alman işgal bölgelerindeki partizanlarla savaşmak için eğitilmiştir, yaptığı iş de budur.

Fırsat bu fırsat, o tarihte Bağımsız Tatar Cumhuriyeti'ni kurabilmek için Nazilerle 'işbirliği' yapan Tatar liderleri (**Edige Kemal, Müstecip Fagil**), sonraları **Berlin**'in **Kırım**'a hiç de bağımsızlık vermek niyetinde olmadığından acı acı yakınmışlardır; belki bu geç de olsa ne türlü bir yılana sarılmış olduklarının gösterir ama, **Wehrmacht**'ı ezen **Stalin**'in intikamından Tatar halkını kurtarabilir mi? Kurtaramamıştır, yüz binlerce Tatar, çoğunluğu göç yollarında kırılarak, ibret-i âlem için Orta Asya'ya sürüldüler (1944); devrimden sonra kurulmuş olan **Tatar Muhtar Cumhuriyeti** lağvedilip, Kırım **Ukrayna Cumhuriyeti**'ne bağlandı.

Kızıl Meydan'da gösteri yapan Tatarlar, birbirinin sonucu ve sebebi, iki istekte bulunuyor; Kırım'a dönmek, **Tatar Muhtar Cumhuriyeti**'nin yeniden ihdası! Önce isteklerin, 'rejim bağlamında' ileri sürüldüğünü kaydedelim; sonra da ilkinin yeni olmadığını; 1960'lı yıllardan bu yana **Ortaasya**'ya dağıtılmış Tatarlar, ülkelerine dönmeyi istemiş, **Sovyet** yöneticilerine baskı yapmışlardır. Haklıdırlar, çünkü savaşta Tatarların hepsi, işbirlikçi değillerdi; bazıları işbirliği yaptı diye bütün bir halkı 'hainlikle' suçlayıp sürmek, adalet duygusunu incitiyor; dahası, **Wehrmacht**'la işbirliği yapmış Müslüman ve Hıristiyan (Ermeni ve Gürcü) başka halklar varken özellikle Tatarların cezalandırılıp sürülmesi, **Sultan Galiyef**'ten beri (o da Tatar, ama Volga Ta-

tarı) bu halkın bağımsızlık tutkusundan rahatsız olan **Stalin**'in biraz da **Kırım**'a el koymak niyetlerine bağlanıyordu. Bilindiği gibi Kruşçef, 20. Kongre'de Stalin'in 'marifetlerini' açıklamış ve kınamıştır; Sovyet yönetiminin Kırımlı Tatarların hakkını teslim etmesi de hakkaniyet icabı olarak görülüyordu; nitekim bu yapılmış, Kremlin 1968'de bazı Tatarların davranışlarının bütün Tatar halkına maledilemeyeceğini kabul etmiştir.

Gel gör ki, resmen kabul edilmiş olsa da, o günden bugüne, Tatarların **Kırım**'a dönmesi gerçekleşemedi. Eyleme geçmeleri de yeni değildir. **Cemilef**'in neler çektiğini dünya âlem biliyor; yeni olan **Gorbaçof**'un **Açıklık (Glasnost) Politikası** çerçevesinde 'Parti'nin yani yönetimin Tatarların ulusal özlemlerini nasıl değerlendireceği sorunu! Çünkü **Sovyetler Birliği**'nde Rus olmayan halklar, sayısal nüfus çoğunluğunu ele geçirdi geçiriyor; bugün yarın hepsinden çeşitli istekler gündeme gelecektir, gelmektedir; önemli olan elbette, **Moskova**'nın komünist eşitlik ilkelerine sadık kalarak, bu yeni sorunları barış içinde çözmeyi kabul etmesi; baskıdan uzak durması!

Zor kullanmaya kalkışır, bastırmaya yönelirse, **Açıklık Politikası**'nın samimi olmadığının anlaşılması bir yana; ulusal bir azınlığın, öteki büyük çoğunluklar üzerindeki diktasını sürdürmüş olacaktır ki, buna benzer bir şeyi uyguladığı için **Güney Afrika Cumhuriyeti**'ni en başta **Moskova** yerin dibine sokuyor.

'Açıklık'sa açıklık!

'ZİRVE'YE ÇIKAN YOKUŞ...

11 Aralık 1987

Fark ettiniz mi, Politbüro'dan Valentin Salin (yoksa Falin miydi?) *32. Gün*'e son derece açık konuştu: "— ... kendimizi silahlanma yarışına kaptırmıştık, karşı taraf ne yapıyorsa onu, imkânlar elverirse daha fazlasını yapmak, bize zorunlu görünüyordu; bunun nasıl bir çıkmaz olduğunu, artık anlamış bulunuyoruz: Sonu gelmez bir tırmanma! Onun için, önce durmayı kararlaştırdık, sonra da olayın üzerine gitmeyi: Orta menzilli nükleer füzelerin kaldırılması bunun sonucudur, yeni bir dönemin de başlangıcı!"

İmza törenini izlediniz mi? Bilmem bana mı öyle geldi, Mihail Gorbaçof, Ronald Reagan'dan, hem daha sevimliydi, hem daha samimi; o tarihi sahneyi, beriki gibi 'oynamıyor', yaşıyordu; içine kurt düştü mü, sahiden kuşkulanıp; güldü mü, içten gülerek! 'Perestroika'yı kuşbakışı gözden geçirmek bile, adamın omuzlarındaki yükün ağırlığını, insana hissettiriyor. Evet, 'Sovyet sisteminin' özünü oluşturan bürokratik örgütlenmeye, 'artık değerin' bürokrasi tarafından 'emilmesine', henüz dokunmamıştır; daha da berbatı, 'açıklık' ve 'yeniden yapılanma' dediği süreci, 'Parti'nin ötedenberi alışılmış ve herkese bıkkınlık vermiş 'oybirliği' kuralı içinde yürütüyor ama Sovyetler gibi yıllardır handiyse 'donmuş' bir toplumda, ucundan kıyısından gerçekleştirmeye kalktığı 'demokratlaşma' çabaları gerçekten ürkütücü, hayli tehlikeli şeyler.

Sözgelişi, dünyanın dört bir yanına bir yandan barış türküleri söyleyip, öteyandan yıldırıcı bir silahlanma yarışını sürdürmenin, bırakın sosyalistliği mosya-

listliği,) düpedüz ahlâk açısından bile, fevkalâde ters ve aykırı bir siyaset olduğunu, görüp söyleyebilmesi; –en azından öyle davranabilmesi– az şey midir. Çünkü, **Barış Hareketi**'nin safdilleri hariç, aşağı yukarı kırk yıldır, bunun böyle yürüdüğünü, bütün eski kulağı kesikler biliyordu. Açıklayanları da çıkmadı değil. Örnek mi dediniz?

Örnek kolay!

(Geçen yıl bu zamanlar, âvare bir günümde **Tünel**'deki 'ecnebi' kitapçıları dolaşırken, **Maria Antonietta Macciocchi**'nin son kitabı, gözüme ilişmişti: ***İki Bin Yıl Mutluluk!*** İlginç bir kadındır, hemen aldım; eski **İstanbul**'un o taraflarda unuttuğu, köhne ve 'Lövanten' **Tünel Meydanı**'ndaki durakta, daha **Maçka** otobüsünü beklerken, sayfalarına şöyle gelişigüzel göz atıyorum; hain ve sinsi bir yağmur, toz halinde etrafıma dağılıyor; içimde o dakika eski ve ağır hayal kırıklıklarının, ateşten izleri; ağzımda, kül tadı.

Macciocchi, az buz değildir: **Mussolini** faşizmine, daha savaş sırasında, **IKP**'nin faal militanı olarak direnenlerden biri. Kurtuluştan sonra **Parti**'de faal bir rol oynuyor; önemli işler görüyor, dergi yöneticiliği gazetecilik vs! **Uluslararası Komünist Kadınlar Hareketi**'nin liderlerinden sayılırdı, hemen her kongrede bulunmuştur; ayrıca, milletvekilliği filan var; sanırım 1977'de **Parti**'yle ciddi ihtilafa düştü, genellikle böyle durumlarda olduğu üzere, patırtı kıyamet ihraç edildi; daha sonraları Fransız üniversitelerinde hocalık, **Avrupa Parlamentosu**'nda İtalyan radikallerinin temsilciliğini yapmıştır.

Kitabının bir yerinde, şaka edermişçesine, korkunç bir gerçeği açıklıyor: **"O yıl, 1943'te lağvedilen eski Komintern'in yerini alan Kominform, dünyadaki bütün fa-**

aliyetlerin merkezini, Barış Hareketi'nin teşkil ettiğini kesinleştiren, resmi bir karar almıştı."

Şu satırlar da, yıllar ve yıllar sonra belki Gorbaçof'u ve 'takımını' intibaha getiren gerçeğin, Macciocchi tarafından nasıl keşfedilmiş olduğunu gösteriyor:

"... bana öyle geliyordu ki, farklı yerlerde olsa da Avrupalıların bütün hayatı, taa füzeler, Barışseverler [Partisans de la Paix], 'Anneler Savaş İstemiyor' hareketlerinden beri, tek bir amaca yöneltilmişti: Yumuşama [Detente] ve Silahsızlanma adına, gittikçe devleşen Sovyet Askeri gücünün artırılmasını savunmak! Tutku içinde 'Yaşasın barış' diye bağırırken, aslında neyi vurguluyorduk: Belki de toplam askeri harcamaları, gayrisafi milli hasılanın neredeyse yüzde on beşini bulan Sovyet askeri bütçelerindeki tırmanışı mı? O tırmanış ki, son tahminlere göre, ABD'nin üç katıdır (Bkz. Cornelius Castoriadis: *Devant La Guerre*)"

Macciocchi sözlerini, hangi tarafından bakılırsa bakılsın, acı bir sonuca bağlıyor:

"... kızıl bayrakları değil, barışın beyaz bayrağını sallaya duralım, 'askeri' Rusya'nın çizgileri, her gün biraz daha kesinleşiyordu. Dünyaya gerçekte savaş tehlikesi egemen olduğu halde; ilk gençlik yıllarımızdan bu yana, kendimizi 'barış için çalışmaya' adayarak, aslında Rusya'nın akıl almaz güçlenmesine destek olmuştuk..." (Macciocchi, s. 36)

Yalnız güçlenmesine mi? 'Perestroika'dan anlaşılıyor ki, devrimden yetmiş yıl sonra bile yokluklar, darlıklar, yasaklar içinde yaşamasına! İnsanın tüylerini diken diken eden bu ikilemin farkına, (yalnız Macciocchi ve benzeri) Rusya'nın dışındaki komünistler mi varacaktı?

Bu sorunun cevabı, belki de Mihail Gorbaçof'tur.)

Yaşayan görecek!

GÜNAYDIN 'TAVARİŞ' BUKHARİN!

8 Şubat 1988

(Radyoda, bir haber **"Bukharin ve Rikof aklandı!"** Politbüro özel komisyonu, **Yüksek Mahkeme**'nin bu yolda aldığı kararı, onaylamış. SSCB Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Gerasimof diyor ki: **"Bu henüz başlangıçtır. Komisyonun davaların inceleyeceği daha birçok kişi var, elbet vakit alacak!"** Şöyle duraklamışım, on yıl önce **Bukharin** konusunu enine boyuna tartışan kim, ben değil miyim (Bkz: *Sağım Solum Sobe*, s. 227/228) Esasen **'Moskova Davaları'**nı, aramızda, ne kadar çok konuşmuşuzdur: **İstanbul**'da, tütün ve tömbeki dumanından boğulduğumuz, esnaf kahvelerinde; **Paris**'te, şarap ve filtreli kahve kokan, öğrenci kahvelerinde; birbirimizi kan ter içinde suçlayıp, basbayağı nefesimizi tüketerek! Oysa gençler ne biliyor, kimdir aklandığı bildirilen **Bukharin,** nedir **Moskova Davaları**?)

Bunlar üç önemli davadır ki, ilki 20 Ağustos 1936'da, ikincisi 29 Ağustos 1937'de, üçüncüsü 12 Mart 1938'de sonuçlanmış; her üçünde de **Sovyet** devriminin yönetici kadrosundan çok önemli bazı liderler, devrime ihanetle, komplo düzenlemekle; daha da müthişi, 'yabancı ve kapitalist casusluk servisleri yararına', casusluk etmekle suçlanarak hüküm giymiştir.

1936'daki ilk davada mahkemenin yıldızları **Zinovyef** ve **Kamenef** idi; ayrıca **Smirnof, Evdokimof** ve **Bakayef** de suçlular arasında bulunuyordu. Davanın önemini anlatmak için, **Zinovyef** ve **Kamenef**'in, devrimin ilk yıllarından itibaren **Lenin** ve **Troçkiy**'den sonra, **Parti**'nin ve **Hareket**'in en önemli iki lideri sayıldığını söylemeliyim. İkinci davanın belli başlı sanıkları arasında **Pi-**

yatakof, Radek, Sokolnikof, Serebriayakof bulunuyordu; burada **Piyatakof**'un önemini belirtmek için sanırım ki, **Lenin**'in siyasal vasiyetnamesinde adı geçen, altı Bolşevik liderden birisi olduğunu belirtmek yeterlidir. Üçüncü davanın tartışmasız yıldızı **Nikolay Bukharin** idi; ayrıca **Rikof, Krestinkiy, Rakovskiy** de sanık arasındaydı. Burada da **Bukharin**'in **Parti**'de oynadığı rolü belirtebilmek amacıyla, **Lenin**'in kendisinden **'Partinin Sevgili Çocuğu'** diye söz ettiğini söylemek yerinde olur.

Ne yanından bakılırsa bakılsın, **Stalin**'in, bu davalarla **Sovyet** devrimini gerçekleştirmiş lider kadrosunu tasfiye ettiği görülür.

Peki ya **Bukharin**, o kimdir? **Nikolay İvanoviç Bukharin**, 1888'de doğmuş, öğretmen ailesi çocuğu; öğrenciliği parlak, devrimciliği erken: 1906'dan bu yana birçok kere tutuklanıyor, kaçıyor; 1910/17 arasında **Rusya** dışında faal, **Amerika**'da **Troçkiy**'le *Novy Mir*'i çıkarırlar; 1917'de **Merkez Komitesi** üyesi, birkaç ay sonra *Pravda*'nın **Genel Yayın Müdürü**, 1919'da **Politbüro** üyesi, **Parti**'nin belli başlı kuramcılarından birisi; o kadar ki **Lenin**'in ünlü ***Kapitalizmin Son Aşaması: Emperyalizm*** eserini, daha önce **Bukharin**'in aynı konuda yayımladığı bir eserden yararlanarak yazdığını biliyoruz.

Devrimden sonra, önceleri **Parti**'nin aşırı solunda yer alan **Bukharin**, tutuklandığında 'sağcı sapmadan' kusurlu bulunmuştu; mahkemesi boyunca hiçbir siyasal sorumluluğunu reddetmedi, kendisini akıllıca, inatla ve ustalıkla savundu; zaman zaman, davanın perde arkasındaki polis fırıldaklarını açıklayacak sözler etti; ne var ki 'casusluğu ve 1918'de **Lenin**'e sözümona suikast düzenlemiş olmayı' kesinlikle kabul etmedi. Sonradan **SSCB Dışişleri Bakanı** olacak, **Savcı Vişinski**'yi, iddiala-

rı yüzünden terlettiği, zor durumlarda bıraktığı da olmuştu.

Bukharin'in eşi ve oğlu, 1961'den beri, onun 'aklanması' için çalmadık kapı bırakmadılar: İlk başvurularına 14 yıl sonra cevap verilmişti; hakkın yerini bulması, aşağı yukarı yirmi beş senede mümkün olacakmış, **'yani bir rubu asır...'**

NİYE 'İTİRAF' ETMİŞTİ?

9 Şubat 1988

(Yoo, işin şaka götürür tarafı yok, **Bukharin**'in ve **Kirof**'un aklanması, ne yanından bakılsa, Bolşevik Devrimi tarihinin, **Lenin**'den sonra yeniden yazılması zorunluluğunu getiriyor; dünyanın her tarafındaki, –tabii **Türkiye**'deki– 'resmi tarih' savunucuları, kelimenin tam anlamıyla 'hap yutmuşlardır'; ya 'izzet-ü ikbal' ile ortalıktan çekilecekler, ya da tükürdüklerini yalayacaklar: çünkü gerçek, neredeyse yarım yüzyıldır **oppozitsiya**'nın –muhalefetin– ileri sürdüğü şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunu bir kalem geçti ya, şimdi gelelim **'Moskova Davaları'**nın, en ilginç yanına!)

Nikolay Bukharin, az sonra onu idama mahkûm edecek mahkemenin önünde, masum olduğu halde suçunu nasıl ikrar ve itiraf etmişti, bilir miydiniz; ben bunu yazmıştım (15 Aralık 1978), aynen şöyle: **"Bu cürümleri beraberce işlediğimiz Troçkiy'nin, öteki suç ortaklarımın ve II. Enternasyonal'ın bizi, özellikle beni savunmaya çabalayacaklarını kestirebiliyorum. Savunmaları onların olsun, ben ülkemin, Parti'min, halkın önünde diz çökü-**

yorum, SSCB'nin savaşımının bu yeni aşamasında suçlarımın canavarlığına sınır yoktur; dileğim odur ki bu dava son ve acı ders olsun, bütün dünya SSCB'nin müthiş kudretini görsün, SSCB'deki darkafalı karşı/devrimciliğin bir paçavra gibi havada asılı kaldığını anlasın? Bütün dünya Stalin'in ülkeye sağladığı akıllı yönetimi görmüyor mu? İşte kararı bu duygularla bekliyorum; önemli olan pişman olmuş bir düşmanın kişisel kaygıları değil, SSCB'nin gelişip büyümesi, onun uluslararası önemidir?"

Aşağı yukarı elli yıldır herkesin kafasını karıştıran o soruyu **Bukharin** aklandıktan sonra, bir daha sormamak elde mi? O, –onun gibi bütün diğer sanıklar– masum oldukları, **Stalin**'in fırıldaklarına kurban edildiklerini bildikleri halde, niye bu 'pişman' ağzını kullandılar, bu 'itirafları' yaptılar; aleyhlerine verilecek idam cezalarını âdeta teyit ettiler?

Fransız düşünürü **Merleau-Ponty**'nin *Hümanizm ve Terör* adlı eserinde denediği izah tarzını, gençler için bir kere daha aktarmakta, yarar yok mudur? "... devrimci, devrimci yönetimin yanılgıya düştüğüne inandı mı, bu onun için facianın doruğudur, çünkü bu takdirde yalnız bir alınyazısı, (bir iradeyi kıran dıştan bir kudret) yoktur ortada, gerçek bir trajedi vardır, (bir adamın aynı zamanda suç ortağı olduğu dıştan bir kudretle mücadelesi), çünkü muhalif ne bütünüyle yönetimden yana olabilir, ne bütünüyle yönetime karşı çıkabilir; sonuç şudur: Artık uyuşmazlık, adamla dış dünya arasında değildir, adamla kendi kendisi arasındadır. İşte Moskova Davaları'ndaki itirafların bütün sırrı..."

Oysa, harekete karıştığından işin pratik yanını da, kestirebilen **Arthur Koestler**'in, **Bukharin**'in dramını yazdığı *Gün Ortasındaki Karanlık* isimli müthiş eserinden

çıkarılabilecek izah, biraz daha farklı: 'Bunlar eski devrimcilerdir, hayatlarını partilerine adamışlardır, uyuşmazlığa düşüp oynadıkları kumarı kaybettilerse bile partilerini suçlamayı akıllarına getirmezler; tam tersine, düzmece itiraflarıyla ona son bir hizmette bulunur, böylece partinin yanılmazlığını halka göstermiş olurlar."

Nikolay Bukharin'in yüksek mahkeme huzurunda söyledikleri, belki gerçekte **Koestler**'in de, **Merleau-Ponty**'nin de, haklı olduklarını göstermiş oluyor: **"... şu sanık sıralarında oturmuş olanlarımızdan her birisi, bana öyle gelir ki, garip bir bilinç ikileşmesi yaşamıştır, karşı-devrimci tutumunda tamamlanamamış bir inanç; bu karşı-devrimci bilinç yoktu demek istemiyorum, vardır ama eksikti. Bana öyle geliyor ki, bizler refleksleri belirli bir dereceye kadar ağırlaştırılmış insanlardık; bu yeterince tutarlı fikre sahip olmadığımızdan ileri gelmiyordu; sosyalizmin kuruluşunun nesnel görkemliliğinden ileri geliyordu..."**

TARİHİ 'PARTİ' YAZARSA...

12 Şubat 1988

Telefonda, **Emre Kongar**'la sohbet: **Bukharin** yazılarını konuşmaktayız; o, **'Moskova Davaları'**nı, siyaset sosyolojisi açısından, daha kapsamlı değerlendiriyor; fikrince, 'inkılâbın liderlerini yemesi', Fransız devriminden bu yana, süregelmektedir; devrim öncesinde, geniş bir cephe oluşturan politikacı, iktidarı ele geçirdi mi, en büyük ve tehlikeli rakip olarak, devrimci/komutanla, devrimci/ideoloğu görüyor; ilki, onu devirebilecek güce sahip-

tir (**Bumedyen, Binbella**'yı böyle devirmedi mi?); ikincisi, o gücü harekete geçirebilecek fikir dinamiğine! '**Moskova Davaları**'nın ünlü sanıkları, –bu arada **Bukharin**– besbelli devrimlerin bu acımasız determinizmine kurban gitmişlerdir. (**Atatürk**, devriminin hem komutanı hem ideoloğu olduğundan, istisna teşkil ediyor.)

Emre beni aradığında, **Bolşevik Partisi** tarihini gözden geçiriyordum: **Moskova** baskısı, Fransızca; Özel Komisyonca hazırlanmış, 1983'te **Merkez Komitesi**'nce onaylanmış; öyle ki, 1950'lerde bile partililere en sağlam tarih kaynağı olarak öneriliyordu; kitapta, önceki baskılarında 'devrimin mimarları' diye göklere çıkarılmış Bolşevik liderler, yerin dibine batırılmıştır; Allah aşkına, **Bukharin** ve arkadaşları için şu yazılanlara bir bakın: **"Burjuva istihbarat servislerindeki patronlarının emirleri üzerine, Troçkiy'ci ve Bukharin'ci canavarların, Parti'yi ve Sovyet devletlerini yıkmayı, ülkenin savunmasını çökertmeyi, yabancıların askeri müdahalesini kolaylaştırmayı, SSCB'yi parçalamayı, böylece uzakdoğu illerini Japonlara, Biyelorusya'yı Polonyalılara, Ukrayna'yı Almanlara vermeyi, kolhozcu ve işçilerin elde ettikleri bütün hakları yok ederek, SSCB'de kapitalist köleliği kurmayı amaç edindikleri, bu davalardan anlaşılmıştır"** (s. 284).

İşte 'resmi tarihin' böyle batırdığı **Bukharin**, günümüzde suçsuz bulunmuş, itibarı iade edilmiştir; o zaman gel de o 'resmi tarihe', onun burnundan kıl aldırmayan hınk deyicilerine inan! İşin asıl tuhafı, Stalin'in ünlü davalarını, **Bolşevik Partisi** içindeki eski tartışma serbestliği ve demokrasi ortamından yararlanıp da tertipleyebilmiş olması; **Pierre Broue**, konuyla ilgili kitabında, parti liderlerinin çeşitli dönemlerdeki tavırlarını şöyle özetlemiş: **"1905'de Rikof, Rusya'dan gelmiş, Lenin'in 'ko-**

mitacı' dediği bir grubun başındaydı, Lenin'i birçok kere azınlıkta bırakmıştı. 1908'den itibaren, Bukharin, seçimleri ve sendikaları boykot etmek isteyen goşistlerle beraber, Rikof ve Sokolnikof ise, daha çok Troçkiy'in savlarına yakın, 'uzlaşmacı' eğiliminden oluyorlar. Savaş patlayınca Lenin 'yenilgici' tavrı almış, Zinovyef ise ona karşı. Devlet ve milliyet konusunda, Bukharin ve Piyatakof, Lenin'le tartışıyorlar. 1917 Nisan'ında Lenin, Zinovyef ve Bukharin'le beraber, Kamenef ve Rikof'a karşı Nisan Tezlerini savunur. 1917 Ekim'inde ise, bu defa Lenin'in ayaklanma savına, Zinovyef'le Kamenef katılmaz. 1918'de Bukharin, Radek, Piyatakof solcu komünistler grubunu kurup..."

Stalin, ötekileri 'yemeyi' kafaya koyunca, eski özgür tartışmalardaki vaziyet alışları, ya ihanet saymıştır, ya da cürüm; Arthur London'un o pek ünlü *İtiraf*'ını okumuş olanlar, bu tutumun yalnız Stalin'in şahsına ve Rusya'daki 'temizliklere' ait olmadığını; İkinci Dünya Savaşı sonrası Stalin'ci liderler tarafından da benimsenip, uygulandığını bileceklerdir: Rajk Davası nedir, Slanskiy Davası nedir, Nagy Davas nedir, ve ilh...

Fakat o bahs-i diğer: aynı derecede kanlı, acıklı ve tüyler ürpertici!

Asıl Büyük Çelişki

KAUTSKY'NİN İNTİKAMI

18 Şubat 1990

Aldı beni bir gülmek!

Ama nasıl, az buz değil: Çizgi filmdeki deryadil kocakarının, sinsi köpeği **Değerli** gibi, kıs kıs gülüyorum. Nedeni, *Milliyet*'te okuduğum haber: **Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesi**, 'Amacımız sosyal demokratlığa dönmek' diyesiymiş! Okur okumaz, yaşamakta olduğumuz '32 kısımlık macera filminin' adını, buluverdim:

"Kautsky'nin İntikamı!"

Kautsky kim midir? Pes! Modern sosyalizmin, **Marks** ve **Engels**'ten sonra, 'üçüncü adamı'; **'II. Enternasyonal**'ın temel direği. 1918'de, *Proletarya Diktatörlüğü* diye, bir kitap yazmıştır. (Bu kitabı da, öteki kitapları da, Türkçeye çevrilmedi.) Lenin'le fena takışırlar, çünkü bakın neler diyordu:

"... bir sosyalist üretim sistemini inşa etmek için, gerekli temel demokrasidir. Proletarya ancak demokrasinin etkisiyle, sosyalizmi gerçekleştirebilecek olgunluğa ulaşabilir ve demokrasi, proletaryanın olgunluğunu ölçmenin en güvenilir aracıdır."

Kautsky'ye bakarsanız, 'Bolşevikler' Marksizm'i saptırıyor:

"... bunlar Marksist'tir ve etkileri altına aldıkları proleter saflarda, Marksizm'e büyük bir ilgi uyandırmışlardır; ancak onların diktatörlüğü, şu Marksist öğretiyle çelişmektedir; hiçbir halk, gelişmesinin kademeli aşamalarının önüne çıkardığı engelleri, bir sıçrayışla, ya da bir kararnameyle aşamaz. Nasıl oluyor da, yaptıkları şeylere, Marksizm'de temel buluyorlar?"

"Marks'ın 1875'te yazdığı bir mektuptaki 'Proletarya Diktatörlüğü' ifadesini, tam zamanında hatırladılar; gerçekte Marks bu ifadesiyle, bir yönetim biçimini değil, siyasi bir durumu anlatmak istemişti; şimdi bu ifade, Sovyetler'in yönetiminde görüldüğü gibi, bir yönetimin biçimi anlamında da kullanılmaktadır..."

Ya şu kehanetine ne demeli? Sanki Gorbaçof ve takımının 'reformlarına', tarihi bir gerekçe olsun diye söylenmiş: "... diktatörlüğün yerine demokrasi geçerse, devrimin temel kazançları kurtarılabilir."

Lenin tabii ateş püskürmüştür, ünlü cevap kitabının başlığını hatırlamak kâfi: *Proletarya Devrimi ve 'Dönek' Kautsky.* Tarihin cilvesine bakın, ahretteki Politbüro'sunda Vladimir İliç çevresindeki eski Bolşevikleri, öfkesinden kasıp kavursa da, 1920'lerde yaptığı 'yanlış hesap', bu defa 'Moskova'dan dönüyor.'

Var olmasına, galiba bir 'dönek' var ama, acaba kim?

Aman biz bunları, nasıl tartışırdık!

1950, camları soğuktan kırılan, Paris; kötü şarap buğusu ve siyah tütün dumanı içinde yüzüyoruz. Lâf lâf lâf! Neresinden bakarsan, bak: Marksizm, sosyalistliği, endüstrileşmiş bir toplumda, bir endüstri sonrası projeksiyonu olarak tasarlamış; halbuki Leninizm'de sosyalistlik, yarı feodal bir toplumda, bir endüstrileşme projeksiyonudur.

Daha kötüsü, iktidara ulaşacak aygıt, 'proleter' tu-

tulmamış: İşçi sınıfını dilinden düşürmez ya, **Lenin** aslında 'görevi' başkalarına, 'profesyonel devrimciler'e veriyor. 'Profesyonel devrimci', geçimini partinin üstlendiği, komünist militana verilen ad; **Mihayil Voslenskiy**'e göre Lenin, bunların işçi sıfatından kurtulmalarını istemiştir, dermiş ki; **"... az buçuk yeteneği olan, ilerisi için biraz ümit veren her militan işçi, on bir saatini fabrikada harcamamalı; geçimini, partinin üstlenmesini sağlamalıyız."** Aynı ilke aydınlar için de, liberal meslekler için de geçerli; 'devrimci'yi parti besleyecek, o da 'devrimciliği' meslek edinecek!

Voslenskiy, Sovyet aristokrasisinin seçkinlerinden birisiyken, vazgeçip, onun eleştirisini yapan Sovyet yazarı, *La Nomenklatura* adlı kitabında (Hay Allah, bu kitap da Türkçeye çevrilmedi) diyor ki: "... bu profesyonel devrimciler örgütü, Rus toplumunun hangi sınıfındandı, hiçbirisinden! Daha işin başında Lenin bu örgütü, o dönem toplumunun dışına yerleştirmişti; bağımsız, sosyal bir organizma olmasını, kendi kurallarına göre işlemesini öngörüyordu."

Daha sonra, ne mi olmuş? **"... bu örgütten, son derece kapalı bir grup meydana çıktı, hiçbir sınıfa ait sayılamazdı; toplumsal üretim sistemi içindeki rolü, onu devirmekten ibaretti, oysa geleceği çok parlak gözüküyordu, hazırladığı devrim gerçekleşirse, otomatik olarak grubu, profesyonel bir yöneticiler örgütüne dönüşecekti. Lenin, yönetici yeni bir sınıfın tohumunu işte böyle atmıştır..."**

Voslenskiy'e göre **Lenin**, ne Marksizm'den esinlenmiş, ne de işçi sınıfının çıkarlarından! Saplantısı 'iktidar', örgüt modeli ise eski Rus Narodniklerinin (Halkçılar) **Narodyana Volya** adlı terorist örgütü, evet! Ondan çok önce **Berdiayef**, profesyonel Bolşevik militanın, **Necayevt-**

siy nihilist örgütünün, yani **Sergey Neçayef**'in davranışlarını benimsediğini yazmıştı. (Yoksa, o kitap da mı Türkçeye çevrilmedi?)

70 yıllık uygulamaya bakıp, hangisinin haklı olduğuna, siz karar vereceksiniz.

Elbet tarihi gerçekleri, göz önünde tutarak!

1917 Devrimi, siyasi bir azınlığın, 'hükümet darbesi'dir: Profesyonel Bolşevik devrimciler, o tarihte **Menşevik** ve SR'lere (Devrimci Sosyalistler) göre, bir avuç azınlıktılar; 'namına' eyleme geçtikleri, işçilerse, eski **Rusya**'nın uçsuz bucaksız köylülüğü içinde, bir tutamlık bir azınlıktı.

Lenin, 'Bütün İktidar Sovyetler'e, yani 'işçi konseylerine' demiş; en kısa zamanda iktidarı Sovyetler'den alıp, profesyonel devrimcilerin totaliter bürokrasisine vermişti, **Korsch, Pannakoek, Ruhle, Mattick** vb. **'İşçi Muhalefeti'** önderleri, 20'li yıllardan başlayarak, bunu yazmamışlar mıdır? Onlara bakarsanız, Bolşevik partisi, 'Jakoben bir burjuva partisidir', 'İşçi sınıfını kullanır'; 'parti işçi sınıfının iktidar aracı değildir, işçi sınıfı partinin iktidar aracıdır.' (Bunların kitapları da Türkçede bulunamaz!)

İyi de kardeşim, Türk solunu 'aydınlatan', hızlı ve 'ilerici' yayıncılarımız, neleri Türkçeye çevirip yayınlatırlar? **Moskova** ve **Pekin**'in, 'resmi' **Stalin**'ci kitaplarını mı; yoksa, 'kefere'nin gönül eğlencesi diye keneflere çiziktirdiği, 'duvar yazıları'nı mı?

Darılmaca yok!

"MENŞEVİKLER'İN DÖNÜŞÜ"

25 Mart 1990

Duvarda Lenin'in büyük portresi, kürsüde Gorbaçof Yoldaş, söylevinin hızına kapılmış, neler söylemiyor ki: "... Lenin yapmıştı diyerek, yapılanları mazur göstermek istiyorlar; o şartlar altında, Lenin böyle yapmışsa, yanlış yapmış!.."

Ya arkasından söyledikleri: "... burjuva devletinin tersine, devrimci geçiş döneminin devleti, çoğunlukça azınlığın denetlenebileceği bir aygıt, kuramsal olarak çoğunluğun yönetimi olmalıdır. Sovyet devleti ise, eski devlet gibi, bir azınlığın (tabii başka bir azınlığın) yönetim aygıtı olmayı sürdürüyor; yavaş yavaş Parti, temel devlet kurumu, bütün Sovyet cumhuriyetleri sisteminin çerçevesi ve mihveri olmuştur..."

"... zaten 3 Temmuz 1917 başarısızlığı, Sovyetler'in (işçi konseyleri) Bolşevik baskısına inatla direndiğini ortaya koyunca, Lenin, 'Sloganlara Dair' broşüründe gerçek yüzünü göstermiş, 'Bütün İktidar Sovyetler'e!' çağrısının eskidiğini, yerini 'Bütün İktidar Bolşevik Partisi'ne sloganının alması gerektiğini ilân etmiştir..."

Kusura bakmayın, sizi 'işletiyorum', yazdığım son iki paragrafı Gorbaçof söylemedi; onları 1919'da Harkof'ta yayımlanan *Mysl* dergisinde, ünlü Menşeviklerden Yuli Osipoviç Martof yazmış! Ama, elinizi kalbinize koyup da, söyleyin: Gorbaçof'un söylediklerine ve yaptıklarına, eldiven gibi uymuyor mu?

SBKP Merkez Komitesi'nden, Bobrohotof Yoldaş boşuna "— Gidiş geliş, Menşevikliğe dönüyoruz!" dememiş!

(Ah o yıllarda Menşeviklik, ne büyük hakaret sayılırdı!

1949 yazı. Bulut kabası bir lodosun, sokaklarından karanlık bir nehir gibi gürül gürül aktığı **Ayvansaray**'da, bir işçi toplantısına gidiyoruz. **Haliç** vapurunun toz mavi güvertesinde, **Mırç**'a [**Cahit Güçbilmez**] **Martof**'tan bahsedecek olmuştum; abartılmış 'Partili' heyecanıyla, sözümü ağzıma tıkadı; hâlâ atıp tutuyor: "— ... o bir haindir, bir hain! İşçi sınıfının düşmanı!"

İki yıl sonra mı, ne: **Türkiye Sosyalist Partisi**'nin **Süslüsaksı Sokağı**'ndaki [yeni adı, **İmam Adnan Sokağı**] **Genel Merkezi**'ndeyiz; bilmem hangi toplantı dağılmış, tahta iskemlelerin garip iskeletler gibi gezindiği tenha loşlukta, ben varım, **Hasan Tanrıkut** var; eski Bolşevik, **Mustafa Suphi**'nin 'askerlerinden', **'Sarı' Mustafa** var; **Şefik Hüsnü** 'fraksiyonu', TSP'yi **'Menşevik Sapma'** ile suçlamıyor mu, konuştuğumuz o!

'Sarı' Mustafa, kırmızı ve kirpiksiz, o uzun gözlerini kırpa kırpa, diyor ki: "— ... **Martof** mu, o herif **Lenin**'in hasm-ı bî-amanıdır, çok fena kapışmışlardır; **Sovyetler Birliği**'ni, daha 1920'lerde terk etti, dışarda bir mecmua çıkarmış, tam bir ihanet vesikası addolunur..."

Derginin adını, yıllar sonra **Paris**'te, Sovyet mültecisi **Mark Apter**'den öğrenecektim: *Sotsiyalistiki Vestnik / Sosyalist Haberci;* Troçkiy'in *Hayatım*'ını okurken de, ona dair şunları söylemiş olduğunu: **"Martof yetenekli bir yazar, zeki bir politikacı, sorunlara nüfuz etmesini bilen bir düşünür; tarih onu bir devrim sırasında siyasetçi yapmış, ama bunun için gerekli olan irade gücünü, kendisine vermemiştir."**

Ne hazin! 20. yüzyılda sosyalizmin 'gerçeğini', dünya, belki de 'hainler'de aramak gerektiğini; bunca acı, kan ve gözyaşı pahasına, yeni yeni öğreniyor.)

Menşevik, Rusçada 'azınlık' anlamına gelir.

Rus Sosyaldemokrat Partisi'nin azınlık 'fraksiyonu'dur, bunlar; (1930 **Brüksel** Kongresi) kuramsal olarak **II. Enternasyonal**'a daha yakın dururlar. **Martof**, Rus ihtilâlinin 'beynelmilelci' karakterine inanmamıştı, ona göre **Rusya**, dönüp dolaşıp, ulusal bir sosyalizme gelecekti. Gelmedi mi? **Stalin**'in ünlü, 'Tek Ülkede Sosyalizm' tezlerini hatırlayınız! Ayrıca o, sosyalizmin öncü ve seçkin bir kadronun, ('profesyonel devrimcilerin') egemenliği altında, gerçekleştirilebileceğine de ihtimal vermemiştir; **Jacobin** (**Lenin**'ci) çözümü reddediyor; hele 'proletarya diktatörlüğü' kavramıyla, 'profesyonel devrimcilerin fiili diktatörlüğünün' karıştırılmasına, şiddetle karşıdır.

Devrimden iki yıl sonra, aynı *Mysl* dergisinde, 'proletarya diktatörlüğü'nden ne anladığını, şöyle özetliyor: **"... iktisadi yönden güçlü bir azınlığın (burjuvazinin) direncini, devlette yoğunlaşması sayesinde kırarak, güçlü çoğunluğun bilinçli iradesini gerçekleştirebilecek, etkili güç! Marks'ın öğretisi ışığında, bu başka türlü olamaz! Böyle bir 'diktatörlük', demokratik bir rejime uyum sağlamakla kalmaz; üstelik ancak demokrasiyle, yani ancak bütün yurttaşların, mutlak siyasi eşitliğinin sağlandığı koşullarda var olabilir."** Ne dersiniz, **Gorbaçof Yoldaş**, bu sözlerin altını da imzalamaz mı?

Yuli Osipoviç Martof'un bir resmini, ilk defa nerede görmüştüm?

Galiba 1952 ilkbaharı, Paris'te güneşli bir öğle sonu: **Alliance**'dan çıkmış, Troçkist dostum **Mark Apter**'le **Luxembourg Bahçesi**'ni geçiyoruz: Küçük, buğday sarışını kız çocukları, ellerinde rengârenk balonlarla, çevremizde dolaşıyorlar; çimler henüz biçilmiş, havada taze ot kokusu! **Mark Apter**'in gösterdiği resim, hem soluk,

hem buruşuk: **Martof**, tahta sakallı, beyzi gözlüklü, insanda baktıkça, iç içe geçmiş dikdörtgen çağrışımları uyandıran, bir 'evvel zaman' ihtilâlcisi!

1873 **İstanbul** (evet, ne sandınız ya?) doğumlu, bir Yahudi olduğunu bilir miydiniz? Asıl soyadı başkadır, **Soderbaum**!

BLUM'ÜN 'ERKEN TEŞHİSİ'

29 Nisan 1990

Nâzım, 'gönüllü sürgünü'nde, en güzel şiirlerini **Leipzig** ve **Prag**'da yazmıştır; hele **'Prag'da Vakitler'** şiiri, nedense beni, her defasında bir başka türlü etkiliyor:

"... Prag'da, ağır ağır, aydınlanıyor barok: / huzursuz, uzak ve / yaldızlarında kararmış keder / ölen bir yıldızdan uçup gelen kuşlara benziyor / Dördüncü Şarl Köprüsü'nde heykeller..." (20 Aralık 1956)

Zeynep Oral bir aralık, Prag'da değil miydi, Çekoslovakya Komünist Partisi Merkez Komitesi Sekreteri ile görüşmüş, konu sosyalist ülkelerdeki değişiklikler, **Frantisek Adamek** ona demiş ki: **"— ... ekonomik politik bütün hakları, bütün özgürlükleri yok saydık, engelledik! Ama en önemlisi, insanları düşünmekten alıkoyduk. Son 40 yıldır ülkeyi yönetirken insanlara yalnız Stalin'ciliği, Brejnev'ciliği öğrettik. Oysa bunlar Marksizm'e karşıydı..."** (*Milliyet*, 17 Nisan 1990)

Marksizm'e karşıymış öyle mi? O son cümle, beni kaptığı gibi, **'Soğuk Savaş'**ın buhranlı yıllarına götürüyor.

(1950'nin ilk ayları mı? Kafaya koydum, **Léon Blum**'ü okuyacağım. **Blum**, SFIO'nun en büyük lideri, SFIO, **Fran-**

sız Sosyalist Partisi'nin öncülü, Brüksel Enternasyonalı'na bağlı bir parti; komünistler ne partiyi seviyor, ne liderini; çünkü 1922 Tours Kongresi'nde SFIO'nun olduğu gibi Moskova Enternasyonalı'na [komintern] 'geçmesine', handiyse o 'tek başına' engel olmuş; o kongrede söylediği nutuk, bir 'ihanet belgesi' sayılıyor. O yüzden mi nedir, Blum üzerindeki çalışmamı, eşten dosttan gizlemiştim. Ste-Geneviève Kütüphanesi'nde, belki uzun bir şubat, belki soğuk bir mart sabahı, Tours Kongresi nutkunu okuduğum zaman, tüylerimin diken diken olduğunu hatırlıyorum.

Çünkü Blum, insanı şaşırtan bir netlikle, diyordu ki: "... fikrimizce Marksist Sosyalizm'in ana ve değişmez prensiplerine karşıt ve kendi içinde hatalı; öte yandan, Rus devrimi gibi özel ve yöresel bir deneyden çıkarılmış, belli sayıda kavramın üzerine kurulu, yeni bir sosyalizm söz konusudur; ve bu doktrin, Rus devrimini yapan ve yaşatanlarca, Enternasyonal Sosyalizm için gerekli ve evrensel bir kural haline getirilmek istenmektedir..."

Kongre çoğunluğu, gürültü kıyamet, ona karşı şahlanıyor; ellerinden gelse, o sarkık beyaz bıyıklarının altında gülümseyen sosyalist lideri, tükürükleriyle boğacaklar; Léon Blum tınmıyor ama, SFIO'nun özgürlükçü sosyalistliğini gözler önüne serdikten sonra, ötekilerin kuracağı 'yeni parti'yi irdelemeye başlıyor:

"... yaratmak istediğiniz yeni parti nasıl olacaktır? Tabanda oluşarak, kat kat yukarı çıkan halkçı irade yerine, merkezileştirme rejiminiz bütün organlara, hiyerarşide kendine üstün olana boyun eğmeyi getirecek; tepedeki birisinin yönetimine tabi kılacaktır. Bu bir askeri komuta biçimidir. Böyle bir sistem içinde, grupların ve federasyonların özerkliği ne olacaktır? Ortaya atılan tezler, bu özerkliğin, yalın ve katıksız bir 'sapma' olduğu-

nu söylüyor. Öyleyse, her organın bir üzerindekine tartışmasız boyun eğişi üzerine kurulu, bir 'yapılanmaya' gidilecektir..."

Léon Blum, daha o tarihte, Bolşevikler'in 'totaliter' eğilimlerini teşhis etmekle kalmamış; kendine göre, bu eğilimlerin Marksizm'e aykırı nedenlerini de söylemiştir:

"... Moskova, devrimci dönüşümün koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğini, hiç düşünmemektedir. Moskova, ülkenin geçmişte yaşadığı, içinde bulunduğu ekonomik koşullardan bağımsız olarak, halkı kuvvet kullanmak suretiyle bir olgunluğa, bir yetişkinliğe ulaştırmak istemektedir..."

Léon Blum'ün Fransız komünistleri arasında, iki paralık haysiyeti yoktu; halbuki, yanlış hesap işte böyle Prag'dan dönüyor, neredeyse yetmiş sene sonra, komünist bir sorumlu uyguladıkları komünistliğin Marksizm'e karşı olduğunu söylüyor.)

Hak yerini bulmuş!

Hadi biraz övüneyim!

1960'lı yıllarda yazmaya başlayıp, 1970'de *Hangi Sol?* başlığı altında topladığım yazılar, hangi cümleyle sonuçlanır bir tahmin edin: "... Marks'a dayanarak, sosyalizmi yeniden tanımlamak gerekiyor diyenleri, bir kalemde silip atabilir misiniz? 'Üreticilerin özgür ve eşit ortaklığı' esasına göre düzenlenmiş bir sosyalizm nerde, bizim sosyalizm diye görebildiğimiz baskı, dehşet ve bürokrasi rejimleri nerde? Ben 1950'den beri bunu bilirim, bunu söylerim: Sosyalizm ya insancı ve özgürlükçü olacaktır, ya da olmayacaktır!"

Belki de onun için, 70'li yılların ortasında, Mete Tunçay'ın yönetiminde düzenlenen *Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi* adlı iki ciltlik eserin ilk tasarımında Léon Blum'ün adını göremeyince, hem üzülmüş hem şaşır-

mıştım; yayınevinin danışmanı olarak, eksik saydığım birkaç başka sosyalistle birlikte, **Léon Blum**'ün de, listeye alınmasını önerdim; **Mete Tunçay**, önerimi gündeme almak inceliğini gösterdi; 12 Mart ertesinde, öyle bir eseri yayımlamak da; yeni yeni, tekrar başgösteren 'militan bağnazlığına' karşı savunmak da, kolay değildi pek!

Sahi, niye artık öyle eserler okuyamıyoruz.

12 Eylül gecesi, sivrisineklerin nasıl uçtuklarını 'ifşa' eden, üstelik bunu on yıl sonra yapan, 'sansasyonel' pehlivan tefrikaları, biraz kabak tadı verdi de!

SOSYALİZM, ASIL ŞİMDİ...

20 Mayıs 1990

Paskal Bruckner, Doğu Bloku'ndaki gelişmeleri irdelerken; başlığını handiyse kıskandığım kitabında *(La Mélancolie Démokratigue)* diyormuş ki:

"... özgür Avrupa, gerçekte bu ülkelere karşı bir zafer kazanmadı; o kötülük krallıkları, deyim yerindeyse, kendi içlerinden çöktüler; kazandığımız zaferin aktif bir yanı yok, 'düşman'ın ortadan kalkmış olduğunu saptamaktan ibaret, onun için sevinemiyoruz!" (*L'Express*, 11 Mayıs 1990)

Oysa, sevinen çok; sosyalizmi, oldum olası **Stalin**'ci totaliterlikle bir tutanlar, ellerini ovuştura ovuştura, 'sosyalizmin iflâsını' ilan ediyorlar. Ne kolay bir iflâs bu? Aynı despotluğa, **II. Enternasyonal**'ın, sürekli eleştirilerini hesaba katmadığı gibi; **III. Enternasyonal**'ın (**Komintern**) sonraki aşamalarında, ona komünizm adına kar-

şı çıkanları da unutuyor; sanki sosyalizm, Stalin'ci Rusya ile uydularından ibaretmiş; onlar 'pişmanlık dilekçesini' verdi mi vermedi mi, sosyalistlik öldü, yaşasın kapitalizm!

Kazın ayağı öyle değil!

Her şeyden önce, Bolşevikliğin dünyayı onca ürküten iki niteliğinin, 'Marksistliği' tartışmalıdır; sosyalizme şiddet kullanarak geçiş, bir; proletarya diktatörlüğünün mahiyeti, iki!

Şiddetin 'zorunlu olmadığına' en geçerli kanıt, 'bizzat' Marks'ın, Enternasyonal'ın 1872 Hague Kongresi'ni kapatırken söyledikleri:

"... işçiler emeği yeniden örgütleyebilmek için, siyasi iktidarı bir gün mutlaka ele geçirmelidir, (...) ama bu amaca ulaşma yolunun, her yerde aynı olduğunu, iddia etmiyoruz; çeşitli ülkelerin kurumlarının, görenek ve geleneklerinin, dikkate alınması gerektiğini biliyoruz ve İngiltere ve Amerika gibi, işçileri bu amaca barışçı yollarla ulaşabilecekleri ülkelerin bulunduğunu inkâr etmiyoruz..."

Proletarya diktatörlüğünden Marks'ın ne anladığına gelince, *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinde belirtilmiş; Engels, bu kitabın 3. basımına yazdığı önsözde, Marks'ın kafasındaki 'model'in Paris Komünü olduğunu açıkça yazıyor, zaten o kitabında Marks diyor ki:

"... Komün, özünde, bir işçi sınıf yönetimi; üretilenlere el koyan sınıfa karşı, üretici sınıfın mücadelesinin bir sonucu, emeğin özgürlüğünün hangi siyasi yönetim biçimi ile sağlanabileceğinin ayrıntılı bir açıklamasıydı..."

Onun bu sözlerine, Kautsky, *Proletarya Diktatörlüğü* adlı eserinde şunları eklemiş: **"... Paris Komünü, aynı zamanda demokrasinin kaldırılması değildi, tersine demokrasinin mükemmel uygulaması, yani genel oy hak-**

kı üzerine kurulmuştu; yönetimin gücü genel oy hakkına tabi kılınmıştı..."

Eh, **Fransız Devrimi**'ni az buçuk kurcalamış olanlar, **Komün**'de devrim muhaliflerinin de bulunduğunu, üstelik çatır çatır konuştuğunu, elbet hatırlayacaklardır. Meraklısı zaten bilir, **Marksizm** temelinde sanayileşmiş ülkelerde, uluslararası bir sanayi sonrası projeksiyonudur; oysa **Bolşeviklik**, yarı feodal, henüz sanayileşmemiş bir toplumda, bir sanayileşme projeksiyonu olarak algılandı ve uygulandı; hem de 'Tek ülkede sosyalizm' ilkesi gereği, daha başlangıçta 'beynelmilel' özelliğini üzerinden atarak!

Belki Birinci Dünya Savaşı sonrasında demokrasilerin bütün itibarını kaybetmiş, buna mukabil, totaliterliğin tek geçer akçe olması, **Stalin**'ci Bolşevikliği, önünde sonunda, **Hitler** ya da **Mussolini** faşizmleriyle, aynı despotluğa sürüklemiştir. Ne tuhaf! **Mussolini** eski bir **sosyalist**, Nazi Partisi'nin gerçek ismiyse, **Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi**'ydi; bunu da, sinek pislemedik bir yere yazalım. Savaş sonrasının **Avrupa** konjonktürü, sosyalistliği, totaliterliği mi yozlaştırıyordu. **Rusya**'nın azgelişmişliği, yarı feodalliği, yozlaşmayı en üst mertebesine çıkarmıştır.

Mihail Gorbaçof ve takımı, sosyalizmden vazgeçmiyorlar; sosyalizm etiketini bastıra bastıra kullanmış, oligarşik bir bürokrasi diktasından, sosyalizmin özgürlükçü, insancı ve barışçı temel ilkelerine nasıl dönebileceklerini araştırıyorlar; üstelik, kötü bir alışkanlıkla, bunu da 'yukardan aşağıya' gerçekleştirmeye çalışarak!

Sosyalizm iflâs etmişmiş! Boş lâf! 'Kıro' bir şoför, kullandığı otobüsü şarampole devirdi diye artık otobüse binmekten vaz mı geçeceğiz? Vazgeçilecek olan o şoför, onun otobüsü kullanma biçimi! Sosyalizm, asıl şimdi

gündemdedir; testiyi dolduranla kıran, nihayet birbirinden ayrılabiliyor.

Meraklısı için not

Marks'ın Hague söylevinde, sosyalizme barışçı yoldan geçişe değin, şöyle bir parantez de var; diyor ki, Marks: "... içinde bulunduğumuz düzeni daha iyi anlasaydım, bunlara Hollanda'yı da ekleyebilirdim." Böylelikle, 'geçiş'te koşulların belirleyici niteliğine, bir kere daha işaret etmiş oluyor. Anlayana sivrisinek saz!

GÖZÜN AYDIN, GALİYEF!

8 Temmuz 1990

Rezaleti, Troçkiy açıklamıştır: "... Kamenef, bir gün bana dedi ki: 1923'te, Halk Komiserleri Tatar Konseyi eski Başkanı Sultan Galiyef'in tutuklanışını hatırlar mısınız? Olay, Stalin'in emriyle, saygıdeğer bir 'partili'nin ilk tutuklanışıydı; Zinovyef ve ben, ne yazık ki buna göz yumduk." (*Stalin*, Fransızcası, s. 577)

Merkez Komitesi'nce 1938'de onaylanmış, 'resmi' *Bolşevik Partisi Tarihi*'nde, olay şöyle geçiştiriliyor: "... 12. Kongre'den az sonra, milliyetler sorununu incelemek üzere, çeşitli cumhuriyetlerden bir militanlar konferansı toplandı; Sultan Galiyef ve benzeri, milliyetçi burjuva Tatar; Feyzullah Hocayef ve benzeri, milliyetçi burjuva Özbek gruplarının foyası, bu konferansta ortaya çıkarıldı." (Fransızca baskı, 1949, s. 292)

Galiyef ve Galiyefçilik üzerine yaptıkları ilginç araş-

tırmada, Beningsten/Quelquejay, tutuklamanın tarihini saptamaya çalışırlar:

"... Sultan Galiyef'in ilk tutuklama tarihini kesin olarak bilmiyoruz; bu tutuklama, Bolşevik Partisi'nin 12. Kongresi'nden sonra (17/25 Nisan 1923) olabileceği gibi, *Moskova Tatar İşçi Gazetesi*'nin ona ilk saldırdığı 25 Mayıs 1923'te de olabilir, çünkü Galiyef sözü geçen kongrede, sadece sabit bir gözlemci olarak yer alıyordu; bu da, daha o zaman yarı yarıya gözden düştüğünü belirtmektedir." (s. 136)

Şu işe bakın, Stalin, Milliyetler Halk Komiserliği'ndeki Müslüman Merkez Komiserliği'nin yönetimine, Molla Nur Vahitof'la Sultan Galiyef'i, 'bizzat' getirmişti (1 Şubat 1918). Oysa şimdi Galiyef'i düpedüz 'ihanet'le suçluyor, delil olarak da GPU'nun ele geçirdiği, doğruluğu asla kanıtlanamamış bir mektubunu öne sürüyordu; güya Galiyef, Ufa'daki bir dostuna şunları yazasıymış:

"... merkezi hükümeti iyi bilen bir insan olarak, size şunları söyleyebilirim ki, bu hükümetin Rus olmayan halklara karşı politikası, büyük Rusya yandaşlarının eski emperyalist politikasından farklı değildir. 1917'de verilen sözler, yerine getirilmemiştir; bu yüzden gelecek kongrede ortak bir cephe meydana getirmek ve ulusal çıkarlarımızı korumak amacıyla, Kazaklar ve Türkistanlılarla birleşmek zorundayız." (E.H. Carr, *The History of Soviet Russia*, Cilt IV, s. 286-287)

Aslında Galiyef'in uğradığı korkunç akıbet bile, yazdığı varsayılan mektubunda söylediklerinin, ne kadar doğru olduğunu kanıtlamaz mı?

Tarih bir ibret!

(Türkiye'deki 'hareket'in eskileri, Mustafa Suphi'yi yere göğe koyamaz, Sultan Galiyef'den asla söz etmez-

lerdi. Niçin? Stalin tarafından mahkûm edildiği için mi? Oysa Galiyef, birçoğuna KUTV'da hocalık etmiş, Mustafa Suphi'yi yanına alarak, onun TKP'yi kurmasında ön ayak olmuştu. Beningsten/Quelquejay bunu açıkça yazmıştır: 1918'de, Müslüman Merkez Komiserliği Dış Propaganda Bölümü kuruluyor, organın yönetimi Mustafa Suphi'ye veriliyor; başlıca görevi, Türkçe *Yeni Dünya* gazetesini çıkarmak: İlk sayısı, 27 Nisan 1918.

"... Temmuz 1918'de Sultan Galiyef, Moskova'da Türk Sosyalistleri Konferansı'nı topladı ve bundan kısa bir süre sonra da Mustafa Suphi'nin yardımıyla, Türk savaş tutsaklarını bir araya getirerek, Doğu ve Güney Cephesi savaşlarına katılmak üzere iki gönüllü alayı kurmaya koyuldu. Bu kişiler ilerde Türk Komünist Partisi'nin kadrosunu oluşturacaklardı." (s. 100)

Onlardan birisinin, Mustafa Suphi'nin 'askerlerinden' 'Sarı' Mustafa'nın (Börklüce); 1952'de mi, 53'te mi ne; sarı kirpikli kırmızı gözlerini kırpıştıra kırpıştıra, Sultan Galiyef'i andığını, hayal meyal hatırlıyorum: eski Mecidiyeköy, dutluklar ve incirlikler arasındaki, köhne kır kahvesi; benim önümde gazoz, onun önünde bira; piposunun dumanlarını örtünerek, diyor ki: "Kazan'lı Tatarların rehberi Galiyef, Rusya Türklerini Turan Sosyalist Cumhuriyeti'nde toplayıp, Sovyetler İttihadı'na öyle katılmak temayülündeydi, Stalin bunu affetmedi."

Gerçekten böyle mi demişti, yoksa ben mi yakıştırıyorum, bilemem; bildiğim şu ki, Sultan Galiyef kesinlikle çağını aşmış, geleceği pek güzel seçmiş bir komünist aydındır; yoksa 1928'de şöyle diyebilir miydi:

"... Rusya artık devrim yolunda ilerleyemez, ama ne Marksizm'den yüz çevirebilir, ne de devrim öncesine dönebilir; Rusya için tek çıkış yolu kalmıştır, yavaş ve ses-

sizce sağa kaymak ve böylece sağ eğilimli bir rejime zemin hazırlamak!" (*Milli Fırka*, Simferpol, 1930, s. 83)

Ayrıca demiştir ki: "biliyoruz ki insanlığın değişmesi için gerekli maddi öğeler sömürgeleşmiş ya da yarı-sömürge durumundaki ülkelerin, sanayi metropolleri üzerinde diktatorya kurmalarıyla, ancak elde edilebilir. (...) Sömürgeleşmiş ülkelerin bu dev planı gerçekleştirmeye hazır olmaları için, komünist ama III. Enternasyonal'dan ayrı, hatta öncekiler gibi sanayi toplumlarının temsilcileriyle dolu olan bu örgüte karşı, bir 'Sömürgeler Enternasyonalı'nda birleşmeleri gereklidir. Bu Sömürgeler Enternasyonalı, tüm mazlum milletleri içine almalıdır. Komünist ama endüstriyel bir güç olan Sovyet Rusya bu örgütün dışında bırakılmalı, ancak Rusya'nın Müslüman toprakları bu örgüte dahil edilmelidir." (Gabidulin, *Tatarıstan za Sem'let*, Kazan 1927, s. 93)

Beningsten/Quelquejay, bunları aktardıktan sonra, ne mi diyorlar; kelimesi kelimesine şunu:

"... Sömürgeler Enternasyonalı'nın ilk aşaması, Rusya'da büyük bir ulusal Türk devletinin kurulmasıydı: 'Turan Cumhuriyeti'." (s. 145)

Ya, işte böyle.

Böyle bir yazıya niye mi gerek gördüm? O Moskova haberini, öyleyse okumadınız: "... Stalin dönemi kıyımlarını incelemekle görevli Politbüro Komitesi, Stalin'ce Sultan Galiyef'e yöneltilen tüm suçlamaların asılsız olduğuna karar vererek, Galiyef'in tüm haklarını ve parti üyeliğini, iade etme kararı aldı." (*Güneş*, 1 Haziran 1990)

Sultan Galiyef 'aklanmış' oldu öyle mi?

Ba'del harâb'el Basrâ!..

ÇOĞULCU SOSYALİST DEMOKRASİ OLMAZ MI?

22 Temmuz 1990

(O soğukta, sıcak ve şekerli 'köylü şarabı' bardağıyla, avuçlarımızı ısıtır; ağzımız burnumuz duman, 'Proletarya Diktatörlüğü'nde çok parti olabilir mi?', tartışırdık.

O tarihte, sanırım 1951, **Kautsky**'yi okumamışım, **Radovan Richta**'yı bilmiyorum; **Serge Mallet, André Gortz** vb. 'yeni işçi sınıfı' kavramını geliştirmemiş. Meğer sır, **Kautsky**'nin o 'kilit' cümlesinde saklıymış, hatırlayacaksınız:

"... (Bolşevikler) Marks'ın 1875'te yazdığı bir mektubundaki proletarya diktatörlüğü ifadesini, tam zamanında hatırladılar; gerçekte Marks bu ifadesiyle bir yönetim biçimi değil, siyasi bir durumu anlatmak istemişti; şimdi bu ifade, Sovyetler'in yönetiminde görüldüğü gibi bir yönetim biçimi anlamında da kullanılmaktadır." (*Proletarya Diktatörlüğü*, 1918)

Bunları niye hatırladım? SBKP'nin 28. Kongresi, karanlık suları aydınlatıyor. 'Müstafi' **Moskova** ve **Leningrad** belediye başkanları, demiş ki: "— **Kongre, ülkeyi yeni bir topluma dönüştürme önerilerinde, tümüyle yetersiz kalmıştır; bu koşullarda çok partili bir sistem yaratmak için, Komünist Parti'den ayrılmaya karar verdik...**" (*Güneş*, 17 Temmuz 1990)

Toplumsal gelişme, kuramsal tahminleri doğruluyor.

Radovan Richta, 'Prag İlkbaharı' kana ve ateşe boğulduktan, bir süre sonra gündeme gelmişti.

Ona bakarsanız, "... **kimyadaki değişmeler hammadde kavramını da, kendisini de değiştiriyor; (...) elektronik, otomasyonu yaygınlaştırıyor, otomasyon ise, işçi sınıfının niteliğini değiştiriyor: Bilim dolaylı üretici güç ol-**

duğu aşamada, işçi aşırı iş bölümüne, yönetici/uygulayıcı ayrımına tutulan bir emekçi miydi; bilimin üretime dolaysız katılması yüzünden, (onun sayesinde), işi bütünüyle görebilen, yöneticiyle arasında pek o kadar fark olmayan, uzmanlaşmış bir entelektüel düzeyine yükseliyor."

Peki, böyle "... olunca ne olur? İşçi sınıfının toplumsal tavrı başkalaşır, 'yeni işçi sınıfı' ufukta belirir; buysa, kendine 'toplumcu' diyen, gerçekte bürokrat ve merkeziyetçi olan diktalarda, 'yeni işçi sınıfının' üretimi nihayet dolaysız olarak denetimi altında tutabilmesi sayesinde, iktidarı da dolaysız olarak denetlemek isteklerinde bulunmasına neden olabilir." (*Hangi Sol*, 1976, s. 91/92)

Serge Mallet, işçi sınıfının 'türdeş' olmadığı konusunda, hepimizi uyandırmıştır.

Diyordu ki, "Bütün Marksist kuramcılar, burjuvazi ya da köylülük içinde, çıkarları farklı kesimler olduğunda kayıtsız şartsız birleşirler de; işçi sınıfı gündeme geldi mi, içindeki farklılaşmaları belirtmeden tedirginlik duyarlar"; niye böyle oluyor, oysa Marks felsefi anlamda 'işçi sınıfı' kavramını oluşturmuş, "... ama, siyasi eserlerinde, hele belirli durumları irdelerken, incelediği toplumları *Das Kapital*'deki iki büyük sınıfa indirgemekten daima çekinmiştir: *Fransa'da Sınıf Savaşı*'nda yedi kadarını sıralamıştı; F. Engels, *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim*'de, sekiz kadarını saymış." (*La Nouvelle Classe Ouvrière*, 1969, s. 25)

Bilmem anlaşıldı mı, neden dolayı Rusya'da ya da öteki Doğu Bloku ülkelerinde, yeni siyasi partilerin ortaya çıkması, 'sosyalizmin iflası' sayılamaz; tam tersine, –daha yirmi sene önceden– bu, 'sosyalist demokrasi'nin, 'olmazsa olmaz' şartı gibi görünüyordu.

'SOSYALİST SOL'UN HAL-İ PÜR-MELALİ...

2 Eylül 1990

(1946 sonbaharı hummâlı sonbahar! Savaş bitmiş, **Türkiye**'de **'sınıf esasına müstenid cemiyetlerin kurulması'** gündeme alınmıştır. **Beyazıt**'taki öğrenci kahvelerinde, kıvılcımlı sosyalizm tartışmaları üretiliyor. Gariptir ki, **İstanbul**'daki iki sosyalist dergi, kanlı bıçaklı düşman: *Gün*'e yazıyorsan, yazıların *Yığın*'da yayımlanmaz: Ancak gazetelere ilân verir, *Gün*'le ilişkin kalmadığını açıklarsan, belki!

Henüz çurçur sayılırım ya, durum ağrıma gidiyor. *Gün* epeydir çıktığı için, orada şiirlerim yayımlanmış; çıkınca *Yığın*'a da gönderdim ama, yayımlamıyorlar; efendim neymiş, **Cahit Irgat, Suat Taşer** vb. gibi, *Gün*'le ilişkimi kestiğimi gazetelere ilân etmeliymişim!

'Hizipçi' görünmek pahasına, bunu asla yapmadım!)

Bizim sosyalizmin tarihi, bölünmelerin tarihidir.

Acaba TKP daha kurulurken, iki ayrı eğilimi (**İştirâkiyûn**'u da sayarsak, üç) birleştirmek istemiş de ondan mı? **Sultan Galiyef**'in, **Mustafa Suphi**'ye 'örgütlettiği', TKP ile; **Mütareke**'de, **Dr. Şefik Hüsnü**'nün daha çok **'Spartakistler**'le **İstanbul**'da kurduğu, **Sosyalist İşçi ve Çiftçi Partisi!**

İlki sosyalizme, ulusal kurtuluş ümitleriyle yaklaşan, çoğu KUTV'da okumuş, eski **'Türk ocağı'** aydınlarının hareketiydi; ikincisi daha kozmopolit, **Benaroya**'nın **Selânik** kökenli **'levanten beynelmilelciliğine'** yakın, **'Spartakist'** bir hareket. Yıldızları asla barışmadı. **Galiyef**'in tasfiyesi, **Mustafa Suphi**'nin katli, üstelik **Komintern**'e **Zinovyef**'in egemen olması; başına **Şevket Süreyya**'nın geçtiği TKP kadrosunun, muhalefete (**Oppozitsiya**) itil-

mesine yol açmıştı; bu ayrılık, amipler gibi, bölüne bölüne 40'lı yılların başlarına kadar sürmüştür.

1930'lu yılların ikinci yarısı için, **'Sarı' Mustafa (Börklüce), İbrahim Topçuoğlu**'na, (ayrıca, kulunuza da) şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

"... **beş grup vardı: 1/ Vedat Nedim'ci 'burjuva münevverleri', 2/ Hasan Ali Ediz'in yandaşları, 3/ Hikmet Kıvılcımlı'nın temsil ettiği, Dr. Şefik Hüsnü takımı, 4/ 'Güya arabulucu ve birleştirici, oysa tamamen polis ajanlarından kurulu, polis grubu', 5/ 'bu grupların bütün uğraşılarına rağmen yıkamadıkları ve ana direği teşkil eden, bizim Mustafa Suphi'ci merkez grubumuz'.**" (*Neden 2 Sosyalist Parti?* 1976, s. 156/157)

Gruplar arası husumet o mertebeye varmıştı ki, herkes birbirini, (en çok da **Dr. Şefik Hüsnü, Şevket Süreyya**'nın ayrılmasından sonra başına **Nâzım Hikmet**'in geçtiği, 'Parti Merkez Grubu'nu, Troçkist diye **Komintern**'e) ihbar ediyordu.

Eski kulağı kesiklerin iddiasına göre, **III. Enternasyonal** bu ciddiyetsizlikle baş edememiş, TKP'yi 1937'de lağvetmiştir.

Bunları sanki niye anlatıyorum?

Gazetede, bir başlık: **"Sol Mücadele Birleştirilmeli!" Devrimci Sosyalist Blok, Sosyalistlerin Birlik Partisi**'ni, 'reformist bir oluşum' olarak tanımlamış, çeşitli sosyalist grupların 'güçbirliğine gitmesini' önermiş. (*Cumhuriyet,* 26 Ağustos 1990) Allah bilir, niye kaç grup var; birbirlerini nasıl suçluyor? **Rusya**'da bile herkes birbirini affetti, **Sultan Galiyef** dahil, eski 'hainler'den aklanmayan hemen hiç kimse kalmadı; **Türkiye**'deki bir avuç sosyalist, hâlâ birbirini karalamakla meşgul! Hem ayıp, hem günah!

Onlar elbette daha iyi bilir ama, olayın altında ül-

kemizdeki sosyalistliğin işçi sınıfından kaynaklanmayı yatmıyor mu dersiniz? İşçilerin, toplam nüfusa oranı, son derece düşük; hep de böyle olmuştur, çünkü sanayileşme geciktirildi; daima yarı kırsal, yani lümpen kaldılar, buna bir de sosyalizmin, alafranga aydınlara mahsus Batı'lı ve Batı'cı (aslında levanten) bir züppelik olarak algılanmasını eklerseniz, 'hareket'in neden dolayı 'muallâkta kaldığı' pek güzel meydana çıkmaz mı?

Böyle tabanı olmayan, 'muallâkta kalmış' aydın gruplarının, birbirine düşmesinden tabii ne var?

'İMPARATORLUKLAR' GERÇEKTEN BATIYOR MU?

30 Eylül 1990

Kruşçef devrildiği zaman, Gnl. De Gaulle demişti ki: "— Vasat bir devlet adamıydı, Stalin ona koca bir imparatorluk bıraktı, kıymetini bilmedi!.." O tarihte Paris'teyim, Neuilly'deki evin en büyük lüksü, şöminesi: Alevler oynaşır, kütükler çatırdarken, Claude'la tartışıyoruz: Yüzyılın başında, 'halkların kurtuluşu' anlamına gelen, 'Sovyetler Birliği', 'imparatorluk' ha? Hayret bir şey!

Oysa, daha 1923'te (Devrimden sadece beş yıl sonra) Moskova, özellikle Rus olmayan halkları 'tutsak etmeye' başlamıştır. O yılın nisanındaki 13. Kongre, 'resmi' Parti Tarihi'nde şöyle anlatılıyor:

"... Kongre, 'milliyetçi sapma' taraftarlarının; ve, milli azınlıklar söz konusu oldu mu, emperyalistçe iddialar öne süren politikacıların, maskesini düşürmüştür; o dö-

nemde, Gürcü 'milliyetçisi' Mdivani ve benzerleri, Parti'ye karşı çıkıyorlardı..."

"Kongre'den az sonra, 'milli mesele'nin tartışılması için, milli cumhuriyetlerden militanların katıldığı bir konferans toplandı, orda da 'milliyetçi Tatar burjuva' grubun maskesi düşürüldü: tıpkı, Özbek 'milliyetçisi' Feyzullah Hocayef ve benzerleri gibi, Sultan Galiyef ve yandaşları da devre dışı bırakıldı... (Fransızca baskı, 1949, s. 292)

'Milliyetçi' deyimini tırnak içine alan benim, aslında ismi geçen liderler, Sovyet devrimini heyecanla desteklemiş, çoğu Bolşevik Partisi saflarına katılmıştı; sadece, oluşmakta ve gelişmekte olan, Moskova tahakkümüne direniyorlardı.

Yetmiş yıl sonra, Azerbaycan Başbakanı Hasanof, aynı gerçeğin altını çiziyor: "... Eskiden yetkilerin çoğu Sovyetler Birliği'nin elindeydi; sadece bizim değil, bu tüm SSCB cumhuriyetleri için böyleydi; şimdiyse, Sovyetler Birliği merkez hükümeti yetkilerin hangi cumhuriyetlere verileceğini ve hangi yetkilerin merkezde kalacağını araştırıyor..." (*Cumhuriyet*, 22 Eylül 1990)

Sizce bu, 'imparatorluğun' sona ermesi mi?

Vallahi, ben hiç sanmıyorum.

Çocukluğumda, İzmir'de gördüğüm bir filmin adı, aklımdan hiç çıkmamıştır: *Güneş Asla Batmaz!* Gerçekte güneş, İngiliz İmparatorluğu'nun toprakları üzerinde asla batmıyordu: Avustralya'da batsa, Kenya'da doğuyor; Kenya'da batsa, Kanada üzerinde, pırıl pırıl! İngiltere, 'akıllı' ülke, yüzyılın, Marks'ın sandığı gibi 'Uluslararası Proletaryanın Enternasyonalci Yüzyılı' değil de, 'Sömürgelerin Ulusal Uyanış Yüzyılı' olacağını, çarçabuk anladı; eski imparatorluk topraklarına, 'bağımsızlık' tanıdı; hukuken bağımsızlaşan bu ülkeler, aslına bakarsa-

nız İngiliz ekonomisine (yalnız ekonomisine mi, diline, kültürüne vs.) bağımlılıklarını sürdürüyorlardı: Hâlâ sürdürürler.

1950'de, gençlik bu ya, **Afrika** serüvenine kalkışmıştım; beni, **Ekvator** çevresindeki, **Çad Çölü Arazisi**'ne göndermeyi taahhüt eden firmanın broşüründe, **'Siyah Afrika'** şöyle taksim edilmişti: **'Fransız Ekvator Afrikası'**, **'Fransız Batı Afrikası'** vs. İlginçtir, o toprakların 'bağımsızlığını', **Kruşçef**'le 'dalga geçen', **Gnl. De Gaulle** tanımak zorunda kalmıştır: **Senegal, Madagaskar,** vb. artık 'bağımsız' sayılıyorlar; hukuken bu böyle ama, acaba ekonomileri, kültürleri vs. de bağımsız mı? Allah aşkına, siz benimle dalga mı geçiyorsunuz?

Sovyetler Birliği'ndeki son gelişmeleri, bana kalırsa, bu açıdan değerlendirmeliyiz: Gerek eski **Doğu Bloku** ülkelerinde, gerekse SSCB'ye bağlı cumhuriyetlerde, 'bağımsızlık' ilânlarının hemen hepsi, yöresel komünist partilerince yapılıyor, çünkü **Moskova** da, 'imparatorluğun' eski merkeziyetçi ve yekpare şekliyle kalamayacağını anlamıştır; o da, öteki imparatorlukların yaptığını yapıyor, kabuk değiştiriyor: Cumhuriyetlerine, bağımsızlık tanıyacak, aynen **İngiltere**'nin, **Fransa**'nın eski sömürgelerine tanıdığı gibi! **Özbekistan, Azerbaycan, Gürcistan, Tacikistan** vb. görünüşe göre 'bağımsız' olacaklar, acaba nereye kadar?

Bu 'bağımsızlığın' sınırlarını, en iyi **Hasanof**'un bilmesi gerekmez mi? **Halk Cephesi** işi ciddiye alınca, **Sovyet** tankları **Bakû**'de onun kapısına dayandılar.

ASIL BÜYÜK ÇELİŞKİ

1 Ekim 1990

40 kuşağının Marksistleri, 'sosyalist' ülkelerle kapitalist ülkeler arasındaki çelişkinin, ekonomik (altyapısal) olmaktan çok, siyasal (üstyapısal) bir çelişki olduğunu kolay anlayamamıştır.

Kendi hesabıma, **Bettelheim**'in uyarısıyla 'uyandım'; diyordu ki, **'sosyalist devrim, bir dünya devrimi olarak gerçekleşmezse, yöresel 'sosyalist' ekonomi, küresel liberal ekonominin, 'kamu sektörü' gibi kalır ve ona tamamiyle bağımlıdır.'**

'Sosyalist' ülkelerin günümüzde ulaştığı yer, onu yalnız haklı çıkarmakla kalmıyor; **Stalin**'e karşı, 'dünya devrimi' zorunluluğunu savunmuş olan **Troçkiy**'i de aklıyor: **'tek ülkede sosyalizm'** şiarı, sonuçta, merkeziyetçi bürokratik bir devlet kapitalizmini geliştirmiştir: Artık/değer, devlet işletmelerinde yine tıkır tıkır birikiyor, yalnız bu defa ayrıcalıklı bürokrasinin cebine giriyordu.

Daha o zaman, sorunu, bugün ulaşacağı yeri görerek, başka türlü koyan, birisi daha yok mudur? Vardı elbet, o da son aylarda 'aklanmış' olan **Sultan Galiyef**'dir.

Sultan Galiyef, 1919'da *Sosyaliceskaya Revolitsiya-i Vostok* dergisinde diyordu ki, **"başlangıçtan beri Rus devrimi, bir dünya devrimi olmalıydı, sosyalizmin temel yasası budur'; ne var ki, 'Rus yöneticiler Batı'yı, sadece Batı'yı göz önünde bulunduruyorlardı; oysa, 'en gelişmiş' olanını, İngiliz proleter sınıfını ele alalım: İngiltere'de devrim zafer kazanacak olursa, bu proletarya sömürgeleri ezmeye devam edecek ve bugünkü burjuva hükümetin politikasını izleyecektir, çünkü sömürgeciliği sürdürmeye niyetlidir."**

Galiyef, bu kadarla da kalmamıştır; 20. yy'ın, ötekilerin daha iyi semirmesi için geri bırakılmış bu ülkelerin; 'intibah yüzyılı' olacağına da işaret etmiştir.

Dahası, şöyle bir 'eylem planı' bile öneriyor: "... biliyoruz ki insanlığın değişmesi için gerekli maddi öğeler, sömürgeleşmiş ya da yarı sömürge durumundaki ülkelerin, sanayi ülkeleri üzerinde diktatorya kurmalarıyla ancak elde edilebilir..."

"... Sömürgeleşmiş ülkelerin bu dev planı gerçekleştirmeye hazır olmaları için, komünist ama III. Enternasyonal'dan ayrı, hatta –öncekiler gibi sanayi toplumlarının temsilcileriyle dolu olan– bu örgüte karşı, bir Sömürgeler Enternasyonalı'nda birleşmeleri gereklidir..."

"... bu Sömürgeler Enternasyonalı, tüm 'mazlum milletleri' içine almalıdır. Komünist ama endüstriyel bir güç olan Sovyet Rusya bu örgütün dışında bırakılmalı, Rusya'nın ancak Müslüman toprakları bu örgüte dahil edilmelidir..." (Gabidulin, *Tataristan Za Sem'let*, Kazan 1927, s. 93)

Daha sonra, onun bir 'yoldaşı' Enbayef, *Nasyonal'naya Politika* dergisinde şunu yazacaktır: "... şuna inandık ki, dünya ölçüsünde sömürgeler devrimi kaçınılmaz bir olaydır. Bu devrim Batı'da sosyalist devrimin başlangıcı olacaktır." (1922)

Batı, hâlâ bildiğimiz Batı; sosyalist olmadı! Oysa, eski sömürgeler, artık Üçüncü Dünya ülkeleri dediğimiz, büyük bir çoğunluğu oluşturuyorlar. O halde?..

O halde 20. yy'ın büyük çelişkisi 'sosyalist' ülkelerle, kapitalist ülkeler arasında değildi, başka bir yerdeydi: 60'lı yıllarda, BM'in çeşitli ekonomik örgütlerde (FAO, UNCTAD vs.) varlığını ciddi şekilde hissettirmeye başlamıştı: Güney yarımkürenin, yoksul Üçüncü Dünya ül-

keleri; kuzey yarımküresinin varlıklı ve gelişmiş ülkelerine karşı, usul usul seslerini yükseltiyorlardı: Dünyanın asıl büyük altyapısal çelişkisi, gizli açık eski sömürge ülkelerle, onları sömürmüş olan; yine de, başka bir yoldan sömürüsünü sürdürmek isteyen, sömürgeci ülkeler arasında oluşmuştu.

'Sosyalist' ülkeler, 'zevahiri kurtarabilmek' için, yıllarca 'Üçüncü Dünya'dan yana çıktılarsa da; daha **Kamboçya**'da kan gövdeyi götürürken, Rus gazetecilerinin kendilerini 'Batılı' gazetecilerle aynı taraftan saydıkları saptanmıştı; günümüzde geldikleri yerse, onların da Kuzey'deki varlıklılar, –daha doğrusu eski emperyalistler– arasında bulunduklarını gösteriyor.

Gencay Şaylan'a bakarsanız, 1990'larda durum şudur:

"... dünya nüfusunun yüzde sekseni, geri kalan yüzde yirmiye oranla, çok geri ve çok kötü koşullarda yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler'e üye yaklaşık 140 ülkenin dörtte üçü, diğer dörtte birine göre son derece geri kalmış; bunların arasında, çoğu Afrika'da 45 ülkenin durumu ise, umutsuz!" (*Cumhuriyet*, 9 Eylül 1990)

Kim bilir, belki de 'Soğuk Savaş'ın tasfiye edilmesi, gezegendeki asıl çelişkinin, nihayet olanca heybetiyle meydana çıkmasını sağlayacak: Kuzey/Güney çelişkisi!

Türkiye'nin yeri neresidir dersiniz?

ÖZÜR DİLEMEK YOK MU?

18 Kasım 1990

O yağmurlu günler, karanlık öğlesonu, iki arkadaş oturmuş söyleşiyoruz; telefonda, gazeteci bir dostum, erte-

si gün yayımlanacak bir **Mersin** haberini –'ehemmiyetine binaen'– dumanı üstünde bana duyuruyor: TBKP lideri **Haydar Kutlu**, bir sohbette, 'alışılmadık' itiraflarda bulunmuş, demiş ki:

"... Geçmiş yıllarda biz yanıldık, Moskova'yı kraldan fazla kralcı bir tutumla destekledik. Batı'dan alınan şabloncu stratejilerimiz, temeldeki yanlışımızdı; sosyalistler Türkiye'de kendi tarihinden yararlanamadı; biz geçmişte politika değil, propaganda yaptık; gerçek nedenler yerine, kendi yarattığımız nedenler vardı, bunlara inandık..."

Bu kadarla kalsa, iyi; eleştirisinin kapsamına doktrini de alıyor:

"... kapitalizm Marks'ın dediğinin tersine gelişti. Artık zincirlerden başka kaybedecek şeyi yok denilen işçi sınıfı yok. Tarihin tekerleği bizden yana dönmüyor, dünyada duvarlar yıkılıyor, maalesef sosyalistler yıktıkları duvarların altında kaldılar, insanlar artık şişirilmiş ideallerin peşinde koşmuyorlar..."

Sözlerini şöyle bağlamış: **"Geçmişin hatalarından ders çıkarmalıyız!"** Ertesi gün, yine soğuk, yağmurlu bir gün. (8 Kasım 1990); gazetelerde, üç aşağı beş yukarı aynı haberi okuyunca; camlardan, koyu eflâtun ve mor, bulut alacasına dalmışım: "Demek öyle ha, günaydın **Haydar 'yoldaş'**; yıllardır söylediklerimizi, hele şükür anlayabildiniz; iyi de, özür dilemek yok mu?"

TKP'nin kaderi bir gariptir, **Komintern**'in **'hizibi en çok, üyesi en az'** partisi olmakla kalmaz; aynı zamanda, en 'kabız' partisidir; başlıca iş adam öğütmek! **Mustafa Suphi**'nin 'askerlerinden' **'Sarı' Mustafa (Börklüce)**, bir tarihte bana demişti ki; (Eski **Mecidiyeköy**'de dutluklar, Çingene falcıların cirit attığı, kır kahveleri):

"... Parti, en dirayetli adamlarını, aklın havsalanın al-

mayacağı bir şekilde yemiştir: **Şevket Süreyya, Vedat Nedim, Nâzım Hikmet,** su gibi harcandılar!"

'Harekete', uzaktan yakından 'bulaşmış' herkes; şimdi **Haydar Kutlu**'nun 'alenen' kabul ettiği gerçekleri, vaktiyle söylemeye kalkıştığı için; kimlerin ve kimlerin, nasıl hainlikle, casuslukla suçlandığını, ne türlü 'sükût komplolarına' kurban edildiğini, elbette bir yerden duymuştur.

İnsan, unutulmaz bir diş ağrısı gibi hatırlıyor:

Bir zamanlar, TKP'nin baş adamı **Dr. Şefik Hüsnü, Komintern**'in dergisi *Rundschau*'da, kelimesi kelimesine şunları yazmıştı: "**... Türk burjuvazisi, çeşitli küçük burjuva dönek gruplarını, özellikle Nâzım Hikmet'in Troçkist muhalefet grubunu Komünist Partisi'ne karşı kullanmasını biliyor. Bu grup sadece Komünist Partisi'ne karşı yürütülen karalama kampanyasına hizmet etmekle kalmamaktadır. Bu grubun üyelerinin defalarca polis ajanı olarak kullanıldıkları da saptanmıştır.**" (Sayı 28, 1933)

1940'lı yıllarda, KUTV kökenli **Hüsamettin Özdoğu** ve **Mustafa Börklüce** ile 'legale çıkıp', **Türkiye Sosyalist Partisi**'ni kuran **Esad Adil**; açıkça 'Amerikan Ajanı' olarak suçlanmış, CIA'dan para aldığı ileri sürülmüştü. Ya TİP **Genel Başkanı, Mehmet-Ali Aybar**'ın çektiği o çile? **'Prag İlkbaharı'**nı desteklediği, **'Güleryüzlü bir Sosyalizm'**den yana olduğu için, az mı karalandı, az mı hakarete uğradı?

Kabahatları neydi, bu adamların? Şimdi, **Haydar Kutlu**'nun ağzından 'yanlışlığı' ilan edilen, 'kraldan fazla kralcı' **Moskova** yandaşı tutumu eleştirmek, daha özgürlükçü, daha **'Türkiye** tarihinden yararlanan', bağımsız politikalar üretilmesini, savunmak mı? Metodun gereği olarak, Türk Sosyalizm Sentezini, objektif tarih verileriyle

gerçekleştirmek istedikleri için, **Cemil Meriç**'e ya da **Kemal Tahir**'e, nasıl insafsızca yüklenildiği unutulabilir mi?

Onların, o gözünü budaktan sakınmamış sosyalizm mücahitlerinin; ciğeri beş para etmez çakallar tarafından, 'dışlanmayı' göze alıp da geliştirdikleri, eleştirileri; işler iyice boka sarınca, **TBKP** birdenbire benimseyecek, her şey de yoluna girecek öyle mi?

Yağma yok! Türk sosyalist hareketini, hâlâ içinde debelenip durduğu, 'itaat sosyalizmi' batağına sürükleyenler; tarih ve toplum önünde, mutlaka bunun hesabını vereceklerdir: aynen **Rakoşi**'ler, **Gottvald**'lar, **Thorez**'ler, **Jivkof**'lar, **Çavuşesku**'lar gibi!

Sosyalizm Tükenmez

MOSKOVA'YA UÇAN KUŞLAR!..

18 Aralık 1990

Ankara, 70'li yılların 'kanlı' karanlığı; gecenin bir saatinde, telefon; zehir zemberek bir ses ne 'Bolşevikliğimi' bırakıyor, ne 'Moskova ajanlığımı'; ardından bir de tehdit: 'Böyle' yazmayı sürdürürsem, 'günümü görürmüşüm?..'

O tarihte *Dünya*'ya yazıyorum, o günkü fıkramın başlığı, "Sovyetler'le Saldırmazlık Anlaşması Yapmalıyız!" anlamı üstünde değil mi? "... ulusal çıkarları bakımından, kesin ve sağlam kararlar alması gereğine inandığım Türkiye'nin, alacağı en önemli kararlardan birisi de Sovyetler Birliği ile dostluk ve saldırmazlık anlaşması imzalaması kararıdır..." (30 Temmuz 1977)

Ortam, 'Soğuk Savaş' ortamı; yaşadığımız, anarşi dağdağası; bunları yazmak, çılgınlık gibi görünüyor. Onun için mi nedir, geçen sabah Nur Batur'un haberini okuyunca, dalmışım:

"... Ankara ile Moskova, 'Soğuk Savaş' dönemini tümüyle kapatmak amacıyla, iki ülke arasında bir dostluk ve iyi komşuluk anlaşması imzalamaya karar verdiler: Saldırmazlık paktı niteliğini taşıyan anlaşma Cumhurbaşkanı Özal'ın Moskova'ya yapacağı ziyaret sıra-

sında iki lider tarafından imzalanacak." (*Milliyet*, 13 Aralık 1990)

Demek böyle ha! Ağır yağmur, iyice seyrelmiş dallardan, sararmış son yapraklarını usul usul yere indiriyordu; mahzun bir iç hoşnutluğu duydum; sonra aklıma geldi, o gece beni tehdit eden 'yiğit' acaba şimdi nerdedir, ne yapıyor, hiç mi utanmaz, biraz olsun pişmanlık duymaz mı?

Ömrümüz hep böyle, merdiveni yeniden icat etmekle mi geçecek?

Biz ki, 'ateşi ve ihaneti gördük'!..

Biz ki, o barut, gözyaşı, kan ve ter yıllarının, hemen 'akabinde' doğmuş; **Süleyman Sâmi, Dr. Fuat Sâbit, Ethem Nejat, Şevket Süreyya, Neriman Nerimanof ve Memduh Şevket 'beylerin', 'rüzgârında' büyümüşüz;** ilk gençliklerini, **'Soğuk Savaş'** yıllarının **'Görevimiz Tehlike'** atmosferinde geçirmiş olanlar, kuşağımızın **'Sovyet Dostluğu'** özlemini anlayamazlar! **'Geçmiş'**te yaşananlar öylesine bulandırılmış, çiğ **'propaganda'** gerçeğin yerini öylesine almıştır ki; bir zamanlar, **Milli Mücadele** dönemindeki **Türk-Sovyet** dostluğunu, hatırlatmak bile suç sayılmıştı.

Oysa **Mustafa Kemal Paşa, TBMM** Reisi sıfatıyla, daha o zaman **Moskova Hükümeti**'ne şöyle yazmamış mıdır:

"Emperyalist hükümetlere karşı harekâtı ve bunların egemenliği ve sömürüsü altında bulunan mazlum insanların kurtuluşu amacındaki Bolşevik Ruslarla çalışma ve hareket birliğini kabul ediyoruz..." (26 Nisan 1920)

Aradan çok geçmez, bir ay kadar sonraki 'gizli' bir Meclis celsesinde, meb'uslara şöyle diyecektir:

"... evet, demek oluyor ki biz Bolşevikliğe ve harekâtına ve Bolşeviklerden edebileceğimiz istifadeye bigâ-

ne değiliz; binaenaleyh, kemal-i emniyet ve itimadla arzederim ki, Bolşeviklerle ittifak ve itilaf temini için, temin-i ve teşvik'i harekât için maddeten Hey'et-i İcraiye (hükümet) esabına tevessül etmiştir..." (29 Mayıs 1920)

Hele 'Tavariş' General Frunze onuruna verilen yemekte, söyledikleri? Acaba niye yıllar yılı gözden kaçırılmış, bir Allah'ın kulu çıkıp da, halka duyurmamıştır?

"... Türkiye ve Türkiye halkı, istiklâlini ve mevcudiyetini imhaya mâtuf elim darbeler karşısında kaldığı gün, insanlık âleminde dayanacak hiçbir noktaya sahip bulunmuyordu. (...) Bu sırada idi ki milletler arasında, kendisiyle hemhudut olabilecek bir milletin mevcut olup olmadığını inceledi ve bunun neticesi olmak üzere Rus milletinin kendisine hakikaten tabii ve samimi bir dost olabileceğini anladı. Çok geçmeden Rus milleti ve Şûralar Hükümeti ile TBMM Hükümeti arasında tabiaten mevcut olan samimi münasebetleri ifade için anlaşma yapıldı. Efendiler, gerek Rusya ile doğrudan doğruya, gerek Rusya'nın müttefikleri ve dostları olan Kafkas Cumhuriyetleri ile yapılan anlaşmalar bizce pek ziyade kıymetlidirler, bu anlaşmaların ifade ettikleri dostluk ciddi ve daimidir..." (30 Aralık 1921)

Efendim, neymiş?

(Ama yine de içimde bir ukde! **Ankara Hükümeti, Mustafa Kemal** ile **Lenin** döneminde başlamış dostluğu 'yenilemek' için, acaba **Washington**'ın **Moskova** ile 'barışmasını' mı beklemeliydi? **Mustafa Kemal Paşa** bu 'dostluğu' **yetmiş yıl** önce 'kıymetli' bulduğunu söylemiş, 'ciddi ve daimi olması' ümidini izhar etmişti.

Bundan sonra, 'ciddi ve daimi' olur mu dersiniz?)

'SANSARYAN HAN'I

22 Aralık 1990

Büyük ve dolambaçlı merdivenler, daralarak çatı katında biterdi: İki kanatlı bir kapı, üzerinde birbirine geçmiş iki kırmızı hilâl, bir emir: **'İçeriye Girmek Yasaktır!'**

Taşıdığı öneme göre, bir ya da iki **'taharri'** refakatinde gelmiş olan **'mevcutlu'**, yıllar boyunca **'Kısm-ı Siyasi'**ye böyle giriyor; **'bilahare', sağdaki ilk odada kaydı yapılacak, ona önceden ayrılmış olan 'hücreye'** konulacaktır.

(Yoğun bir karanlığa itiliyorum, kapı arkamdan kilitleniyor. Dizimi sert bir yere çarptım, el yordamıyla bunun, hücrenin tabanını neredeyse kaplayan, tahta bir kerevet olduğunu çıkarıyorum; oturmaktan başka çarem yok, çevremi ansızın büyük bir korku kuşattı; acaba hiç ışık olmayacak mı?

Günlerce olmuyor, gece gündüz farkını kaybediyorum; işitebildiğim uzak seslere dayanan, birtakım varsayımlar: **Şirket-i Hayriye** vapurlarının çakal havlamaları sıklaştı, herhalde sabah oluyor; **Bahçekapı**'da makas değiştiren **Bahçekapı/Edirnekapı** tramvaylarının vınıltısı, ne kadar net, yarı gece tenhalığından olamaz mı?

En müthişi, kimsenin uğrayıp niye getirildiğimi söylememesi; günlerce sürecek bu, beden eziyetinden çok ağır bir ruh eziyeti; ıslıklı karanlığın boşluklarında, verdikleri kuru somunu yemeye çalışarak, tahminler, tahminler, tahminler: **Fatih** randevusuna gelmediğine göre, acaba **Ö.F. Toprak** da gözaltına alındı mı? Alındıysa neyi ne kadar söyledi? Beni neyle suçluyorlar?

Komşu hücrelerden, zaman zaman, gizli hıçkırıklar yükseliyor; ümitsiz göğüs geçirmeler; bazen ana avrat sü-

lâle, küfür; bir gün tıraş takımlarımızı su şişelerimizi, –hatta gözlüğümü– topladılar; içimizden biri dayanamayıp intihara kalkışmış, önlem alınıyor; günler geçtikçe körpe liseli sakallarımın büyüdüğünü hissediyorum, sorguya çağırsalar, ah ne olur sorguya çağırsalar, kendi başıma konuşmaktan usandım!

1943/44 kışı, kirli sarı bir kar, bulgur bulgur, **İstanbul**'un kubbelerine ufalanıyor: **'İleri Gençler tevkifatı'**, İzmir'deki maceradan sonra, ikinci tutuklanışım, yaşım henüz on dokuz, **Işık Lisesi**'nin yatılı öğrencisiyim, okuma hakkımı zarzor, **Danıştay** kararıyla almıştım, ister misin beni tekrar okuldan kovsunlar?)

Gazetede bir haber, gel de okuma: **"1897'de Erzurumlu Sansaryan Biraderler'in inşa ettirdiği ünlü Sansaryan Han'ı onarılıyor. 1918'den bu yana, türlü şekillerde Emniyet Müdürlüğü olarak 'hizmet veren' bina, Vakıflar Başmüdürlüğü'nden on yıllığına kiralanmış, gereken tâdilat gerçekleştirildikten sonra, adliye olarak kullanılacakmış; hukuk ve iş mahkemeleri orada çalışacak!"** (*Cumhuriyet*, 16 Aralık 1990)

Haberin başlığı, kaptığı gibi beni, nerelere sürükledi: **"Sansaryan Han'ı Geçmişini Siliyor."** Camlarda buğulu bir güneş, eflâtun damarlı yağmur bulutlarının girdabında boğuluyordu; çocuklar ilkokuldan çıkmış, gülüşâhenk evlerine dağılıyorlar, hayat sürüyor; elimde olmasızın, dudaklarımdan birkaç kelime döküldü: "Silebilir mi acaba, mümkün mü bu?"

Sadece o bunaltıcı 40'lı yıllarda değil, **'Soğuk Savaş'** yıllarında da, Sansaryan Han'ına kaç kere kapatılmıştım, hesabını unutmuşum; ne var ki bilinçaltındaki lâbirentten, istesem de istemesem de; o soğuk kül, kalın cıgara, kirli erkek kokusu; koridorlara sızan telefon zilleri, köhne daktilolar; gece sorgularının, tüyleri diken diken aya-

ğa kaldıran çığlıkları; çıkıp çıkıp, *Tutuklunun Günlüğü* ve *Korkunun Krallığı* şiir kitaplarımdaki; ya da *Bıçağın Ucu* ve *O Karanlıkta Biz* romanlarımdaki, yerlerini alıyorlar.

Yalnız benim şiirlerimde ve romanlarımda mı? Ne münasebet? Tuhaftır ama, **'Milli Şef İsmet İnönü'**nün o anlata anlata bitiremedikleri, 'kültür ve aydınlık' çağında; **Sansaryan Han**'ının 'tabutlukları'na daha çok, şiirleri ya da romanlarıyla, yurdunun insanlarına aydınlık dağıtmaya çabalayan, sanatçıları kapatırlardı: **Nâzım Hikmet, Sabahaddin Ali, Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Ö.F. Toprak** ve daha niceleri, oradan geçtiler. Yaşadıklarını, **ibret-i âlem** için, elbette yazmışlardır. Onları kim silebilir?

'İTAAT SOSYALİZMİ' OLUR DA...

25 Aralık 1990

Yok canım, Moskova komünistliğine, ben durup dururken **'İtaat Sosyalizmi'** demedim!

François Fejtö, o ilginç ve kapsamlı eserinde, (*Halk Demokrasileri Tarihi*, 2 Cilt 1971, Paris) olayı ve gelişmesini en ince ayrıntılarına kadar anlatmıştır: **Yalta Konferansı**'nın, **Sovyet 'nüfuz bölgesine'** bıraktığı **Doğu Avrupa** ülkeleri, kademe kademe, nasıl evcilleştirilmişlerdir, **'Rus Modelini'** uygulamaya nasıl zorlanmışlardır, vs.

Stalin, ilk üç yıl, dizginleri gevşekçe tutuyor; öyle ki bazı ülkeler, sosyalizme geçişte **'kendilerine özgü'** yollar deneyebileceklerini sanıyorlar. Boş hayal! **Moskova**'ya

bağlı kalarak, Marshall Yardımı'ndan yararlanmak isteyen Çekoslovakya'ya, Stalin demiş ki:

"— Gotwald yoldaş, böyle bir yardım kabul ederseniz, SSCB'ne ve SSCB'nin çıkarlarına aykırı hareket etmiş olursunuz!"

Sonra ne mi olmuştur? Sekiz Doğu Avrupa ülkesi üzerindeki 'dolaylı' Sovyet egemenliği, 'dolaysız bir egemenliğe' dönüşmüştür: 'bağımsız' ülkelerin, bir 'sistem'e nasıl 'entegre edildiklerinin' acıklı ve gülünçlü hikâyesidir bu!

Hadi size Fejtö'den birkaç satır aktarayım:

"... bu dönüşme sürecinin belli başlı merhaleleri şunlardı: Kominform'un kuruluşu, Prag darbesi ve sonuçları, propagandanın kendisine 'Hainler Mareşali' adını taktığı Mareşal Tito'nun (Yugoslavya'nın) Moskova'dan kopuşu, Rajk ve Kostov davaları, büyük 'temizlikler' ulusal kültürün Ruslaştırılması, vs..."

"... bu ülkelerin her birinde, Sovyet danışmanlarının denetlediği gizli polis, ulusal iktidar seçkinlerinin içine sızıp, bizzat ülkenin yöneticilerini dehşete ve onları birbirine düşürerek, Parti'nin de üstüne çıkmıştı. Bu ülkelerin özgül niteliklerini, kimilerinin Rusya'dan da ileri gelişme derecelerini hesaba katmaksızın, sosyalizmin kuruluşuna giden tek yol olarak, hepsine, 'Sovyet modeli', bu modelin siyasi, iktisadi ve sosyal örgütlenmesi, tepeden inme dayatılmıştı..." (*Histoires de Democraties Populaire*, s. 9)

Sorunun kültürel yanına da bir göz atmak istemez misiniz?

"... sosyalizme inanmak, Stalin'e göre, yenilmez Parti'nin gücüne, doğruluğuna ve şaşmazlığına inanmak demekti; elbette bu inanç da, bütün evrensel inançlar, uluslarüstü doktrinler gibi bir dile sahipti: Bratislava'da ya-

yımlanan Pravda, 21 Ekim 1951'de biliyordu ki: 'Nasıl İngilizce kapitalizmin ve sömürgeciliğin diliyse, Rusça da öyle sosyalizmin dilidir.' Stalin'ci için Rusça öyle sıradan bir dil sayılamazdı, neredeyse kutsal bir şeydi o, duanın ve eylemin dili, ana kumandanın ve imparatorluğun dili..." (Aynı eser, s. 339/340)

Senenin en kısa günü, sabah; hava açık, solgun bir pembelik içinde, güneş salona doğuyor. Biliyorum, şimdi sizde bir merak: Bayram değil seyran değil, bu adam niye **Doğu Bloku**'nun **'eski defterlerini'** karıştırıyor, yoksa konu züğürtlüğünden mi?

Yok efendim, hanidir kafamı bu 'entegrasyon' olayı kurcalıyor; **Doğu Avrupa** ülkelerinin **Sovyet 'sistemi'**ne intibaklarının, bu ülkelere nelere mal olduğu, artık anlaşıldı; eskiden 'münhasıran' CIA'nın yönlendirdiği **'Hür Avrupa'** radyoları ile, azılı **Sovyet** 'muhalifleri' söylerdi; bugün, **Moskova** bile **'karıştırdığı haltları'** itiraf ediyor.

Şimdi soru şu: Acaba, başka bağımsız ülkelerin, başka 'sistem'lere intibakları', aynı berbat sonuçları verir mi, vermez mi? Hadi, biraz daha açayım: 'İtaat sosyalizmi' olur da, acaba 'itaat liberalizmi' olmaz mı?

SOSYALİZM GÜNDEMDEDİR...

8 Ocak 1991

'Tornacı' Ömer, 1920'ler **Rusya**'sında KUTV'de eğitim görmüştü, yâni 'bilinçli' bir işçi; eski **İzmir Cezaevi'nin 2. Feranesi**'nde 'volta atarken' anlatırdı: "— **Cumhuriyet idaresi, artık ameleye cephe almıştır; Kemalizm,**

anti-emperyalist bir halkçılıktı, halbuki artık korporasyoncu, gizlice faşist!"

Recep Peker'in 'tezlerini' kim okusa, 'Tornacı' Ömer'e hak verecektir: 'Tek Parti, Tek Şef, Tek Millet' yılları, dağdağalı yıllar: Sendika yok, grev yasak, işçinin kaderi işverenin iki dudağı arasında; oysa biz sosyalistler, 'meşin kasketli, meşin ceketli' işçi militanlarının hayalini kurmaktayız; alın size bir şiir, 40'lı yıllarda yazmışım, 'grev hakkı' istediği için 'illegal', ağızdan ağıza dolaştı ama, hiçbir yerde yayımlanamadı:

"Oy bilesin ki ben ha / taş döven demir döven / oy bilesin ki ben ha / toz toprak içinde şanlı / sıfatım kat'i çopur / ellerim mağrur yağlı / oy bilesin ki ben ha / yerden cevahir söken / zincirini yitirmiş dev / erkân üzredir feryadım / grev hakkımı isterim / grev hakkımı grev!"

Bütün 'tevkifat'larda, işçilere aydınlardan çok daha fazla eziyet edildiği; 1946'daki o ilk özgür ve özerk örgütlenme teşebbüslerinin, nezarethanelerde, tevkifhanelerde, mahpusanelerde fitil fitil burunlarından getirildiği doğrudur. Türk-İş mi, peh, bürokratik merkeziyetçi oligarşinin, 'evcil' bir uzantısı; onun içindir ki, Zonguldak'lı madenciler Anadolu yollarına dökülünce, insanın içi bir hoş oluyor: 'İşçi Hareketi'nin 'mana ve ehemmiyeti' Türkiye'de de kendisini göstermeye başlamıştır.

Bir dakika, görülen yalnız o mu?

Bir de 'İşçi Hareketi'ni değerlendirmek açısından, 'gelişmiş', endüstri sonrası ülkelerle; 'gelişmekte olan' endüstri ülkeleri arasındaki ciddi farklılığı!

Otomasyon, bilgi/işlem uygarlığı, 'klasik' proletarya kavramını altüst ediyor. Bilgisayarlar komutasındaki robotlarla gelişecek üretim sürecinde, 'emeğin' ne hükmü kalır ki? André Gorz ne güzel söylemiş:

"... iş kavramının anlamı bile değişir; maddeyi işleyen ve emeğini, onda yaratması gereken etkilere göre ayarlayan işçi değildir. Hayır, şimdi madde işçiyi işlemektedir. (...) Çalışan mekanik sistemdir, işin yapılması için sen, bedenini, beynini ve zamanını ona ödünç verirsin..."

"Artık olan oldu: iş, işçinin dışına çıktı; emek, eşya durumuna dönüştü, inorganik süreç oldu: İşçi kendi kendine yapılan işi izlemekte, ona razı olmaktadır, onu yapmamaktadır artık." (*Elveda Proletarya* Afa yayınları, 1986, s. 36)

Gorz, Mallet, Richta vb. önceleri, bilgi/işlem teknolojisinin, eskisinden daha geniş görüşlü, daha bilinçli bir proleterya yaratacağını ummuşlardı, gelişmeler aksini gösteriyor: Otomasyon, işçileri hem daha bağlayıcı bir denetime almakta; hem de büyükçe bir kısmını işsizliğe itip, sayısal olarak işçi sınıfını azaltmaktadır.

Aynı şeyleri **Türkiye** için söylemek mümkün mü? Henüz, hayır! Bir kere sanayi, emek/yoğun bir sanayi, çünkü **'iyi saatte olsunlar'** öyle istediler, bu yüzden hâlâ yüzyılın başına ait teknolojilerle çalışıyor, **'yaratıcı emek'** önemli; dahası, **'sivilleşen'** toplumda az buçuk nefes alan işçiler, toplumsal ve ekonomik **'ağırlıklarını'** nihayet hissettiriyorlar; eh bir fırt siyasal/ekonomiye bulaşmış herkes de bilir ki, bu 'ağırlığın' siyasal düzeye **'intikali'** kaçınılmazdır: Ucundan kıyısından başladı bile!

Onun içindir ki, bakmayın siz 'battı' diye kına yakanlara; onların sandığının ve söylediğinin aksine, **Türkiye**'de (ve benzeri ülkelerde), **'İşçi Hareketi'**nin **Sosyalizm**'le 'özdeşleşmesi' hem mümkündür, hem de muhtemel!

Sosyalizm gündemdedir!

7 Şubat 1991

(1943, yaz sonu; **Bahçe [Adana]**, dağlar duman!

Kapı çalındı, evde yalnızım; açıyorum ki gözleri çekik, çember sakallı bir ihtiyar; elinde, buharı tüten bir tencere; gülümseyerek uzatırken, diyor ki; "— Kaymakam beye arz-ı hürmet ederim, **Özbek Pilavı**'nı sevdiğini söylemişti de..."

Meğer o, pederin daha önce sözünü ettiği, Türkistan'lı **Müftü Efendi**'nin ta kendisiymiş: işlemeli yün başlıkları, kıraç soğuğu, kısa atları ve ballı meyveleriyle, **Türkistan** nere; **Adana**'nın **Bahçe** kazası nere? O gün bugün, ne zaman **'Öteki Türkler**'den söz açılsa, gözlerimin önünde o karayağız ihtiyarın, 'Müslüman' tebessümü; acılı, görmüş geçirmiş ve mütevekkil!

Yahu bilir misiniz ki, onların Müslümanlıkları farklıdır.)

Sultan Galiyef, 'dine karşı propaganda'yı tartışırken, daha o zaman şunları yazmıştı:

"... son yüzyıl içinde Müslüman dünyanın tümü, Batı Avrupa emperyalizmi tarafından sömürüldü ve onun ekonomisine maddi destek oldu, bu olay Müslümanların dinlerini derinden etkiledi; Batı emperyalizmi başlangıcından 'Haçlı Seferleri' biçiminde yayıldı, daha sonra ekonomik fetihlere dönüştü." (*Zizn 'Nacional' Nostej*, 14/23 Aralık 1921)

1989 Ağustosu'nda, **Kazan**'da bir toplantı yapılıyor; orada **Reşat M. Emirhanof** diyor ki: **"... Galiyef, kendi anladığı tarzda bir Marksist platformu kullanarak, sosyalizmi daha geniş bir dünya perspektifine kavuşturmak suretiyle, onu SSCB halklarına dayatılmış olan doktriner**

standart içeriğinden kurtarmaya çalıştı. Onun sosyalist teorileri, Müslüman ulusların tarihi toplumsal ve manevi geleneklerini göz önünde bulundurarak yorumlama girişimi, ne zorlama, ne de verimsiz bir çabaydı." (*Forum*, Ocak 1991)

Çünkü **Sultan Galiyef**, "Müslümanların tümünün kültürel geriliklerini" pek güzel görmüş: 'kültürel gerilikle yobazlık arasındaki ilişkiyi' saptamıştı: "Bunlar birbirinden ayrılamayacak biçimde birbirine bağlı, birbirini tamamlayan ve devamlı olarak güçlendiren iki olgudur," diyordu. (*Zizn 'Nacional' Nostej*, 14/23 Aralık 1921)

Üç çeyrek yüzyıllık **Sovyet** egemenliğinden sonra, SSCB Müslüman Türk halkları, aynı çıkmazı yaşıyorlar: laiklik, karşılarına **Batı**'nın sömürücü yüzüyle çıkıyor; tanrıtanımazlık (**athée**'lik) ise, 'totaliter' **Stalin**'ci **Rusya**'nın yüzüyle! Bu ikisinin 'seçeneği' ise, ne yazık ki, **İran** türü bir **Şeriatçılıktır.**

Galiyef, Sosyalist/Müslüman kültür sentezi çabasında ne kadar haklıymış!

Körfez Savaşı'na dalıp, **Asya**'daki çalkantıyı unutacak mıyız?

Haberler yağıyor: **Azerbaycan**'da altı dilden yayımlanacak *Türk Dünyası* dergisi örgütleniyormuş; **Moskova**'da çıkan *Megapolis Ekspres* dergisindeki bir yazının başlığı şöyle: **'Türkler Uyanıyor / Dünya Titriyor'; Özbekistan**'da **Özbek** ve **Kırgız** liderler, bir araya geliyorlar; daha önce **Moskova**'da **Sovyet** Türk halkları delegeleri toplanmışlardı; şu farkla ki artık **pan/turanizm** tartışılmıyor; tartışılan **Türk diaspora**'sının siyasal birliği değil, kültürel birliğidir.

Açıkça görülen odur ki, **'Öteki Türkler' Moskova** baskısından çıkar çıkmaz; bir yandan **Batı**'nın, öbür yandan

Şeriatçı Doğu'nun 'baskısı'na düşüyorlar; oysa onları, ulusal, demokratik ve laik bir kültür sentezine ulaşabilmeleri, için destekleyip yüreklendirebilecek iki büyük güç, SSCB ile Türkiye Cumhuriyeti olamaz mı? Sovyet Türk cumhuriyetlerinin, Sovyetler Birliği'nden 'siyasal' olarak ayrılmayı 'henüz' gündeme getirmemiş olmaları; Türkiye'ninse, Sovyetler Birliği'nin dostluğuna lâyık olduğu önemi vermesi; soruna, iki tarafın da ciddi bir kültür sorunu olarak yaklaşması imkânını sağlıyor.

Uluslararası Türk Kültür Örgütü kurulmalıdır.

YILDIZIN KARARDIĞI ANLAR...

9 Şubat 1991

Haberi Nilgün Cerrahoğlu Roma'dan geçmiş, en dokunaklı yeri bence şurasıydı:

"... Soğuk bir şubat gecesi, Roma'da, parti merkezinin bulunduğu Botteghe Oscure'de kızıl bayrak indirilip, yerine, yeşil üzerinde bir meşe ağacı bulunan yeni bayrak çekilirken, eski militanların çoğu ağladılar..." (*Cumhuriyet*, 5 Ocak 1991)

Kızıl bayrak dediği, elbette, İtalyan Komünist Partisi'nin (IKP) de kullandığı orak çekiç ve yıldızlı bayrak; IKP, gevşek dokumalı sosyal demokrat bir partiye dönüşerek, adını Demokratik Sol Parti yapmadı mı; elbette, 'yarım yüzyılı aşkın bir süre içinde, faşizme karşı direnişi' simgeleyen kızıl bayrak da değişecekti.

Çoğumuz orak çekiç ve yıldızı, 'Moskofluk' işareti sanır, değildir; aslında III. Enternasyonal'ın sembolüydü; bu yüzden de Komintern'e bağlı komünist partile-

rinin (bu arada SSCB, Fransız, İtalyan komünist partilerinin, hatta TKP'nin) de sembolü oldu; IKP Genel sekreteri Achille Occhetto, ondan vazgeçerek 'günahı çok sevabı az' bir devri kapatmış oluyor.

Ne devirdi ama!

Siz bakmayın Fransız yoldaşların söz IKP'den açılınca, dudak bükerek 'Sirk' ya da 'Lunapark' diye dalga geçmelerine! Gramsci, Togliatti, Longo ve Berlinguer'in partisi, Batı Avrupa'nın üç büyük komünist partisinden en güçlü, en yaygın ve en popüler olanıydı; yalnız Mussolini'nin Fascio'larıyla, Hitler'in Gestapo'suyla çatışmakla kalmamış; harp ertesinde, –de Gasperi'den başlayarak– Hıristiyan Demokratlar'la da, göze göz, dişe diş mücadele etmiştir.

Ne yalan söylemeli, Gramsci'nin Marksizm yorumu, farkına vardığım anda bana Lenin'inkinden daha doğru, daha beşeri görünmüştü; Palmirio Togliatti 'komünizmin tek merkezli değil, çok merkezli olabileceğini' söylediği zaman, can-ü-gönülden desteklemiştim; Longo'nun Stalin'ciliğe tepkisi ise, o zamanlar, kulaktan kulağa fısıldanıyordu; sonraları, bunun gerçek olduğunu, IKP'nin başka bir ünlü militanının kaleminden okumayacak mıydım:

"... Longo'yla Togliatti, gece gündüz gibi, birbirine zıttı, ilk 'Avrupa Komünisti' kesinlikle Longo'dur. 'Avrupa Komünizmi'nin başlangıç dönemi, ya da IKP'nin Batılı felsefeye dönüş noktası, onun yönetiminde gerçekleştirilmiştir. (...) IKP'ye Genel Sekreter olunca, partiyi aldı 'Sosyalist Dünya' içinde ilk özerklik isteğini ileri sürmeye götürdü. En gözüpek yeniliklerden yana çıkıyordu. Sovyetler'in Çekoslovakya'ya askeri müdahalesini, yüksek sesle kınamakla yetinmedi; Dubçek'in iktidarda olduğu, partinin muhafazakâr takımınca desteklenen

Ruslar onun kararlarına karşı çıktığı sırada, kamuoyu önünde ona güç vermek için Longo, Prag'a gitti." (Maria-Antonietta Macciocchi, *Deux Mille Ans de Bonheur*, s. 363. Paris, 1983)

Berlinguer dönemindeyse, IKP, 'Akdeniz Enternasyonalı' düşüncesinin, âdeta kalesi olacaktı: IKP, İspanyol Komünist Partisi ve Mitterand'ın Sosyalist Partisi ile beraber, katılımcı, özyönetimci ve özgürlükçü bir sosyalizm platformu oluşturmak istiyordu. Occhetto'nun bugün ulaştığı yer, o tarihte özgürlükçü İtalyan komünistlerinin savundukları yer midir, bunu zaman gösterecek; şu anda gördüğümüz, orak çekiç ve yıldızlı 'kızıl bayrağın' Botteghe Oscure'de katlanıp, parti arşivine kaldırıldığı!

Sosyalizm yeni ufuklara yelken basıyor.

(Günahı çok sevabı az bir devir mi demiştim; hâlâ bıraktığımız yerde 'otlayan' yoldaşlar için, işlenmiş o günahların en inanmış militanları bile hangi cehennem kuşkularına götürdüğüne, bir de örnek aktarıvereyim: Maria-Antonietta Macciocchi, kitabında şu müthiş tespiti de yapmış:

"... 1964 yılı, Batı'nın en büyük iki komünist liderinin, hepi topu iki ay içinde, Sovyet toprağında ölmesiyle dikkati çekti: Togliatti, bir izci kampında öldü, Thorez ise Karadeniz'deki bir gezi seyahatinde! Listeye, kısa bir hastalığı müteakip aynı yıl Moskova'da ölen, Amerikan Komünist Partisi Genel Sekreteri, Elizabeth Gurleu da ekleniyordu. Ne var ki bu genel sekreterlerin, Moskova ile Karadeniz arasında ölüp gitmelerinin ne anlama geldiğini, hiç kimse araştırıp soruşturmadı, hâlâ da araştırıp soruşturmuyor." [Aynı eser, s. 311])

NEYE NİYET, NEYE KISMET?

14 Mart 1991

O karanlık, meçhullerle dolu, 1920 kışı: Buğulu gümüş semaverlerde ağır çay, marpucu kehribar saltanatlı nargileler, kıvırcık siyah astragan kalpak, nagant tabanca!

'Anadolu Hareketi' içerde ve dışarda, türlü meseleyle uğraşıyor; 'Hey'et-i Temsiliye' namına Mustafa Kemal, kolordu komutanlıklarına, –ayrıca Rauf, Bekir Sami, Refet ve Halid beylere– 5 Şubat'ta 'çok acele' bir şifre telgrafı çekecektir; İngiltere'nin Kafkasya'daki oyunlarına parmak basıyor:

"... İtilaf Devletleri ('Sistem') Bolşevikler'le Türklerin arasını Kafkas milletleri aracılığıyla kesmek planını bulmuşlardır. Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan belki de Kuzey Kafkasya hükümetlerinin bağımsızlığını onaylayarak, onları kendilerine çektiler. Şimdi Bolşevikler'le vuruşmalarını olup bittiye getirmek için, onları her yandan kışkırtıp donatmaktadırlar. Bundan başka da, doğrudan kuvvet göndermeye de başlamışlardır ki, bu kuvvetin etkisiyle hem Bolşevikler'le çarpışmayı hızlandırmak ve hem de Kafkas milletlerinin Türklerle Bolşevikler'in herhangi bir ilişkilerini önlemek ve denetlemek düşüncesindedirler. Plan büyük bir ciddiyet ve aşırı bir aceleyle uygulanmaktadır. Eğer bu plan başarılır, Kafkas milletlerinin bize karşı kesin bir sed durumu almalarıyla memleketimiz kuşatılmış olursa, artık Türkiye için direniş nedenleri temellerinden yıkılmış olur..."

"... Dolayısıyla Kafkasya seddinin yapılmasını, Türkiye'nin kesin yok edilmesi projesi sayıp, bu seddi İtilaf Devletlerine ('Sistem'e) yaptırmamak için, en son çarelere başvurmak ve bu uğurda her türlü tehlikeleri göze

almak zorunluğundayız..." (*Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Belge no: 388)

Kuva-yı Milliye **Ankara**'sının, 'çiçeği burnundaki', **Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri ittihadı** ile 'temas aramasının' stratejik ve hayati mantığı bu olmuştur: '**Sistem**'in, **Türkiye**'deki Müdafaa-i Hukuk hareketini 'boğmak' amacıyla, **Sovyetler**'le **Türkiye** arasında kurmaya çalıştığı 'seddi' yıkmak!

Mustafa Kemal Paşa hiç vakit kaybetmez!

1920 Nisan'ının son günleri, **Kızılordu**'nun öncüleri, **Bakû**'ye giriyorlar; bir ay kadar sonra, **Danimarka**'daki Fransız Sefiri **Paris**'e şifreyle çok gizli bir haber geçiyor: **Mustafa Kemal**'in **Mustafa Efendi** adında bir mülâzimi, Azerbaycan üzerinden Moskova'ya gönderdiği haber alınmıştır, askeri amaçlı bir gezidir bu; **Ankara** ile **Moskova** aralarında temas kuruyorlar, ama dikkat, **İtilaf Devletleri** için tehlikeli olabilir.

"Ankara'dan, '**TBMM**'nin **Moskova Hükümeti**'ne 'İlk Önerisi', gerçekten de, 1920 Nisan'ı içinde kaleme alınmıştır (26 Nisan); bir nüshası **Karabekir Kâzım Paşa** tarafından, **Bayezit**'teki 11. Fırka'ya, oradan da **Mülâzim Kâmil** ve **Celâl efendiler** aracılığıyla, **Nahçıvan** yoluyla **Bakû**'ye iletilir; iki mülâzim, orada **Türkiye Komünist Fırkası**'nın başında **Mustafa Suphi**'yi bulurlar, (5 Haziran); onun verdiği mektup, kitap ve broşürlerle dönerken, **Şuşa** çevresinde eşkıya tarafından öldürülürler.

Önerinin öteki nüshası, (**Danimarka**'daki Fransız Sefiri'nin **Mustafa Efendi** dediği) **Mülâzım İbrahim Efendi** tarafından alınır, 8 Mayıs'ta **Trabzon**'dan **Novorossisk**'e gitmek üzere hareket eden 'kurye' **İbrahim Efendi**, ayın yirmisine doğru **Moskova**'ya varır ve öneri **Sovyet Dışişleri Halk Komiseri G.V. Çiçerin**'in büro-

suna ulaştırılmış olur..." (*Türk/Sovyet İlişkileri*, G. Yerasimos, s. 149/150, 1979)

Peki, öneriyi merak etmediniz mi?

Türkiye/SSCB ilişkilerini başlatan üç maddelik önerinin ilk maddesi aynen şöyledir:

"Emperyalist hükümetlere karşı harekâtı ve bunların egemenliği ve hükmü altında bulunan, ezilen insanların kurtuluşu amacını güden Bolşevik Ruslar'la çalışma ve hareket birliğini kabul ediyoruz..."

O günlerden bugüne, nice yaz geçti, nice kış! 1991 ilkbaharı, SSCB başkentlerinde bağımsızlık rüzgârları esiyor; 'Sistem'le uzlaşmış! Moskova, 'Sistem'le 'kaynaşmış' Ankara'nın Başkanı'nı Kremlin'de ağırlıyor; aralarında ne konuştular dersiniz: 'Mazlum Milletlerin Kurtuluşu'nu mu; yoksa karşılıklı ticaretin genişletilmesi, para, piyasa, 'al gülüm ver gülüm' fırıldaklarını mı?

Dünya tuhaf!

SOSYALİZM TÜKENMEZ!

4 Nisan 1991

Miss Higgins'in sosyalistliğinde, gizli bir 'Fabian'cılık' olduğunu, sonradan fark etmiştim (Bkz. *Hangi Sol*); zaten 'Fabian Sosyalizmi'ne, bu arada Sidney Webbs, Morgan Philipps vb.'ne merakım da buradan kaynaklandı. Lenin, bunları sevmez; (Hoş, kendi 'sosyalizminden' başka, hangisini severdi ki?) fena karalamıştır, dermiş ki: **"Fabian Sosyalizmi, oportünizm ile liberal emek politikasının eksiksiz bir ifadesidir"** (Rosenthal/Yudin, *Materyalist Felsefe Sözlüğü*, s. 425, 1972). Yalnız onları mı, 'bilim-

sel' Marksist/Leninistler, **Jules Guesde** gibi sendikacıların, **Jean Jaures** gibi 'mütefekkirlerin' geliştirdikleri, **Fransız Sosyalizmi**'ne de karşı çıkmışlardır; ayrıca herkes **II. ve IV. Enternasyonal**'lara nasıl yüklendiklerini, ele güne karşı onları nasıl çamura buladıklarını bilir.

Dikkat ettiniz mi, bir çırpıda kaç 'sosyalizm' saydık? Sosyalizmin 'iflasını' ilân edenler, acaba bu önemli gerçeği atlamıyorlar mı? **Marksizm**, 'bizatihi' sosyalizm değildir; hiç olmadı; belki de, uzun sosyalizm tarihinin, 19. yy'a mahsus bir sentezi diye alınabilir, **Marksizm/Leninizm** derseniz, onun **Lenin** tarafından **Çarlık Rusyası** şartlarına uyarlanmasıdır; aslında, uygulama düzeyinde 'iflas eden' de budur; budur ya, bu 'iflas' öteki sosyalistlerce, yıllardan beri zaten açıklanmıyor muydu?

Bu dediklerimi, sinek pislemedik bir yere yazmalısınız!

Miss Higgins, Abdulla sigaraları içer, iri erkek elleriyle, üstüne başına dökülen küllerini silkeleyip, **'Ütopyacı Sosyalistler**'in bile, 'bilimsel' Marksizm'in oluşumunda, en büyük katkısı olduğunu söylerdi:

"... **Thomas More**'u nasıl yok sayarsınız? Zorunlu iş, eşit mal dağılımı ve ortaklaşa mülkiyet fikrini, ortaya ilk atan odur; buna benzer toplumsal projeksiyonlara, **Houska**'da, **Münzer**'de, **Campenalla**'da da rastlanıyor; hakiki bir sosyalist, bu değerli 'müktesebatı' reddedemez!"

FKP'deki fikir adamları, doğrusu reddetmiyorlardı, yanılmıyorsam **Georges Politzer**, 'bilimsel' **'Marksizm'i** şu üç kökene bağlamıştır: **İngiliz Ekonomi Politiği, Alman Klasik Felsefesi** ve **'Ütopyacı' Sosyalizm!** Demek ki, Marksizm öncesi sosyalizm tarihini doğru dürüst bilmeyen birisi, **Gorbaçof 'yoldaş'**ın yapmak istediklerini, hakkıyla değerlendiremez! Ulusal demokratik 'burjuva' dev-

rimleri, **Avrupa**'yı çalkalarken, **Marksizm** henüz ufukta yoktur ama, **Fransa**'da **Melier** ve **Babeuf**, **İngiltere**'de **Lileburn** ve **Winstanley** vardır; üstelik, iş o kadarla da kalmayacak, çelişkiler keskinleştikçe çok daha önemli 'sosyalist' mütefekkirler gelecektir: **Fransa**'da **Saint-Simon** ve **Fourrier**, **İngiltere**'de **Owen!**

O yıllarda, (yani 1950'liler mi?) **FKP**'nin gözde ideoloğu **Roger Garaudy**, yönettiği derginin *(La Nouvelle Critique)* toplantılarında, sık sık, Marksizm'in asıl önemli 'katkısının', tarihten gelen sosyalizm fikrini, üretim güçlerinin gelişmesiyle irtibatlandırması, itici güç olarak da ona 'işçi sınıfı'nı katması olduğunu belirtirdi; çoğunuz belki de şaşırmıştır, demek **İngiltere** ve **Almanya**'daki acımasız sanayileşme, 'zincirlerinden başka kaybedecek şeyi olmayan' yoksul bir proletarya yaratmasaydı, sosyalizm fikriyle işçi sınıfı arasındaki bağlantı, Allah bilir kurulamayacaktı.

Bu ne demektir bilir misiniz?

Söz burada elbet, şu yeni ve ünlü itiraza bağlanıyor: 'Otomasyon, işçi sınıfını sayısal olarak azaltmaktadır, ayrıca vasfını değiştirip, onu hizmetli yapıyor; işçi sınıfı olmayınca, hangi sosyalizmi savunacaksınız?'

Fikir olarak eğer sosyalizm, işçi sınıfından çok önce doğmuşsa; o ortadan kalkarsa da, varlığını elbette sürdürecektir; kaldı ki, işçi sınıfının vasıf değiştirmesi, onun ve tarihsel işlevinin ortadan kalkacağını kanıtlamıyor: 'Bizzat' burjuvazinin varlığı, son iki yüzyıl içindeki değişmesi ve gelişmesi, bu düşünceyi doğrulamaktadır. Bilirsiniz, hızlı sosyalistler, burjuvazinin defterlerini, daha geçen yüzyılda dürmüşlerdi; yanılmışlardı ama, burjuvazi kendini yenilemesini ve değişen koşullara uymasını başardı, 20. yy sonlarına doğru, hâlâ borusunu öttürebiliyor; iyi de, ona tarihin tanıdığı bir değişme ve ye-

nileşme gücünü, proletaryaya niçin tanımayacakmışız, lütfen söyler misiniz?

Kim ne derse desin, 'Sistem'in dayattığı en olumsuz koşullarda bile, sosyalizm, yeni ve geçerli çözümler üretecek güçtedir, sosyalizm tükenmez; **Marksizm/Leninizm, Sosyalizm**'in 'ilk sözü' değildi, 'son sözü de' olmayacaktır.

"DEMOKRASİNİN EKONOMİK YÖNÜ, SOSYALİZMDİR"

27 Nisan 1991

Cemil Sait Barlas, İsmet Paşa, CHP'sinin 'sosyalisti' sayılırdı; kelebek kravatlı bir zat, gazeteciliğe de meraklı: *Pazar Postası* diye haftalık bir dergi yayımlıyor; ara sıra, o dergide yazılarım çıkmıyor mu, komünist bir dostum beni iyice 'fırçaladı': **'Marksist'** geçinen bir yazar, **'Fabiancı'** o adamın dergisinde, ne arıyormuş?

Cemil Sait gerçekten **'Fabiancı'** mıydı, bilmiyorum; fakat **'Fabiancılık'** (**'Fabian Sosyalizmi'**) savaş ertesi komünist hareketi içinde, hinliğe çeyrek kala bir sapma sayılmıştır. **Miss Higgins**'den, **Sidney Webb**'den söz etmiştim ya ('Sosyalizm Türenmez', 4 Nisan 1991); buğday başağı bir üniversiteli genç kız, merak etmiş sordu: **"— Fabian sosyalizmini hangi kitaptan okumalıyım?"** Dondum kaldım, onca 'sosyalist' yayınevimizden, yanılmıyorsam hiçbirisi, Fabiancılık'la ilgilenmemiştir.

Çaresiz, **Bilgi Yayınevi**'nde 'danışman' iken, yayımlanmasında yardımcı olduğum, kitabı söylüyorum: *Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi.*

Emre Kongar, demiş ki: "... geliştirilmesine Sidney Webb'in pek çok katkıda bulunduğu Fabian sosyalizmi, Marks'dan şu ya da bu ölçüde etkilenmemiş, tek modern sosyalizm akımıdır."

Nasıl olmasın ki, bunlar 'devrim' düşüncesini reddediyorlar; Webb'e göre, "... zamanlarının gerisinde kalmadan, toplumu inceleyenlerin hepsi, bu arada bireyciler kadar sosyalistler de, önemli organik değişmelerin, ancak: 1. Demokratik ve dolayısıyla insanların çoğunluğu tarafından kabul edilebilir ve herkesin kafasında hazırlığı yapılmış, 2. Tedrici ve dolayısıyla gelişme oranı ne kadar hızlı olursa olsun, karışıklığa yol açmayan, 3. Halkın büyük kütlesinin 'ahlâksız' diye görmediği ve dolayısıyla maneviyatını bozmayan, 4. Hiç olmazsa bu ülkede (İngiltere) anayasal ve barışçı yoldan olabileceğini anlamışlardır." (*Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi*, Cilt 1, s. 464, 1976)

Webb'in, –genellikle Fabian'cıların– niye böyle düşündüklerini, Miss Higgins, (otelin koridorunda Çince konuşmalar, plakta Edith Piaf, orada café créme kokusu) siyah tayyörünün omzuna dökülmüş kepekleri silkeleyerek, şöyle savunurdu: "— ... Webb, sosyalizmi, klasik demokrasinin son aşaması diye alıyor; bireysel özgürlük güvencesinin, ekonomik boyutta da gerçekleşmesi! 'Tepeden inme' sosyalizmler, önce bireysel özgürlükleri yok ettiler, totaliterliktir bu!"

Sonradan Webb'in bu düşünceyi, *Sosyalizmin Tarihsel Temeli*'nde şöyle açıkladığını okuyacaktım:

"... demokrasinin kaçınılmaz sonucunun, halkın yalnızca siyasal örgütlenmesini değil; fakat bu yolla, aynı zamanda, servet üretiminin başlıca araçlarını da, kendilerinin denetlemesi; örgütlenmiş işbirliğinin, yavaş yavaş, rekabetçi mücadelenin doğurduğu 'anarşi'nin yerine geç-

mesi; ve sonunda, John Stuart Mill'in deyişiyle, 'endüstri araçlarına sahip olanların, hasılattan alabildikleri muazzam pay'ın, bu tek olanaklı yoldan geri alınabilmesi hakkında, her gün biraz daha artan bir fikir birliği meydana gelmektedir. Demokratik idealin ekonomik yönü, aslında sosyalizmin kendisidir". (Aynı eser, Cilt I, s. 461)

Buğday başağı üniversiteli genç kızı, fakültesine uğurladım. Eve dönerken, kendi kendime gülüyorum: 'Sosyalizm battı' diyenler, birer köstebek, olayı görmüyorlar: Nasıl, Hıristiyan Demokrat bir Parti'nin, ülkeyi kötü yönetip iktidardan düşmesi, Hıristiyanlığın sonu demek değilse; aynen onun gibi, Sosyalizm'in, Marksist/Leninis uygulamasının, birkaç ülkede 'çuvallamış' olması da, Sosyalizm'in sonu demek değildir. Zaman bunu elbette gösterecektir.

Webb de öyle dememiş mi: "... siyasal yönetimde demokrasi egemen olmaya devam ettikçe, şurda burda kısa süren krallıklar ya da romantik diktatörlükler ortaya koymuş, demokrasiden sapmalara ya da maceracılıklara rağmen, sosyalizmin, demokrasinin ekonomik yüzü olacağı kesin bir güvenle tahmin edilebilir." (Aynı eser, Cilt 1, s. 487)

Bu kadardır ol hikâyet!

'DİKTA' NEREDE BAŞLAR!

25 Mayıs 1991

Şimdi, neden bu sonbahar hüznü, yağmurlardan mı?

Nasıl yağmurlar bunlar, gizli gizli nerelerde hazırlanıyor, nasıl ansızın bastırıp, tatlı bir yalanmış gibi, kaş-

la göz arasında, sırra kadem basıyorlar? Bir sabah yürüyüşünde, üç ayrı semt, sanki üç ayrı mevsim: Islanmış, düşünceli güvercinler; vitrinlerde upuzun damlalar, yorgun otobüslerde, uzak bir eylül dalgınlığı!

Bir saçağın altına sığınmış, sağanağın geçmesini bekliyorum; içimde bir kitap uğulduyor, hanidir okunma sırasını bekliyordu, şöyle elime alacak oldum, bırakabilirsen bırak! **Hèlène Carrère d'Encausse**'un kitabı, *Le Pouvoir Confisqué / El Konulmuş İktidar*; yazarı, **Sorbonne**'da **SSCB Tarihi** okutuyor, daha önceki eseri *L'Empire Eclaté / Dağılmış İmparatorluk*, yayımlandığı zaman, dehşetli ilgi uyandırmıştı; doğrusu ya, bu eseri de ötekinden aşağı kalır değil.

Sovyetler'de, **Ekim Devrimi** nasıl halktan kopmuş, tartıştığı o!

Çoğu komünist bilmez, bilenler de söylemez: **Lenin**, devrimin hemen ertesinde, 'Kurucu Meclis' seçimine gitmişti, umduğu sonucu alamadı: 707 sandalyeden, **Bolşevikler** ancak 175'ini elde edebildiler; 410 sandalye **SR**'lerin oldu; **SR**'ler, yâni **Sosyalist Devrimciler**; tabanı **Halkçı (Narodnik)** kafası **Marksist** bir parti; Rus halkını, özellikle de mujiklerin güvenini kazanmış, çoğunluğu sağlıyor!

Lenin'e düşen nedir, 'demokrat' olarak 'halk iradesine boyun eğip, sosyalist bir koalisyona gitmek' mi? Hayır, öyle yapmaz, önce 40 kadar **SR**'yi partisine 'transfer eder', bakar ki çoğunluk hâlâ onlardadır, **'Kurucu Meclis**'i dağıtır; gerekçesi de müthiştir ha, **'halk, toplumca yaşanılan değişikliklerin bilincine varamamış, siyasal düzeyde geri kalmış, onun için de yaptığı seçimin değeri yokmuş'**, evet!

Yoksa, şu satırları yazdığı zaman **Hèlène Carrère d'Encausse**, o yüzden mi haklıdır?

"... Lenin, 'bütün iktidar Sovyetler'e' (yâni, halk meclislerine) dediği zaman, halk şûralarına inancını açıklamış olmuyordu, Rusya'daki fiili durumu saptamış oluyordu. 1917 ilkbaharında devrim, gerçek bir halk iktidarının ifadesi olarak, Sovyetler'de (halk meclislerinde) gerçekleşmekte ve gelişmekteydi. Lenin, bunun farkına vardığı için, Sovyetler'i iktidarı ele geçirmek amacıyla 'kullanmayı' kararlaştırdı, bunun için de, Bolşeviklerin Sovyetler'e sızmasını sağladı. Devrimci bir aygıt diye tasarladığı Parti'si, Sovyetler'in hizmetine asla girmedi; tam tersine, onları ele geçirmeye, Bolşevikliğin zaferini sağlamaya yarayacak araçlar haline getirmeye çalıştı". (*Le Pouvoir Confisqué*, s. 23., 1980)

İlâhi, bu kadarla kalsa, yine iyi!

Mihayil Voslenskiy, *La Nomenklatura*'da, Sovyet Devrimi'nin 'yozlaşmasında', Lenin'in Bolşevik Partisi'ni, 'profesyonel devrimcilere' bırakmasının etkili olduğunu yazmıştır; bir kere iktidara geçtiler mi, bu 'profesyoneller', gelecekteki 'bürokrasi diktasının' ana unsurlarını oluşturuyorlar: İktidar, işçi sınıfının değil, onların oluyor.

Hèlène Carrère d'Encausse, buna, üstünde ciddiyetle durulması gereken başka bir faktör daha eklemiş, Lenin tarafından 'gizli polis'in örgütlenmesi! Marks şöyle demiştir, 'Halk iktidarının en esaslı şartı, baskı organlarının (polis ve ordu) kesinlikle halkın denetiminde olmasıdır'; Hèlène Carrère d'Encausse, şunları söylüyor:

"... Oysa Lenin, tam da iktidara geçeceği sıralarda, devrim tasarısını gerçekleştirecek küçük hücrenin (Devrimci Askeri Komite) içinde, bir polis gücü kuruyor; bu baskı örgütünü oluşturmakla da, eski kavga arkadaşı Dzerjinskiy'i görevlendiriyor..."

"... Lenin, devrimi savunma görevinin; toplumun dı-

şındaki, uzmanlaşmış bir örgüte ait olduğunu düşünmekle; devrimi, toplumun dışındaki bir devlet içinde, güçlendirmek yolunu seçmiş oluyordu..." (Aynı eser, s. 24)

Buradan bakıldı mı, 'totaliter' bir 'merkeziyetçi bürokrasi diktası', kaç adımlık yerdedir dersiniz?

Çok yakındı, çok!

SOSYALİZMİN 'EVRENSEL MODELİ' YOKTUR

28 Mayıs 1991

Akşamüstü beklenmedik bir telefon; hattın öteki ucundan, **Mehmet-Ali Aybar** soruyor: "21 Mayıs tarihli *Le Monde*'u gördün mü?" Tesadüf görmemişim, "... Mutlaka görmelisin," diyor, "... **Sovyet/Çin** ortak bildirisi yayımlanmış, bak neler diyorlar!"

Aybar, ilginç bulduğu yerleri, Türkçeye çevirmişti, takır takır okudu arkasından, bir kahkaha, dedi ki: "— Biz bunları, otuz yıl önce söylemedik mi?"

Elhak, söylemiştir; söylediği için, aleyhinde çevrilmedik fırıldak kalmamıştır; karınca kararınca, ben de söylemeye gayret etmiştim, şimdi hatırlıyorum da...

(Eskiden Beyazıt Meydanı, bayağı güzeldi. Biz, çeşitli fakültelerden, bir avuç 'solcu genç', camiin kanatlarına sığınmış, ulu ağaçların altındaki **Küllük kahvesi**'ni 'mekân edinmiştik': **Ben, Enver, Ziya, Nevzat, Akça vb.** Yaz öğleleri, demli çay ince belli bardaklarda, tavşan kanı dinlenir; yaprakların arasından, su yeşili bir aydınlık, üzerimize süzülürdü. **Paris**'e gitmiş gelmişliğim yok mu, sosyalizmin bazı sorunlarına, başka türlü yaklaşıyorum; bu da aramızda, tartışma konusu oluyor.

Diyorum ki, meselâ, demokratik devrimin beşiği **Fransa**'dır, halkın egemenliği fikri, orada büyüyüp serpildi; demokrasi, bir yönetim türü olarak, asıl **Fransız Devrimi**'nden sonra **Avrupa**'ya daha sonra **dünya**ya yayıldı; yalnız dikkat isterim, hiçbir ülkede çoğulcu parlamenter rejim –'demokrasi'– **Fransa**'daki 'modeli' aynen uygulamamıştır, ne kadar demokrasi varsa, âdeta o kadar demokrasi modeli vardır; temel aynı, fakat uygulama, her ülkenin kendine özgü koşullarına göre değişiyor.

Kıssadan çıkardığım 'hisse' de şu: **III. Enternasyonal** [aslında **Stalin**], niye sosyalizm uygulamasında, **Sovyet** 'modelini' herkese dayatıyor? İlkeler korunur, yönetim aynı kalır ama, sosyalizmi her ülkenin kendi koşulları içinde algılayıp uygulaması, daha akla yakın olmaz mı? O kadarını söylemiyordum, bence yalnız akla yakın değildi, kaçınılmazdı. Yugoslavya örneğini veriyordum, **Çin** ve **Küba** onu izleyecekti; işin ilginç yanı, kendi 'modellerini' geliştiren sosyalist ülkeler, sosyalizmi, SSCB işgaliyle benimsemiş olmayıp; bilekleri hakkına, kendi devrimleriyle kurmaya çabalayanlardı; ayrıca, bu da bana, anlamlı görünüyor.)

Moskova ile **Pekin**'in ortak bildirisi, bu perspektiften bakınca, son derece önemli.

ÇKP Genel Sekreteri, Jiang Zemin, kalktı **Moskova**'ya gitti, **Sovyetler Birliği KP Genel Sekreteri Mihail Gorbaçof**'la buluştu; aralarında konuşup anlaştılar, yayımladıkları ortak bildiride; iki büyük sosyalist ülke, aşağıdaki noktalarda 'mutabık kalmışlar', onu açıklıyorlar:

"1. Sosyalizmin içerdiği potansiyeli geliştirebilmek için, zorunlu reformları harekete geçirmekte örnek alınabilecek, hiçbir evrensel model yoktur.

2. Her ülkenin kendi sosyal, ekonomik ve ideolojik

modeli vardır; bunların geliştirilmesi yolları, o ülkenin kendisine özgü koşullarına bağlıdır.

3. Halklar, kendi işleri hakkında, kendi başlarına karar almak hakkına sahiptirler; bazı görüş ve yöntem farklılıklarının çıkması olağandır; ve bu, ikili ilişkilerin normal gelişmesine engel teşkil etmez!" (*Le Monde*, 21 Mayıs 1991)

İşte bu kadar, sen sağ ben selâmet! Aklın yolu elbette bir ama, **Colombe**'un yumurtası kadar açık ve meydanda olan bir gerçeği, **Sovyet** ve **Çin** komünistlerinin, bunca kan, ateş ve ölüm pahasına, bu kadar geç idrak edebilmelerinin sebebi nedir? Siz merak etmez misiniz? Doğrusu ben ederim: Acaba **Rusya**'nın ve **Çin**'in, 'büyük devlet' egoistliği mi yoksa henüz sanayileşmemiş –yani proletaryası doğru dürüst oluşmamış– üstelik yarı feodal 'doğulu' toplumlarda, bir endüstri sonrası projeksiyonu olan **Marksizm**'i, uygulamaya kalkışmaları mı? Belki ikisi de!

Tartışma kapısı açık, zaten hiç kapanmamalı!

Rusya'ya Doğru Bakmak

RUSYA'DA NELER OLUYOR?

3 Haziran 1991

(Allah aşkına, **Rusya**'da neler oluyor?

Güngörmüş geçirmiş, **Taşkent**'li şoför, **Hoca Ekber**; *Güneş*'in **Moskova Muhabiri Şener Levent**'e, kelimesi kelimesine şunları söylemiş:

— "... **ben Stalin**'i seviyorum. Şimdi Stalin olacaktı da görecektin: Bakalım Azeriler ve Ermeniler böyle kapışır mıydı? Bunu bastırmak için, bir saatçik yeterdi Stalin'e, yalnızca bir saatçik! Otorite vardı o zaman, otorite; şimdi otorite mi kaldı? Anarşi ve kargaşadan başka bir şey yok memlekette!" [*Güneş*, 29 Temmuz 1991]

Tek başına Özbek şoförün söyledikleri bile, iki şeyi açık seçik gözler önüne koyuyor: Bir, endüstrileşmemiş, yarı/feodal bir toplumda sosyalizmin, bırakın yöntemine uygun olarak gerçekleşmesini; doğru dürüst anlaşılamayacağını; iki, '**yoldaş**' **Gorbaçof**'un kalkıştığı 'yeniden yapılanma' (**perestroika**) işinin, ne kadar zor bir iş olduğunu! Feodal bir kafaya (üstyapıya), **Stalin**'ci totaliterlik, her zaman elverişli görünecektir; 'demokrasi'nin öteki adı, onların ağzında 'anarşi ve kargaşa'! Liberal bir 'kafaya' ise **Gorbaçof**'un her atılımı, sosyalizmin 'çöküşü' anlamına geliyor.

Bana sorarsanız, her ikisi de yanlış!)

SSCB Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin, geçenlerde yapılan son toplantısında, beklenen fırtına kopmadı; bir iddiaya göre, Stalin/Brejnef çizgisinin 'tutucuları', harekete geçmek için 29. Kongre'yi beklemekteymiş! Elbette, uçsuz bucaksız SSCB topraklarında, Taşkent'li şoför gibi düşünenlerin az olmadığını biliyorlar.

Her şeye rağmen, Gorbaçof ve takımının yapmaya çalıştığı, Komünist Partisi'ni 'iktidarda', öteki cumhuriyetleri 'SSCB'de tutarak, ülkeyi demokrat bir sosyalizmin rayına oturtmak! Çünkü, Komite toplantısından sonra 'yoldaş' Aleksandr Casahof'un dediği gibi, "geçmişte devrimcilik romantizmiyle kabul edilmiş programlar, gerçeklerin sınavından geçememiştir"; onun için Gorbaçof 'geleneksel Sovyet Komünizmi'nin stratejik yenilgiye uğradığını' ilan ederek, Parti'nin yeni hedeflerini açıklıyor: "Sosyalizm/Demokrasi/İlericilik!"

Bu sosyal demokratlık mıdır? Öyle de olsa, şaşılmaz; çünkü sonradan Sovyet Komünist Partisi adını alacak olan Bolşevikler, zaten II. Enternasyonal üyesi Rus Sosyaldemokrat Partisi'nin bir hizbiydi; öteki hizipse, şimdi Merkez Komitesi'nin handiyse fikirlerini savunduğu, Menşevikler (Menşitsvo). Tuhaftır ama, Plekhanof'un, Akselrod'un, Martof'un, öteki arkadaşlarının; Gorbaçof'un yeni önerilerini gözü kapalı imzalayabileceklerini sanıyorum. Parti'nin, 'münhasıran' işçi sınıfının partisi olmaktan çıkarılmasına gelince, tatavaya hiç gerek yok; sosyalizm tarihini ve gelişmesini bilenler, Marks ile Engels'in işçi sınıfına tanıdığı bu 'tekeli'; Kautsky'nin 'aydınları', Lenin'in 'köylüleri' katarak hanidir yıkmış olduklarını, elbette bir yerlerde okumuşlardır.

Hem canım, otomasyonun böylesine yaygınlaştığı, böyle bir uzay teknolojisi çağında, sosyalizmi yalnız iş-

çi sınıfının değil de bütün çalışanların doktrini saymak; amaçtan uzaklaşmak mıdır, yoksa gerçeğe yaklaşmak mı, hele düşünün!

Hep söylemiyor muyum: **Rusya**'da iflas eden **Leninizm**'dir, yani **Marksizm**'in 'totaliter' ve 'Bolşevik' yorumu; **sosyalizm değil**; demokrasinin ne kadar türü varsa, sosyalizmin de o kadar türü var, Leninizm en kötüsüydü.

Siyasi baskının kaldırılmış olması, elbette, her kafadan başka bir ses çıkmasına yol açacaktır; bu da, hatta başka partilerin kurulması da, sosyalizmin demokratik yorumuna ters düşmez, tam tersine yöntemin gereğidir. Kaldı ki, bu 'kargaşa' kimseyi yanıltmasın: SSCB hâlâ uzay teknolojisine sahip, iki büyük 'devden' biridir; savunma gücü ürkütücü düzeyde, ekonomik kapasitesi akıllara ziyan! Sorunu, totaliterliğin, toplumu ve ekonomiyi içine soktuğu 'çıkmazdan', çekip çıkarabilmek!

Bunu, demokrasiyle barışık bir sosyalizm, niye yapamasınmış?

İŞİN 'EVVELİYATI' VAR!

6 Ağustos 1991

(Kış geceleri, soğuk soğuk soğuk! Buğulu camlardan, ayın gümüşlediği karanlık bulutların, Paris'in üstünden aktığı görülüyor; **Sebastopol Bulvarı**'ndaki kötü otelimde, musluklar açıldıkça bozuk su tesisatı gizli gizli inler; ben bilinmez hangi hüzünlerle, düşünür dururdum:

"— **Sovyetler Birliği**'nde 'proletarya diktatörlüğü' fikrini, **Hèlène Carrère d'Encausse**'un sonradan yazdığı gi-

bi, proletaryanın hatta bütün toplumun 'üzerindeki' bir diktatörlüğe dönüştüren acaba neydi? **Lenin**'in, **Marks**'ı ve **Engels**'i yanlış yorumlamış olması mı? Yoksa, hükümet darbesiyle iktidarı ele geçirmiş, aslında 'azınlıktaki' **Bolşevikler**'in, iktidarlarını sürdürebilmek için, 'can havliyle' sarıldıkları, 'pratik' bir formül mü?"

Galiba, her ikisi de!)

Karl Kautsky, Marks'ın 'proletarya diktatörlüğü' deyimini bir rejimi değil, sosyal bir durumu anlatmak için kullandığını; Bolşeviklerin bunu istismar ettiğini yazmıştır. (*Sosyalizm Asıl Şimdi*, s. 141, ikinci basım, 1991) Yalnız o mu, benzer şeyleri bütün **Menşevikler**, sosyal demokratlar, hatta 'işçi muhalefeti' söyledi. **Paris**'teki tartışmalarımızda, (şekerli sıcak Rom, **Gauloise** sigarası, vs.) **Fabian** sosyalisti **Miss Higgins**'in neler söylediğini, *Hangi Sol*'da aktarmıştım:

"... **Marks, proletarya diktası kavramını, burjuva diktası kavramının, karşıtı olarak düşünüyor. Kapitalist düzende bir parlamento, çeşitli partiler ve seçim mekânizması vardır ama, düzen bütünüyle burjuvaziye çalışır; proletarya diktası bunun tersi olacak, yoksa bildiğimiz dikta değil: proletarya düzene hâkim olduktan sonra da, eski düzenin artıkları, hatta yeni düzenin gelişmesi sırasında da şehir/köy çelişkisi gibi çelişkiler olmayacak mı, bu çelişkilere de söz hakkı verilecek! Ayrıca planlama niye çeşitli politik ekipler tarafından hazırlanıp halkoyuna sunulmak suretiyle kabul edilmesin? Kim çok oy alırsa, o planını uygular, ötekiler de muhalefete geçer...**" (*Hangi Sol*, s. 70/71, üçüncü basım, 1976)

Bunlar daha **Stalin**'in sağlığında konuşuluyor. Sosyalizm, ya da komünizm denildi mi, sadece **Rusya**'daki 'totaliter' düzeni anlayanlar, öteki ve gerçek sosyalistlerin

haklarını yemiyorlar mı? Gorbaçof ve takımı, gökten zembille inmedi ya, bu işin 'evveliyatı' var; SSCB, yalnız 'sağından' değil, 'solundan' da ciddi şekilde eleştirilmişti; sözgelişi, Frankfurt Filozofları tarafından...

Herbert Marcuse, bildiğiniz gibi bunların en ünlülerinden biri; öbürleri Adorno, Horkheimer, Reich vs. ilginç filozoflardır, Marksizm'le Freud'culuğun arasını bulmaya çalışırlar. Marcuse, daha o yıllarda Marksizm'in kendisiyle Sovyet Marksizmi'ni birbirinden ayırmış; hatta ikisini karşı karşıya koymuştur; diyor ki mesela:

"... sosyalist toplum, bir özgür insanlar ortaklığıdır; üretim güçleri, ortaklık düzeninde çalışan üreticilerin ellerindedir. Üretim, üreticilerin özgür ve eşit ortaklığı esasına göre düzenlenir..."

"... ortaklık düzenindeki emekçilerin dışında ve üstünde, zor kullanacak hiçbir devlet organı olmayacaktır; çünkü emekçilerin kendileri sosyalist devlet olacaktır." (*Sovyet Marksizmi*, s. 27/28, May Yayınları, tarihsiz)

Daha da çarpıcı olan, daha 30'lu yıllarda 'bürokrasi diktası'na karşı çıkmış olan Troçkistler'in de, demokratik 'çoğulcu' çizgiye gelmeleri: IV. Enternasyonal'ın en büyük isimlerinden Ernest Mandel diyor ki:

"... özyönetime dayalı sosyalist demokratik planlamada, sınırlı kaynakların dağıtımına, ilgili üretici/tüketici vatandaşların tümü, demokratik bir biçimde karar verir. Gerçekten çoğulcu ve çok partili, her tür özgürlüğün sonuna kadar kullanıldığı bir sistem içinde, çeşitli tutarlı alternatifler arasından seçim yaparlar..." (*Cumhuriyet*, 30 Haziran 1991)

Demek ki neymiş? Sosyalizm battı filan diye, anlar anlamaz, atıp tutmayacaksın, tamam mı? Adam çarpılır!

'BAŞKA TÜRLÜ DÜŞÜNMEK!'

20 Ağustos 1991

(Ünlü düşünür **Sir Karl Popper, Sovyetler**'deki değişmelerle ilgili olarak 20 Mayıs 1991'de demiş ki:

"— ... beğenin veya beğenmeyin, 'eski şeyler' yerli yerindedir ve bir fiskeyle değiştirilemezler. Rusya'nın ilk adımlarını atabilinceye kadar, en azından elli veya daha fazla sene geçmesi gerektiğini akla yakın buluyorum." [*Forum*, Ağustos 1991]

Adamı haksız sayabilir misiniz? Hele şu son olaylardan sonra?)

'Totaliter' Leninizm, sosyalistlik idealinin içerdiği özyönetimci ve katılımcı **'sivil yönetim'** yerine; bireyleri handiyse tek tek denetim altında tutan, yaygın ve acımasız bir **'siyasi toplum'** oluşturmuştur. **Bolşevikler**, aslında iki düzeyde 'azınlık'tılar: Halk Şûraları'nda (**Sovyetler**) ve devrimden sonraki ilk **'Kurucu Meclis'**te. **Lenin, Sovyetler**'in işine geldiği gibi kullanmış, **'Kurucu Meclis'**i –halk, devrimi anlamadı gerekçesiyle– dağıtmıştır. İktidarın, gidiş geliş, Parti/Bürokrasi/Ordu **troika**'sının eline geçeceğine şüphe mi vardı?

Yarı/feodal toplumlarda, tarihsel blokların kalkıştığı devrimler, ister demokratik ister sosyalist etiketli olsun, mutlaka merkeziyetçi bürokrasi diktalarına yozlaşıyor; buysa, **'sistem'**i ayakta tutan oligarşiye hesapsız 'avanta', oligarşinin ezdiği halk yığınlarına ise, yığınla külfet demektir; tepkiler, inanılmaz bir siyasal baskıyla susturulur; 'resmi' propaganda, yurtiçinde ve dışında, tam bir yeryüzü cenneti tablosu çizedursun; 'totaliter' toplum bunaltıcı bir yeknesaklığa ve akıl al-

maz bir çaresizliğe düşer: Kruşçef parantezini saymayınız, Stalin'den Brejnef'e Sovyetler bu çarkın içinden geçmiştir.

Hèlène Carrère d'Encausse, Sovyet iktidar ve yönetim felsefesini didik didik ettiği o ilginç kitabında, durumu şöyle saptamış:

"... kurulduğundan bu yana, her yerde hazır ve nâzır Sovyet devleti; toplum içindeki özel konumunun, özel çıkarlarının bilincinde, bu yüzden de iktidara alternatif olabilecek farklı grupların oluşmasını başarıyla engellemiştir. Sovyet siyasal kültürü, Parti'nin kriterlerine göre kurulu bir alt/üst (hiyerarşi) ilişkisi içinde, tam bir entegrasyona (birlik ve beraberlik) yöneliktir, farklılaşmaya değil!.."

"... buna rağmen, son yirmi yılda, toplumda farklılıklar belirmekte, belirtiler çoğalmaktadır; bunların hareket noktası, bireylerin ya da grupların, mevcut siyasal kültürle kendi aralarına koydukları mesafe oluyor ki, Ruslar buna İnakomisliyaşçiy ('başka türlü düşünmek') adını veriyorlar, yani 'muhalefet.' ('dissidence')"

"... Sovyet siyasal kültürünün temeli tam bağımlılık ve beraberlik iken, 'başka türlü düşünmek' bu siyasal kültürün, dolayısıyla o düzenin dışına çıkmak anlamına gelir; zaten başka türlü düşünmek, ilk adımdır, o andan başlayarak Sovyet siyasal kültürünün kapalı dünyasından çıkmayı başaran bireyler, önlerinde sadece iki ihtimalin belirdiğini bilirler: Artık dışından baktıkları düzen tarafından (moral ya da fizik olarak) tahrip edilmek; ya da düzeni değiştirmeye kalkışmak!" (*Le Pouvoir Confisqué*, s. 343/344, 1980)

Sabahın bir vaktinde, olayları radyodan işitince, aklıma ilk gelen bunlar! Parkın ağaçlarında, âdeta hayal bir kuş, çocukluğumdan bir cıvıltıyla, pır pır dolaşıyor; bir

an, kendimi, **İspanya** iç savaşı yıllarında, elimde gazete, **İzmir**'de sanıyorum. Berbat bir his bu!

Mihail Sergeyeviç Gorbaçof ve takımı, **'gerçeklerin acı sınavından geçmemiş'** toplumsal bir düzeni **'değiştirmeye'** kalkmıştı; ne var ki, **'bir fiskeyle değiştirilemeyecek eski şeyler, yerli yerindeydi'**, buldukları ilk fırsatta, **'onları değiştirmeye kalkışanları (moral ya da fizik olarak) tahribe yöneldiler.'** Çünkü 'totaliter' siyasi toplum, etiketi faşist de olsa, sosyalist de olsa, demokratik de olsa, insafsız bir 'birlik ve beraberlik' toplumudur; üstelik iktidardaki, gizli oligarşinin çıkarına göre işler.

Kulağımıza küpe olsun!

ACELE İŞE 'ŞEYTAN' KARIŞTI

29 Ağustos 1991

Sovyet oligarşisi **'glasnost/açıklık'** politikasından, –belki daha çok geçmişe dönük olduğu için–, o kadar rahatsız olmamıştı; oysa **'perestroika/yeniden yapılanma'**, adı üstünde, doğrudan çıkarlarını tehdit ediyordu; düzen bir kere değişirse, ona ayrıcalıklarını sağlayan toplumsal hiyerarşi altüst olacaktı: tahammül edemedikleri budur.

'Müdahale' için, koşulların elvermesini beklediler; beni şaşırtan gösterdikleri tepki değil, **Boris Yeltsin**'i nasıl unuttukları: **Gorbaçof**'la ulaşılacak amaçta 'mutabıktı' o, uyuşmazlıkları reformların şekli ve hızı üzerindeydi; **Yeltsin, Gorbaçof**'dan çok daha **'acil'**ci!

Sir Karl Popper, (London School of Economics'in felsefe hocası), 'perestroika/yeniden yapılanma' konusun-

da, Yeltsin'den çok Gorbaçof'a hak verir görünüyor; Batılıların 'açık pazar' özendirmelerine karşıdır:

"... kurtulmakta kesin kararlı olsak bile, yetmiş yıllık komünizmin mirasından kurtulmak, öyle kolay bir şey değildir. SSCB halklarının kafası karıştırılmıştır. Komünizm ütopyasından ağızları yandığından, şimdi kapitalizmin yeryüzü cenneti olduğuna inanmaktadırlar. Elbette ki feci şekilde yanılmaktadırlar. Batı'daki toplumlarımızın, gelmiş geçmiş toplumlar içinde, cennete en yakın olduğu kanısındayım, fakat kapitalistlerimizin cennetin kapısından hâlâ oldukça uzak olduklarını, söylememe izin verin..."

"... kapitalizmin, her derde deva olduğunu düşünmek de yanlıştır. Kapitalizm, asla iyi bir yaşam ve mükemmel bir topluma ulaşma planı değildir. Fukaralar arasındaki suç işleme temayülü ne ise, kapitalistler arasındaki de odur ve bizim İngiltere'de –kapitalist olduklarından değil ve fakat yasaları çiğnediklerinden dolayı– hapiste yatan bir alay kapitalist müteşebbis mevcuttur. Ve ülkelerin vagonlarını kapitalist ekonomi katarına bağladıklarında, bir 'sütten çıkmış kaşık' insanlar ve âdil işler bir rejime ulaşacaklarını ummak safdillik olacaktır..."

"... eski komünist devletlerin halklarının kaçınmaları gereken şeylerin başında, endüstriyel sistemlerini alelacele söküp dağıtmaları gelir. Değişiklikler zaman alır, bazen de çok zaman alır. Fabrikaların işe muhtaç işçileri vardır, bunlar uluslararası standartlara uygun olmasa bile, bir şey üretmektedirler. Eski 'sosyalist' teşebbüsler, ancak ve ancak talep yok olduğunda baş gösterecek işsizlik, alternatif istihdam olanakları ve kapsamlı bir sosyal güvenlik şebekesi ile önlendikten sonra, yavaş yavaş devre dışı bırakılabilir." (*Forum*, s. 48/49, Ağustos 1991)

Daha ilginç olan nedir dersiniz, Karl Popper'in 'pe-

restroika' için, **'nihai hedefi İsveç tipi bir sosyal demokrasi olan, yavaş ve parça parça bir yeniden yapılanma'** uygun görmesi; bir bakıma **Gorbaçof** ve takımı da öyle tasarlamıştı ama...

İşte ama'sı var!

Çaba hedefinden saptırılmıştır.

Bunda sanırım, iki şey önemli rol oynadı: Biri, **Sovyet** toplumundaki bastırılmış özgürlük özlemlerinin, rayından çıkması; öbürü **Batı**'nın **Gorbaçof**'a dürüst davranmaması! **Sovyet** halkı, **nomenklatura** toplumundan öyle bezmiş, öyle acı anılarla yüklüydü ki, artık –demokratik de olsa– sosyalist bir gelecek projeksiyonu yapmak istemiyor; liberal kapitalist modeli (süpermarket toplumunu) ideal olarak görüyordu; tüketim arzusu, refah isteği o kadar yoğundu ki, yeniden yapılanmayı gereksiz hızlandırdı, yani olumsuz etkiledi.

Bakmayın düşürülünce arkasından ağladığına, Batılı kapitalist **'Sistem'** de, **Gorbaçof**'un tekerleğine taş koymuştur: Bir yandan 'çevre' cumhuriyetleri, birer potansiyel 'pazar' diye düşünüp SSCB'den ayrılmaya kışkırtıyor; öte yandan, göklere çıkardığı 'piyasa ekonomisi'nin uygulamasına geçişte, **Gorbaçof**'a ihtiyacı olan destek yardımı yapmıyordu. Tam tersine, **Gorbaçof** sıkıştıkça, onun içinde bulunduğu zor durumdan yararlanıp, uluslararası ilişkilerde ta'vizler koparmaya çalıştılar.

İki sebep de, **'yerli yerinde duran eski şeyleri'** hesaba katmadan, **Sovyet** düzenini **'bir fiskede değiştirmek'** gibi ciddi bir yanlışlığı getirmiştir: Yokluğun ve kıtlığın olduğu her yerde, özgürlük, yarasa yarasa, açık muhalefete, daha da kötüsü **anarşiye** yarıyor; **anarşi** ise, 'vatan kurtaran müdahaleler' için, düzenin 'sahibi' **bürokrasiye** en elverişli gerekçedir.

Bunu kendimizden bilmiyor muyuz?

İNTİHARLAR NEYİ GÖSTERİR?

31 Ağustos 1991

(Rüzgâr, çırpıntılı bir denizden, yüzümüze ince su tozları uçuruyor; vakit, akşamüzeri; **Boğaz**'dan sık sık **Karadeniz**'e geçtiğini gördüğümüz tankerlerin, kuru yük gemilerinin, çoğu **Sovyet** bandıralı; söyleşimizde, o ülkede yaşanılan son olayların hayret ve kaderi.)

— ... ünlü *Time*'ın, darbeden az önce **Sovyetler**'de yaptırdığı kamuoyu araştırmasını gördünüz mü? **K.S. Karol** rakamları aktarıyor: Sovyet halkının yüzde 36'sı, 'demokrasi içinde sosyalizm' istiyormuş, evet; yüzde 23'ü kapitalizmden yanaymış ama, **İsveç** 'modeline' uygun olursa, yani 'sosyalliği' ağır basarsa; bir anlamda bu, Sovyet halkı 'sosyal demokrasi' istiyor demek olmaz mı? Zaten Amerikan 'modeline' heves edenlerin azlığı da (sadece yüzde 9) bunu belli ediyor; eski Sovyet 'modeline' **Stalin**'ci **'itaat sosyalizmine'** dönmek isteyenlerin sayısı ise, devede kulak, yüzde 10! (*Le Nouvel Observatuer*, 8 Ağustos 1991)

— ... şaşılacak şey! Kamuoyu araştırması, ortaya çıkan sayılar, muhtemel bir 'totaliter' darbe teşebbüsünün akıbetini, sanki önceden haber vermiş! KGB gibi, 'hassaslığı' dünyaya nam vermiş bir istihbarat örgütü, bunu nasıl sezmez?

(Bu nasıl yaz sonu? Zaman zaman, inşaat işgaline uğramış karşı sırtların üzerinde, eflâtuna çalar mor, yağmur yüklü bulutlar oluşuyor; ara sıra, hatta sağanak geçişleri! Hava neme doymuş, sanki ağustosta değiliz de, aylardan ekim, ilk soğukların eli kulağında!)

— ... Üzerinden üç ay bile geçmedi, şöyle bir şeyler yazmıştım: **"... Marks, şöyle demiştir: 'Halk iktidarının**

en esaslı şartı, baskı organlarının (polis ve ordu) kesinlikle halkın denetiminde olmasıdır'; Hèlène Carrère d'Encausse ise şunları söylüyor:"

"... oysa Lenin, tam da iktidara geçeceği sıralarda, devrim tasarısını gerçekleştirecek küçük hücrenin (Devrimci Askeri Komite) içinde bir polis gücü kuruyor; bu baskı örgütünü oluşturmakla da eski kavga arkadaşı Dzerjinskiy'i görevlendiriyor..."

"... Lenin, devrimi savunma görevinin, toplum dışındaki uzmanlaşmış bir örgüte ait olduğunu düşünmekle; devrimi, toplumun dışındaki bir devlet içinde güçlendirmek yolunu seçmiş oluyordu..." (*Le Pouvoir Confisqué*, s. 24, 1980)

— ... Moskova'da bugün halk, Dzerjinskiy'in heykelini yıkıyor. O, Dzerjinskiy ki, günümüzde halkına karşı darbe düzenleyen KGB'nin (o zamanki adı ÇEKA) kurucusudur; KGB, bu davranışıyla Sovyet halkını, ya da Sovyet devrimini değil; ülkeyi elinde tutmak isteyen bürokrat oligarşisinin, çıkarlarını savunduğunu göstermiş olmadı mı?

— ... iyi de, bu derecede büyük bir örgüt, nasıl olur da Yeltsin'in Gorbaçof'a muhalefetinin, onun aleyhindeki bir totaliter darbeyi desteklemeye varacağını sanır? Gorbaçof'la birlikte, Yeltsin'i de tutuklasalardı, halk yığınları darbecilerle, –yeni devlet– başa çıkabilirler miydi? Bence sorulacak soru budur.

(Sırtımıza bir şey giysek, iyi olur; sular kararmış an, gizli bir serinlik çıkıyor; dantelleri yaldızlanmış bulutlar arasında, mehtap, âdeta Yahya Kemal'in eski bir şiirinden kalmış.)

— ... Darbeciler, bu basit gerçeği görmediler mi, yoksa görmek mi istemediler; malum ya, zor oyunu bozar: Parti, KGB, Ordu, –yani devlet– tanklarına uçakla-

rına güvenerek halkın gırtlağına çökerse, gözyaşı, kan, ter ve ateş içerisinde, halk ne yapabilir ki?

— ... André Malraux'nun Çin'de ve İspanya'da silahlı eyleme bulaşmış, bu yazar ve düşünürün; konuyla ilgili sözlerini hatırlıyorum:

"... bastırma aygıtı dendi mi, ilkönce tankları düşünüyorum, benim için temel sorun budur. Ama çağımızda ana sorun, tankları var mıdır onu bilmekten çok, tankları kullanacaklar mıdır, bunu bilmektir..."

"... böyle bir şeye ancak ne zaman kalkışmayı düşünebilirsiniz biliyor musunuz, karşınızdakiler ateş emri vermemeyi garanti ederlerse!" (*Hangi Sol?*, s. 90. 1983)

— ... Moskova'daki 'darbecilerin' tankları da vardı, uçakları da; gel gör ki, onları kullanma 'azimleri' yoktu, ne kendilerine inanabiliyorlardı, ne de savundukları davaya! Zincirleme intiharları da bunu göstermiyor mu?

YELTSİN'E DİKKAT!

3 Eylül 1991

(Savaş ertesi, 'demirperde'nin batısı Sovyet mültecilerle doluydu. Çoğu Rus olmayan cumhuriyetlerden, Almanlara esir düşmüş Kızılordu askerleri! Rus baskısından öylesine yılmış ve bıkmışlar ki, Wehrmacht bunları örgütleyip, Kızılordu'ya karşı savaşa sürebiliyor. Ölenler ölmüş, kalanlarsa –Alman yenilgisinden sonra– Müttefikler'e sığınmışlar, Sovyetler'e dönmeleri mümkün değil!

Aralarında Tatarlar. Özbekler, Kazaklar vardı, hatırlıyorum da, elektrik kesintileriyle karanlık, o yokluklar Paris'inde hangisine rastlasam, ağızbirliğiyle diyordu ki:

"— Sovyetler'deki rejim komünistlik sayılmaz, en halisinden Rusçuluktur, öteki cumhuriyetlerin adı cumhuriyet, gerçekte hepsi Rusların sömürgesi!"

Onları dalgın dinler, inanmak istemezdim: Gencim bir kere, saçlarımda serüven tütüyor. Nazileri yerle bir eden SSCB'nin **'sosyalizmin kalesi'** olduğuna inanmışım, ayrıca henüz ne **Sultan Galiyef**'den haberim var, ne de başına gelenlerden!)

Sultan Galiyef, ünlü Tatar Bolşeviği, şu mektubu bir dostuna yazdığı iddiasıyla, **Stalin** tarafından mahkemeye verilmiş, sonra da sürgüne gönderilmişti:

"... merkezi hükümeti iyi bilen bir insan olarak, size şunu söyleyebilirim ki, bu hükümetin (SSCB Hükümeti) **Rus olmayan halklara karşı politikası, büyük Rusya yandaşlarının eski emperyalist politikasından farklı değildir. 1917'de verilen sözler yerine getirilmemiştir, bu yüzden gelecek kongrede ortak bir cephe meydana getirmek ve ulusal çıkarlarımızı korumak amacıyla, Kazaklar ve Türkistan'lılarla birleşmek zorundayız".** (E.H. Carr, *The Story of Soviet Russia*, Cilt IV, s. 286/287)

Sovyetler'de olup bitenlerden, güçlü çıkan **Boris Yeltsin**'in bazı sözlerini, yayımladığı bazı bildirileri okuyup da **Sultan Galiyef**'in 1928'de söylediklerini hatırlamamak mümkün mü? Hele, **'birlikten ayrılacak cumhuriyetlerle olan sınırlarını gözden geçirmek hakkına sahip olduğunu'** açıkladığı, o bildiriyi okuduktan sonra? Bu gizli **'büyük Rusya'**cılığın, yeniden su yüzüne çıkması değilse nedir? Onun içindi ki **Kazakistan Devlet**

Başkanı, Nursultan Nazarbayef'in tepkisini hiç yadırgamadım:

Boris Yeltsin'in daha çok gözdağı havası taşıyan 'uyarısını' iç savaşa yol açabilecek ciddi bir 'tehdit' sayıyordu. (*Hürriyet*, 28 Ağustos 1991)

Öyledir de! Koyu Pan/Slavizm, devrim öncesi Rusya'da birkaç önemli fikir cereyanından birisiydi, öbürleri, sosyaldemokrasi, narodnik halkçılığı, Bund Yahudiliği vs! Bolşevikler'in enternasyonalcılığı, yanlış bilmiyorsam, Komintern'in 5. Kongresi'nden sonra terk edilmiş 'Tek Ülkede Sosyalizm' şiarı, eninde sonunda Parti'ye Ruslar'ın egemen olması sonucunu vermişti: O yıllardaki ünlü parti içi 'temizlikler'de, ünlü Moskova Davaları'nda, kimler 'temizleniyordu' dersiniz? Çokluk Rus olmayan eski Bolşevik liderler!

En Marksist/Leninist, en Üçüncü Dünya'cı geçindiği yıllarda bile, gizli Rusçuluğunu sürdüren rejim, temel dayanaklarını yitirirse, 'büyük Rusya'cılık' yandaşları, elbette ortaya çıkacaktır, bunlar, dindar Ortodoks ve büyük Rusya'cı Soljenitsin'in, siyaset meydanında somutlaşmış örnekleri, her geçen gün, Gorbaçof'un temsil ettiği perestroika'dan, yani ciddi reformlarla özgürlükçü ve katılımcı bir sosyalizme ulaşmak idealinden uzaklaşıp, açıkça gerici bir karşı/devrimciliğe yöneliyorlar.

İşin en çarpıcı tarafı, Sultan Galiyef'in 'geleceğin' bu yönünü de görmüş olması, aynı 1928 yılında şu söylediklerini başka nasıl açıklarsınız:

"... Rusya artık devrim yolunda ilerleyemez, ama ne Marksizm'den yüz çevirebilir, ne de devrim öncesine dönebilir, Rusya için tek çıkış yolu kalmıştır, yavaş ve sessizce sağa kaymak ve böylece sağ eğilimli bir rejime zemin hazırlamak!" (*Milli Fırka*, s. 83, Simferpol, 1930)

Boris Yeltsin'in yaptığı ne, başka bir şey mi?

'PARTİ'NİN 'İDAM HÜKMÜ'!

9 Kasım 1991

(Kötü hava, hırçın rüzgâr bulutları darmadağın etti, denizlerde besbelli fırtına var; bir kenara çekilmiş, 'yoldaş' **Gorbaçof**'un 'Ağustos Darbesi'nden sonra, yazdıklarını okuyorum: Bir ibret, inanmış sosyalist bir lider, 'partisi' tarafından sırtından hançerleniyor; o, değiştirip yenileştirerek, elindeki **'aygıttan'** demokratik ve sosyalist bir halk **'örgütü'** çıkarmayı mı ummuştu; SBKP en **Stalin**'ci anlamıyla bir **'aygıt'** kalmakta direnmiş, **'apparatçikler'** ayrıcalıklarını koruyabilmek için, 'genel sekreterlerini' feda etmekten çekinmemişler; **Gorbaçof** bunu açık açık anlatıyor:

"... çok uzun zamandan beri SBKP'nin reforme edilebileceği düşüncesindeyim. Ağustos Darbesi ne yazık ki bütün ümitlerimi yıktı. Apaçık ortadaydı: Parti liderliğindeki birçok kişi, özellikle Merkez Komite Sekreteryası, darbeye karşı çıkacak cesareti bulamamış; SSCB Anayasası'nı ve Genel Sekreteri koruma cesaretini gösterememişti. **Genel Sekreterleriyle görüşmek için ısrar etmemişlerdi. Merkez Komitesi'nin pasif kalması darbecileri desteklemesi anlamına geliyordu. Hatta bazı parti komiteleri, darbecilere yardım etmeye karar vermişti. Böylece 'Parti'nin idam hükmü imzalandı..."** [*Hürriyet*, 30 Ekim 1991]

Bir an, 1949 kışında **Paris**'teyim; yarım yırtık Fransızcamla **'Parti Tarihi**'ni sökmeye çabalıyorum; sonra aramızda tartışıyoruz, **Komintern**'e bağlı komünist partileriyle, öteki siyasi partiler aynı hamurdan mıdır, aynı şekilde mi yoğurulmuştur?

Elbette, hayır!)

Komintern'e bağlı komünist partileri, birer kitle örgütü olduklarını iddia etseler de, gerçekte 'profesyonel devrimcilerin' yönetimdeki 'aygıtlar'dır; kendi hesabıma, 60'lı yıllardan başlayarak, konuyu gündemime almış, epeyce de tartışmışımdır; demişim ki, meselâ:

"... siyasi parti, ya bir örgüttür (organisation) ya da bir aygıt (appareil); aralarında ne fark var derseniz, örgütse aşağıdan yukarıya işleyen, dip militanlarının demokratik karar verme yetkisine sahip oldukları bir partidir, bürokratlaşmaz, totaliterleşmez, özyönetim ve serbest tartışma kapıları açıktır; aygıtsa, yukardan aşağıya işleyen, komuta kademesinin hatta tek liderin bütün karar verme yetkilerini elinde topladığı bir partidir, bürokrattır, totaliterdir, serbest tartışmaya kapalı olduğu gibi, yönetimi handiyse askeri bir hiyerarşi içinde yürür..."

"... aslına bakarsanız, örgüt niteliğindeki siyasi partiler, demokrasilerin, sosyalist demokrasilerin partileridirler, aygıt niteliğindeki partiler ise nüveleri komitacılık olan partilerdir ki, totaliter rejimlere yatkındırlar, nazizm, faşizm, falanjizm, ya da Stalin'ci merkeziyetçi dikta gibi.." (*Hangi Sağ*, s. 212/213, 1980)

Gençlik yıllarımızda, komünist partilerin öteki partilere karşı bir üstünlüğü gibi gösterilmek istenen 'profesyonel devrimciler'e gelince, aslında onlar, sonradan rejimin başına belâ kesilecek 'nomenklatura'nın nüvesini oluşturacaklardı: 'Ağustos Darbesi', onların eseridir.

Mihayil Voslenskiy'e göre, Lenin 'profesyonel devrimciler'in işçi sıfatından kurtulmalarını istermiş, demiş ki: "az buçuk yeteneği olan, ilerisi için biraz ümit veren her militan işçi, on bir saatini fabrikada harcamamalı; onun geçimini Parti'nin üstlenmesini sağlamalıyız."

Voslenskiy, daha sonra şöyle devam ediyor: "... bu profesyonel devrimciler örgütü, Rus toplumunun han-

gi sınıfındandı? Hiçbirisinden! Daha işin başında Lenin bu örgütü, o dönem toplumunun dışına yerleştirmişti; bağımsız sosyal bir organizma olmasını, kendi kurallarına göre işlemesini öngörüyordu..."

"... bu örgütten son derece kapalı bir grup meydana çıktı, hiçbir sınıfa ait sayılamazdı; toplumsal üretim sistemi içindeki rolü, onu devirmekten ibaretti, oysa geleceği parlak gözüküyordu, hazırladığı devrim gerçekleşirse, otomatik olarak grubu profesyonel bir yöneticiler örgütüne dönüşecekti. Lenin, yönetici yeni bir sınıfın tohumunu işte böyle atmıştır." (*La Nomenklatura*, s. 50 ve sonrası, 1980)

Onun içindir ki, 'yoldaş' Gorbaçof 'Ağustos Darbesi'nden sonra daha bir kesin konuşmuş: "... şimdi bize düşen görev demokrasi sürecini yerleştirmek ve hayatın her alanına yaymak, bireye adil davranmak, bireyin haklarını ve özgürlüğünü tanımak! Sosyalist düşünceyi gerçekleştirmenin yolu budur." (*Hürriyet*, 30 Ekim 1991)

HER ŞEYİN BAŞI, DEMOKRASİ!

12 Kasım 1991

(Eski komünist sözlüğünde, 'totaliterlik', faşist yönetimlerin niteliğidir; en koyu 'totaliter' dönemlerinde bile, üstlerine hiç alınmazlar; o yüzden mi nedir, Magda bana 'Stalin totaliterliğinin ne müthiş bir oligarşi oluşturduğunu; Sovyetler'de, bireyin nasıl ezildiğini' söyleyince, şiddetle karşı çıkıyordum; aldıran kim, o sigarasının dumanını, burun deliklerinden bir lokomotif gibi salıvererek, derdi ki:

"— ... totaliterliğin daniskası bu: Bireye devlet, devlete parti hükmediyor; hiç kimse kendi hayatını yaşamıyor, **'nomenklatura'**nın sana uygun gördüğünü yaşamak zorundasın, onun sana uygun bulduğuysa, elbet onun çıkarlarına en uygun olanı: Ben sana bir şey diyeyim mi, totaliter komünistlik, insana kendi hayatının sorumluluğunu vermediği için çökecektir..."

Tam böyle mi demişti, bilemem; bildiğim o ki, **Magda**, bitmez tükenmez kalçaları, fok yavrusu memeleriyle, **Stirner**'le **Bakunin** arası bir anarşistti; o yıllardaki solcu bağnazlığımın törpülenmesinde, bana hayli yardımcı oldu; şimdi, **'yoldaş' Gorbaçof**'un 'darbe sonrası' anılarında şu satırları okuyunca, onu hatırlamamak elde mi:

"... Stalin'ciliği tarihe gömmeden, sosyalist düşünceyi gerçekleştirmenin sözü bile edilemez: insanlara kendi hayatlarının sorumluluğunu vermemiz gerek!" [*Hürriyet*, 30 Ekim 1991]

Dikkat ettiniz mi, aynı şeyi söylemiş!)

Vladimir İlyiç'in **Georges Sorel**'den etkilendiği yazılmıştır; **Sorel, geçen yüzyılın 'sivil cuntacı' sosyalistlerindendi: Halktan ümidi kesmiş, sonradan Lenin**'in uyguladığı anlamda bir 'politbüro' cuntası, devrimi ancak gerçekleştirebilir! Artık bu 'tepeden inme' devrimlerin, ne yaman bir oligarşi ürettiğini, biliyoruz: Öyle ki, egemenliği tehdide uğradı mı, zaten biçimsel olarak var olan demokratik sorumluluk mekanizmalarını da bloke ediyor, çalıştırmıyor.

'Yoldaş' Gorbaçof diyor ki: **"... tamam, Komünist Partisi darbeye seyirci kaldı, peki ya diğerleri? Eğer SSCB Yüksek Sovyeti ve Başkanı, sağlam ve kararlı bir tavır alabilseydi, darbeciler planlarını uygulamaya bile koymazlardı. Olaylar Yüksek Sovyet'in âcilen toplanmasını gerektiriyordu; ne var ki SSCB Yüksek Sovyeti anaya-**

sal yetkilerini kullanmadı bile! Yüksek Sovyet Prezidyumu neredeydi? Üyeleri neredeydiler? Neden hemen koşup başkente gelmediler? Eğer Yüksek Sovyet 19 Ağustos'ta toplansaydı, darbecileri çok önceden durdurmak mümkün olabilirdi..." (*Hürriyet*, 30 Ekim 1991)

Meselenin bam teli de burada zaten: Siyasal ve yasal mekanizma, 'fiili durumda' işlemiyor; 'milletvekilleri', sözde milletin vekili; aslında **'nomenklatura'**nın adamları, onlar da oligarşiye dahil; Parti, orduyu kullanarak 'müdahale'ye kalkıştı mı, ne yapıyor, gerçekte onların çıkarlarını korumayı deniyor: Niye 'gerçek bir sosyalizme inanmış', 'hayalperest' bir **Genel Sekreter** için, canlarını ve çıkarlarını tehlikeye atsınlar ki? Allahtan, yetmiş yıldır yaşadıkları, Sovyet halkını canından bezdirmişti, siyasal bilinci sanıldığından yüksekti de, 'vekillerinin' adam sen de deyip boşverdiği haklarına, –yani demokrasiye– sahip çıktı!

(Benzetmek gibi olmasın! **Türkiye** oldum olası antikomünisttir ya, benzer bir 'gizli' totaliterlikten hastadır; 'rejimi kurtarmak' adına 'sivil ve askeri bürokrasi'nin –'gizli oligarşinin'– her on yılda bir tekerrür eden **'müdahalelerine'**; ne seçimle oluşmuş hükümetler direnir, ne halkın seçtiği milletvekilleri; ne de, –asıl görevi böyle bir durumda devreye girmek olan– Anayasa Mahkemesi! Daha da acıklısı nedir? Sözüm ona 'sivil toplum'u oluşturacak **medialar**ın, sendikaların, işveren derneklerinin, meslek odalarının ve benzerlerinin de, 'müdahaleyi' yürekten kutlaması, ona sahip çıkmasıdır. Kısacası, Ruslar kadar olamıyoruz.

Gorbaçof'un söyledikleri, işte burada önem kazanıyor:

"... şimdi bize düşen görev, demokrasi sürecini yerleştirmek ve hayatın her alanına yaymak, bireye âdil dav-

ranmak, bireyin haklarını ve özgürlüğünü tanımak! Sosyalist düşünceyi gerçekleştirmenin yolu budur."

İlâhi Gorbaçof 'yoldaş', yalnız sosyalizmi mi, demokrasiyi gerçekleştirmenin de yolu bu!)

GORBAÇOF'UN SUÇU: 'SOSYALİSTLİK'

28 Aralık 1991

O yazımın başlığını hatırlatırım: "Yeltsin'e Dikkat!": Açık bir uyarı mahiyetindeydi; içinde bir yerinde demiştim ki:

"En Marksist/Leninist en Üçüncü Dünya'cı geçindiği yıllarda bile, gizli Rusçuluğunu sürdüren rejim, temel dayanaklarını yitirirse, 'büyük Rusya'cılık' yandaşları, elbette ortaya çıkacaktır; bunlar, dindar Ortodoks ve 'büyük Rusya'cı' Soljenitsin'in, siyaset meydanında somutlaşmış örnekleri, her geçen gün Gorbaçof'un temsil ettiği perestroika'dan, yani ciddi reformlarla özgürlükçü ve katılımcı bir sosyalizme ulaşmak idealinden uzaklaşıp, açıkça gerici bir karşı/devrimciliğe yöneliyorlar." (*Meydan*, 3 Eylül 1991)

Bu satırlar yaz sonunda yazılmış, güz sonunda Boris Yeltsin, 'darbesini' gerçekleştirmiştir; bunu ben söylemiyorum, Profesör Ferdinand Felbrugge söylemiş, diyor ki: "... üç Slav cumhuriyetinin aralarında anlaşarak Bağımsız Devletler Topluluğu'nu oluşturmaları, tıpkı 19 Ağustos'ta olduğu gibi bir darbedir, ancak bu darbe başarılı olmuştur." (*Cumhuriyet*, 19 Aralık 1991))

Darbeye niye lüzum görüldüğünü, belki de ilk darbe denemesinden sonra Mihail Gorbaçof'un içtenlikle yazdığı şu satırlar açıklıyor:

"... ben inanmış bir sosyalistim: yüzyıllardır var olan, yüzyıllardır kendine bir yol çizen, bir düşüncedir sosyalizm. Sosyalizmi savunanlar, bu savunucular arasında, birçok ülkede iktidara gelmiş olanlar var. Sosyalist hareketin farklı yolları var, çünkü topluma zorla kabul ettirilebilecek bir model değil, hayır; sosyalizm, daha âdil bir toplum, daha iyi bir dünya arayışı sürecinde oluşan değerleri kucaklayan bir düşünce; birçok sosyal ve siyasi hareketin içinde var olan bir düşünce, sosyalizm." (*Hürriyet*, 30 Ekim 1991)

Yeltsin, yetmiş yıldır süren bir serüveni, belki de Gorbaçof tam da gerçek rayına oturtacağı sırada, bitiriyor; böylece Sultan Galiyef'in 1928'deki kehaneti gerçekleşiyor:

"... Rusya için tek çıkış yolu kalmıştır, yavaş ve sessizce sağa kaymak ve böylece sağ eğilimli bir rejime zemin hazırlamak!" (*Milli Fırka*, s. 83, Simferpol 1930)

(Heyecanımızdan camlar sarsılır, Troçkistler'le en çok bu konuda tartışırdık; onlar, Marks'ı öne sürerek diyorlardı ki, "... tek ülkede sosyalizm olmaz, Stalin ve apparatçikleri, bunu kendi egemenliklerini –aslında bürokrat oligarşinin egemenliğini– yerleştirmek için uydurdular, herkesin gözünü boyuyorlar; eğer sosyalizmin 'dünya devrimi' gerçekleşmezse, Sovyet rejiminin yozlaşması ve yıkılması kaçınılmazdır."

Önceleri ne çok içerledim buna, sonraları Lenin'in de, Komintern'in kurulduğu sıralarda 'devrimin zaten dünya devrimine dönüşmek üzere olduğuna' inandığını okudum; hele Isaac Deutscher'in üç koca ciltlik *Troçkiy*'ini okuyunca, mesele benim için daha da aydınlandı; bir yerde, diyordu ki Deutscher:

"... devrimin tek başına kalması korkusu, içgüdüsel olarak (Troçkiy'in) bütün varlığına, kafasına ve yüreği-

ne işlemişti. Bolşevik liderlerden hiçbirisi o zamana kadar 'tek ülkede sosyalizm' konusunda en ufak bir imada bile bulunmamışlardı. Ama Troçkiy için, Bolşevizm'in yalnız kalması, daha o zamandan, düşünülemeyecek kadar korkulu bir düştü. Çünkü böyle bir şey, sosyalizmi kurmak için girişilen ilk ve henüz tek teşebbüsün, en kötü şartlarda, yani sosyalizme doğru atılan her adımı köstekleyecek ve bozacak kadar maddi ve kültürel gerilik, ilkellik ve yabanlık içinde bulunan, eski ve değişik kültürlerin besleyici etkilerinden yoksun bir ortamda, yapılmış olması demekti; bu tek başına kalmak korkusu, ergeç gerçeklikle çatışacaktı." (Isaac Deutscher, *Troçkiy*, Cilt 1, s. 527, 1969)

Haklı mıymışım dersiniz?)

'BORİS, TIY NI PRAV!'

12 Aralık 1992

Rusya'yı izliyor musunuz? İzlemelisiniz!

Moskova'da toplanan Halk Temsilcileri Meclisi, 'reformların yavaşlatılmasına' karar verdi; 'reform' dedikleri, bürokrat ve oligarşik, eski Sovyet ekonomisinden, Reagan/Theatcher tipi 'kumarhane' liberalliğine geçiş; böylelikle, 'nevzuhur' liberal, eski komünist Yeltsin 'frenlenmiş oluyor', Rus halkı, bir süredir yaşadığı 'liberalleşme' sürecinden hoşnut değil, sonuç bu!

Tabii, Batılı ajanslara bakarsanız, bunun temel nedeni Halk Temsilcileri Meclisi'nin komünist kökenli oluşu! Evet, bu bir sebep, yalnız şu da var: "Katı komünistlerin, delegelerin ancak üçte birine sahip olduğu hesap-

lanıyor, bu sayı Yeltsin'i görevinden almak ya da istifaya zorlamak için yeterli değil!" (*Milliyet*, 1 Aralık 1992); ayrıca, Yeltsin ve takımının yaptığı 'reformlar' Rusya'da halkı mutlu etseydi, acaba o üyelerin engellemeleri boşa çıkmaz, en azından havada kalmaz mıydı?

Hiç de öyle olmuyor! Sir Karl Popper'in kehaneti haklı çıktı, kim hangi eski Sovyet yurttaşıyla konuşsa, işittiği, ülkenin hâl-i pürmelâlinden şikâyet oluyor; zaten öyle olmasa, hemşire, öğretmen ya da hekim, Rus kadınları, işlerini güçlerini bırakıp gelir de İstanbul'da fahişelik ederler miydi? 'Serbest Pazar Ekonomisi'nin, 'küreselleşmesinin', bir zamanlar 'süper güç' sayılan bazı ülkelere, ne müthiş 'imkânlar' yarattığını, biz de böylece gözlerimizle görmüş oluyoruz.

Lenin demiştir ya, "Hiçbir şey gerçekten daha devrimci olamaz!"

Halk Temsilcileri Meclisi toplanmadan önce, eleştirilerin ne yönden ve kimler tarafından geleceği, aşağı yukarı belliydi; sözgelişi, eski SSCB başbakanlarından Nikolay Rijkof diyordu ki:

"... Halkın yüzde doksanı yoksul. Yeltsin ekonomik siyasetini değiştirmesi gerektiğini anlamalı. Muhalefetteyken işi kolaydı, istediği gibi eleştiriyor, halkın beğenisini kazanıyordu. Şimdi yapması gereken muhaliflerıyle uzlaşmak. Gaydar hükümetinin yaptıklarına gelince, reform adını veremiyorum. Hükümetler profesyonel kişilerden seçilmeli, bugünkülerin tek özelliği, eskiden birlikte çalışmış olmaları, halktan çok uzaktalar, ama şimdi yüz elli milyon kişi üzerinde deney yapmaya kalkıyorlar; bu deney diğer cumhuriyetleri de etkilediği için, sonuçta 300 milyon kişinin kaderiyle oynuyorlar." (*Milliyet*, 30 Kasım 1992)

Ya Ligaçef'in eleştirileri?.. Ligaçef'i kim hatırlamaz?

Hani etkili bir **Politbüro** üyesi olarak, hem **Glasnost** ve **Perestroika**'yı destekliyor, hem de **Gorbaçof**'u eleştiriyordu; **Ligaçef** bugün, hem de komünist olarak, **Yeltsin**'in karşısına dikilenlerden birisi, onun dedikleri de şunlar:

"... Zorluklar artacak, hem de çok büyük oranda. Bunu içim parçalanarak söylüyorum. Ülkemiz bunalımdan felâkete doğru ilerliyor. Yeltsin'le hükümet üyelerinin açıklamalarına bakıyorum da, içlerinde merhamet diye bir duygu kalmamış. Her şeyin fiyatı inanılmaz ölçüde arttı. Halk arasında şöyle bir espri var: 'Komünizmin stokları tükenmek üzere'; yani birçok insan için, en kritik dönem şimdi başlıyor." (*Milliyet*, 29 Kasım 1992)

Ligaçef bu kadarla da yetinmemiş, daha sonra çok açık ve seçik olarak demiş ki: "... en birinci görevimiz büyük bir Rusya Komünist Partisi kurmak, ardından da seçimlere gidilmesini sağlamak. Ama biliyorsunuz Yeltsin ve ekibi seçimlerden çok korkuyor, ertelemeye çalışıyor. Hemen vurgulamak istiyorum; biz anayasal çerçeve içinde mücadele edeceğiz." (*Milliyet*, 29 Kasım 1992)

Kapitalizm, hele 'Sistem'in dayattığı 'açık kapı' küreselleşmesi şeklinde olursa; çok kısa sürede, karşıtını yaratır ve güçlendirir; **Rusya** tecrübesi bunu bir kere daha kanıtlıyor.

İgor Ligaçef, Boris Yeltsin ilk olarak o 'liberal' huruç hareketine kalkıştığı, atıp tutarak mangalda kül bırakmadığı günlerde, besbelli onun 'Sistem' tarafından da el altından desteklenip yüreklendirildiğini de düşünerek, demişti ki: **"Boris tıy nı prav! / Haksızsın Boris!"**

Boris haklı mıydı haksız mıydı, önümüzdeki yıllar bunu pek açık bir şekilde gösterecek ama; **Ligaçef**'in, hele gidişat böyle sürerse, haksız çıkması imkânsız gibi görünüyor.

RUSLAR DA ANLAYACAK!

14 Ocak 1993

Ünlü ekonomi uzmanı **J.K. Galbraith, Türkiye**'ye de önerilen **Reagan/Theatcher** ekonomisinin, ABD'deki acı sonuçlarını açıklamış, diyor ki:

"... kendi haline bırakıldığında, büyük ölçüde hatta tahammül edilmez ölçüde haksız bir gelir dağılımı çıkıyor ortaya ve giderek daha da adaletten uzak bir hale geliyor. Gelir dağılımındaki en uç örnek, ABD: 1977 ile 1988 yılları arasındaki gelir artışının yüzde yetmişi nüfusun yüzde birine (evet, yüzde birine) **gitti; yoksulların payı ise azaldı: Bu, tahammül edilemez bir durum!"** (*EP*, Sayı 3, 19 Aralık 1992)

Amerika'da böyle de, başka yerde başka türlü mü? Şimdilik iki noktanın altını çizelim: **Sistem**'in bekçi köpeği IMF ve **Dünya Bankası**, her ülkeye gerçek ve gerçekçi tek çözüm olarak, bu monetarist reçeteleri önermektedir; ikincisi, buna inanan ve aynen uygulamaya kalkışan bir süper güç, yani **Rusya** (BDT) gerçekten perişan bir hâle düşmüştür.

Şimdi **Mihail Gorbaçof**'a kulak verebiliriz.

Gorbaçof, Halk Temsilcileri Meclisi'nin **Yeltsin**'e direnişini değerlendirirken, işin ekonomik yanına da dokunmuş; **Yeltsin**'in **Gaydar**'ın iktidarda kalması yolundaki ısrarını eleştiriyor, diyor ki:

"... çünkü Gaydar IMF reçetelerini mekanik bir şekilde yorumlayıp harfiyen uygulayarak büyük bir hata yaptı: Evet bunlar uygulamaya konulmalıydı, ancak kendi şartlarımıza adapte edilerek! Burası yıllar boyu tek parti egemenliği altında yaşamış, tek bir mülkiyet tanımış insanların ülkesi! Bu yüzden küçük ve orta çaplı iş-

letmelerin desteklenmesi için önlemler düşünülmeliydi, çünkü bunlar toplumun en zayıf kesimini oluşturuyordu; bu yapılacağına, aşırıya kaçan ve tek yanlı bir yaklaşım sergilendi ve devletin düzenleyici rolü sıfıra indirgendi. Büyük bir olasılıkla devlete bu rolü yeniden kazandıracak, birtakım düzeltici önlemler yakında alınacaktır." (*Hürriyet*, 5 Ocak 1993)

Aklın yolu bir, yazdıklarının daha mürekkebi kurumadan, Gorbaçof muhtemelen TASS'ın dünyaya geçtiği şu haberi okudu:

"... Başbakan Viktor Çernomirdin, Yegor Gaydar döneminde uygulanan monetarist politikanın üretimi durma noktasına getirdiğini, enflasyonun kontrolden çıkmak üzere olduğunu, ülkenin çıkmaza sürüklendiğini savundu..."

"... Çernomirdin'in kararnamesine göre enflasyonu yavaşlatmayı amaçlayan bu adım çerçevesinde temel mutfak girdileri olan ekmek ve unlu mamuller, çay, makarna, tuz, şeker, tereyağı, süt, et ve etil alkol fiyatları devlet tarafından kontrol edilecektir." (*Cumhuriyet*, 7 Ocak 1993)

İlginç olan ne, Çernomirdin kararlarının 'Sistem'in başkentlerinde, serbest pazar ekonomisine geçiş sürecinde, Rusya'da 'geri bir adım' sayılması; ne tuhaf, 'Sistem' pazar ekonomisiyle monetarist 'kumar ekonomisi'ni gittikçe âdeta özdeşleştiriyor; Gorbaçof bunu önceden görmüş, yazısında cevap vermiş, demiş ki:

"... bu önlemleri piyasa ekonomisinden vazgeçme yolunda bir karar diye değerlendirmek, büyük bir hata olur. Bence bu önlemler özellikle işsizliğin önlenmesi açısından vazgeçilmez niteliktedir. İşsizliğin daha da artması yangına körükle gitmek anlamına gelecek, büyük kitleleri ayağa kaldıracak. Piyasa ekonomisine geçişi, ancak ve ancak, durumun kontrolünü elden kaçırmadan, top-

lumsal değişim sürecini kurallara bağlayarak başarabiliriz." (*Hürriyet*, 5 Ocak 1993)

Gorbaçof doğru söylüyor ya, onun da anlamadığı bir şey var; ne demiş, **"IMF reçetelerine evet ama, kendi şartlarımıza uyarlayarak, evet!"** Yani IMF'nin 'önerdiği gibi' değil! Daha da ileri gidiyor, diyor ki: **"Piyasa ekonomisine geçişi, durumun kontrolünü elimizden kaçırmadan, toplumsal değişim sürecini kurallara bağlayarak başarabiliriz."** Oysa **'Sistem'**in buna tahammülü yoktur, zaten **Gorbaçof**'da bu eğilimi sezdiği içindir ki, alavere dalavere, onun iktidardan uzaklaştırılmasına göz yummuş, **Yeltsin**'e yeşil ışık yakmıştır.

Ayrıca Türkler, bu 'tahammülsüzlüğü' yaşayarak saptamışlardır: 1950'den bu yana **Türkiye**'de hiçbir yönetim **'Sistem'**e hayır demedi, sadece 'önerileri' **Türkiye**'nin 'şartlarına uyarlamak' istiyorlardı; kabul ettirebildiler mi, hayır! Her defasında daha 'teslimiyetçi' bir yönetim arayışına girildi. Çünkü aslında **'Sistem'** öteki ülkelerin kalkınmasını istemiyor, onun istediği, öteki ekonomileri de kendi çıkarına kontrol edebilmek!

Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki komünistler, hiç kuşkusuz bunu biliyorlar; kendilerine bol keseden 'ilerici' payesi verilen, 'işbirlikçi' liberaller de, yakında anlayacak.

GORBAÇOF'UN 'HAKKI' GORBAÇOF'A

30 Ocak 1993

İgor Ligaçef ayıp etmiş, *Cumhuriyet*'le yaptığı mülakatta ondan söz ederken 'siyasi dönek' diyor; elbette bunu,

sosyalizme ihanet etti anlamına! Ligaçef'i tanıyorsunuz, Yeltsin'e 'Boris haksızsın!' diyen komünist lider, eski Politbüro üyesi, Gorbaçof'un 'yol arkadaşı'! Neden ayıp ettiğine gelince, Gorbaçof'un sonradan yazdıklarını ya okumamış, ya unutmuş; çünkü Mihail Gorbaçof demiştir ki:

"... ben inanmış bir sosyalistim; sosyalizm yüzyıllardır var olan, yüzyıllardır kendine bir yol açan, bir düşünce; sosyalizmi savunanlar, bu savunanlar arasından, birçok ülkede, iktidara gelenler var; sosyalist hareketin farklı yolları var, çünkü topluma zorla kabul ettirilebilecek bir model değil..."

Yani Gorbaçof, hem sosyalist hem de özgürlükçü, yani demokrat; Rusya'da sosyalizm konusunda söyledikleri de, tereddüde mahal bırakmayacak kadar açık, bunlar da Ligaçef'in iddiası aksine, adamın sosyalizme inancını gösteriyor:

"... Yüksek Sovyet'in, Rusya Federasyon Yönetimi'nin ve diğer cumhuriyet yönetimlerinin, sosyalizmi SSCB topraklarından sınırdışı etmek gerektiği yönündeki talepleri bir birini izledi, çok tehlikeli bir ütopya bu, bu ütopyaya kimsenin ulaşamayacağı açık! Sosyalizmi lânetlemek, modern tarzda bir dini savaştan, bir Haçlı Seferi'nden başka bir şey değildir..." (*Hürriyet*, 30 Ekim 1991)

Sezar'ın hakkını Sezar'a verdikten sonra, işin özüne geçelim.

ABD'yi ('Sistem'i) en çok irkilten, Gorbaçof'un asıl bu özelliğiydi; adam Sovyetler Birliği'ni, yani dünyanın öteki 'süper gücünü', totaliterlik ayıbından arındırmak, sosyalizmin cevherinde zaten var olan özgürlükçülüğe kavuşturmak istiyor; 'totaliter' SSCB ile zor baş edebilen ABD'nin, gerçekten demokrat ve sosyalist bir SSCB'nin

'çekiciliğiyle' baş etmesi nasıl mümkün olabilecekti ki? **Gorbaçof**, basbayağı bir komployla, bu yüzden devre dışı bırakılmıştır. 'Komplo' büyük bir lâf mı, kulağınıza tuhaf mı geliyor; o halde aynı **Ligaçef**'in dediklerine kulak vereceksiniz:

"... biliyorsunuz Rusya Devlet Başkanı Yeltsin, Ukrayna Devlet Başkanı Kravçuk ve Beyaz Rusya Devlet Başkanı Şoşkiyeviç SSCB'ni yok ettiler. (...) Bu oluşumdan, Gorbaçof'un, gerçekten sonradan haberi oldu; BDT'nin kuruluşu ve SSCB'nin dağılışıyla ilgili olarak, ona hiçbir bilgi vermediler. Gorbaçof SSCB'nin dağılmasına sonuna kadar karşı çıktı, dağılmayı içtenlikle istemiyordu; onun istediği yeni ve konfederatif bir SSCB idi, daha demokratik bir ülke istiyordu. Buna karşılık Yeltsin, Kravçuk arkadan iş yaparak, kendi cumhurbaşkanlarına değil, başka bir ülkenin cumhurbaşkanına (ABD) yeni oluşumu haber verdiler." (*Cumhuriyet*, 19 Ocak 1992).

Acaba **İgor Ligaçef**, O 'başka ülke cumhurbaşkanı'nın 'oluşumu' sahiden bilmediğini mi sanıyor?

'Bizzat' hazırlanmış olmasın?

Ligaçef eğer bilmiyorsa, **Wolfowitz Raporu**'ndan (*New-York Times*, 8 Mart 1992) haberi yok; ayrıca Fransız savunma uzmanı **Paul Marie de La Gorce**'un, bu raporu irdelerken neler söylediğini de okumamış; hem ona, hem ülkemizdeki bazı 'safdirikler'e hatırlatalım.

"... açıkça anlaşılıyor ki, Körfez Savaşı sırasında desteğini sağlamak: ya da, nükleer ve konvansiyonel silahsızlanma anlaşmalarını gerçekleştirip, uygulamasına geçebilmek niyetiyle, davranışını zaman zaman yumuşatmış olması bir kenara bırakılırsa, ABD, SSCB'nin çöküşünü amaçlamıştır..."

"... öyle ki, Sovyetler'de merkezi bir iktidarın mev-

cudiyeti, Birleşik Amerika'nın siyasal ve stratejik çıkarları bakımından yararsız sayıldığı anda, SSCB'nin dağılışı gündeme gelmiş; bunun ilk işaretleri, Amerikalı yetkililerin çoğunluğu tarafından fark edilir edilmez de, temel stratejik amaç bu olmuştur." (*Le Monde Diplomatique*, Nisan 1992)

İgor Ligacef, ABD'nin 'temel stratejik amacı'nın hem rakip 'süper güçten' –onu dağıtarak– hem de sosyalizmden, –onu korumaya çabalayan Gorbaçof'u, komployla bertaraf ederek– kurtulmak olduğunu, nasıl görmez?

Kör kör parmağım gözüne!

RUSYA'YA 'DOĞRU' BAKMAK!..

1 Nisan 1993

Frankfurter Allgemeine şöyle yazıyor: "... Gorbaçof'un görevinden alınmasına neden olan koşullarla kıyaslandığında, bugün Rusya'nın ve özgür iradeyle işbaşına gelmiş olan ilk Rusya Başkanı'nın geleceği, çok daha nazik ve tehlikeli gözükmektedir." (22 Mart 1993)

Yeltsin'in, –dolayısıyla Rusya'nın– içinde bulunduğu 'koşulları', ünlü *The Guardian* şöyle özetlemiş: "... enflasyon yüzde 2.500, ruble sürekli değer kaybediyor; yolsuzluk ve rüşvet amansız, yaşam düzeyi sürekli düşüyor; siyasi bunalım, ekonomik bunalımı körükledi." (23 Mart 1993)

Ünlü Reuter Ajansı bildiriyor: "... Rusya'nın ekonomisini istikrara kavuşturmak ve süregiden yüksek enflasyonu dizginlemek için, 'Zenginler Kulübü' olarak bilinen Grup 7'ye (G7) ayrıntılı bir rapor sunularak, 20

milyar dolar dış yardıma gereksinim duyduğu açıklandı, raporu sunan, Rusya'nın Başbakan Yardımcısı." (24 Mart 1993)

G7'nin –yani 'Sistem'in– Rusya'daki feci durum karşısında, nasıl 'ellerini ovuşturduğunu' ise, *The Guardian* pek güzel dile getirmiş: "... G7, şimdiye kadar usul üzerine tartışmalarla vakit geçirdi: Rusya ile görüşmeler için, özel bir oturum mu olsundu, yoksa farklı bir düzenleme mi yapılsındı. G7 bütün bu şıklar üzerinde vakit geçirirken, Moskova'da şimdi anayasal bir bunalım yaşanıyor." (23 Mart 1993)

Evet, 'manzara-i umumiye' budur: Yeltsin, SSCB'yi dağıtmış, Rusya'yı 'Sistem'in emrine vermiş; 'serbest teşebbüs' süreci, dünyanın ikinci 'süper gücünü', kaostan kurtulamayan bir üçüncü dünya ülkesi zavallılığına düşürmüştür. İbret-i âlem için, önce bu, 'sinek pislemedik bir yere' kayıt düşüle!

Oysa acele bir 'kapitalizme geçişin' çabuk 'boka saracağını' aklı başındaki Batılılar da belirtmişlerdi; Sir Karl Popper'in, daha önce de üzerinde durduğumuz sözlerini hatırlayınız, ne diyordu:

"... Sovyetler Birliği'ndeki halkların kafaları karıştırılmıştır, komünizm ütopyasından bir kere ağızları yandığından, şimdi kapitalizmin yeryüzü cenneti olduğunu sanmaktadırlar. (...) Ruslar kendi kapitalizmlerine kavuştuklarında –tabii, şayet kavuşabilirlerse– bunun zengin bir kapitalizm olmayacağını görerek derin bir sukût-u hayale uğrayacaklardır. Süpermarketler kapitalizmi –ki asıl istedikleri budur– erişimlerinin dışında kalacaktır. Elbette ki rüyalarını kapitalizmin süslemesi anlaşılır: 'Komünizm bir süpermarketler dünyası üretemedi, kapitalizm ise üretti, niye biz de ona sahip olmayalım?' Bu korkunç bir projeksiyondur ve rüya gerçekleş-

mediği takdirde şiddetli bir halk reaksiyonuna yol açacaktır." (*Forum*, Ağustos 1991)

'Rüya' gerçekleşmedi, o 'şiddetli reaksiyon' gün geçtikçe yoğunlaşarak yaşanıyor; 'Sistem'in başkentlerinden Yeltsin'in 'desteklenmesi gerektiği' açıklanmakta, ne var ki bu destek açık ve seçik bir somutluğa asla kavuşmamaktadır, ya bunun sebebi ne ola ki?

Sakın –yine daha önce burada tartıştığımız– Wolfowitz Raporu'ndaki şu saptama olmasın: "... davranışını zaman zaman yumuşatmış olması bir kenara bırakılırsa, ABD açıkça SSCB nin çöküşünü amaçlamıştır; öyle ki Sovyetler'de merkezi bir idarenin mevcudiyeti, Birleşik Amerika'nın siyasal ve stratejik çıkarları bakımından yararsız sayıldığı anda, SSCB'nin dağılışı gündeme gelmiş; bunun ilk işaretleri Amerikalı yetkililerin çoğunluğu tarafından fark edilir edilmez de, temel stratejik amaç bu olmuştur." (*New-York Times*, 8 Mart 1992)

Malûm-ı âliniz bu rapor Pentagon tarafından, Ulusal Güvenlik Konseyi, Başkan'ın danışmanları ve bizzat Başkan'la müzakere edilerek hazırlanmıştı; Paul Marie de La Gorce, *Le Monde Diplomatique*'de yorumunu yaparken, Rusya'nın geleceğiyle ilgili olarak şu ilginç noktanın altını çiziyordu:

"... rapora göre, Avrupa'daki istikrarı; ya Rusya'da milliyetçiliğin dirilmesi, ya da Rusya'da SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını ilân etmiş ülkeleri yeniden kendisine bağlaması teşebbüsü bozabilir: Ukrayna'yı, Beyaz Rusya'yı, belki daha da başkalarını! İşte burada, gelecek yıllara değin Amerikan politikasının, hangi temel düşünceye dayandığı meydana çıkıyor: Ne pahasına olursa olsun, eski Sovyetler Birliği'nin dağınık halde kalmasını korumak; hatta gerekirse bu dağılmayı hızlandırmak; hangi şartta olursa olsun, Rusya'da, ya da Rusya'nın et-

rafında güçlü bir süper devletin oluşmasını önlemek!" (*Le Monde Diplomatique*, Nisan 1992)

Daha fazla konuşmaya gerek var mı?

RUSYA 'FAKTÖRÜ'...

11 Ağustos 1994

Şimdi 'ne alakası var?' diyeceksiniz...

Uyanık komünistler, SSCB'nin –iddia edildiği gibi– istediği takdirde birlikten ayrılabilen, 'bağımsız' ülkelerden mürekkep bir topluluk olmadığını çabuk anlamışlardır: **Stalin**'den itibaren 'birlik', Rusların hâkimiyeti demekti; bu gerçeği, en acı şekliyle 'mazlum' ve 'Müslüman' Türk cumhuriyetleri yaşamışlardır ki, ünlü liderleri arasında **Nur Vahidof, Sultan Galiyef, Zeki Velidof (Togan)** sayılabilir.

'**Sistem**'in arzusuna uygun olarak SSCB'nin dağılması, hesapça hem **Rusya**'yı zayıf düşürecekti; hem de serbest kalan cumhuriyetleri, **Batı**'lı ülkelere pazar olarak açacaktı; evdeki bu hesabın 'çarşıya' uyduğunu söylemek zordur: Ünlü *The Wall Street Journal*, daha geçen ilkbaharda (10 Mayıs 1994) bakın neler yazmış:

"... doğrusu, Batı'nın çıkarlarıyla Rusya'nınkiler, birbirleriyle kesişmiyor, Moskova'nın çıkarı şu andaki durumu dondurmak, stratejik yaralarını iyileştirmek ve eski imparatorluk alanı içinde eski nüfuz alanını yeniden oluşturmaktır, bütün Rus milletvekilleri bu konuda anlaşmıştır, ancak hiçbiri böyle bir politikanın gerektireceği siyasi bedellerin farkında değildir." (*Forum*, Temmuz 1994)

Farkında veya değil, **Moskova**'nın –o ilk şaşkınlığı üzerinden attıktan sonra– **Batı**'yla ilişkilerinde, **Yalta Paylaşması** (Şubat 1945) hâlâ geçerliymiş gibi davrandığı; Batılıların da, buna hiç de ters düşmeyen bir pasiflik içinde olduğu, açıkça görülüyor: hele gündemdeki konu **Kafkasya** ya da **Ortaasya** olursa, bu hazin gerçek, âdeta gözümüze girmektedir.

Bana inanmadınız mı, şu halde Şevardnadze'ye kulak veriniz!

Mihail Gorbaçof'un, tedbirli ve dengeli Dışişleri Bakanı, **Gürcistan**'ın şimdiki Devlet Başkanı **Edward Şevardnadze**, *Cumhuriyet*'e verdiği demeçte, ne kadar da acı konuşuyor:

"**... Abhazya sorununun çözümü için başka yolumuz kalmadı. BM organizasyonlarında sorunlar çıktı, çağrılarımıza karşılık alamadık, asker göndermediler; oysa üç yüz bin Gürcü Abhazya'dan çıkarılarak göçmen durumuna sokuldu, binlerce insan kurşuna dizildi, Abhazya'nın yarıdan fazlası yandı, iki taraf da büyük zarar gördü...**"

Şevardnadze, bu yüzden '**Rusya'ya askeri üs vermek zorunda kaldığını**' belirttikten sonra, diyor ki:

"**... bize başka yol bırakılmadı. Batı, Rusya'nın gelmesini istedi, dolayısıyla savaşı sona erdirmek için, Rusya'da başka yolumuz kalmadı.**" (*Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1994)

Durumu olanca çıplaklığıyla görebilmek için, bu sözlerdeki **Abhazya** kelimesi yerine **Karabağ**'ı, **Gürcistan** yerine **Azerbaycan**'ı koymak yeterlidir; tablo orada da aynı, aynı oyun orada da oynanıyor: **Batı** ('**Sistem**') **Gürcistan**'da olduğu gibi **Azerbaycan**'da da, **Rusya**'nın yayılmasına âdeta çanak tutmaktadır; böyle bir tutum, **Türkiye**'nin de, **Azerbaycan**'ın da, öteki Türk cumhuri-

yetlerinin de, hem çıkarlarına aykırıdır, hem de onları Rusya ile karşı karşıya getirmektedir.

Paris ziyaretinde, işte Çiller'in Batı'ya anlatmaya çalıştığı, bu çetrefil durumdu.

Türkiye dış politikasında Rusya faktörü önemlidir.

Batı ('Sistem'), gerçekte Rusya'yı da, Türkiye'yi de sevmediği ve kendisi için 'tehdit' saydığından, tarih boyunca bu iki gücü birbirine kırdırmış, onların zayıf düşmesinden yararlanarak bölgelerine girmiştir. Bu gerçeği anlayıp gören, sonra da önleyen, Gazi Mustafa Kemal ile Vladimir İliç Lenin olmuşlardır: Erken Cumhuriyet dönemi dış politikası, 'emperyalist' Batı'ya karşı, sarsılmaz Türk/Sovyet dostluğu ve dayanışması üzerine kurulmuştu.

SSCB'nin dağılması, Rusya'yı 'batılılaştırmadı'; Batı ise, geleneksel birbirine kırdırma politikasına dönmek eğilimindedir; Ankara, Batı'nın bu oyununa gelirse önüne açılmış olan tarihi fırsat ve imkânları çarçur edecek; hesapsız ve tedbirsiz davranıp Rusya ile bozuşursa, Batı'nın ekmeğine yağ sürmüş olacaktır; galiba, en akıllıcası, Moskova ile bir anlaşma zemini arayıp, vaktiyle Lenin'le Gazi'nin gerçekleştirdiğini, gerçekleştirmek!

'AKBABALAR' ÜŞÜŞÜNCE...

27 Aralık 1994

Wendy Slater'in fikrince, Rusya Federasyonu Komünist Partisi (RFKP) pek öyle hafife alınacak bir parti değil! Sanırım bugünlerde Rusya'da birkaç komünist partisi olduğuna değinmiştim; RFKP bunların en güçlüsü, en yay-

gını; lideri Zyuganof'un *Nijegorodskaya Pravda*'ya söylediğine bakılırsa: "... 500.000'den fazla üyesi, 20.000 kadar yan kuruluşuyla öteki partilerin toplamından iki kat daha büyük"müş!

Ünlü *Literatornaya Gazeta* da bunu doğrular gibidir: "... Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nden kayda değer ölçüde mali temel ve personel almış olan RFKP, sadece en büyük değil, üstelik en iyi yapılanmış partidir; RFKP'nin canlı bir ulusal komünist ideolojisi vardır, Duma'daki en güçlü gruplardan birisidir ve bazı görüşlere göre seçkin gruplarla iyi bağlantılar da kurmuştur." (Mart 1994)

Wendy Slater, genel olarak RFKP'yi değerlendirirken diyor ki: "... Parti'nin halen eski Parti'ye inanan istikrarlı bir yüzde 15'lik seçmen desteğine sahip olduğu hesaplanabilir (...) Marksist/Leninist öğretilerinden çoğunluğunu terk etmiş olması ve iktidara geçebilmek için parlamenter yolu seçmesiyle RFKP, 1970'li yıllardaki Avrupa Komünizmi'ne benzemektedir; üstelik ideolojisi, fikir olarak, eski SSCB'nin çoğunluğunu kapsayan 'devlet yurtseverliği'ne, ya da güçlü bir devletin oluşturulmasına dayanmaktadır (...) RFKP iktidarı elde edebilmek için, karizma sahibi olan Rutskoy'la bir ittifak ve başkanlığı zayıf düşürmek için yasama organından anayasal değişiklik arama yollarını içeren çeşitli imkânları kullanmaktadır; bunların sonucu ilerde görülecektir, ancak RFKP açıktır ki önümüzdeki seçimlerde izlenmesi gereken bir güçtür..." (*Forum*, Aralık 1994)

Son cümle dikkatinizi çekti mi? Wendy Slater, âdeta RFKP'ye gelecek Rusya seçimlerinde şans tanıyor, acaba neden?

Unutmuş olamazsınız, daha geçen gün yine burada, eski Doğu Bloku ülkelerinde, 'özelleştirmeleri' takip eden 'yoksulluk patlaması'ndan konuşmuştuk; bu ara-

da, **Rusya Federasyonu**'nun yoksullaşmada âdeta başı çektiğini görmüştük: 1989'da halkının yüzde 15,8'i yoksulluk düzeyinde iken, 'özelleştirme'den sonra, ne sihirdir ne keramet, bu oran 1992'de yüzde 61,3'e fırlamış! Bu yıl, kim bilir yüzde kaçlardadır? Böyle bir gelişmenin, seçmenler arasında, geçmiş iyi zamanlara özlem uyandırmasından daha tabii ne olabilir ki? İş o kadarla da kalmıyor, **Rusya**'daki 'özelleştirme' tam bir soygun, sahici bir talan halini almış; hani demiştim ya, siz hele bu işe başlayın, uluslararası akbabalar başınıza üşüşür diye, durum aynen öyle; üstelik bunu açık açık yazan 'reform' yanlısı bir Rus gazetesi, *Maskovskiy Kamsomoletz*; ona göre eski Sovyet kamu iktisadi teşebbüslerinin başına üşüşen ecnebi akbabalar, bakın ne marifetler işlemişler:

"1/ Aslında değerleri çok yüksek olan devlet kuruluşları, rüşvet yedirilmesi suretiyle, yok pahasına satın alınmış; örnek mi, buyurun: 127 milyon dolarlık bir metalurji kombinasının, yüzde 17'lik hissesini sadece bir milyon dolara satın alan CS First Boston firması!

"2/ Ural'lardaki petro/kimya tesislerinin başına gelenler daha da kötü. Batı firmalarıyla rekabet gücü olan bu işletmeler, içerden ele geçirilmek suretiyle, uluslararası planda devre dışı bırakılmış.

"3/ Sovyet denizaltılarını üreten ünlü Avrora tersaneleri, dünyanın en ileri denizaltı teknolojisini geliştirmişler: Bunlar 'özelleştirilince', o teknoloji hisseleri satın alan Batı şirketlerine geçmiş oluyor.

"En kötüsü ne, 'özelleştirme' ve 'küreselleşme' fırıldağına böyle 'tam teslim' olmuş Rusya'ya, gizliden gizliye Batı'ya direnen Çin'e oranla, daha az ecnebi yatırım yapılması: Rusya'ya üç yüz milyon dolar, Çin'e 14 milyar dolar." (*Hürriyet*, 16 Aralık 1994)

Böyle bir 'gidişat'ın, **Brejnef** döneminin debdebe ve ihtişamını asla unutamamış olan Rusları, RFKP'ye götürmesi, sizce gerçekten çok uzak bir ihtimal midir?

(Köşesinde *Maskovskiy Kamsomoletz*'in açıklamalarına yer vermiş olan **Metin Toker**, evet o, eski ve ünlü komünizm düşmanı, 'liberal' **Rusya**'nın halini bakın nasıl anlatıyor;

"... Özelleştirme işinin başına getirilen Anatoliy Çubayis'in büyük marifetinin yerli sermayeyi engellemek ve ölü eşek arayan yabancı sermayeyi kollamak olduğu belirtilmektedir. (...) Rusya'da işsizlik azalmamış artmıştır, her alanda mafia'lar türemiştir, bunlar kudret sahipleriyle işbirliği halindedir, kaçakçılık görülmemiş boyutlardadır..."

'Akbabalar' demiştim ya, az bile söylemişim!)

Yoksulluk Patlaması

REZİLLİK PAÇADAN AKIYOR

21 Eylül 1991

(Keyifsizim, hem müzik dinliyor –**Ali Ufki**'nin **'Uyan Ey Gözlerim'**i– hem de **K.S. Karol**'un bir yazısını okuyorum; üzerimde, erken sonbaharın, akşamları ev içlerine salıverdiği, o yanlış ürperme; doğrusu ya, hiç güleceğim yoktu, yine de güldüm: **'Dayanışma Hareketi**'nin gizlice Katolik yönetiminde, 'hür teşebbüs' rejimine geçen **'Polonya**'da, meğer neler dönüyormuş da, haberimiz olmamış!

Rezillik paçadan akıyor yahu!)

"Polonya Merkez Bankası Başkan Yardımcısı W. Prokop'la, bankanın diğer yedi yüksek yöneticisi, tutuklanmışlar; aynı zamanda bakan olan, Merkez Bankası Başkanı G. Wojtovicz görevinden alınmış, parlamentonun hakkında vereceği kararı bekliyor; yurtdışında hayli tanınmış Polonya Tasarruf Sandığı da, kuşku altındaymış; görünen o ki, Polonya Banka Sistemi ya feci yanlışlar yapmış, ya da düpedüz rüşvet yemiş!.."

"... çünkü şu ara otuz yaşlarındaki iki 'başarılı' ve genç Polonya'lı işadamı B. Bogcik ve A. Guszarowskiy, gazetelerin diline düşmüş; 'erdemli' Polonya'nın, tam da 'Dayanışma'nın ikinci iktidar yıldönümünü kutlayacağı sırada, skandalı yaratan onlar: İşe beş parasız başla-

yıp bugün cirosu milyonlarca dolar tutan, ülkenin en büyük 'özel teşebbüsü' ART-B'yi kurmuşlardı; o kadar başarılıydılar ki, dinamiklikleri, hükümetçe başkalarına örnek olarak gösteriliyor; hatta, 21 bin işçisine yol verip, 'topu atan' Ursus Traktör Fabrikaları'nı, almaları isteniyordu; oysa Polonya piyasasının bu iki işbilir öncüsü, kaşla göz arasında, ülkeyi terk edip, meğerse İsrail'e kaçmışlarmış; hem de oraya aktardıkları servetleriyle, İsrail'in en önemli petrol şirketi Paz'ın hisselerini hesaplarına toplayarak! İki kaçağın arkada bıraktıkları, bu müthiş serveti yapmalarına yardımcı olan bankacılardı elbet, onlar da tutuklanıp içeriye atıldılar..." (*Le Nouvel Observateur*, 21 Ağustos 1991)

Nasıl iyi mi?

'Totaliter' komünistlik (itaat sosyalizmi), nefes aldırmayan, çokbilmiş bürokratlığı, kötü yönetimi ve beceriksizliğiyle; **Doğu Bloku** ülkelerinde, halkı öylesine bunaltmıştır ki; 'liberal' Batı ülkeleri, 'Liberallik', bu insanlara âdeta yeryüzü cenneti gibi görünüyor; piyasa ekonomisinin acımasız kurallarına uydukça, elbette **'Hanya ile Konya'**yı anlayacaklar; **Federal Almanya**'ya katılan eski **Doğu Almanlar**'ın yaşadıkları hayal kırıklıkları üzerine, bir şeyler okumuştum; 'erdemli' **Dayanışma Yönetimi**'nin **Polonya**'da başına gelenler, üstüne tüy dikiyor.

İnsan ister istemez, **Sir Karl Popper**'in daha önce üzerinde durduğumuz sözlerini hatırlıyor; olacakları nasıl da öngörmüş, ne kadar doğru söylemiş meğer!.. Diyordu ki meselâ:

"... söz konusu olan bir sosyal ve ekonomik sistemin yerine bir başkasını koymak sorunu değil, ve fakat tamamen farklı kategorilerde düşünmeyi öğrenmek sorunudur. Davranışlarımızın istenmedik sonuçları olacağı fikrini özümsemek zorundayız..."

"... bir komünist sistem dışa açıldığında, devrimci bir şey yapmış oluyorsunuz: Yeni bir fikri olan veya kendini ve çıkarlarını ilerletmek için yollar arayan herkese kapılarınızı açmış oluyorsunuz. Bu sorunsuz olamaz. Hem yüksek hem alçak mevkilerde yozlaşmaya hazırlıklı olmalısınız. Rusya'daki (burada elbet Polonya'daki) fakirden kazandığı para ile kayıplara karışıp, şansını Latin Amerika'da (burada elbet İsrail'de) deneyecek, başarılı dolandırıcılar olacaktır..."

"... bu gibi suiistimalleri belli sınırlar dahilinde tutabilmek için, tıpkı Batı'nın yaptığı gibi kanunları sıkılaştırmanız, polis kuvvetlerinizi yeniden oluşturmanız, narkotik ekiplerinizi kurmanız, vs. gereklidir. Avrupa'da bir Allahın kulu çıkıp da, bütün bu müessif şeyleri beraberinde getirmeyecek bir kapitalizmi savunmuş değildir..."

"Ruslar (Polonyalılar) kendi kapitalizmlerine kavuştuklarında –ve tabii şayet kavuşabilirlerse– bunun zengin bir kapitalizm olmadığını görerek, derin bir hayal kırıklığına uğrayacaklardır." (Forum, Ağustos 1991, s. 47/49)

'GEÇİŞ DÖNEMİ'

23 Ocak 1992

Moskova'ya kar yağıyor, haberler kötü: Dükkânlar boş, fiyatlar 'Batı'lı ülkelerin fiyatları seviyesine yükselmiş, ücretler yerinde saymaktadır; her kafadan bir ses çıkıyor, kimsenin kimseyi dinlediği yok! Paul Samuelson ne demiş: "Piyasa (Pazar ekonomisi) etkin ve yetkindir ama,

ne kafası vardır, ne de kalbi"; öyle ki, *International Herald Tribune*'ün dediği gibi, "Bu gidişle Rus halkının gözünde kapitalizm, komünistlerin yıllardır söylediklerini doğrulamak istercesine, sahtekârlık, dolandırıcılık ve sıradan insanları ezmekle özdeşleşecektir"; halk ne yapacağını şaşırmış, kimisi kiliselerden medet umar, kimisi Batı'ya göç etmeyi düşünür; Birlik dağılmış, ufak ufak örgütlenmeye çalışan sosyalistlere, 'demokrat' Yeltsin 'sert çıkıyor.'

Evet evet, bir İşçi Partisi kurmaya heveslenmişler: Sendika liderleri, bir avuç eski komünist anarko/sendikalist yöneticiler, bir de Moskova Sovyetinde beş milletvekili bulunan Sosyalist Parti'nin militanları; aralarında toplanıp karar alıyorlar: Çalıştıkları işyerlerinde, teşebbüsü destekleme komiteleri kuracaklar! Moskova Sendikaları Konfederasyonu bu amaçla harekete geçer geçmez, küt, Yeltsin'den bir buyruk: 20 Temmuz 1991 tarihli kanun kuvvetindeki kararname gereğince, işyerlerinde her türlü siyasi faaliyet yasaklanmıştır! (*Le Monde Diplomatique*, Aralık 1991, s. 7)

Buyurun cenaze namazına!

Ignacio Romanet, Yugoslavya'dan bahsettiği yazısında, aslında 'totaliter komünizm' sonrasının, ciddi tehlikelerine işaret etmiş, diyor ki:

"... komünizm çöktü, ne var ki yokluklar devam ediyor, birçok yerde, bir bakıma daha da ciddileşiyor. Bir baskı rejimini, daha kötü bir hayat sürmek için mi terk etmiş oldular, anlamsız bu; hele bu saçma düzenin, bütün maddi güvenceleri evvelce onlara sağlamış olduğu düşünülürse, anlamsızlık büsbütün artıyor. Şimdi durum eskisinden kötüdür ve giderek ahali komünizm dönemindeki hayat düzeyini aramaya başlamıştır; çoğu aşırı kötümserliklere kapılıyorlar, zira demokrasi onları hayal

kırıklığına uğratıyor, bir tuzak, daha kötüsü bir engel gibi görünüyor; seçimlerden sonra ülkesinin yönetilemez bir hale düştüğünü gören Lech Valesa, hiç tereddüt etmeden Polonya için, ne demiş:

'— Bir otobüsü sürerken, bütün yolcular direksiyonun başına üşüşürse, otobüs devrilir; Polonya'nın güçlü bir yönetime, iktisadi konularda bir çeşit diktatörlüğe ihtiyacı var'..." (*Le Monde Diplomatique*, Aralık 1991, s. 1)

Görülüyor ki, o da Yeltsin'in pek uzağında değil; buna karşı, komünist ülkeleri piyasa ekonomisine özendiren, Batılı kapitalist sistem ne yapıyor; ne yaptığını hep görüyoruz, Romanet'nin dediği gibi: "... komünizmi nasıl hakladığını övünmekten bir hal olan Batı'ysa, zaferinin sorumluluğunu üstlenecek bir durumda görünmüyor; ne imkânları yeterli, ne de bu yolda siyasi iradeye sahip, üstelik bunu itirafa da yanaşmıyor; o yüzden, yıllardır güneydeki ülkelere nasıl davranıyorsa, artık doğudaki ülkelere de öyle davranıyor; onu bunaltan bunca drama kayıtsız kalarak!" (Aynı gazete, aynı sayı)

Burada sizinle K. Popper'in 'geçiş dönemi' için söylediklerini tartışmıştık, hatırlıyor musunuz?

"... kurtulmakta kesin kararlı olsak bile, yetmiş yıllık komünizmin mirasından kurtulmak öyle kolay bir şey değildir. Sovyetler Birliği'ndeki halkların kafaları karıştırılmıştır. Komünizm ütopyasından bir kez ağızları yandığından, şimdi kapitalizmin yeryüzü cenneti olduğunu sanmaktadırlar. (...) Ruslar kendi kapitalizmlerine kavuştuklarında –tabii, şayet kavuşabilirlerse– bunun zengin bir kapitalizm olmayacağını görerek derin bir sukût-ı hayale uğrayacaklardır. Süpermarketler kapitalizmi –ki asıl istedikleri budur– erişimlerinin dışında ka-

lacaktır. Elbette ki rüyalarını kapitalizmin süslemesi anlaşılır: 'Komünizm bir süpermarketler dünyası üretemedi, kapitalizm ise üretti, niye biz de ona sahip olmayalım?' Bu korkunç bir projeksiyondur ve rüya gerçekleşmediği takdirde şiddetli bir halk reaksiyonuna yol açacaktır." (*Forum*, Ağustos 1991)

Perestroika'nın 'babası' Gorbaçof, olaya başka bir yanından yaklaşarak, aynı tehlikeye dikkati çekmemiş miydi?

"... Yüksek Sovyet'in, Rusya Federasyonu Yönetimi'nin ve diğer cumhuriyet yönetimlerinin, sosyalizmi, SSCB topraklarından sınırdışı etmeleri gerektiği yönünde talepler birbirini izledi. Çok tehlikeli bir ütopya bu... Bu ütopyaya kimsenin ulaşamayacağı açık. Sosyalizmi lânetlemek, modern tarzda bir dini savaştan, bir Haçlı Seferinden başka bir şey değildir. Bu Haçlı Seferi, halk ayaklanmasına kadar varabilir." (*Hürriyet*, 30 Ekim 1991)

Yaşayan görecek!

İLK 'İŞARET' LİTVANYA'DAN!..

17 Kasım 1992

Haberi okur okumaz, ünlü düşünür Sir Karl Popper'in söylediklerini hatırladım; SSCB'nin ve ondan kopan ülkelerin 'kapitalizme' nasıl geçeceklerini tartışırken diyordu ki:

"... kapitalizmin her derde deva olduğunu düşünmek yanlıştır, kapitalizm asla iyi bir hayat ve mükemmel bir topluma ulaşma planı değildir..."

"... bir komünist sistem dışa açıldığında, devrimci bir şey yapmış oluyorsunuz; yeni bir fikri olan veya kendini ve çıkarlarını ilerletmek için yollar arayan herkese kapılarınızı açmış oluyorsunuz. Bu sorunsuz olmaz, hem yüksek hem de alçak mevkilerde yozlaşmaya hazırlıklı olmalısınız..."

"SSCB'deki halkların kafaları karıştırılmıştır. (...) Şimdi kapitalizmin yeryüzü cenneti olduğuna inanmaktadırlar, elbette ki feci şekilde yanılmaktadırlar. (...) Ruslar kendi kapitalizmlerine kavuştuklarında –şâyet kavuşabilirlerse– bunun zengin bir kapitalizm olmayacağını görerek, derin bir hayal kırıklığına uğrayacaklardır." (*Yeni Forum*, Ağustos 1991)

Litvanya'daki seçimlerin sonucu, Popper'in söylediklerine, neredeyse bir kehânet boyutu ilave ediyor.

Litvanya İkinci Dünya Savaşı'nda Kızılordu'nun işgal ederek SSCB'ye 'kattığı' Baltık cumhuriyetlerinden biri; 'dağılma süreci' başlayınca, kendini 'birliğin' dışına ilk atanlardan birisi oldu; tezelden kapitalist 'Sistem'le bütünleşmek istiyor, ülkeyi bağımsızlığına kavuşturan Vitautas Landbergis ve takımı, yurdu cennete çevireceğine inanıyordu; oysa biliyorsunuz, seçimi onlar kaybetti, neden; iki yıl içinde Litvanya'yı getirdikleri yer neresidir, şöyle bir bakalım mı:

"1/ İki yıldan bu yana fabrikaların üçte biri kapatıldı, çalışanların sayısı asgari düzeye indirildi. 2/ Tüketici fiyatları yüzde 2.200 (evet iki bin iki yüz) fırladı. 3/ Yakıtın son damlaları tüketildiğinden, merkezi ısıtma evleri sıcak su sağlamayı kesti. 4/ Endüstri üretimi bu yıl yüzde 485 oranında düştü." (*Hürriyet*, 17 Kasım 1992)

Hürriyete susamışlardı, tüketim darlığı hüküm sürüyor, ömürleri büyük mağaza kapılarında kuyrukta beklemekle geçiyordu; bunlar doğru, doğru ya, Sovyet

modelinin onlara neredeyse parasız iletişim, ulaşım, öğretim, sağlık ve sosyal güvenlik imkânları sağladığı da doğru, son derece ucuz evlerde oturuyorlar, kapitalist ülkelerin aksine son derece zengin ve kalabalık bir kültür ve sanat hayatı yaşıyorlardı; ayrıca o koca ülkede altyapı sorunlarının çoğu halledilmiş, her türden ve boydan çok iyi uzmanlar yetiştirilmişti: Yoksa uzayda ne işleri var?

Perestroika / Yeniden Yapılanma başlayınca, **Sovyet** halkları sandılar ki önceki rejimden kazandıkları (müktesebat) aynen kalacak, bunlara bir de özgürlük ve bolluk eklenecekti; gerçekte, **Yoldaş Gorbaçof**'un nihai amacı buydu ama, kapitalizm değil bu, özgürlükçü ve insancı bir sosyalizmdi; **Yeltsin** ve takımı, ülkeyi palas pandıras kapitalizme geçirince, olanlar oldu.

Litvanya'lı **Valentina Kobrazova** demiş ki: **"aslında çok iş becerdiler, hayatımızı imkânsızlaştırdılar. Şimdi her şey kötü, iki çocukla tam bir delikte yaşıyoruz, işim yok, sosyal yardım yok!"** (*Hürriyet*, 17 Kasım 1992)

İşte **Litvanya Demokratik İşçi Partisi** o zaman devreye giriyor.

Seçimlerde çoğunluğu elde ederek, iktidar yolunu kendine açan o; işin ilginç yanı, bu partinin eski **Litvanya Komünist Partisi** olması, bir bakıma iki yıllık kapitalizm 'cenneti', **Litvanya** halkının eski komünistleri işbaşına çağırmasına yetiyor; bunda elbette **Parti**'nin daha özgürlükçü, daha tam bağımsızlıktan yana tutumu da rol oynuyor ama, neresinden bakılırsa bakılsın, işte eski SSCB cumhuriyetlerinden birisinde, komünistler, yeniden ve bu defa serbest seçimlerle iktidara gelme yolundadır.

Sanırım bu ciddi ve önemli bir işaret, dikkate alınması gereken bir uyarı! Sosyalizm çöktü diyenlerin kulak-

ları çınlasın! İstikbal, gerçekten kapitalizmin olsaydı; daha 19. yy'da, sosyalizm hiç ortaya çıkabilir miydi? Bunu niye düşünmüyorlar?

İKİNCİ 'İŞARET' POLONYA'DAN...

30 Eylül 1993

Perşembe'nin gelişi, Çarşamba'dan belliydi!

Katolik 'Dayanışma Hareketi'nin yönetiminde 'serbest piyasa' ekonomisine geçen Polonya'da; iki yıl önce, rüşvet, yolsuzluk, dolandırıcılık skandalları birbiri ardınca patlak vermişti; rezillik paçadan akıyordu, o münasebetle demiştim ki:

"... 'totaliter' komünistlik (itaat sosyalizmi), nefes aldırmayan, çokbilmiş bürokratlığı, kötü yönetim ve beceriksizliğiyle halkı öylesine bunaltmıştır ki: 'liberal' Batı ülkeleri, 'liberallik', bu insanlara yeryüzü cenneti gibi görünüyor; piyasa ekonomisinin acımasız kurallarına uydukça, elbette 'Hanya ile Konya'yı anlayacaklar: Federal Almanya'ya katılan eski Doğu Almanların yaşadıkları hayal kırıklıkları üzerine bir şeyler okumuştum; 'erdemli' Dayanışma Yönetimi'nin Polonya'da başına gelenler, üstüne tüy dikiyor..." (*Meydan*, 21 Eylül 1991)

Varşova'dan gelen son seçim sonuçları, Polonya halkının Hanya ile Konya'yı anladıklarını göstermiyor mu:

"... Polonya'da önceki gün yapılan parlamento ve Senato seçimlerinde, sandıktan eski komünistler çıktı. Resmi olmayan ilk sonuçlara göre, seçimde eski komünist ağırlıklı Demokratik Sol Parti (SDL) yüzde 20, SDL'nin

'müttefiki' Köylü Partisi (BSL), yüzde 15 oranında oy alırken, iktidardaki koalisyonun en güçlü ortağı merkezi Demokratik Birlik (UD) yüzde 10'da kaldı." (*Cumhuriyet*, 21 Eylül 1993)

Acaba neden reddettiler?

Şimdi sıra başka bir hatırlatmada!

Geçen yıl ilk işaret verilmişti: **Litvanya**'da eski Komünist partisi, yeni adıyla **Demokratik İşçi Partisi**; ülkeyi bağımsızlığına kavuşturan **Landbergis**'in partisini yenilgiye uğratarak, seçimlerde çoğunluğu ele geçirmişti; yani **Polonya**'daki 'ikinci işaret', olay mevzii bir olay değil; **'Sistem'**in hür teşebbüs uygulamasına ciddi bir tepki; bana kalırsa, her iki tepkinin gerekçesi de aynı, onu şöyle açıklamaya çalışmıştım:

"... hürriyete susamışlardı, tüketim darlığı hüküm sürüyor, ömürleri büyük mağaza kapılarında kuyrukta beklemekle geçiyordu; bunlar doğru, doğru ya, Sovyet modelinin onlara neredeyse parasız iletişim, ulaşım, öğretim, sağlık ve sosyal güvenlik imkânları sağladığı da doğru: Son derece zengin ve kalabalık bir kültür ve sanat hayatı yaşıyorlardı; ayrıca o koca ülkede altyapı sorunlarının çoğu halledilmiş, her türden her boydan çok iyi uzmanlar yetişmişti; yoksa uzayda ne işleri var?"

"... Perestroika / Yeniden Yapılanma başlayınca sandılar ki, önceki rejimden kazandıkları (müktesebat) aynen kalacak, bunlara bir de özgürlükle bolluk eklenecekti; gerçekte Yoldaş Gorbaçof'un nihai amacı buydu ama, kapitalizm değildi bu, özgürlükçü ve insancı bir sosyalizmdi; Yeltsin ve takımı, ülkeyi palas pandıras kapitalizme geçirince olanlar oldu..." (*Meydan*, 17 Kasım 1992)

Tabii **Polonya**'da, **Yeltsin** ve takımı değil, **Walesa** ve

takımı; halkın uğradığı büyük hayal kırıklığının, ana sebebi; eski komünistlerin, serbest seçimlerden, halkın çoğunluğunu sağlayarak çıkmış olması; sosyalizmi çoktan gömdüğünü zanneden şaşkın ördekleri, ciddi ciddi düşündürse yeridir; şundan ki, eski komünistler, üstelik bu başarıları, sosyalizmin en kötü, en katlanılmaz modelinin, basbayağı zulüm olarak uygulandığı ülkelerde elde ediyorlar; başka ülkelerde, zamanla neler olmaz...

İstesek de istemesek de, yine ünlü düşünür **Sir Karl Popper**'in konuyla ilgili sözlerine geleceğiz; elbette unutmadınız, SSCB'yi ve ondan kopan ülkelerin kapitalizme nasıl geçeceklerini tartışırken, neler demiş olduğunu:

"... **Kapitalizmin her derde devam olduğunu düşünmek yanlıştır, kapitalizm asla iyi bir hayat ve mükemmel bir topluma ulaşma planı değildir...**"

"**SSCB'deki (burada Polonya'daki) halkların kafaları karıştırılmıştır. (...) Şimdi kapitalizmin yeryüzü cenneti olduğuna inanmaktadırlar, elbette ki feci şekilde yanılmaktadırlar. (...) Kendi kapitalizmlerine ulaştıklarında –şayet ulaşabilirlerse– bunun zengin bir kapitalizm olmadığını görerek, derin bir hayal kırıklığına uğrayacaklardır.**" (*Yeni Forum*, Ağustos 1991, s. 47/49)

Doğrusunu isterseniz, **Polonya** seçimlerinin sonuçları, bence yalnız eski totaliter komünist ülkeler için değil; **'Sistem'**in dayattığı liberal düzene geçmeye uğraşan, merkeziyetçi bürokrat karma ekonomi ülkeleri için de, son derece önemli dersler içeriyor.

Tabii, görebilenlere!

DEVLET, EKONOMİDEN 'ÇEKİLMİŞ', AMA...

19 Mart 1994

Ünlü Alman kamuoyu araştırma enstitüsü **Allensbach** eski **Doğu Almanya**'da gerçekleştirdiği anketin sonuçlarını yayımlamış:

"... Doğu Almanların, Federal Almanya'nın ekonomik düzenine verdiği onay, dramatik ölçülerde azaldı: 'serbest pazar' ekonomisi hakkında, iyi düşünenlerin oranı, 1990 Şubat'ında, yüzde 77 idi; 1993 Aralık'ında bu oranın yüzde 35'e indiği görülüyor." Dilek Zaptçıoğlu, haberinde, bundan şöyle bir sonuç çıkarmış: **"Doğu Almanlar, kapitalizme kötü diyorlar!"** (*Cumhuriyet*, 6 Mart 1994)

Nasıl demesinler? Doğu Almanya'da kimi yörelerde işsizlik oranı, bütün yöre halkının çalıştığı fabrikalar kapandığı için, yüzde 60'a, yüzde 70'e ulaşmış; yüz binlerce kişi, kırk beş elli yaşlarında, gülünç maaşlarla 'erken emekliliğe' ayrılmak zorunda kalmışlar; işsizlik, en çok da kadınları vuruyormuş; Doğu Alman durumu şöyle özetlemiş: **"... hangisi daha kötü bilmiyorum: Eskiden paramız vardı, satın alınacak mal yoktu; şimdi mal çok, ama alacak paramız yok!"**

Peki çare? Aynı kamuoyu araştırmasının sonuçları, hayli açık bir fikir veriyor: Doğu Almanların yüzde 90'ı, Batı Almanların yüzde 70'i, 'devlet ekonomiye daha çok müdahale etmeli,' demişler! Bunlar hayal değil, yaşadığımız gerçekler; ülkemizde **KİT'leri dağıtmak için, neredeyse histeri nöbeti geçiren 'liberal' bülbüller acaba görebiliyorlar mı?**

Rusya'da 1991 darbecilerin liderlerinden **Anatoliy Lukiyanof** da affa uğradı; o günden günümüze kadar ge-

çen üç yılı, *Hürriyet* muhabiri **Hacıoğlu**'na değerlendirmiş; bakın, ne diyor:

"... **Rusya yüzyıl geriye gitti. Reformlardan pratikte hiçbir sonuç alınamadı.** (...) **Eski sistem mükemmel değildi, ancak şimdiki düzenden bin kat daha sosyal adaletçi ve uygar dünya şartlarına uygundu. Son rakamlara göre, Rusya'da 550.000 mültimilyoner var, buna mukabil toptan nüfusun yüzde 38'i fakirlik çizgisinin altında varlığını sürdürmek zorunda; Gaydar ve Yeltsin'in yapay olarak yarattığı orta sınıf da yüzde 10'u geçmiyor. Medeniyet Rusya'ya böyle gelmez!"** (*Hürriyet* 7 Mart 1994)

Lukiyanof 'atıyor' mu? Hayır! Vaziyet öylesine vahamet kesbetmiş ki, **Yeltsin** yönetimini kurtarabilmek için 'reformları sulandırmaya', başka bir deyişle, **'Sistem'**in dayattığı liberal reçeteleri askıya almaya mecbur oluyor; yani nasıl, önce **'Sistem'**in has 'adamı', **Yegor Gaydar**'ı görevinden alıp yerine **Aleksandr Livsin**'i getirerek, bunun anlamı, 'şok liberallik uygulamasının' terk edilmesi, zaten hemen arkasından özel bankaların kamulaştırılması kararlaştırılmış, bundan böyle bu bankalara giren döviz mevduatı devlet kontrolüne alınıyor; zaten 'özelleştirme'den sorumlu **Anatoliy Çubayiş**'e de yol görünüyormuş!

Özetlerseniz, **Rusya**'daki gelişmeler, **Doğu Almanya**'dakinden farklı değil; liberallik, **'Sistem'**in ekonomi reçeteleri, her yerde yarattığı gibi, bu ülkelerde de ciddi bir geçim zorluğu, ekonomik kaos, haksız ve üçkâğıtçı milyonerler, gittikçe yoğunluğu artan bir hoşnutsuzluk, –her şeyin daha iyi olduğu ve yürüdüğü– eski günlere bir özlem yarattı; her iki ülkede de, akla gelen çare tek ve aynı: Devletin ekonomiye müdahalesi!

Hele o 'solcu' geçinip de, 'özelleştirme' bayrağını

taşıyanlar yok mu, onların bunu olsun görüp ayılması lazım.

Peki, devlet işe karışmaz da, işler böyle giderse ne olur?

Anatoliy Lukiyanof'a göre, bakın neler olmuş: "... Yeltsin'in son çırpınışları bunlar! Rusya'nın Batı ile ilişkileri kötüleşecek! Bu kriz, ilk başta mali çevreleri temsil eden IMF ile kendisini göstermeye başladı. Ardından ilk bölümünü izlediğimiz casusluk hikâyelerine sıranın geldiğini gördük. Kredileri keseriz tehditleri yapılmaya başlandı. Tek kutuplu dünyanın eskisinden çok daha kötü olduğu meydana çıktı!" (*Hürriyet*, 7 Mart 1994)

Ne haber?

KIRK KATIR MI, KIRK SATIR MI?

9 Haziran 1994

Önemli bazı olayları, neden hep böyle 'teğet' geçeriz.

Geçen hafta dünya televizyonları, iki haberi, altını kalın kalın çizerek verdi; radyo ve gazeteler de, yeterince önemsediler; merakla izledim, bir yandan da biz ne yapacağız diye baktım, ne üstünde durduk, ne önemini araştırdık; sıradan 'dış haber' olarak geçtiler, bazıları lafını bile etmedi. Merak ettiniz biliyorum, neydi bu haberler:

Aleksandr Soljenitsin, totaliter komünistliğe kazan kaldırmış olan ünlü Rus yazarı, yirmi yıl süren bir sürgünden sonra, Rusya'ya dönüyordu; istediği gerçekleşmiş, despot komünistlik yıkılmıştı; yeni ortamda Ruslar acaba onu nasıl karşılayacaklardı; acaba o, 'kapita-

list' ve 'liberal' **Rusya**'da aradığını bulabilecek miydi? Uluslararası TV kanalları, **Vladivostok**'tan itibaren **Soljenitsin**'in peşine takıldılar, adım adım izlediler; Rus halkının ve aydınlarının değerlendirmelerini alıp aktardılar; dahası, bu dönüşün ifade ettiği manayı ve muhtemel sonuçlarını, ele alıp yorumladılar. Malum olduğu üzere, bizim kanalların ve gazetelerin de, artık **Rusya**'da büroları ve temsilcileri mevcut, öyle olduğu halde çıt yok; münhasıran edebi bir olay saydıklarından desek, **Soljenitsin**'in gelişme çizgisi başından beri ilginç, 'siyasi iddiaları' yenilir yutulur cinsten değil; öyleyse niye üzerinde durmuyorlar, niye göz göre göre 'atlıyorlar', her gün sergiledikleri envai çeşit yavanlığı, gerçekten daha önemli mi sanıyorlar? Eğer öyleyse vah bize!

Es geçilen ikinci olay, **Macaristan** seçimleri! **Avrupa**'nın göbeğindeki eski **Doğu Bloku** mensubu bir ülkede, eski komünistler, muhafazakârları ve liberalleri, daha ikinci seçimde ezerek iktidar oluyorlar; bu kadarı bile başlı başına önemli bir olay ya, önemi o kadarla kalmıyor; aynı blok ülkelerinden, eski komünistlerin serbest seçimlerle iktidara döndüğü, üçüncü ülke bu: Önce **Litvanya**'da seçimi almışlardı, onu **Polonya** izledi, şimdi **Macaristan** geliyor.

Bundan çıkarılacak ilk sonuç şu mudur? **Gelişmenin bir ülkeye mahsus, yerel ve tesadüfi bir gelişme olmadığı belli; eski Doğu Bloku ülkelerindeki halkın ilk heves**le iktidara getirdikleri liberal ve muhafazakâr yönetimlerinden memnun olmadıkları kesinleşiyor. Sizce bu çapta ve boyutta bir olay, habercilik açısından yeterince önemli değil midir? Hele bu gelişmeler, **Türkiye**'yi son derece ilgilendiren, burnunun dibindeki bir coğrafya kuşağında meydana geliyorsa?..

Macaristan uzmanının yorumu şu: "... **muhafazakâr**

yönetim, serbest teşebbüs düzenine geçişi örgütleyemedi; öteki insanların sırtına basarak, para kazanmak için her şeyi göze alan türedi bir zengin kesimi ülkeyi haraca bağladı; buna mukabil halkın büyük kalabalığı eski rejimin sağladığı sosyal güvenlik hak ve imkânlarını kaybettiler, hayat pahalılandı, dirlik kalmadı..."

"Özgürlük olarak da fazla bir kazanç elde etmediler. Çünkü Macaristan'daki komünist rejim zamanından bu yana kadar, zaten en serbest komünist yönetim olarak ün yapmıştı; bu bakımdan eski komünistlerin yüzde elli gibi yüksek bir oranla rakiplerini alt etmelerini normal saymalı! Halk, bir manada bilmeden güvendiklerinin, aleyhine, eskiden bildiklerine oy vermiş oldu."

Uzman, İsviçre Televizyonu'nun haberlerinde, TV5-Europe kanalında konuşuyor; elimde olmayarak, Litvanya ve Polonya seçimlerinden sonra, burada size söylediklerimi hatırlıyorum; aklınızda mı, neler dediğim:

"... hürriyete susamışlardı, tüketim darlığı hüküm sürüyordu; ömürleri büyük mağaza kapılarında, kuyrukta beklemekle geçiyordu; bunlar doğru ya, Sovyet modelinin onlara neredeyse parasız iletişim, ulaşım, öğrenim, sağlık ve sosyal güvenlik imkânları sağladığı da doğru. (...) Sandılar ki, önceki rejimden kazandıkları haklar aynen kalacak, bunlara bir de bollukla özgürlük eklenecekti. (...) Ülke palas pandıras kapitalizme geçince olanlar oldu..." (*Meydan*, 17 Kasım 1992)

Yani ne oldu? Bir kere, elde etmiş olduklarının hepsini kaybettiler; ateş pahası bir hayat, çarşıda pazarda sürekli istikrarsızlık; sosyal hayatta, orman kanunu; ayrıca, Popper'in pek güzel söylediği gibi, '... kapitalizmin asla iyi bir hayat ve mükemmel bir topluma ulaşma planı olmadığını' anladılar; o zaman, 'elin iyisindense, kendi kötümüz, bize daha iyi' demelerine şaşırmak mümkün mü?

Bunlar halkların, 'küreselleşme'ye ve 'özelleştirme'ye, siyasi ve sosyal düzeydeki tepkileri; iyi kötü komünist eğitiminden geçmiş toplumlarda siyasi bilinç son derece yüksek olduğundan, özgürlük de bulunursa, tepki çok çabuk kendini gösteriyor. Korkarım **Batı ('Sistem')** harıl harıl 'küreselleştirmeye' uğraştığı, eski **Doğu Bloku** ülkelerinde, –bizzat **Rusya**'da da– faşizan totaliterlikle **(Jironovskiy, Karadziç vs.) eski komünistler arasında bir tercih yapmak zorunda kalacak...**

Yani kırk katır mı, kırk satır mı?

'ÖZELLEŞTİRME'NİN SONUCU: 'YOKSULLUK PATLAMASI!'

8 Aralık 1994

Yazıları okumaya hiç gerek yok, grafikler gerçeği bütün çıplaklığıyla göstermiş! Hangi grafikler mi? Eski **Doğu Bloku** ülkelerindeki **'Yoksulluk Patlaması'**nı gösteren grafikler. Gazetenin kullandığı başlık aynen bu: **'Yoksulluk Patlaması'**! Özelleştirmeye geçip küreselleşen ülkelerin hali perişan, ister misiniz bir göz atalım:

Macaristan'da 1989'da halkın yüzde 14,5'i yoksulmuş, 1991'de bu rakam 19,4'e yükselmiş; Polonya'da 1989'da yoksulluk yüzde 24,6 iken, 1992'de 43,7; Çek Cumhuriyeti'nde yüzde 4,2 iken, 1992'de yüzde 25,3; Slovakya'da 5,8 iken, 34,1; Bulgaristan'da 1990'da 13,8 iken, 1992'de 53,6; Romanya'da 1990'da 21,4 iken 1992'de yüzde 51,5; son olarak Rusya Federasyonu'nda 1989'da yüzde 15,8 iken, 1992'de yüzde 61,3! (*Le Monde Diplomatique*, Kasım 1994, s. 4)

Sadece bu rakamlar bile, özelleştirme esnafını, dut yemiş bülbüle döndürmeye yeter ya, hepsi bu değil; özelleştirme ve küreselleşmenin vaat edilmiş avantajları yerine, Rusya dahil bütün **Doğu Avrupa** ülkeleri, hızlı bir yoksullaşma sürecine girmekle kalmıyorlar, sosyal çalkantılar da etrafı sarıyor. **Jean-Yves Potel** diyor ki:

"... aşağı yukarı iki yıldan beri eskiden komünist olan bu ülkelerde, siyasi değişiklikler ve tartışmalar, düşüncelerde gittikçe başköşeyi işgal eden sosyal sorunlar etrafında dönüyor ve yoğunlaşıyor. Kamuoyu yoklamalarına inanılırsa denilebilir ki, Çek Cumhuriyeti'nde Çalışma Yasasına karşı yürütülen eylemleri, Romanya'da çeşitli sektörlerde görülen toplu sözleşme grevlerini, en çok da Polonya'daki anlamlı birçok iş uyuşmazlığını (mesela demir/çelik ve mağden sektöründeki) hele hele, yabancı sermaye ortaklığı halindeki Fiat ya da Lucchini gibi teşebbüslerde meydana çıkmış olanları, o ülkelerin hakları sempati ile karşılamış bulunmaktadır... (*Le Monde Diplomatique*, Kasım 1994, s. 3)

Tarafsız gözlemcilerin, **Doğu Avrupa**'daki komünist ülkelerden aktardıkları izlenimler, toplumların bir işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlik uçurumuna yuvarlandığı; işin kötüsü bundan, serbest piyasa ekonomisi ve liberal demokrasi içinde, nasıl kurtulabileceğini kestiremediğidir; bunun bir 'o eski iyi zamanlar' nostaljisi yarattığı kesin, zaten çoğu özgürlükçü demokratik sol bir tavrı benimsemiş olan, eski komünist partilerin kadrolarını tekrar iktidara getiren, ya da yeni iktidar adayına dönüştüren de, bu nostaljidir.

İşin başka bir yanı da var, onu hadi ben yazmayayım da, **Polonya**'daki eski **Dayanışma Muhalefeti** ileri gelenlerinden tarihçi **Karol Modzelewskiy** söylesin; biz de dikkatle izleyelim, zira anlattıkları 'özelleştirme'

sonrasında Türkiye'nin de yaşayabileceği dramları içeriyor:

"... Doğu Avrupa bugün, Batı'lı ülkelerin 1929/1933 yılları arasında yaşadığından çok daha ciddi, adamakıllı vahim bir ekonomik, sosyal, psikolojik ve politik bunalım içine yuvarlanmıştır. Komünizm yıkıldıktan sonra, plan da, ekonomiye yön veren düzen de kayboldu; oysa yerlerine, devletin müdahale etmesi, ya da piyasanın düzenlenmesi imkânları getirilmedi, hal böyle olunca, Doğu ekonomileri, yabancı rekabetiyle karşılaşmanın şoku içine girdiler. Komünizm, Doğu Avrupa'nın ve Üçüncü Dünya'nın azgelişmiş ülkelerine, kamu öncülüğünde bir hızlı sanayileşme perspektifi sunmuştu; uluslararası rekabetin uzağında geliştirilen bu endüstriler, çeşidi bol fakat kalitesi ve teknolojik düzeyi uluslararası düzeyin de altında mallar üretiyorlardı; uluslararası rekabete açılınca, hepsi sınıfta kaldılar, başarısızlığa mahkûm oldular..."

"... o zaman ne oluyor? Komünizm sonrasında, bu ülkeleri komünizm öncesinde içinde bulundukları azgelişmiş ülke konumuna düşürmek riskiyle karşılaşıyoruz; oysa sosyalist endüstrileşme o toplumlarda yüksek sonuçlar elde etmiştir; zihniyetler değişmiş, okullaşma yaygınlaşmış, geniş bir sosyal promosyon oluşmuştur; komünizmin bize bıraktığı ekonomik potansiyel ne kadar eskimiş, ne kadar verimsiz olursa olsun, Doğu Avrupa ülkelerinin çoğu için, ülkenin sosyal konumunun üzerinde yükseldiği yegâne maddi destektir; onun yıkılması yoksullaşma, işsizlik ve bundan doğan çökme, netice çok şiddetli bir psikolojik şoka sebep oluyor..."

"... Batı'lı mutluluk ve özgürlük normlarına, Doğu Avrupa'lıları, kültürel modelleri ve eğitim düzeyleri yönlendirmişti; siyasi özgürlüğe rağmen, uğradıkları hayal

kırıklıkları, kendilerini yoksullaşmış ve artık güvensiz hissetmeleri, dehşet verici bir patlama olasılığı yaratmaktadır. Komünizm sonrası yaşayan toplumları istikrarsızlığa sevkeden bu temel sebebin, dışardan görülen görüntüsü ise sert bir milliyetçiliğin yükselişini, geçmiş komünist döneme özlemi, popülizmi ve otoriter rejim tehditlerini içermektedir..." (*Le Monde Diplomatique*, Kasım 1994, s. 4)

Özelleştirme yasasını güle oynaya kabul eden Meclis çoğunluğumuz, acaba bu hazin filmi görmeye hazır mı?

SIRA BULGARİSTAN'INDI...

31 Aralık 1994

Önce bir tespit! Bir iş tesadüfle izah edilemez, hele şaka hiç değil: **Litvanya, Polonya** ve **Macaristan**'dan sonra, **Bulgaristan**'da da seçimleri eski komünistler (BSP) kazandı; bu da, eski **Doğu Bloku** ülkelerindeki halkların, 'özelleştirme' sürecinden hoşnut olmadıklarını açıkça gösteriyor; yalnız onu mu, içine yuvarlandıkları güvensizlik ve kararsızlık ortamında, yeni bir kurtuluş ümidi olarak, eski komünistleri gördüklerini de!

Daha ilginci, geçen zaman zarfında eski komünistlerin akıllanmaları, **Stalin**'ci diyebileceğimiz totaliter eğilimleri bir yana bırakıp, sosyalizmin özgürlükçü ve demokrat eksenine girmeleri; ülkelerinin ulusal koşullarına göre, somut ve gerçekçi önerilerle halkın karşısına çıkmış olmalarıdır; bir yerde bu, **Wendy Slater**'in RFKP'den bahsederken altını çizdiği '**Avrupa Komünizmi**' esprisidir ki, vaktiyle **Moskova**'nın onca muhalefetine rağmen

Carrillo/Berlinguer/Marchais üçlemesi tarafından gerçekleştirilmiş, sosyalizmin aslında özgürlükçü bir 'sivil toplum' ideali ve önerisi olduğuna inananlara, yeni bir ümit vermişti; bir yerde 'Sistem' ve onun Rusya'daki yardakçıları (başta Yeltsin) tarafından torpillenmeseydi, Yoldaş Gorbaçof'un SSCB'yi belirli bir tempo içinde götürmeye çalıştığı aşama, bu aşamaydı; neticede halklar, acı bir liberalizme geçiş serüveni yaşadıktan sonra Jonathan Eyal'in deyişiyle 'Doğu Avrupa'da yeni bir ideoloji ve yeni bir sınıf olarak beliren, bu sosyalizm önerisine dönüyorlar.

Nasıl dönmesinler ki?

O rakamı hatırladınız mı? Hani 'özelleştirme' rezilliğinin Doğu Bloku ülkelerinde 'yoksulluğu' nasıl 'patlattığını' açıklayan listede, Bulgaristan'ın hizasına düşen rakamı? Unutanlar için, bir kalem geçelim: Bulgaristan'da, 1990'da halkın yüzde 13,8'i yoksulluk düzeyindeymiş, 1992'de bu rakam yüzde 53,6'ya yükselmiş; yani nüfusun yarısından fazlası yoksul! Buna enflasyonun yüzde 120 civarında seyrettiğini, işsizlik oranının yüzde 20'ler civarında olduğunu, halkın satın alma gücünde yüzde otuzluk bir düşme görüldüğünü ekleyiniz; bu kadar mı, hayır: 'özeleştirme' politikası bir türlü netleştirilemediğinden, KİT'ler perişan, üretim düşmüş, tarım üretimi o kadar azalmış ki, eskiden tarım ürünü ihraç eden Bulgaristan, şimdi ithal ediyor; fakat en müthişi, gelir dağılımındaki büyük adaletsizlik; Rusya'da, öteki eski Doğu Bloku ülkelerinde görüldüğü gibi, Bulgaristan'da da mafia ile bazı yöneticiler 'deveyi hamuduyla yutuyorlar', halk ise, o taraflarda artık dillerden düşmeyen sözleri tekrarlıyor: 'Eskiden paramız vardı, alacak mal yoktu; şimdi mal çok, fakat paramız yok!'

Bundan dört yıl önce, büyük halk desteği ile gelen De-

mokratik Güçler Birliği, bu karanlık tablonun yaratıcısı; tabii, bedelini de ödüyor: son seçimde, BSP'nin oyların yüzde 44'ünü alarak, Meclis'te çoğunluğu elde etmesine mukabil; DGB, büyük oy kaybıyla (yüzde 24) ancak 69 sandalye elde edebildi; elbette bu, **'Sistem'in Bulgaristan'daki 'ümidi' Filip Dimitrof'u** rahatsız ediyor, sonuçlar belli olduktan sonra demiş ki: "— ... **komünizm zincirini kıramadık, artık geri dönüşünü engelleyemeyiz; ona karşı, seçim barajını aşan bütün partiler birleşmeli! Zaten bundan böyle ülkede reformlar zor gerçekleştirilebilir.**" (*Milliyet*, 21 Aralık 1994)

Filip Dimitrof'un anlayamadığı, galiba şu: **Bulgaristan'ı 'Sistem'in** dayattığı 'reformlar'la (başka 'özelleştirme' ve 'küreselleşme') perişan ettikleri için, komünizmin zincirini kıramadılar; eğer Bulgar halkına eskisinden daha yüksek düzeyde bir hayat standardı oluşturabilselerdi, bu sonuç ortaya çıkar mıydı? Halkı o kadar bezdirmişler ki, eskiye dönmeyi göze alıyor.

(Kıssadan hisse: **Türkiye'de**, birbirinden daha liberal iktidarlar, yıllardır, daha ucuz, daha rahat, daha müreffeh bir hayat vaadiyle yönetime geliyor; 'küreselleşmeyi' ve 'özelleştirme'yi gerçekleştirmeye çabalıyor; oysa yıllardır, Türk halkı da, Bulgar halkı gibi, gittikçe daha pahalı, daha rahatsız, daha yoksul bir hayat yaşıyor; 'özelleştirme' yasası çıkarıldı ya, iktidar yine 'renkli rüyalar' içindedir, halka da ha bre bunu pompalıyorlar; zinhar hayale kapılmayalım, **Türkiye'yi** bekleyen tablo, **Bulgaristan'dakinden** daha iyi olmayacaktır.

Hangi ülkede olabildi ki?)

Asya Türkleri Uyanıyor

HEY KOCA TÜRK!..

3 Haziran 1990

(Asya'lı Türk komünistleri, 'Bolşevikler'e çok güvenmişlerdi.

Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nin ilânı dolayısıyla, Sultan Galiyef şunları yazmıştır: "... Azeri dili İstanbul Türkleri, Tebriz İranlıları, Kürtler, Kafkas ötesi Türk halkları, Gürcüler ve Ermenilerce anlaşıldığına göre, Sovyet Azerbaycanı'nın uluslararası değeri gittikçe artacaktır." [*Zizn Nacional* / Nostej, 9 Nisan 1920]

Ağır çay, kalın vodka, sinsi barut kokuları arasında; daha o zaman, 'Mazlum Milletler' için bir 'Enternasyonal' kurmayı tasarlayan Galiyef ve 'yoldaşları', 'Mazlum Millet' denildi mi, aslında Türkler'i anlıyorlardı: Ayaz Maksudof, 1927'deki bir tartışmasında, bunu açıkça söylememiş midir?

"... Tatar kültüründen söz ettiğimiz zaman, bunu öteki Türk/Tatar halklarından ayıramayız, çünkü Türk ve Tatar halkları çok sıkı bağlarla birbirine bağlanmışlardır."

Asya'lı Türk komünistleri, 'Bolşevikler'e güvenlerini, çok pahalı ödediler: Kimisi kesildi, kimisi asıldı, kimisi sürüldü; 'Milliyetler Komiseri' Stalin, Türkistan'ı

beş cumhuriyete böldü; Azerbaycan'ın Türkiye ile bağlarını kesti attı.

Azerbaycan Kongresi dolayısıyla gelmiş olan, Bakû Üniversitesi'nden Prof. Dr. Süleyman Eliyarlı da, bunun altını çizmiş: "... Stalin döneminde, Azerbaycanlıların kimliklerinden, 'Türk' kelimesi çıkarılmış; Türkiye ile kültürel bağların engellenmesi için, Latin Alfabesi yasaklanıp, Kiril Alfabesi kabul edilmiştir." [*Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1990]

Aslında Azerbaycan da Türk kimliğini arıyor.)

Lisedeki 'alafranga' öğrencilik yıllarımızda, hangimiz tarih kitaplarında rastladığımız, şuna benzer satırları okuyup, gırgır geçmedik?

"... Tarih boyunca Türkleri çeşitli adlar altında tanıdık; sözgelişi, Hiyongnu'lar, Hunlar, Uygur'lar, Selçuklu'lar, Memlûk'ler, Kıpçak'lar, Timuroğulları, Gazneli'ler, vb. Günümüzde de, hepsinin aynı kökten gelip aynı gövdeye bağlı olduğunu, bilmeyenin çıkaramayacağı, çeşitli adlar taşıyorlar: Türk, Türkmen, Kırgız, Özbek, Tatar, Azeri, Kazak, Çuvaş, Başkır, vb..."

"... insanlığın büyük serüveninde oynadıkları rol o kadar temelli olmuştur ki, onların hakkı olan büyük yeri vermeden, bu serüveni anlatabilmek imkânsızdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun, özellikle 16. yy'da, yeryüzünün süper gücü olduğu biliniyor; buna mukabil, Türk ordularının Rusları tutsak edip, hanedanlarını Pekin'e, Delhi'ye, Kâbil'e, İsfahan'a, Bağdat'a, Kahire'ye, Şam'a, İstanbul'a, Tunus'a ve Cezayir'e yerleştirmeden önce, en büyük istilâların direkt nedeni oldukları; Mançurya'dan Macaristan'a bütün Asya ve Avrupa bozkırlarında at koşturdukları, Uzakdoğu'yu ve Avrupa'yı kapladıkları; geçtikleri her yeri dehşet içinde bırakarak, Hindistan'a düzinelerce akın yaptıkları, ne-

dense hiç bilinmiyor." (*Histoire des Turcs*, Önsöz, s. 11/12)

Kırk yıl, evet kırk yıl sonra, aynı satırları **Jean-Paul Roux**'nun kitabında okumak, doğrusu sarsıcı bir duygu: Türkler, hem **Büyük Okyanus**'tan **Akdeniz**'e, iki bin yıllık bir yatay kültürün sahipleri; hem de yerleştikleri her yerde, (Meselâ biz, **Anadolu**'da) beşer bin yıllık bir dikey kültürün! İşe bakın ki, birbirimizi doğru dürüst tanımayız.

'Seçkin' **İstanbul**'lu aydın, hiç kuşkusuz **Batılı** başkentleri, **Semerkant, Taşkent** ya da **Bakû**'den iyi bilir; Batı edebiyatlarından, ha deyince kim bilir kaç şair, romancı, yazar sıralar da; burnumuzun dibindeki **Azerbaycan**'dan **Vahapzade**'yi, **Eylisli**'yi, **Elçin**'i, **Anar**'ı, **Dilbâzi**'yi ya **Hüseyinzade**'yi (**Samet Vurgun**'u saymadım, **Stalin**'e övgüler düzerdi) hatırlamaz! Acaba niye, **Kafkasya**'dakiler Türkçe yazdıkları için mi?

Ayıp, ayıp! Niye mi, bakın niye!

(40 Karanlığı! **Wehrmacht, Kızılordu**'yu önüne katarak **Kafkasya**'ya girmiş; gamalı haçlı Nazi bayrağı, **Elbruz** zirvesinde dalgalanıyor. **Ankara** ile **Berlin**, el altından, **Sovyetler**'deki 'kurtarılmış' Türk halklarının 'geleceğini' tartışıyorlar.

Ankara'daki Alman Büyükelçisi **Von Papen**'in, **Dışişleri Bakam Von Ribbentrop**'a, **Azerbaycan** üzerine yazdığı gizli rapordan, şu satırlara bir göz atar mısınız?

"... Onların [Doğu Türkleri'nin] kanısınca, Türkiye'de yaşayan Türkler, gerçek Türk folkunu kesinlikle kaybetmişlerdir; dahası, bu yeni bir olay değildir, uzun yıllardan beri böyledir. Bakû'de bunlara, Türkçe konuşan levantenler gözüyle bakılmaktadır ki, kendileriyle ne kadar az ilişkiye girilirse o kadar iyi sayılır..." [Tarabya, 5 Ağustos 1941 / Alman Dışişleri Bakanlığı Gizli belgeleri]

Niye ayıp olduğu, bilmem anlaşıldı mı?

Öteki Türkler'in gözünde, 'Türkçe konuşan levantenler' derecesine düşmek istemiyorsak, 'Türk folkunu kesinlikle kaybetmeyip korumalı'; onlara istedikleri, bekledikleri, –herhalde ihtiyaç da duydukları– desteği vermeli; uluslararası platformlarda, arka çıkmalıyız.

Hadi ordan salak! Bu ne ırkçılıktır, ne de Turancılık! İnsanlıktır bu, insanlık!)

ANKARA / BAKÛ EKSENİ

18 Haziran 1991

Duydunuz mu, **Azerbaycan Başbakanı Hasanof**, ne demiş:

"— Hani **Türkiye'nin yatırımları? Yatırım için Amerika**'dan, **Fransa**'dan firmalar geliyor; **Türkiye**'den gelmiyor, neden? Kim bu suale cevap verecek? **Türkiye** burada bir iş merkezi açacaktı, bunun için 10 milyon dolar verecekti, ses çıkmadı; ama **İran**'lılar açtılar." (*Cumhuriyet*, 14 Haziran 1991)

Hasan Azizoğlu Hasanof, 'Komsomol'dan (Komünist Gençlik Örgütü) yetişme komünist, **Azerbaycan**'dan **–Ermenistan ve Gürcistan**'ın aksine– **Komünist Partisi** yönetimi elinde tutuyor; gel gör ki, muhalif **Azerbaycan Halk Cephesi** lideri **Elçibey (Ebulfeyz Aliyef)** bile, **Hasanof** hakkında kötü konuşamıyor:

"— ... komünistlerin içinde **Hasanof** gibi vatanını milletini isteyenler vardır; devlete yıllardır çalışmış insandır ama, içten içe temiz bir Türkçü'dür **Hasanof**, ancak **Moskova**'nın sözünden çıkabilemez." (*Tempo*, 12-18 Mayıs 1991)

Elçibey için, 'temiz bir Türkçü' sayılan Hasanof, Ankara için kötü bir 'Moskof Ajanı' mı? Hiç sanmam, Türkiye, Asya'daki Türk-Sovyet Cumhuriyetleriyle ilişkilerini/yakınlaşmalarını Moskova üzerinden gerçekleştiriyor: Hep böyle yapmamış mıdır?

O karanlık 1920 Şubatı'nın 5. günü, Mustafa Kemal Paşa, bütün 'kumandanlara tâmimini' emrettiği bir 'durum değerlendirmesi' yapmıştı; çok ilginç şeyler söylüyor:

"... Türkiye Kafkasya'da Bolşevik yayılmasını kolaylaştırma ve onunla harekât birliğine girmekle; batıdan doğuya doğru Anadolu, Suriye, Irak, İran, Afganistan ve Hindistan kapılarını, dehşetli surette açmış olacaktır. (...) Bu durum karşısında İtilaf Devletleri ('Sistem') Bolşevikler'le Türkiye arasını, Kafkas milletleri aracılığıyla kesmek planını bulmuşlardır. Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, belki de Kuzey Kafkasya hükümetlerinin bağımsızlıklarını onaylayarak, onları kendilerine çektiler. (...) Dolayısıyla Kafkasya Seddi'nin yapılmasını, Türkiye'nin kesin yok edilmesi projesi sayıp, bu seddi İtilaf Devletleri'ne yaptırmamak için, en son çarelere başvurmak ve bu uğurda her türlü tehlikeleri göze almak zorunluluğundayız." (S. Yerasimos, *Türk/Sovyet İlişkileri*, s. 143/144, 1979)

Başka bir deyişle, Kuva-yı Milliye Ankara'sı, Bakû'deki 'bağımsız' Müsavat Hükümeti'ni, İngilizlerin 'denetiminde' sayıyor; 'Sovyetleşmesine', doğrusu 'hayırhâh' bir gözle bakıyordu. Bu yüzden de...

"... Mikoyan ve KAVBÜRO'nun (Zakavkaskoya Buro) Azerbaycan'daki işi, Kemal Paşa'nın başkanlığındaki Osmanlı Türkiye'sinin; bu cumhuriyetin olduğu kadar, Ermeni ve Gürcü cumhuriyetlerinin Moskova kontrolüne geçmesine mâni olmaması, hatta yardım etmesiyle, kolaylaştırmıştı. Yumanlılarla savaşta, Müttefikler ve

Ermenilerle çatışmada, Kemalistler, Moskova'ya bir müttefik olarak bakıyorlardı. Sovyetler, bunun yanında, Kemal Paşa'ya silah ve cephane ile yardım ederek hazırlıyorlardı. Onlar Ortaasya'da 'Cedidler'in ve Kazan'da Vahidof'un (ve Galiyef'in) Müslüman komünistleri gibi, Kemal Paşa'nın Doğu'da onların ihtilalci hareketleri için, uygun bir alet olabileceğini umuyorlardı." (Prof. Sergey A. Zenkovskiy, *Rusya'da Pan/Türkizm ve Müslümanlık*, s. 29, 1983)

Dahası, Kazım Karabekir, Mustafa Kemal Paşa'ya 23 Nisan 1920 günü çektiği şifre telgrafında, neler demişti hatırlasak ya:

"... bugün, Anadolu'nun kurtuluşu için, Bolşevik ordularıyla el ele vererek, hareketten başka çare kalmamıştır." (Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, s. 614)

Şimdi Hasanof'un dediklerine dönelim mi? "Amerika'dan, Fransa'dan firmalar geliyor, siz neredesiniz?", Lafa geldi mi, cart cart atıyoruz ama, sahi biz neredeyiz? Asya'da kabına sığamayan Türk halklarıyla, aramıza, 'Sistem'in yeni bir 'Kafkas Seddi' inşa etmesini mi bekliyoruz?

ASYA TÜRKLERİ UYANIYOR!

20 Haziran 1991

Asya'daki Türkler kaynıyor: Sovyet 'İmparatorluğu'nun damarlarında esen hürriyet rüzgârı, üç çeyrek yüzyıldır 'cebren ve hile ile' uyutulmuş halkları uyandırdı; gün geçmiyor ki, Kazan'dan, Almaata'dan, Taşkent'ten yeni ve şaşırtıcı haberler alınmasın!

Türk Halkları II. Kurultayı, bunlardan biri. (20-21 Nisan) Çeşitli bölgelerden, 'gay-ı resmi' 43 örgütü temsil eden, 110 'murahhas' bir araya gelmiş; Kurultay Başkanlığı'na getirilen, **Refahil Muhammedinof** varılan sonuçları şöyle açıklıyor:

"Kurultay kendisine dört ilke saptadı: 1) Milliyetçilik, 2) Türkçülük, 3) İslâmcılık, 4) Sömürgeciliğe karşı mücadele!" (*Cumhuriyet*, 13 Haziran 1991)

Okuyunca bir tuhaf oluyorum, sanki devrimleri, kıyımları, savaşları ve barışlarıyla, yetmiş beş yıl geçmemiş, sanki **Rusya** içlerinden, börkleri, takkeleri, kalpakları, sarkık bıyıkları ve çekik gözleriyle gelen 900 kadar **'delegat'**, 1 Mayıs 1917'de 'Rusya Müslümanlarının İlk Kongresini' toplamışlar; kültürel özerklik yeter mi, toprak özerkliği de gerekli midir diye, kıvılcımlı tartışmalardan sonra; üç maddelik bir 'amaçlar bildirisi' açıklanıyor:

"... 1) Ulusal arazi ve federatif ilkelere bağlı özerk cumhuriyetler için mücadele, 2) Kendi toprakları olmayan Müslüman halka ulusal/kültürel özerklik, 3) Rusya Müslümanlarının din ve kültür işlerinin koordinasyon ve düzenlenmesi için, merkezi bir Müslüman örgütünün kurulması." (S.A. Zenkovskiy, *Ruslar'da Pan/Türkizm*, s. 130)

Nasıl tuhaf olmam, 'halkların kurtuluşu' sloganıyla yürütülen 'Sovyetleştirmenin', zaman içinde Türkler açısından nasıl hiçbir şeyi çözümlemediğini, bu iki toplantının ulaştığı –hemen hemen birbirinin aynı– kararlar, açıkça göstermiyor mu?

Hele bir de, açık sözlü **Muhammedinof**'un dediklerine kulak verirseniz! Ne mi demiş, şunları:

"... SSCB'deki Türk cumhuriyetleri, gerçek manada 'sömürge' durumundadırlar. Bazısı federal, özerk ya da

egemen cumhuriyet olsa bile, fark etmez; gerçek manada, ekonomik manada 'egemenlikleri' yoktur. Biz 'tam ve gerçek' egemenlik için mücadele edeceğiz. İlk başta, bu halklar arasında kültürel ilişkileri geliştirmek ve bu yolla ekonomik ilişkileri de güçlendirmek, daha güçlü bir birliğe ulaşmak istiyoruz." (*Cumhuriyet*, 13 Haziran 1991)

Bu arzu da eski, 1917 Kurultayında, ünlü Azeri lider **Resûlzâde**, aşağı yukarı aynı şeyleri söylemişti:

"... biz milli ve mahalli bir Türk otonomisi (özerkliği) istiyoruz. Tavsiyeleri müşahhas (somut) kılmak için, otonom (özerk) bir Azerbaycan, Dağıstan, Türkistan ve Kazakistan vs. yaratılması istenir; çünkü halkları kendilerine mahsus özellikleri vardır, bütün özerk devletler, kendi mahalli işlerini kendileri yapmalı ve kendi milli yönetimlerine sahip olmalıdır." (S.A. Zenkovskiy, *Rusya'da Pan/Türkizm*, s. 217)

Rusya'da, sosyalizm maskesi arkasında oluşan 'totaliter' ve 'merkeziyetçi' bürokrasi diktası; lafta birtakım özerklikler verdi, bazı cumhuriyetler kurduysa da, işin aslının ne olduğu, hem **Resûlzâde**'nin, **Sadri Maksudof**'un, **Zeki Velidof**'un, **Ahmet Agayef**'in başlarına gelenlerden bellidir; hem de son **Türk Halkları Kurultayı**'ndan sonra, **Kurultay Başkanı Muhammedinof**'un açıkladıklarından:

Asya Türkleri 'sömürge halkı' muamelesi görmüştür.

Gel de **Sultan Galiyef**'i hatırlama!

Bu milletler, onun söylediği ve anladığı manada 'mazlum milletler'; hatırlar mısınız, o zamanlar bu konuda ne demişti: "... Sömürgeleşmiş ülkelerin (...) bir 'Sömürgeler Enternasyonalı'nda birleşmeleri gereklidir. Bu sömürgeler Enternasyonalı, tüm mazlum milletleri içine almalıdır. Komünist ama endüstriyel bir güç olan Sovyet

Rusya bu örgütün dışında bırakılmalı, ancak Rusya'nın Müslüman toprakları bu örgüte dahil edilmelidir." (Gabidullin, *Tataristan za Sem'let*, Kazan 1927, s. 93)

Bütün iş Tahran'ın 'yeşil karanlığına', Washington'ın 'liberal gözboyacılığına' direnebilmekte!

BİR 'TUHAFLIK' YOK MU?

21 Mart 1992

(Azerbaycan Başbakanı Hasanof, o tarihte demişti ki:

"... eskiden yetkilerin çoğu Sovyetler Birliği'nin elindeydi; sadece bizim değil, bu tüm SSCB cumhuriyetleri için böyleydi; şimdiyse, Sovyetler Birliği merkez hükümeti yetkilerin tümünü elinde tutmuyor; hangi yetkilerin hangi cumhuriyetlere verileceğini ve hangi yetkilerin merkezde kalacağını araştırıyor..." [Cumhuriyet, 22 Eylül 1990]

Hasanof'un dedikleri, hanidir kafamı kurcalayan bir sorunu açmama yol açtı; 'İmparatorluk Gerçekten Batıyor mu?' başlığı altında bir yazı yazarak dedim ki:

"... çocukluğumda İzmir'de gördüğüm bir filmin adı, aklımdan hiç çıkmamıştır: *Güneş Asla Batmaz!* Gerçekte güneş, İngiliz İmparatorluğu'nun toprakları üzerinde asla batmıyordu: Avustralya'da batsa, Kenya'da doğuyor; Kenya'da batsa, Kanada üzerinde pırıl pırıl!.. İngiltere 'akıllı' ülke, yüzyılın Marks'ın sandığı gibi 'uluslararası proletaryanın enternasyonalcı yüzyılı' değil de, 'sömürgelerin uyanış yüzyılı' olacağını çabuk anladı; 'İngiliz Milletler Topluluğu' numarasıyla, üzerinde güneş batmayan eski imparatorluk topraklarına, 'bağımsızlık'

tanıdı; hukuken bağımsızlaşan bu ülkeler, aslına bakarsanız İngiliz ekonomisine [yalnız ekonomisine mi, diline, kültürüne] bağımlılıklarını sürdürüyorlardı: Hâlâ sürdürürler..."

"... Sovyetler Birliği'ndeki son gelişmeleri, bana kalırsa bu açıdan değerlendirmeliyiz: gerek eski Doğu Bloku ülkelerinde, gerekse SSCB'ye bağlı cumhuriyetlerde, 'bağımsızlık' ilânlarının hemen hepsi, yöresel Komünist Partileri'nce yapılıyor; çünkü Moskova da 'imparatorluğun' eski merkeziyetçi ve yekpare şekliyle kalamayacağını anlamıştır; o da öteki imparatorlukların yaptığını yapıyor, kabuk değiştiriyor..." [*Güneş*, 30 Eylül 1990]

Son zamanlarda Gürcistan'da ve Azerbaycan'da olup bitenler, bu 'varsayımı' gerçeğe yaklaştırmıyor mu?)

Hangi kanalda, ne gün dinlemiştim, unuttum; bir 'ara haber' bülteninde denildi ki, 'Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayef; Karabağ uyuşmazlığının sıcak bir savaşa dönüşmesini önlemek için, Azerbaycan'a ulusal ordu kurma fikrinden vazgeçmesini önermiştir'; üzerinde duran olmadı, haber kaynayıp gitti; bence haftalardır yaşanan dramı açıklayabilecek ipuçlarından birisiydi; sebebi malum, içinde bulunduğu dağınıklığa, yer yer baş gösteren kıtlık ve telâşa rağmen, eski SSCB'de asıl tayin edici güç sayılabilecek iki örgüt, sapasağlam ayakta durmaktadır: KGB ve Kızılordu!

Bunda bir 'tuhaflık' yok mu? İmparatorluklar çökecekse, onların önce silahlı kuvvetleri ve istihbarat servisleri çöker, sonra kendileri. 20. yy'ın ikinci yarısında bunun aksi oluyor: İngiliz İmparatorluğu da, Fransız İmparatorluğu da, silahlı kuvvetleri ve istihbarat servisleri 'ayakta' iken 'dağıldılar'. Tabiri caizse, her iki imparatorluğun dağılışını, âdeta onlar örgütledi. Galiba eski SSCB'de de aynı mekânizma işliyor.

Baksanıza, siyasi platformu ve davranış biçimi, **Moskova**'nın siyasi platformu ve davranış biçimine uygun, hiç değilse paralel cumhuriyetlerde, çıt yok! Yüksek yöneticilerin hemen hepsi eski 'partili' –Allah bilir KGB, mensubu–, 'dağılmayı' **Moskova**'yla birlikte yürütüyorlar, alan razı satan razı, halt etmiş terazi!

Zurna, 'bağımsızlığını' fazla ciddiye alan **Gürcistan** gibi, **Azerbaycan** gibi cumhuriyetlerde zırt diyor.

Gürcistan seçmenlerinin oyuyla işbaşına gelen **Gamsakhurdiya** titiz bir Gürcü milliyetçisiydi; ülkesinin 'tam bağımsızlığını' **Bağımsız Devletler Topluluğu**'nun çıkarlarından daha yukarda tutmak istiyordu; gördük, başına gelmedik belâ kalmadı, kaşla göz arasında 'silahlı' bir direniş meydana çıktı, adamı alaşağı edip **Gürcistan**'ı önceden planlanmış 'bağımsızlık' rayına soktu; dahası, **Gamsakhurdiya**'nın yerine, 'mutemet' politikacı **Şevardnadze**'yi getirdi.

Azerbaycan'ın çektiği de, ulusal silahlı kuvvetlere sahip olma arzusunun belâsı! Ulusal silahlı kuvvetleri olmak ne demek, tam bağımsız bir ülke olmak demek; hele istihbarat servisleri, yapılacak ilk seçimlerde eski 'partili' yönetici kadronun –**Muttalibof, Hasanof vs.**– süpürülüp gideceğini; onların yerine muhtemelen **Halk Cephesi** liderlerinin geleceğini haber veriyorsa, vaziyet daha da kritik! Böyle bir kopma önlenmeli, **Azerbaycan** da, ona uygun görülen 'bağımsızlık' rayına sokulmalıdır.

O zaman **Karabağ** bahane, amaç **Azerbaycan**'ı **İngiliz Milletler Topluluğu**'na benzer bir ekonomik ve siyasi vesayet örgütü olan, **Bağımsız Devletler Topluluğu** içinde muhafaza edebilmek!

ALİYEF'E HAKSIZLIK!..

26 Şubat 1994

Haydar Aliyef, İstanbul'daki basın toplantısında, **Türkiye**'deki gazete, radyo ve televizyonların, ziyaretlerini yeterince önemsemediğine işaret etmişti: Bir tür sitem! Haksız mıydı? Sanmıyorum: Kalabalık ve yüksek seviyede gelmişlerdi, ziyaret gerçekten önemliydi.

Türkiye'de **media** ayrıntı üzerinde durmaz, nüans nedir bilmez, çoğu zaman önyargılarla hareket eder, en tehlikelisi odur ki, önyargılar ciddi verilere dayanmaz, çokluk görevlendirilmiş gazetecinin önyargılarıdır. Böyle bir önyargı **Aliyef** aleyhine işliyor; **Sovyetler** döneminde, nomenklatura'ya dahil olması, –politbüro'daydı– 'Rusların Adamı' damgasına yetmiş; sanki, öteki –eski Sovyet– Türk Cumhuriyetlerinin yöneticileri, aynı durumda değil!

Aliyef aleyhindeki önyargı, galiba **Bakû**'den kaynaklanıyor; daha doğrusu **Elçibey** ve etrafından; **Sovyetler** döneminde onlar 'rejim muhalifi' idi; komünist partisinin içinde bir şeyler yapmaya çalışanları küçümsüyor, üstelik 'hain' sayıyorlardı; **Aliyef**'i de bu kaba koymaktaydılar, **Elçibey**, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra, bu görüntünün yaygınlaşması kolaylaştı; **Türkiye**'de, daha çok 'Ben Atatürkçü'yüm' diye öğünen **Elçibey**'in ve yandaşlarının düşüncesi itibar gördü.

Oysa düşünmek lazım, **Elçibey**'den önce, Rusların **Bakû**'deki 'adamı' **Muttalibof**'dur, **Aliyef** değil; **Aliyef** tam tersine, onca ikbalden sonra, **Nahçıvan** gibi bir sınır vilayetinde, yarı sürgün yarı menkup yaşıyordu; bugün de Rusların, **Aliyef**'in yerinde, halen **Moskova**'da yaşadığı bilinen **Muttalibof**'u görmek istediğini, bilen bilir; bu

nüans, belki **Elçibey**'e duyulan duygusal yakınlık dolayısıyla **Türkiye**'de gözden kaçırılmıştır; oysa Azeriler, içine düştükleri çıkmazda, **Aliyef**'e kurtarıcı olarak sarılmışlardır.

Diyeceksiniz ki, iyi de **Aliyef Bağımsız Devletler Topluluğu**'na girdi, **Moskova** ile pazarlığa oturdu...

O zaman, bir dakika! Sorun çünkü birden **Aliyef** sorunu olmaktan çıkıyor; **Türkiye** ve eski Sovyet Türk Cumhuriyetleri sorunu şekline dönüşüyor. Bu cumhuriyetlere 'doğru' bakıyor muyuz, pek emin değilim; onların da bize yanlış baktığı bir dönem oldu, her derde devayız sandılar; üstelik **Rusya** artık tamamiyle devre/dışı zannediliyordu; **Türkiye Batı** ile içli dışlı, kendine göre gelişmişliği de vardı ya, bu ülkelere 'ağabeylik' edebilir, vs. vs. Bu tepeden tırnağa 'favullü' bir tutum, bir kere komünist de olsalar, Türk Cumhuriyetlerinin yönetici kadroları, **Sultan Galiyef**'in ardılları sayılır; yurt ve millet bilinçleri, toplumsal örgüt ve eylem birikimi olan liderler; ikincisi Sovyet sömürgeciliği, bu ülkeleri ekonomik düzeyde sömürmüş, geri bırakmıştır ama, belki bunu gizleyebilmek için kültürel gelişmelerine yardımcı olmuştur; zaten bunca yıl sonra, bu ülkeler ulusal kimliklerine sahip çıkabiliyorlarsa, bu sayede çıkabiliyorlar; bazı akl-ı evvellerin sandıkları gibi, Müslüman olduklarından değil!

Kısacası, **Türkiye** ile 'tarihi' randevuda bu Türk Cumhuriyetlerinin, iki temel beklentisi vardı: (**Rusya**'ya karşı) Askeri savunma desteği, iktisadi gelişme desteği! Oysa kısa sürede anlaşıldı ki, onların istediği ve anladığı manada, **Ankara**'nın bu destekleri verebilmesi imkânsızdır; bir kere **Türkiye**'nin kendi hesabına, bir **Rusya** endişesi var; ikincisi ekonomisinin gelişmişlik derecesi hayli su götürür; '**Sistem**'e aşırı bağımlı, çok da borçludur, durum

bu iken, hele **Rusya** toparlanıp yeni 'askeri doktrini' ile eski SSCB topraklarında iddiası olduğunu, asker bulundurmak istediğini açıkça ilan edince, siz **Bakû**'de, –ya da öteki Türk Cumhuriyetlerinde– olsaydınız, acaba ne yapardınız? Eğer güvendiğiniz **Türkiye, Rusya**'yı hesaba katıyor, adımlarını ona göre atıyorsa, elbette siz de öyle yapacaksınız; **Ankara**, Ermenilere karşı **Bakû**'ye –bırakın ciddi ve etkili askeri desteği– 'gönüllü' bile göndermeye çekiniyor; o zaman Aliyef'i **Moskova**'yla masaya oturdu diye, nasıl kınayabilirsiniz?

Görülen şudur: **Aliyef Azerbaycan**'ı toparlıyor: Daha geçen gün, **General Sadıkof** ülkelerinde tek Rus askeri bulunmadığını söyledi; cephelerde Ermenilere karşı başarılı olmaya başladılar; dış ilişkilerine bir 'devlet ciddiyeti' geldi; acaba neden, –**Sovyet** okulundan da olsa– bu, **Haydar Aliyef**'in tartışılmaz 'devlet adamı' vasıfları taşımasından mı? Hele bir düşünün!

ALİYEF'İN 'HAKKI' ALİYEF'E...

20 Ekim 1994

(İzin var mı, önce eteğimdeki taşı dökeceğim: Basınımız, burnundan kıl aldırmaz; aslında, **'siyasi toplum'**un [bürokrasi + burjuvazi] etkili bir uzantısıdır ama, **'sivil toplum'**un, bu arada 'ülkenin yüksek çıkarlarının' savunucusu geçinir; şöyle bakarsanız her türlü özgürlükten yanadır; ne var ki asıp kesmelerinde acımasız, değerlendirmelerinde çokluk önyargılıdır, zaman zaman bu yaptığı 'haksızlık' mertebesine varır. İşte bu haksızlıktan birisi, **Haydar Aliyef**'e yapılmıştır.

Elçibey'in yerine geldiği andan başlayarak, Türkiye'de ondan hep 'KGB Generali' ya da 'Rusların Adamı' diye bahsedilmişti; öyle ki geçen kış yaptığı Türkiye ziyareti de, bu sebepten, yeterince önemsenmedi, üzerinde durulmadı; bilirsiniz, haksızlığın her çeşidine, –kime karşı yapılırsa yapılsın– tahammülüm yoktur; belki de bu yüzden, 'meraklısının' hatırlayacağı bir yazı yazmıştım; daha başlığından yanlışlığa işaret ediyor, bu arada şunları belirtiyordum:

"... Türkiye'de media ayrıntı üzerinde durmaz, nüans nedir bilmez, çoğu zaman önyargılarla hareket eder, en tehlikelisi odur ki, önyargıları ciddi verilere dayanmaz [...] Böyle bir önyargı Aliyef aleyhine işliyor; Sovyetler döneminde Nomenklatura'ya dahil olması –Politbüro'daydı– 'Rusların Adamı' damgasına yetmiş; sanki öteki –eski Sovyet– Türk Cumhuriyetlerinin yöneticileri aynı durumda değil..."

"... oysa düşünmek lazım, Elçibey'den önce Rusların Bakû'deki 'adamı' Muttalibof'dur, Aliyef değil; Aliyef, tam tersine, onca ikbalden sonra, Nahçıvan gibi bir sınır vilayetinde, yarı sürgün, yarı menkup yaşıyordu; bugün de Rusların, Aliyef'in yerinde, halen Moskova'da yaşadığı bilinen Muttalibof'u görmek istediğini, bilen bilir; bu nüans, belki de Elçibey'e duyulan yakınlık dolayısıyla, Türkiye'de gözden kaçırılmıştır..."

O yazıyı şöyle bağlamışım: "Aliyef Azerbaycan'ı toparlıyor. Dış ilişkilerine devlet ciddiyeti geldi. Acaba neden? Sovyet okulundan da olsa, bu Haydar Aliyef'in tartışılmaz 'devlet adamı' vasıfları taşımasından mı?.." [*Meydan*, 26 Şubat 1994]

O günden bugüne yaşanan olaylar, o tarihte söylediklerimi tamamiyle doğrulamıştır.)

Hatırlıyor musunuz, Çiller Paris'te Mitterand'la ko-

nuşurken, şikâyeti ne olmuştu? "**Doğu Avrupa'da eski Doğu Bloku ülkelerine sahip çıkıp, Rusya'yı orada engelleyen Batı, Moskova'yı Asya'da ve Kafkasya'da serbest bırakmaktadır.**" Bu şikâyet, **Türkiye**'nin şikâyetidir, zira ülkenin savunma konsepsiyonu, **Kafkasya**'da artık Rus askeri gücünün bulunmayacağı üzerine bina edilecekti; o ki **Moskova** bölgeyi yeniden eline geçirebilmek amacıyla **Çeçenistan**'da, **Gürcistan**'da, **Azerbaycan**'da türlü fırıldak çeviriyor; allem edip kallem edip, oralara Rus askeri gücünü yerleştiriyor, ya da yerleştirmeye çabalıyor; olay **Ankara** açısından son derece önemlidir; hele **Batı** ('**Sistem**') tarafından **Gürcistan, Rusya**'ya karşı kendi kaderiyle başbaşa bırakılmış, **Azerbaycan**'ın başına sardırılan **Karabağ** ve **Ermenistan** çatışmasına seyirci kalınmışsa!..

Haydar Aliyef'in, karşı karşıya kaldığı Rus talepleri nelerdir, bilir misiniz? Hele bir sıralayalım: **1/ Azerbaycan'da en az üç Rus Askeri Üssü tesis etmek istiyor; dahası, Türkiye ve İran sınırına Rus birlikleri yerleştirmek! 2/ Karabağ'da ateşkes için konuşlandırılması düşünülen Barış Gücü münhasıran Rus askerlerinden oluşmalıymış, hem de iki bin kişilik filan! 3/ Petrol bahsinde, daha da bastırıyor: Azerbaycan petrolü Rusya üzerinden pazarlanmalıymış, bu Anadolu boru hattından vazgeçilmesi anlamına geliyor ki, Kazakistan petrolü ve Türkmenistan doğalgazını da Türkiye engelliyor.**

Biliyor musunuz ki **Haydar Aliyef**, o '**KGB Generali**' denilen adam, bu tekliflerin hepsini reddetmiştir; üstelik, ustalıkla! Önce **Ankara**'ya yaslanarak düğümü çözemeyeceğini gördü; çünkü hem **Ankara**'yı **Moskova** ile karşı karşıya getirmiş olacaktı; hem de Ankara bu yükü tek başına kaldıramayacağını belli etmişti; o da **Hazar** petrolünü, **Türkiye** ve **Rusya**'nın dahil olacağı 'ba-

tılı' bir konsorsiyum aracılığıyla çıkarmak ve pazarlamak yolunu seçti; böylelikle, **Rusya**'yı **Batı**'nın ('**Sistem**'in) çıkarları ile karşı karşıya bıraktı: Şimdi **Rusya**'yı çileden çıkaran budur, **Bakû**'de **Aliyef**'in yerine **Muttalibof**'u ya da o türden birini oturtmazsa, yalnız Azeri petrolünün değil, Kazak petrolünün de, **Türkmen** doğalgazının da, **Türkiye** üzerinden geçirilerek **Akdeniz**'de pazarlanacağını görebiliyor.

Aliyef, gerek petrol pazarlığında, gerekse **Rusya** hesabına ülkede çıkarılmak istenilen kargaşalığı bastırmada, gerçekçi ve basiretli bir 'devlet adamı' olduğunu göstermiştir. **Türkiye**'deki **media** onu '**Rusların Adamı**' diye vasıflandırmakla, ne kadar yanıldığını nihayet anlamışa benzer, 'hakkını' vermeye çalışıyor. Bundan böyle **Ankara**'ya düşen görev, elbette **Washington**'ın **Haiti**'de ya da şurda burda kalkıştığı ve kalkışacağı müdahalelere göz yumması şartıyla, **Moskova**'yı **Kafkasya**'da ve **Asya**'da serbest bırakmasını önlemeye gayret etmektir.

Çünkü Aliyef'in işi hâlâ çok zor!

'Mazlum Milletler' Oldukça...

'ÜÇÜNCÜ DÜNYA'CI 'RADİKAL SÖYLEM'...

8 Ağustos 1991

SHP Kurultayı vesilesiyle, ortalıkta yeni bir laf! Efendim, 'artık Üçüncü Dünya'cı radikal söylemi terk etmeli'ymişiz!

Yanlış anlamıyorsam, Batı'lı emperyalist 'Sistem'e karşı 'Mazlum Milletleri' savunan, Müdafaa-i Hukuk 'doktrinini' devre dışı bırakmak istiyorlar; gündemde 'Sistem'le 'bütünleşmek' (entegrasyon) var ya, ne halt edeceksin? Hem onlara karşı, hem onların içinde olunamaz!

İyi de acaba 'Sistem' gerçek bir bütünleşmeye hazır ve niyetli mi?

Prof. Bozkurt Güvenç, İspanya UNESCO Milli Komisyonu'nun uluslararası konferansından, kötü izlenimlerle dönmüş; ona kalırsa, Avrupa Türkiye'yi asla kendisinden saymıyor: Norveç'li profesör J. Galtung demiş ki mesela: "Eleştirilerinizi tümüyle kabul ediyorum ama, Brüksel'deki yöneticiler Müslüman Türkiye'yi kabul etmiyorlar." Ayrıca, 'Avrupa'nın Geleceğini' anlatan, eski İngiltere Dışişleri Müsteşarı David Owen, yaptığı projeksiyonu şöyle bir çerçeveye oturtmuş: "Yeni Avrupa cohesion (uyuşma artı tutarlılık) ilkesi üzerinde gelişebilir; Avrupa Topluluğu, İspanya, Fransa ve İngiltere gi-

bi 'soylu ve mağrur' milletlere dayanıyor; yeni ortaklar da Avrupa'nın eski (saygın) milletleri arasından seçilecektir, çünkü Avrupa genişlemek ve gelişmek zorundadır."

David Owen'in, 'Yeni Avrupa'ya çizdiği sınırları merak etmez misiniz? 'Atlantik / Urallar, Kuzey Denizi / Akdeniz, Baltık Denizi / Karadeniz'; öyleyse, Türkiye'yi de içeriyor mu, yooo; Owen Rusya'yı bile dışlamamış ama, açıkça belirtmiş: "— Hiç tereddüt etmeden ilan ediyorum ki, Türkiye Avrupa Topluluğu'na üye olamaz!" (*Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1991)

Batılılar'dan daha Batı'cı, 'seçkin' aydınlarımız, 'Üçüncü Dünya'cı radikal söylemi' artık modası geçmiş sayıp, istedikleri kadar Kuzey/Güney çelişkisinde, Türkiye'yi Kuzey'in 'zenginleri' arasına katmaya çalışsınlar; Hıristiyan, Beyaz ve Batılı 'Sistem', ondan tedirgindir, üstelik tedirginliği yalnızca Müslüman ve Türk olduğu için de değil, daha etkileyici bazı sebeplerden; nelerden mi, hadi kendi ağızlarından dinleyelim.

Türkiye'de de bulunmuş Amerika'lı yazar Mary Lee Settle, *Turkish Reflections* adlı kitabında şunları yazmış:

'... bir kez daha Türkler, Güney Avrupa kapılarını zorluyor, ancak bu kez amaçları Balkanları ve Viyana'yı ilhak değil, Brüksel'i kuşatıp, Avrupa Topluluğu'na kabul edilmeyi sağlamak! Buna tepkiyse, neredeyse bir Osmanlı sultanını, ordularıyla engin Macaristan ovasında görmek kadar korku verici..."

"... 14. yy'dan bu yana, çağdaş Türkler'in Osmanlı ataları, başkentleri Asya'da değil, Avrupa'da kurmuşlardı: Önce Edirne, sonra İstanbul! Osmanlılar çok geniş bir Ortadoğu İmparatorluğu olduktan sonra dahi, ağırlık merkezi daima Batı eyaletlerinde kalmıştır." (*Milliyet*, 18 Temmuz 1991)

Newsday'de yazan Robert David Kaplan ise, soru-

nun başka bir yanıtını açıklıyor: "... İran ve Irak savaş sonrası ancak toparlanır, Bulgaristan ve Arnavutluk gibi eski komünist ülkeler, kendilerine pahalı ve duygusuz bir kapitalist dünya yaratırken, Türk malları bu ülkeler için yakın ve maliyetine değen bir fedakârlık (açılım) olmaktadır. Diğer bir deyişle Osmanlı İmparatorluğu, silik ve demokratik bir yolda –ek olarak Ortaasya parçasının yardımıyla– 21. yy'da yeniden ortaya çıkacaktır." (*Milliyet*, 18 Temmuz 1991)

'Üçüncü Dünya'cı radikal söylemi terk etmek'miş! Baksanıza, Türk 'aydınları'nın göremediğini, onlar nasıl görmüş: Türkiye, Çin gibi, Hindistan gibi, Brezilya gibi, Üçüncü Dünya'nın geleceği gerçekten parlak büyük ülkelerinden biridir; ötekilerden farklı olarak, üstelik 'burunlarının dibindedir'; bunun ne anlama geldiğini ise, tarih kitaplarından biliyorlar.

Üçüncü Dünya, Türkiye'nin trampleni! Yoksa Gazi Mustafa Kemal, 'Şimdi Şarktan doğan güneşe bakınız...' der miydi?

'MAZLUM MİLLETLER' OLDUKÇA...

10 Ağustos 1991

Acaba gençler bilir mi, 'müdafaa-i hukuk', 'hakların savunulması' anlamına gelirdi: Anadolu'da mandat'lar, dominion'lar, sömürge'ler kurmaya yeltenen emperyalizme karşı; Türklüğün, Müslümanlığın var olma ve gelişme hakları savunuluyor. İşin ilginç yanı, doktrinin kurucusu Mustafa Kemal Paşa, 'dava'ya 'yöresel' değil, 'evrensel' bakmıştır; yoksa şöyle konuşur muydu?

"... Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, belki daha az kanlı olur ve daha çabuk biterdi. Türkiye azim ve mühim bir gayret sarf ediyor, çünkü müdafaa ettiği bütün 'mazlum milletler'in, bütün Şark'ın davasıdır." (Temmuz 1922 / *Söylev ve Demeçler*, 1)

'Dava'nın ne davası olduğunu da, açıklamıştı: "Şark' dan şimdi doğacak olan güneşe bakınız! Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün Şark milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. İstiklal ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır." (Mart 1933 / *Dünya*, 20 Aralık 1954)

Başka bir Türk ve Müslüman lider, Kazan'lı 'Bolşevik' Sultan Galiyef 'dava'nın nereye varacağını, daha 1922'de görmüş; o da, 'mazlum milletler'in kaderi hakkında, şunları söylemişti:

"... Avrupa toplumunda bir sınıfın yani burjuvazinin yerine konacak bir proletarya yönetimi, 'mazlum milletler'in durumunda bir değişiklik yapmayacaktır; böyle bir değişiklik olduğu takdirde bu, 'mazlum milletler' halkları için, iktidara yeni bir efendinin geçmesinden başka hiçbir mana ifade etmeyecektir." (*Hangi Atatürk* s. 274, 1982)

İşte, tuzu kuru 'seçkin' kalem efendilerimizin, artık vazgeçilmesini istedikleri, 'Üçüncü Dünya'cı radikal söylem' budur!

Acaba vazgeçilebilir mi, bir de ona bakalım.

Geçen nisanda (20-21 Nisan 1991) Kazan'da toplanmış olan Türk Halkları II. Kurultayı, dağılmadan önce dört ana ilke saptamıştı: 1/ Milliyetçilik, 2/ Türkçülük, 3/ İslamcılık, 4/ Sömürgeciliğe karşı mücadele! (*Cumhuriyet*, 13 Haziran 1991)

Hey Allahım, şu benzerliği görüyor musunuz? Üçün-

cü Dünya'nın Türk halkları, 'sömürgeciliğe' karşı, Türklüklerinin ve Müslümanlıklarının var olma ve gelişme haklarını savunuyorlar; al sana bir müdafaa-i hukuk daha!

Kurultay başkanı Refail Muhammedinof bunu açıkça söylemiş: "... SSCB'deki Türk Cumhuriyetleri, gerçek manada sömürge durumundadırlar; bazısı federal, özerk ya da egemen cumhuriyet bile olsa, fark etmez; gerçek manada, ekonomik manada egemenlikleri yoktur. Biz tam ve gerçek egemenlik için mücadele edeceğiz." (*Cumhuriyet*, 13 Haziran 1991)

Robert David Kaplan ise, *Newsday*'deki yazısında, durumu şöyle saptamış: "... Ortaasya'da bugün durum çok karışık. Sovyetler'in çekilmesinden sonra Afganistan'da nelerin olup bittiği pek bilinmiyor. Batı Çin'de dünyanın ilgisini pek çekemeyen Müslüman ayaklanmaları var, Sovyetler Birliği'nin güneyindeki toplumlar, genellikle aynı yönlerde, aynı telaşı sergiliyor. Ama kime ne değil mi? Değil! Olaylar bir yönde birleşiyor, tüm bu bölgelere Türkler büyük mesafeler katederek, Asya'nın dağlık güney sınırından, Batı Çin'deki kervan kenti Kaşgâr'a kadar uzanan karmaşanın içinden, sağlam ve kabul edilebilecekleri bir şekilde ortaya çıkıyorlar..."

"... İstanbul'dan Kaşgâr'a, ortak kan bağı ve Türk dilinin çeşitlemeleriyle birbirine bağlı, bir toplumlar zinciri var. Türkiye'deki Osmanlı Türkleri ile Afganistan'daki ve Sovyetler'in güneyindeki Özbek, Kazak ve Kırgızlar, Afganistan ve Batı Çin'deki Türkmenler; Araplar kadar birbirine yakın ve bağlı, bir insan topluluğu oluşturuyor. Bunların hepsi de Türkiye'yi, bir kültür mıknatısı ve Türk milletinin yaşayan bir örneği olarak görüyorlar..." (*Milliyet*, 18 Temmuz 1991)

İşte, tuzu kuru 'seçkin' kalem efendilerimizin, **'Üçüncü Dünya'cı radikal söylem'**den, vazgeçilmesini istedikleri zaman da, bu zaman!

Atatürkçülük dendi mi, mangalda kül bırakmazlar! Onların 'Atatürkçülüğü', aslında totaliterlikten sabıkalı İnönücülük, **müdafaa-i hukuk**çuluk değil!

GERÇEK 'SOL'A ÇIKAR YOL

22 Ocak 1994

Tabii, işlerine öylesi geliyor: Bizde, liberal bülbüller, siyasette 'sol'dan söz ettiler mi, inatla ve ısrarla, sosyaldemokrat bloku (SHP, DSP, CHP) kastediyorlar; kamuoyunda **'sol'** denildi mi, bu 'tatlısu solcuları' akla geliyor; sosyalist sol (solcu sosyalistler, komünistler, Troçkistler vs.) yok sayılıyor; ya da, daha hınzırca bir şey yapıyorlar, **'soğuk savaş'** taklitlerini kullanarak, sosyalistleri/komünistleri silahlı eylem meraklısı (terörist) eğilimlerle bir tutuyorlar, neden, öyleymiş gibi yapmak, çıkarlarına uygun düşüyor da ondan!

Bir tarihte yazmıştım, sosyalist bir parti olarak **Türkiye İşçi Partisi** (TİP) 1960'lı yıllarda **Türkiye**'nin üçüncü partisi olarak belirince; 1935'den beri 'totaliter', basbayağı 'faşizan' bir parti olan CHP, ansızın 'ortanın solunda' olduğunu keşif ve ilan etmiş, sosyalistleri, o zaman yasadışı olan 'aşırı sola' itmişti. Bir bakıma, yapılmak istenen, hâlâ odur; 'solu' tatlısu solcularının kontrolünde tutmak, gerçek sosyalistlerin yurt çapında iktidar alternatifi bir siyasi güç olarak meydana çıkmasını engellemek! Bu konuda, aralarındaki iktidar kavgası ne olur-

sa olsun, merkez sağ (ANAP, DYP) ile merkez sol (SHP, DSP, CHP) mutabıktır.

Oysa ülkemizde, şu anda bile solcu sosyalist, komünist, Mao'cu, ya da Troçkist epeyce parti vardır; bazıları seçimlere katılabilecek oranda örgütlüdürler; aralarında birleşme toplantıları, seçim ittifakları gerçekleştiriyorlar; tuhaftır, bu faaliyetler **Türkiye**'de değilmiş gibi, yazılı ve sözlü (holding) basını onlardan tek söz etmiyor, özel TV kanalları semtlerine bile uğramıyor; yahu insan, merak için olsun bu insanların üzerine eğilmez mi? Hayır eğilmezler, korku o kadar içlerine sinmiştir; üstelik demokratlığı, özgürlükçülüğü, hele de 'sivil toplumcu'luğu kimselere bırakmazlar!

SSCB dağıldı diye sosyalizm yeryüzünden kalkmadı, bunu yazdık durduk: Ruslar, Marksizm'in Bolşevik yorumunu uygulamayı denemiş, başarısız olmuşlardır; yanlış yaptıkları, daha 1920'lerden başlayarak, sosyalistler arasında ('**işçi muhalefeti**', **Frankfurt Filozofları**, vs.) tartışılmıştır; zaman, Leninist Jakoben tavra karşı, **Kautsky, Bernstein, Jaures, Gramsci, Blum** tavrının daha doğru ve gerçeğe uygun olduğunu göstermiştir; zaten platformunu, Sovyet modelinden daha esnek ve demokratik dokulu bir tür particiliğe kaydırabilen sosyalist ya da komünist partiler, ülkelerinde hem dimdik ayaktadırlar, hem de seçim kazanmaktadırlar: İlk akla gelenler, **Felipe Gonzalez'in İspanyol Sosyalist İşçi Partisi** ile, **İtalyan Komünist Partisi**'dir.

İtalyan Komünist Partisi ötedenberi, tam Stalin'ci sayılmamıştır; Fransızlar, onlardan alayla bahsederler, 'Sirk' derlerdi; en Stalin'ci liderleri **Togliatti** bile fazla uysal değildi; **Berlinguer**'den başlayarak, ayrı bir çizgide **'Avrupa Komünizmi'**ni savunmaya başlamışlar, **Moskova**'nın gözünden düşmüşlerdi; ortaya çıkan yeni belge-

ler, Ruslar'ın **Berlinguer**'i nasıl 'düşürmeye' çabaladıklarını kanıtlıyor. **SSCB**'nin dağılması üzerine, Parti kendisini 'yeniledi,' **Demokratik Sol Parti** (daha doğrusu **Solun Demokratik Partisi**) adını alarak, eski 'tüfekçiler'den **Achille Occhetto**'nun yönetiminde iktidara oynamaya yöneldi; böylelikle **Parti**'nin 'reformcu' kanadı yönetime el' koymuş oluyordu. Sonucu bilmiyorsunuz: 1993'deki son yerel seçimlerde, Parti büyük bir başarı kazandı; **Roma, Napoli, Cenova, Trieste** ve **Venedik** gibi, en önemli şehirlerde başkanlıkları ele geçirdi; yapılacak ilk genel seçimlerde, hele **Hıristiyan Demokratlar**'ın bozgunu hesaba katılırsa, iktidar olasılıkları gündemdedir.

Occhetto, *Der Spiegel*'e verdiği mülakatta demiş ki: "... ben her zaman **Antonio Gramsci**'nin hayranlarındandım, hiçbir zaman **Jakoben** bir devrimci olmadım, **Leninist** değildim; bence siyasi öncülerin görevi, kitlelere istedikleri değişimi sunabilmek için, doğru zamanda doğru yerde olmaktır; devrimler halk çıkışlı olmalıdır, aksi halde devrim olmaz, bir devlet yaptırımı (müeyyidesi) olur."

Peki, **Marks**'ı **Marksizm**'i toptan red mi ediyor? Hayır, reddettiği 'pratik politika açısından günümüzde anlamı kalmış olan öğütleri'dir; yoksa, '... sınıf kavgası, Marks onu yaratmamış bile olsa gerçektir'; ayrıca, '... Karl Marks'ın analizini yaptığı ekonomik aşamalar, bugün bile geçerliğini korumak'tadır; ne var ki, '... artık sorun, toplumu kapitalizm denilen kapalı kutudan çıkarıp, sosyalizm denilen kapalı bir kutuya yerleştirmek değildir'; ya nedir, "... 1/ Demokrasinin hayatın bütün alanlarında gelişmesi ve genişlemesi. 2/ Ekonomide ve politikada ve toplumda reel özgürlüklerin gerçekleşmesi; bunun için de; 3/ piyasa ekonomisinin sınırlarının zorlanması." (*Cumhuriyet*, 13 Ocak 1994)

1960'lı yıllarda **Mehmet-Ali Aybar** yönetimindeki **Türkiye İşçi Partisi** acaba benzer bir siyasi platform üzerinde değil miydi? Bu bir. Bugün, bilinmez kaç parçaya bölünmüş Marksistler, kişi ve grup saplantılarını aşarak, acaba benzer bir platform üzerinde ulusal birleşmeyi düşünmek zorunda değil midirler? Bu iki.

Hadi şimdi tartışın!

'SOSYALİST' SOL BİRLEŞEBİLSE!...

25 Ocak 1994

40'lı yıllar, henüz çiçeği burnunda, toplumcu bir şairim; beni en çok hayrete, zaman zaman da dehşete düşüren şey, sosyalistler arasında kişisel düşmanlığın bolluğu ve yoğunluğu! Hareketin en önde gelen isimleri, inanılmaz bir kin ve buğuzla, birbirlerinin aleyhinde atıp tutuyorlar: **Kerim Sadi, Doktor Hikmet**'le gırtlak gırtlağa; **Doktor Şefik Hüsnü, Nâzım Hikmet**'i, *Komintern* dergisinde, 'ajan' olmakla suçluyor: **'Eczacı' Vasıf**, şöyle; **Şamilof**, böyle; **'Sarı' Mustafa**, felaket; **Reşad Fuad**, 'paşazade', vs.

KUTV kuşağından **'Tornacı' Ömer**, bana bir gün demişti ki: **"... bunun hakiki müsebbibi, Kısm-ı Siyasi'dir!"** Demek istediği, **Siyasi Polis**'in, liderleri birbirine düşürerek, sosyalist hareketi bölmek istemesi! Ne de olsa henüz gencim, (henüz 16 yaşımda), inanıyordum; yıllar ilerledikçe gördüm ki, **Siyasi Polis**'e filan gerek yok; siyasi bir harekette önde gelenlerin atışması, birbirini karalaması, yalnızca sosyalistlerin maruz kaldığı bir **Siyasi Polis** haksızlığı değildir; Türk siyasi hayatının, olmazsa olmaz bir özelliğidir.

Cumhuriyet **Türkiye**'sinde, 'çoğulcu demokrasinin' başlangıcı, 1946; o günden bugüne, yaşayageldiğimiz hep budur: Her siyasi hareketin içinde, bir süre sonra liderlik rekabeti başlar, iş sonunda hareketin bölünmesine kadar varır; bu uyuşmazlıkların sebebi, görünüşte 'fikir ayrılıkları'dır ama, acaba gerçekte öyle mi, elbette değil, asıl sebep 'malı kimin götüreceği' kavgasıdır! Ne hikmetse, –sınıfsal kökeni ne olursa olsun– siyasete 'atılmış' her Türk aydını, mutlaka 'liderlik' iddiası taşır; 'hasbelkader', bir partide ya da hükümette sorumluluk aldıysa, yandık, artık küçük dağları o yaratmıştır, büyük dağlar ise babasından miras; umduğu alakayı partisinde bulamadı mı, hemen partisi ve lideri aleyhinde söylemedik söz bırakmaz; bir rezilliktir gider!

Seçimler yaklaşıyor, ülkenin siyasi tablosuna bir bakınız: Harıl harıl, birbirini kötülemeye uğraşan siyasi parti ve liderlerinin pek çoğu, dün değilse evvelsi gün, yan yana, omuz omuza değil miydi? O halde, 40'lı yıllarda beni dehşete düşüren o sosyalist solun bölünmüşlüğü, (beş ayrı 'parti' vardı, hepsi de 'gizli') ve liderlerin birini karalaması, sosyalistlere mahsus bir zaaf olmaktan çok; ülkenin henüz gerçek anlamda aydın politikacı üretmemesinin; bir de, aydınlarımızda görülen büyüklük (aslında 'aşağılık') kompleksinin bir sonucuydu.

Türkiye bundan çok çekmiştir, görünüşe göre, çok daha çekecek!

Sosyalist Sol yerel seçimlere, en az iki blok halinde (**İşçi Partisi, Birleşik Sosyalist Parti**) katılacağa benzer; bu da, eski 'kuyruk acılarının' hâlâ sürdüğünü gösterir; oysa, gerçekçi olmak lazım, **Türkiye**'de, sınıfsal zeminine bir türlü oturamadığı için, sosyalizm, 'marjinal' bir aydın hareketi olarak kalmıştır; bir ara, kitlesel kimli-

ğe bürünen, sadece iki kuruluşu var: **Aybar**'ın **TİP**'i ve **DİSK**! Bu iki örgüt, hele yekdiğerine destek olurlarsa, yekpare ve güçlü bir **Sosyalist Partisi**'nin temelini oluşturabilirlerdi; olmadı, bir yandan **Kısm-ı Siyasi**, öte yandan kısır iç çekişmeler, ikisini de bin parçaya böldü, ufaladı; sosyalizmi eskiden olduğu gibi 'mikroskobik' ve 'marjinal' duruma düşürdü. Öteden beri bunda, **Türkiye**'de sosyalistliğin, **Tanzimat** batıcılığının bir sonucu olarak, 'alafranga' bir hareket sayılmasının (objektif neden), etkisini de görmüşümdür: 'Alafranga'yı liberal olarak kabul etmeye yanaşmayan bir halk, sosyalist olarak niçin bağrına basacaktı ki? **İşçi Sınıfı**'na gelince, onun bağımsız örgütlenmesi engellenmiş, **İsmet Paşa**'nın 'keyfine göre' şekillendirilmişti.

Askeri müdahaleler, getirdikleri yasal kısıtlamalar, dağıtmış olsa da; **TİP** ve **DİSK**'ten kalmış, sosyalist bir birikim mevcuttur; **Occhetto**'nun dediği gibi, üstelik **'doğru zamanda, doğru yerde, doğru önerilerle'** gelebilse, önü de açıktır; nasıl açık olmasın ki, halkın yüzde ellisinin **Bangladeş** yoksulluğu içinde yaşadığını, resmi istatistikler belirliyor. Mesele sosyalistlerin kapsamlı ve kapsayıcı bir platformda birleşebilmeleri meselesi; sağcı liberaller gibi, aralarında atışıp durmaktan vazgeçmeleri, şahsi ikballeri için, hareketi birlikten alıkoymamaları!

Türkiye'de sosyalizm gelişecekse, elbette ulusal ve özgürlükçü gelişecektir; dünyanın içinde bulunduğu şu koşullarda, başka türlüsünün yürümeyeceğini tarih göstermiştir; bu yüzden de partilerin ve liderlerin, eskiden kalma saplantı ve alışkanlıklarını bırakıp; **ulusal, demokratik, laik ve anti-emperyalist bir zeminde birleşmeleri zorunlu görünüyor: merkez sağın 'vahşi' liberalliği, merkez solun 'tatlısu' solculuğu, toplumda büyük tahribat**

yapmış, gerçekte sosyalistlere geniş bir hayat sahası ve manevra imkânı yaratmıştır; bundan yararlanmasını bilmek lazım.

Zira **Refah Partisi**, pusudadır.

SOSYALİSTLER, NEDEN 'ISKA GEÇİYOR'?..

12 Nisan 1994

Ne yalan söylemeli, durumu epeyce geç kavradım: Cumhuriyet nesliyiz, 'çağdaşlık' parolasıyla büyüdük, o dönemde –hele **İnönü Cumhuriyeti** döneminde– 'çağdaşlık' sık sık 'batılılık' ve 'batıcılık'la eş tutuluyordu; iş, sosyalizme gelince, o da öyle; denilebilir ki hatta, sosyalizm, cumhuriyetten önce de 'batılı' bir kavramdı; yalnız 'kavram' da değildi hem, aynı dönemde bir 'eylem'di: **Selanik Amele İttihadı**, –ki ilk Osmanlı sosyalist örgütüdür– başta **Benaroya** olmak üzere, Osmanlı Yahudileri tarafından kurulmuş, **İstanbul**'da kurulan sosyalist 'fırkaları' da, ya Alman 'Spartakistleri'ne ya da **Sovyetler**'deki **III. Enternasyonal**'a dayanıyorlardı; öyle sanıyorum ki sosyalizmi, **Selçuklu/Osmanlı** kültür bileşimiyle bağdaştırmayı kimse denememişti; belki biraz '**İştirak'çi Hilmi Bey**, biraz da Ankara'daki **Halk İştirakiyun Fırkası**.

Sosyalist 'alafrangalığın', Türk işçileri için ve onların nezdinde, mükemmel bir 'dışlanma' nedeni olabileceğini, ülkemizdeki sosyalist aydınlar ve yöneticilerin çoğu, hiç anlamadı; oysa demokrasi uygulamasıyla birlikte, önlerinden 'uyarıcı' sinyaller geçmekteydi: Sosyalizme, işçiler, köylüler, yoksul orta sınıf halk değil;

'alafranga', nisbeten tuzu turu kesimler ilgi gösteriyordu: Sanatçılar, aydınlar, üniversiteliler, hatta bazı orijinal sosyete mensupları! Böyle bir alakanın, gerçek bir parti tabanı oluşturamayacağını, sosyalistlerimizin ne yazık ki çoğunluğu görememiş; **Türkiye**'deki herhangi bir sosyalist hareket için zorunlu olan toplumsal platformu, –**Aybar**'ın TİP'i hariç– hiçbirisi oluşturamamıştır.

Son seçimlere, sosyalistler, farklı bir tutumla mı girdi? Yooo! Siz **'Sosyalist Alternatif'** gibi cafcaflı bir ismin, yoksul halk yığınları arasında, 'ecnebilik'ten başka bir izlenim bırakabileceğine inanıyor musunuz? Ben inanmıyorum. Sosyalist partiler, sahici bir halk tabanı edinmek istiyorlarsa, önce 'alafranga' züppelikten vazgeçmeyi bilmeli; Marksizmi ulusal kültürümüze entegre edebilmeli, sosyalizmi ulusallaştırmalıdır; çünkü **'milli şef'** modeli 'batıcılık' ve 'batılılık'larla istedikleri hiçbir hedefe ulaşamazlar; eğer böyle bir şey mümkün olabilseydi, bizzat **'milli şef'**in partisi ve onun ardılları, girdikleri bütün seçimleri kaybetmez, hepsinin oy toplamı, gittikçe düşmezdi.

Oligarşinin Türk halkına sunamadığı, ulusal çağdaşlık modelini, Türk sosyalizminin sunabilmesi lazım. Bu sosyalizmin Türkiye'deki başarısının, vazgeçilmez şartı.

Bir başka yanlışlık, Türklerden yana olamayınca, Kürtlüğü okşamak! Bu yanlışlığı ben icat etmiyorum, o bölgelerde MHP gibi bir partinin oy alması, almak da ne demek, taraftar ve taban bulması gösteriyor... Aslında **Güneydoğu** seçmeninin halet-i ruhiyesini, ne tatlısu solcuları yani SHP, CHP ve benzerleri doğru okuyabilmiş, ne de sosyalist partiler. Zaten, **kampanya sırasında, 'sosyalist' hatiplerin, seçim konuşmalarını dinlemek, Türkiye'deki gerçek politikadan ve siyaset konjonktürün-**

den ne kadar uzak, ne kadar kopuk, ne kadar marjinal olduklarını anlamaya yetiyordu; ne kendilerine güvenleri vardı, ne de seslendikleri halk yığınlarına; dahası, onlarla anlaşabilecekleri 'ortak bir dil' bulmaktan da acizdiler; aşağı yukarı, tatlısu solcularının jargonunu kullanıyorlardı.

Oysa on beş yıllık 'küreselleşme' numarası Türkiye nüfusunu ikiye bölmüş; halkın yarısı, istatistiklere göre, yılda üç yüz dolar düzeyinde yaşıyor; 'lümpenleşme' dizboyu, israf öteki yarıda paçadan akmaktadır, ihtişam ve sefalet dizboyu; yani sosyalist bir partinin üzerine oturacağı, işlevsel bir sosyal durum mevcut, taban da hazır; sonuçlara bakınca ne görüyorsun, gelmiş o tabana, kendine göre 'adil bir düzen' fakat kesinlikle geleneksel bir kültür vaat eden Refah Partisi oturmuş; hem de nasıl, ülkenin canına okuyan, emperyalist 'Sistem'e meydan okuyarak! Ümmet kültüründen artakalmış değerlere sahip çıktığı gibi, yoksullarla ortak bir dil bularak anlaşabiliyor, 'alternatiflik' taslayarak değil!

Bütün kabahat sosyalist yönetici ve aydınlarda mı? Sosyalizmin potansiyel seçmenlerinin hiç mi kabahatı yok? Elbette var, media'ların yıllardır gerçekleştirdiği bilinç saptırması; önce 12 Eylül, sonra ANAP yönetiminin, 'kendi işini kur, zengin ol' palavrası; işçiler dahil, çoğu yoksulu 'Amerikan rüyasına' inandırmış görünüyor; buna inanmamış olanlar da, zaten başka bir 'rüya'nın, Refah'ın tezgâhladığı 'cennet' rüyasının sihrine kapılmışlar: İkinci kesimin, büyük şehirlerin varoşlarında yaşayan 'işçileştirilememiş' eski köylüler, yani lümpenler olduğunu konuşmuştuk; birinci kesimse, sahici işçilerdir, ne yazık ki 'yükselen' sınıf burjuvazinin telkinlerine kanmışlardır.

Onu da bir dahaki sefere tartışalım mı?

İKİ TARAFLI 'YOZLAŞTIRMA'...

14 Nisan 1994

Bazı gençler bilmeyebilir, işçi konfederasyonlarımızdan DİSK'in D'si, aslında 'devrimci'nin D'sidir; yani, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu! Aybar dönemi Türkiye İşçi Partisi'nin, sosyalist bir başarısı! 12 Eylül badiresinde, başına, pişmiş tavuğun başına bile gelmemiş belalar gelmiştir; yeni yeni toparlanmaya çalışıyor, görebildiğim kadarıyla, bunu nasıl yapacağını da tam kestiremiyor.

Konfederasyonun önemli sendikalarından Genel-İş, geçen sonbahar, şube yöneticileri düzeyinde bir araştırma yaptırmış; amacı, 'sınıfsal ve toplumsal sorunlar karşısında, işçinin tutumunu öğrenmek'! Netice müthiş: **Yöneticilerin yüzde 51'ine göre, işçiler 'sadece kendisini ilgilendiren sorunlarla, kendisini ilgilendirdiği kadar' ilgileniyormuş; yöneticilerin yüzde 35'i 'işçilerin, toplumsal ve sınıfsal sorunlara ilgisinin az olduğunu' söylemiş; yüzde 3'ü ise, bu sorunlarla 'tümüyle ilgisiz olduğunu' belirtiyor; yani DİSK gibi bir işçi örgütünde, yöneticilerin yüzde 89'u, işçilerin sınıfsal ve toplumsal sorunlarla ilgili olmadığında mutabık!** (*Milliyet*, 4 Nisan 1994)

Sosyalizm, tam da 'işçilerin toplumsal ve sınıfsal sorunlarla ilgilenmesi' –ilgilenmek de laf mı, çözümüne öncülük etmesi– anlamına geldiğine göre; taban açısından sosyalist partiler, daha seçim kampanyasına başlarken yenik düşmüşlerdi. Bu bir gerçek! O zaman soru şu: Dünyanın her yerinde sosyalizm bayrağını yükselten işçiler, Türkiye'de ona niye 'yan oturuyor'? Sorunun cevabını sosyalist kadroların işçilere –ve genel olarak yoksullara– yaklaşım yanlışı yönünden tartışmıştık; 'alafran-

ga' ve 'yabancı' idiler; dahası aralıksız atışıp aralarında amipler gibi bölünmeleri, bazılarının aktivist, bazılarının serüvenci politikaları işçilere itimat telkin etmemişti; iyi de, ya işçilerin böyle yozlaşması?..

Ona ne demeli?

'30 sonrasında Türkiye sosyalist hareketi, iki itici güce sahipti; biri asıl itici güç, yani **Türkiye İşçi Sınıfı**, öbürü yardımcısı, yani gençlik! 'Sistem' gençliğin sosyalizme yönelişini, onu, vakitsiz ve anlamsız bir 'silahlı eyleme', daha doğrusu 'bireysel terörizme' kaydırarak yozlaştırmış, devre dışı bırakmıştır; gençlik, itici güç olarak, sosyalistlerin arkasından çekilmiştir.

İşçiler başka türlü yozlaştırıldı; zaten 'siyasi toplumun' (oligarşinin) uzantısı, 'evcil' bir hareket mevcuttu; onun dışındaki hareket yasadışı sayıldı ve dağıtıldı, bir bir; ama daha önemlisi, işçinin bilinci bulandırıldı: Burjuvazinin 'yükseliş' dönemlerinde işçilerin de onların 'değerlerini' benimsemeleri; sınıfsal bir çıkış yolu aramak yerine, 'bireysel kurtuluşlara' saptıkları görülmüştür; başka deyişle, adam çıkarına bakıyor, fabrikada çalışacağına 'işini kurmaya' yöneliyor; 'serbest teşebbüsün' iğvasına kapılıyor. 1950'lerden itibaren Türk işçi sınıfında benzer –fakat etkisiz– bazı eğilimler yok değildi; fakat işçinin sınıf dayanışmasından bireysel ve bireyci 'egoizme' kaydırılması, **12 Eylül** sonrasında **Özal**'la başlayan 'küreselleşme', 'özelleştirme', 'dışa açılma' dağdağası içinde gerçekleştirilmiştir: 'köşe dönücülüğü' artık işçiler de ana hedef ediniyor; bunun için de, evvelce baştacı ettiği kavramları elinin tersiyle bir kenara itiyordu.

'Sistem' çünkü 'yurttaş'tan nefret eder; çünkü yurttaş hakkını arayan, hesap soran bilinçli bir sosyal birimdir; 'Sistem'in hoşlandığı ve çoğaltmaya çabaladığı tip, ahmak ve gösteriş budalası 'tüketici' tipidir; Özal ve son-

rası, öğretimden çalışma hayatına kadar her alanda, bu amaca yöneldi; Türkiye bütünüyle politikadan soğutuldu, ama özellikle işçi sınıfı ve gençlik yozlaştırıldı.

O halde sosyalist partilere umut kalmadı mı?

Kalmaz olur mu? On beş yıllık uygulamanın Türkiye'yi nereye getirdiği meydanda: Ülkeyi bugünkü gelişmişlik düzeyine getirmiş fabrikalar kapatılıyor; işçiler bir anda hiçbir güvence altında olmadıklarını görüyorlar; boykot, işgal ve gösteri, kendiliğinden başgösteriyor; öte yandan bütü politikalar, zaten ezilmiş ve ezilmekte olan nüfusun diğer yarısının, daha da ezilmesine yönelmiştir; sosyalistlere düşen, konjonktürü işçilerin; daha doğrusu yoksulların ve gençlerin, sosyalist bilince uyanmasından kullanabilmektir.

Elbette kolay değil: önce **marjinal** ve halka yabancı olmaktan kurtulmalarına, halkın onları anlayabileceği 'ortak ve ulusal bir dil'; –ayrıca ve önemlisi– 'ulusal bir amaç ortaklığı' bulabilmelerine bağlı; oysa, ne yazık ki, kendi aralarında bile anlaşamıyorlar; yoksa bu da 'aydın' olmalarından mı kaynaklanıyor?

'DÖNEKLER' NEREDEN ÇIKAR?

8 Eylül 1994

(1950 Şubatı, kirli soğuk gri **Paris; Mutualite Salonu**'nda **Fransız Komünist Partisi**'nin halka açık toplantısı: Işıkların uçuştuğu gece, Parti bandosundan, önce **International** sonra da **Marseillaise** marşlarını dinliyoruz; her boydan, her boyadan, bir halk kalabalığı dalgalanıyor; rüzgârda bayrak gibi şaklayan sloganlar, vs. Podyum-

da, politbüro üyeleri, uzun bir masanın ardına oturmuşlardı, yüzleri halka dönük; sırası gelen kalkıp kürsüye geliyor, konuşuyor. FKP'nin en güçlü yılları, her seçimden birinci parti çıktığı yıllar; iktidar olmasını, 'Sistem', merkez sağ koalisyonlarla önlemeye, engellemeye çabalıyor.

Merak bu ya, yanımdaki sendikacı dostuma liderlerin asıl mesleklerini soruyorum; teker teker, sıralıyor: **Genel Sekreter Thorez**, mağden işçisi; yardımcısı, **Duclos**, fırın işçisi, **Waldeck Rochet** tarım işçisi, vs... Hayret, biraz da dehşet içinde, politbüroda bir tek aydının yer aldığını öğreniyorum: **Laurent Casanova!** Oysa şaşmamalıyım: Klasik sosyaldemokrat, sosyalist ve komünist partilerin, taşıdıkları Marksist karakterin, tabii sonucudur bu! İçimde kıvrılan istifhamı hâlâ hatırlıyorum: **Türkiye**'de sosyalizm [Marksizm] gerçek manasıyla, ne zaman işçi sınıfının davası oldu ki?)

Türkiye Sosyalist Partisi'nin lideri **Esad Adil** Bey'i biraz tanıdım: **Balıkesir** eşrafındandı, **Belçika**'da okumuş, sosyalizme heves etmişti: 40'lı yıllarda tanımış olduğum **Balıkesir**'li başka bir eşraf çocuğundan (**Sıtkı Yırcalı**) **hiçbir formasyon farkı yoktu**; Belçika'da zaten berabermişler: Kader ilkini sosyalist, ikincisini Demokrat Partili yapmıştır.

Mehmet-Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren, Mihri Belli, başları **İsmet Paşa** diktasıyla derde girmiş eski üniversite hocalarıdır: **Şefik Hüsnü, Hikmet Kıvılcımlı, Hulusi Dosdoğru** tıp doktoru; **Mustafa Suphi, Ethem Nejat** eski **Türkocağı** aydını; '**İştirak**'çi **Hilmi** Bey, gazeteci; **Halk İştirakiyun**'dan, **Salih** Bey, veteriner; kısacası, tamamı aydın: **Türkiye**'de sosyalizm, daha başından, tipik bir 'küçük burjuva' aydın hareketi olarak görülüyor; öyle olduğu için de, batılılaşma meraklısı Jön-

türk kadrosunun, sol kanadını oluşturuyor; yani, aydın hareketi olması, bir; Batı'ya parmak kaldırması, iki; bu hareketin iyice tabana inmesini, yapısal olarak engellemiştir; oysa Selanik'te ilk örgütlenen 'solcular' (Selanik Amele İttihadı) II. Enternasyonal'cı Musevi işçiler tarafından örgütlenmişti; tabii Rum, Bulgar, Sırp ve Makedon işçilerle beraber: Onun da kozmopolit olduğu gerçek!

Halide Edip nakletmiştir: Milli Mücadele'nin en hızlı günleri, Sovyetler Anadolu İhtilali'ne yardım, fakat Ankara'nın sosyalizme katılmasını arzu ediyor; Gazi uzunca bir süre Çankaya'ya çekilmiştir; 'sosyalizmi mütalaa eder', varacağı sonuç son derece gerçekçi ve çarpıcı olacaktır: "— Sosyalizm, tamamiyle amele sınıfına müstenit bir tarzı idaredir; Türkiye'de sanayii, binaenaleyh amele sınıfı mevcut olmadığına göre, memleketimizde kaabili tatbik görünmüyor." Aslında Rusya için de geçerli olan bu 'tespit'in doğruluğu, yetmiş yıl sonra Sovyetler'in içine yuvarlandığı yozlaşmayla kanıtlanmıştır; Türkiye'deki sosyalizm çabalarının, bir türlü yerleşip gelişememesi de, her defasında dağılıp parçalanması da, onu doğrular.

1920'li yıllarda TKP; Komintern'in öteki partileri gibi, Moskova'daki militan üniversitesi KUTV'ye öğrenci gönderirmiş! İddia odur ki, 'spartakist' aydın Dr. Şefik Hüsnü İstanbul'dan bazı sanatçı ve aydınları; Mustafa Suphi kanadının sonraki lideri, Türkocağı kökenli Şevket Süreyya (Galiyef'çilikten sanık) yetenekli işçileri gönderiyordu. 1941'de İzmir cezaevinde tanıdığım 'Tornacı' Ömer, bu ikinci kesimdendi; onun, onun gibilerin, hareketin içinde ufalanıp kaybolması, neden ileri gelmiştir acaba? Küçük burjuva aydınlarının, gizli 'seçkinlik' eğilimlerinden mi; sanayileşmemiş, dolayısıyla işçisi az

ve bilinçsiz bir ülkede, sosyalist bir partiyi tutturup geliştirmenin zorluğundan mı?

Marksist iddialı Türkiye solunun, kendine mahsus ne bir kültür sentezi, ne de bir ekonomi politikası üretemeyerek; gittikçe faşizme kayan CHP'nin kuyruğuna takılması; her iki harekette de, (bürokrat) küçük burjuva aydınlarının, ağır basmış olmasından doğmuş olamaz mı?

Şurası açıktır ve kesindir: Türkiye'de CHP ardılı merkez solu, soldan saymak ne kadar yanlışsa; hasbelkader Marksist solda görünen bazı zevatı kiramı sosyalist saymak da, o kadar yanlıştır; çünkü sosyalistlik, –hele Marksist ise– münhasıran bir parti ideolojisi değil, aynı zamanda diyalektik bir dünya idraki, bir yaşama biçimidir; sosyalist, küçük bir burjuva gibi yaşayamaz ve davranamaz; kendisi için (makam, mansıp, servet ya da şöhret) bir talebi yoktur.

'Dönekler', kendisi için bir şey isteyenlerden çıkar.

'YÜKSELEN DEĞERLER' NE ZAMAN CAZİPTİR?

10 Eylül 1994

Her şeyi, ne çabuk unutuyoruz! Bir zamanlar, Doğan Avcıoğlu'nun, gençliği sürüklediğini, kim hatırlar? 60'lardan başlayarak, önce *Yön* sonra *Devrim* gibi yayın organları, onu destekleyen geniş aydın kadrosu ile, oysa ne kadar etkili olmuştu: 27 Mayıs'ı izleyen, 'ilerici' olmak iddiasındaki –fakat hepsi başarısız– askeri müdahale teşebbüslerinin, odak noktası sayılmıştır. Sonradan benim '27 Mayıs İlericiliği' diyeceğim, 'tepeden inmeci' bir solculuğu temsil ediyordu: O yıllar, Üçüncü Dün-

ya'nın en hareketli yılları; **Nasır, Nehru, Tito** önderliğinde; **Ho Şi Minh, Kim İl Sung, Kaddafi, Seku Ture** ve benzerleri, dünya siyaset sahnesinde anti-emperyalist tavrı geliştiriyorlar... **27 Mayıs Devrimi**'nin sonunda '**Sistem**'in denetimi altındaki, liberal bir demokrasiye yozlaşması, o 'devrimin' içinde yaşamış aydınları, radikalleşmeye itiyor; değil mi ki Türkiye'de Marksist sol felce uğratılmıştır, o halde 'ara tabakalar'a (küçük burjuvazi, sivil ve asker bürokratlar, aydınlar) dayanılarak, askeri bir 'cuntayla' 'sosyalist bir devrim' gerçekleştirilebilir.

'O devrimin içinde yaşamış aydınlar' dedim, boşuna değildi: **Doğan Avcıoğlu** dahil, **Yön** hareketini yürütenlerin çoğu 1960'da 'Kurucu Meclis' üyesiydiler, bir bakıma **1961 Anayasası**'nın 'itici güçleri'; hemen hepsi, şu veya bu şekilde, **Adnan Menderes**'e karşı çıkmış; buna mukabil, **İsmet Paşa** CHP'sinin 'içinde', 'yanında', hiç değilse 'civarında' bulunmuşlardı.

Başka türlü söylersek, **27 Mayıs** 'solcuları', Marksist/sosyalist ekolün değil, CHP ekolünün, hatta **İsmet Paşa** ekolünün politikacılarıydı. Muhtemel 'devrimi', bir askeri 'cunta'nın başarısına bağlamaları bile, bunu göstermez mi? Hepsi birinci sınıf 'Atatürkçü' geçiniyor; oysa **Gazi**'nin 'cunta'ya asla itibar etmemiş, 'şûra'cı, 'kongre'ci, 'Meclis'ci bir lider olduğunu unutuyorlardı.

Silahlı Kuvvetler himayesinde 'iktidar' olmuş paşalar zincirinin ilk halkası, bilindiği gibi, **İsmet Paşa**'dır: 1938.

Yön dergisinin yazarlarından birisi de bendim, **Doğan Avcıoğlu** ünlü eseri *Türkiye'nin Düzeni*'ni bana, 'Mücadele arkadaşım Attilâ İlhan'a diye ithaf etmişti, anti-emperyalist mücadele platformunda, haklıydı ama, formasyonlarımız, o kadar farklıydı ki! Gerçekte bu solcuların da, aralarında ikiye ayrıldıklarının göstergesi:

60'lı yıllardan öncekiler, sosyalizmi, işçilerin öncülüğünde sivil bir kitle hareketi olarak gerçekleştirmeyi düşünüp, diyalektik bir yaşama ve davranma tarzı olarak gerçekleştirenlerdir; sonrakiler ise, sosyalizmi, merkeziyetçi bir bürokrasi diktasının, egemenliği olarak algılıyorlardı; bunun için de, ayrıldılar, çünkü öncekilerin aksine, sonrakilerin hayatlarında Marksist militan terbiyesi ve anlayışı yoktu; **İnönü Cumhuriyeti**'nin yetiştirdiği üstyapı ilericisi aydınlara benziyor, galiba pek çoğu, kendisi için bir şeyler istiyordu, bazısı servet, bazısı itibar, bazısı ikbal, bazısı şöhret; bunları elde etmek için de iktidar hem de en kısa yoldan, yani askeri bir darbeyle!

Klasik Marksist sol, –**İnönü** dönemi kadrolarını, hemen tümüyle tahrip ve imha ettiği, işçi sınıfını da TÜRK-İŞ'le evcilleştirdiği için– 27 Mayıs ilericiliğini soldan eleştireceğine, TİP'ten itibaren, ondan yararlanmaya kalkışmış, sonunda bu, halkevi/köy enstitüsü aydınlarının, sosyalist solun militanları sanılmasına yol açmıştır; oysa bunlar, **İnönü Cumhuriyeti**'nin 'seçkinlerini' oluşturuyor, o rejim tarafından besleniyorlardı; sosyalistliği, sosyalist bir yöntemi, algılayışları da öyle oldu; 'ayrıcalık' ve 'seçkinlik' beklediler, aradıklarını bulamadıkça, 'yükselen değerler'e yönelmelerinde, şaşılacak bir taraf yoktur; çünkü sosyalistlik bunlar için hiçbir zaman diyalektik bir metod, bir yaşama biçimi, bir dünya idraki olmadı; **İsmet Paşa** ekolünden herhangi bir politikacı gibi, kendileri için bir şeyler (servet, şöhret, mevki, mansıp) bekliyor; sosyalizmin, nesiller boyu sürecek insanlık ideali olduğunu anlamak istemiyorlardı.

TİP'in içten dıştan torpillenişi, 'darbeci' solun üst üste başarısızlığa uğraması, **Türkiye**'nin gündemine, cumhuriyet döneminde **Gazi**'nin toplumdan silip attığı es-

ki bir hastalığın, yeni bir ad, yeni bir görüntüyle nüksetmesine sebep olacaktı: Komitacılık, yani tedhiş, yani terözim!

2000'Lİ YILLARIN TÜRK SOLCULARI

13 Eylül 1994

(Önce, nedense önemsediğim, bir hatıra: **'Sarı' Mustafa**, kırmızı kirpikli, çipil gözlerini kırpıştırıp, piposuna ısıra ısıra, bir gün demişti ki: "— Türk Siyasi Polisi tasniat yapmaz, bunu söylemek hakkaniyet icabıdır:"

Tasniat ne demek, gel de gençlere anlat! Polisin uydurma [hayali] suçlarla, tehlikeli gördüğü kimseleri 'içeriye' alması anlamına geliyor. Bu lafları, **'Sarı' Mustafa**'nın söylemesi önemlidir, çünkü o **Mustafa Suphi**'nin 'askeri', KUTV neslinden bir adam; defalarca tutuklanmış, hüküm giymiş, cezaevinde yatmış, neredeyse 'tarihi' bir komünist!

KUTV nesli silahlı eylemi sevmezdi, sevmezdi de laf mı, düpedüz karşıydı; çünkü **Marksizm**'in **Bolşevik** yorumu, **Rusya**'da en büyük terörizm fırtınasını kopartmış, iki harekete karşı [narodniklerin, **Narodnaya Volya**'sı ve nihilistlerin **Neçayevski** hareketi]; 'batılı' ve 'sivil' **Plekhanof** ve ardılları tarafından geliştirilmiştir; o bakımdan, bizim **Kuva-yı Milliye** hareketinde olduğu gibi, halk bizzat silaha sarılmadıkça, **III. Enternasyonal** komünistleri, terörizme –hele bireyseline– karşıydılar; nitekim, sadece **Çin** ve **İspanya** iç savaşlarında, savaşmışlardır; çünkü **Kanton**'da da, **Madrid**'te de silaha önce halk sarılmıştı.

Sosyalist Türk solu, silahlı eyleme, hele bireysel te-

röre karşıydı ama, onlardan önce tarihimizde bunun meraklısı, ya da uygulayıcısı yok muydu? Elbette vardı, hem de fena halde vardı; yoksa 70'lerden itibaren 'umutsuz' solcu gençler arasında, 'umutsuz' silahlı eylemcilik bu kadar çabuk kök salabilir miydi?)

Eski deyimle **'komitacılığın' evveliyatı**, ta Carbonari hareketine kadar uzanır; bizde, **Devlet-i Aliyye**'nin batış yıllarında, emperyalist **'Sistem'**in besleyip desteklediği Balkan (Sırp, Bulgar, Makedon vs.) ve Ermeni 'komitaları' tarafından benimsenip uygulanmıştır.

Türklerde başı çeken **İttihatçılar**'dı, belki (**Çentrelist**) Bulgar belki Sırp komitalarıyla savaşa savaşa; belki **Niyazi Berkes**'in dediği gibi Balkan kökenli bazı İttihatçılar'ın Rus narodniklerinden etkilenmiş olmasıyla, belki her iki sebepten, **İttihat ve Terakki**'nin ünlü 'fedaileri' bireysel terörün 'tetikçileri' olmuşlardı; zaten **Cemiyet**'in örgütleniş biçimi de 'gizli komita' özellikleri gösterir.

Laik ve demokrat, üstelik sivil bir toplum idealiyle yola çıkmış olan **Mustafa Kemal, Cumhuriyet**'in erken döneminde, hâlâ etkili olabilen bu **'İttihatçı'** komitacılarla uğraşmak zorunda kalmış; yeni rejimin sertleşmesinde, emperyalizmin kışkırttığı isyanlar (**Şeyh Sait, Dersim**) kadar, **'İttihatçı'** komploları da etkili olmuştur. Gerçek şu ki, 30'lu yılların sonlarına doğru, Türk siyasi hayatında tedhiş (terör) artık uzak bir hatıra sayılıyordu.

1917 **Bolşevik** devriminin **Stalin**'ci bir diktaya yozlaşması, İkinci Dünya Savaşı ertesinde, bazı devrimlerin (en çok da **Çin, Küba** ve **Vietnam**) silahlı eylemle gerçekleşmesi; savaş sonrası **Avrupa** 'ilerici' gençliğini, **Stalin**'ci komünist partilere karşı, ya **Mao**'cu, ya (**Che**) **Guevera**'cı –her halde anti-Sovyet– bir silahlı devrimciliğe yöneltmiştir.

1968'den itibaren kır ve şehir gerillası strateji ve tak-

tikleri (özellikle **Marighella**) yaygınlaşır; bazı ülkelerdeki mevzii başarılar, demokratik kitle eylemlerinden ümidini kesmiş genç solcuların, şiddet eylemlerine sarılmalarına neden olur.

Üzerinden yıllar geçince, bu davranışın, ümitsiz bir ileriye kaçış (**la fuite en avant**) hareketi olduğu, ne kadar da açıkça görülmektedir: Gerçekte onlar da, kendileri için bir şeyler (belki de çok şeyler) istiyorlarmış; Türk siyasi tarihindeki, solcu 'döneklerin' en kalabalığı, yoksa neden onların arasından çıksın?

68 kuşağı, ülkemizde, liselerin yurttaş olarak yetiştirdiği, son nesil oldu; şiddet hareketlerine bulaşan bu ümitsiz gençlik, aşırı davranışları yüzünden; eğitim ve öğretim sistemimizin, 'yurttaş' yerine 'tüketici' yetiştirmeyi öngören, 12 Eylül eksenine kaydırılmasında etkili olmuştur.

Gerçek şu ki, 2000'li yılların Türk solcuları, **KUTV** militanlarının 'eylül' geleneğiyle, **Müdafaa-i Hukuk Mim-Mim**'cilerinin, bilinçli yurtseverliğinin, diyalektik bir sentezi olacaklardır.

İşin başından beri, bir ve beraberdiler, gelecek de onların.

TÜRK 'DEVLETÇİLİĞİ' SOSYALİST DEĞİL, ANTİ-EMPERYALİSTTİR!..

6 Aralık 1994

Profesör olmaya lüzum yok, siyasi iktisatla az buçuk ilgilenen herkes daha 1920'lerden başlayarak, 'Bolşevik' sosyalizminin, kendi solundan eleştirildiğini bilir: **'İşçi**

Muhalefeti', 'Frankfurt Filozofları' vs. derken; ikinci büyük savaştan sonra, iş daha ciddileşmiş, önce **Cilas** *(Yeni Sınıf)* arkasından **Giles Martinet** *(Beş Komünizm)* ve **Bettelheim** *(Sosyalizme Geçiş Sorunları)*, Sovyet tipi sosyalistliğin, **Marksizmin** öngördüğü özgürlükçü işçi demokrasisi olmadığına işaret etmişlerdir. Tabii, başkaları da!..

Bettelheim, 'geçiş'in sadece üretim araçlarının devletleştirilmesiyle gerçekleşemeyeceğini; **Martinet** bunun önemli bir adım sayılsa bile, bu araçları işçi sınıfına mal etmediğini, üstelik artı/değerin bu defa bürokrasiye gittiğini söylemiş; **Cilas** ise, pratiğin ta içinden geldiği için, keyfiyetin, sınıfsızlığa doğru gitmesi gereken sosyalist toplumda, yeni bir sınıf yarattığını göstermiştir: O göstermese de, **Moskova**'ya angaje olmayan her komünist, üretime kumanda lövyelerini elinde tutan parti ve devlet bürokrasisinin, SSCB'de ve uydularında, imtiyazlı bir sınıf (**nomenklatura**) oluşturduğunu görmekteydi; aslına bakarsanız, Sovyet sistemini batıran da budur; yani, üretim araçlarını bir türlü işçi sınıfına, onun özyönetimine devredemeyişi; mantığı tamamiyle kapitalist bir devletçilik pratiği yüzünden, ülkenin ekonomisini çıkmaza sokmuş olması!

Sosyalizm özgürlükçü bir sivil toplum projeksiyonudur, üretim araçlarını halka mal eder, yönetimi yerelleştirir onun eline verir; o kadar ki amacı gerçekte sınıfsal bir baskı aracı saydığı 'devletin' eritilip böylece yok edilmesidir; bu noktadan hareket eden özgürlükçü sosyalistler SSCB'deki rejime de, rejimin sosyalistliğine de daima itiraz etmişlerdir.

Prof. Çiller, bunları bilmez mi? Bilirse, nasıl kalkıp da 'özelleştirme' ile, **"Türkiye bölgesindeki son sosyalist devleti biz yıktık"**, diyebilir?

Türkiye'nin 'erken' cumhuriyet döneminde benimseyip uyguladığı devletçilik, sosyalist bir proje değildi, hiç de olmadı; olsa olsa, 'mazlum' bir milletin, emperyalizme karşı ekonomik bağımsızlık mücadelesinde kullandığı, 'kamu öncülüğünde bir hızlı sanayileşme stratejisi' idi, ki Gazi'nin 'bütün idareyi halkın eline vereceğiz' prensibiyle birleştirilse, pekâlâ demokratik, sosyal adaletçi ve özgürlükçü olduğu düşünebilirdi; alttan alta, o tutumda 19. yy dayanışmacılığının (solidarisme) etkisini bulmak da mümkündür; bu stratejinin Türkiye'deki adı 'Karma Ekonomi' olmuştur, yani özel sektör asla reddedilmemiş, tam tersine, bugünün büyük holdingleri o kamu sektörünün çöplüklerinde yetiştirilmiştir, yani bugün atıp tuttukları ekonomik düzen onların 'velinimeti!'

Türkiye'de devletçiliğin, totaliter bir devlet kapitalizmine dönüşmesi, İnönü Cumhuriyeti'ne rastlıyor (Saydam kabineleri). O dönemde merkeziyetçi bir bürokrasi diktası, her alanda olduğu gibi, ekonomi alanında da kimseye nefes aldırmamıştı; ne var ki 50'li yıllardan başlayarak (Demokrat Parti) ağırlık liberallere kaymış; 'Karma Ekonomi' hızlı sanayileşmede kamu sektörüne yaslansa da, özel sektör –KİT'ler dahil– her imkândan yararlandırılarak, bugünkü düzeyine ulaştırılmıştır. Kim ne derse desin, Türkiye'yi yetmiş senede altı kere büyüten bu 'Karma Ekonomi' düzenidir ve bu düzenin sosyalizmle uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur.

Doğrusu ya Türk tipi karma düzen 'mazlum milletler' için, başarılı bir anti-emperyalist kalkınma modeli olmuştur; zaten Prof. Çiller'in onu 'sosyalist' sayması da gerçekten sosyalist olmasından değil, liberal Enternasyonalı'na (küreselleşmeye) karşı sağlam ve geçerli bir mukavemet cephesi oluşturmasındandır.

Nüansları katiyen gözden kaçırmamalıyız.

Prof. Çiller, özel sektörü gittikçe önem ve ağırlık kazanan Türk karma ekonomi düzenini, ulusal ekonomimizin bağımsızlığında direndiği için SSCB ekonomisine benzetiyor; bu, bir yanlış! **Sovyetler**'deki ekonomik uygulamanın, bürokrat ve merkeziyetçi niteliğinden ötürü, bizzat Marksistlerce eleştirildiğini, sosyalist sayılmadığını unutmuş görünüyor; bu başka bir yanlış! Sosyalizmin ekonomik projeksiyonunu, özgürlükçü ve özyönetimci bir sivil toplum değil de, totaliter bir merkeziyetçi diktası gibi sunuyor, bu da yanlışların ağababası!

Allah aşkına **'Küçük Hanım'** gerçekten **ekonomi** mi okutuyordu? Ben nedense, **Nâzım**'ın unutulmaz piyesi *Kafatası*'nda, **Pedro**'nun ikide bir söylediği sözü hatırlıyorum: **"Ah Doktor Dalbenezo, biraz iktisad-i siyasi bilseniz!.."**

Meraklısı İçin Ekler

'LONDRA ENTERNASYONAL'İ

8 Haziran 1991

İzmirli değil miyiz, 'Enternasyonal' denildi mi, aklımıza 'fuar' geliyor; sosyalizm tarihinde bu kelime, meğer uluslararası işçi örgütlerinin adıymış; kanlı mehtapların Körfez'i kıpkızıl kalayladığı, o uzak savaş gecelerinde, bunu 'yasak' kitaplardan öğreniyorum; yalnız bunu mu, birbiri ardından, üç yıl enternasyonal kurulmuş olduğunu da! Belalı, 40 karanlığı; toz mavi yıldız alacasında, hayalet martılar uçuşuyor; Londra Enternasyonalı çoktan lağvedilmiş, Brüksel Enternasyonalı bizce mahkûm; varsa yoksa Moskova Enternasyonalı, yani III. Enternasyonal! (Malûm-u âliniz, komünist jargonunda, bir adı da 'Komintern'dir; son zamanlarda, kasıla kasıla 'Komüntern' diye yazanlar türedi, ayıptır, adama gülerler!)

Türkiye'deki toplantısı, iç politikamızda tartışılan "Sosyalist Enternasyonalı" aslında II. Enternasyonal, yani Brüksel Enternasyonalı; acaba fırsattan yararlanıp, 'işin evveliyatına' bir göz atsak mı?

I. Enternasyonal, 25 Eylül 1864'de kurulmuştur, Londra'da; dört Batılı ülkenin işçi delegeleriyle, Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya! Marks, açılış bildirisinde, şunları amaç gösteriyor: a. İşçilerin bir 'sınıf partisi' ola-

rak örgütlenmesi; b. Sosyal haklar mücadelesi; c. İşçi kooperatiflerinin kurulması; d. Gizli diplomasiyle savaş; e. Burjuvazinin 'sınıf egemenliğine' karşı koymak, vs. vs.

Londra Enternasyonalı, bir manada, 1848 İhtilali'nin çocuğudur; 1861/64 arasında **Avrupa**, işçi eylemleriyle altüst oluyordu. Ekonomik düzeyde sendika savaşları verilmekteydi ama, işçiler, siyasal düzeyde 'çıplaktılar'; muhafazakârlara karşı, kendilerini savunacaklarını umdukları liberaller, aslında sanayi burjuvazisinin çıkarlarını koruyorlardı; o zaman örgütlenmeyip de, ne yapacaksın?

I. Enternasyonal, daha çok İngiliz ve Alman sosyalistlerinin, enternasyonalı sayılır, dört büyük kongresine (1866 **Cenevre**, 1867 **Lozan**, 1868 **Brüksel**, 1869 **Basel**) rağmen, **Avrupalı** işçiler arasında iyice kök saldığını söyleyebilmek güç; kitle örgütü olmaktan çok, belli başlı işçi birliklerini bir de sosyalizm tarihinin 'efsanevi' isimlerini bir araya getirmesiyle namlı.

Sosyalizmin tarihinin "efsanevi" isimleri dedim de...

Londra Enternasyonalı, üç 'efsanevi' isim etrafında dönmüştür: **Pierre Joseph Proudhon** (1809/1865), **Mihayil Aleksandroviç Bakunin** (1814/1876), **Karl Marks** (1818/1883).

Marksistler, sosyalizmin, 'otoriter toplumcu' kanadı; **Proudhon** ve **Bakunin**, 'özgürlükçü bireyci' kanadı; öncekiler bireyi mutlu etmek için önce toplumu mutlu etmek gereklidir savında; sondakiler, bireyin mutluluğunu, üzerindeki toplumsal/siyasal baskının kaldırılmasına bağlıyorlar. Aralarında bir kıyamettir kopmuş! **I. Enternasyonal**'ın tarihi, daha sonra üretilen terimlerle konuşursak, **'özgürlükçü sosyalizm / soscialisme libertaire'** ile **'otoriter sosyalizm / soscialisme autoritaire'**in çatışması tarihi:

Lozan Kongresi'ne kadar **Proudhon**'cular örgüte ege-

men, **Enternasyonal** daha çok kooperatifler, işçi mevzuatı, sendika sorunlarıyla ilgileniyor; **Lozan Kongresi**'nden sonra, Marksistler ağırlığını koymuş, **Basel Kongresi**'ne kadar bunlar, toprağın ve ulaştırma araçlarının 'kamulaştırılması' gibi konularda, ilke kararlarına varıyorlar.

Bakunin 1868'de devreye girer, girer girmez de **Marks** ve yandaşlarıyla kapışır, öyle ki **Bakunin**'ciler, örgüt içinde ikinci bir örgüt kurmuş, adına **'Enternasyonal İttifak'** demişlerdir; ayrıca, bu örgütün 'resmen' **enternasyonalca** tanınmasını istiyorlar, istekleri kabul edilmiyor; al takke ver külah derken, bölünmenin eli kulağındadır.

Bu arada **Londra**'dan **New York**'a nakletmiş olan **I. Enternasyonal**, çıkar yol bulamayacak, 1876'da kendi kendisini lağvedecektir. Dönemin en önemli, üstünde en çok durulması gereken olayı, hiç kuşkusuz **Paris Komünü**'dür ya, o apayrı bir hikâye!

'BRÜKSEL ENTERNASYONALI'

11 Haziran 1991

Emperyalizm, geçen yüzyılın son çeyreğinde, **Avrupa**'da iyice 'Sistem'leşmişti: Buhar, sonra elektrik teknolojisi; savaş, ulaştırma, hele imalat düzeylerinde, **Batı**'ya büyük bir üstünlük sağlıyor; bunun yanı sıra, büyük bir 'Pazar' ihtiyacı; aslında, 'yayılmacılığın' mantığı budur. Ne var ki, **Paris Komünü**'nün ezilmesine rağmen, teknolojik gelişmenin işsizliğe, vahşi rekabetin aşırı sömürüye yol açması; işçi hareketinin yeniden 'yükselmesine' imkân verecektir; bunda Alman sosyal demokratlarından **Augus-**

te **Rebel**, **Wilhelm Liebknecht** gibi etkili eylem ve düşünce adamlarının, büyük gayretleri var; en çok da, **Karl Kautsky**'nin...

II. Enternasyonal, işte bu 'zemin' üzerinde, yüzyılın başında kurulmuştu: **1899 Paris Sergisi**, iki sosyalist kongresinin toplanmasına fırsat verir; bunlardan ikincisi, **Enternasyonal**'ı yeniden kurmuş, **1 Mayıs** gününü de, **Dünya İşçiler Günü** ilan etmiştir. Örgüt 1900'den itibaren, **Brüksel**'de çalışıyor: Başkanı **Emile Vandervelde**, Genel Sekreteri **Camille Huysmans**'dır; **Birinci Dünya Savaşı**'na kadar, sekiz önemli kongre toplamış, sırasıyla **1891 Brüksel, 1893 Zürich, 1896 Londra, 1900 Paris, 1904 Amsterdam, 1907 Stuttgart, 1910 Kopenhang, 1912 Basel** kongreleri!

Elbette biliyorsunuz, sonradan Bolşevik kanadının **Komünist Enternasyonal**'ını (III.) kuracağı, **Rus Sovyet Demokrat Partisi** de (**Plekhanov, Axelrod, Zera Zazuliç**, vs.) o tarihte **Brüksel Enternasyonalı**'na üyedir. Neden böyle yapardık? **II. Dünya Savaşı** 'arifesinde' sosyalizme 'geldiğimiz' için mi; yoksa, gemi azıya almış **Stalin 'totaliterliği'**, **II. Enternasyonal**'da kalmış partileri 'sosyal/faşistlikle' suçladığından mı, bilemem; bizim kuşak açısından **Brüksel Enternasyonalı**, biri olumlu, biri olumsuz iki 'dönem' olarak ele alınırdı: **Ekim Devrimi**'nden önceki yıllar, **Ekim Devrimi**'nden sonraki yıllar!

İlk dönemin havası, az buçuk **Londra Enternasyonalı**'nın havası; harıl harıl, **anarşizm/sosyalizm** farkı irdeleniyor; **'sınıf mücadelesi'** kavramı çerçevesinde, sosyalist ve sosyal demokrat partilerin 'tavrı' tartışılıyor; sözgelişi, çoğulcu parlamenter demokrasilerde, 'burjuva' partileriyle koalisyonlara katılsınlar mı, katılmasınlar mı? Örgüt bu katılmayı, ancak 'olağanüstü hallerde' uygun bulsa da, başarılı olmuş sayılamaz pek, ulusal sosyal de-

mokrat partiler onlara tanınan hakkı suiistimal etmiş, vırt zırt koalisyonlara girmişlerdir.

Anarşistlerle olan çekişme, bunların **1896 Kongresi**'nde 'ihraç edilmeleriyle' sonuçlanacaktı; **1900 Paris Kongresi**'ndeyse, **Enternasyonal**'a sadece sosyalizm prensiplerini ve iktidar için mücadelenin zorunluluğunu benimseyenlerin kabul edilmesi kararlaştırıldı, fakat, **Brüksel Enternasyonalı**'nın en büyük 'fiyaskosu', **Birinci Dünya Savaşı** aleyhine açtığı kampanyanın başarısızlığa uğramasıdır: Meydan meydan, salon salon, ne sloganlar atmış, ne söylevler çekilmemişti ki! Savaş, kapitalist güçler arasındaki bir savaşmış da; işçi sınıfı olayı, 'sınıf mücadelesi' açısından almalı, 'vatan millet' edebiyatına asla kanmayıp, savaşı boykot etmeliymiş de, estek köstek!

Kıvılcımlı tartışmaların 'aleni' kavgaya dönüştüğü, zincirleme toplantılar eksik olmuyor; yeraltında savaş uğultularının işitildiği **Avrupa** başkentlerinde, tepeden tırnağa öfke, 'beynelmilelci' barış bildirileri dağıtılıyordu ama, nafile! **Brüksel Enternasyonalı**'nın sosyalist ve sosyal demokrat partileri, 'emperyalist' dünya savaşı karşısında, ortak ve proleter bir tavırda anlaşamadılar; enternasyonalcılık lafta kaldı, **Enternasyonal**'a üye onca 'işçi' partisi, kendi ülkelerinde, ulusal burjuvazinin partileriyle birlikte, savaşa 'taraf' oldular.

İnsan, böyle bir olay elbette örgütün hesabını görmüştür diye düşünüyor; hayır, ne bu olay bitirebildi, ne de bundan sonraki, çok daha vahim olanı, yani **1917 Devrimi**! Hani nasıl derler, **II. Enternasyonal**, âdeta 'kedi canlı'; bölünmeler geçer, savaşlar geçer, ihtilâller geçer, o kalır; garip bir şekilde ortama uyar, yeni koşulların kalıbına girer; gündemde, güncelliğini sürdürür.

İşte bugünlerde **İstanbul**'da ağırlığımız da odur.

'ENTERNASYONAL'LAR SAVAŞI...

13 Haziran 1991

Ya **III. Enternasyonal**, yani **Moskova Enternasyonalı**, o neyin nesiydi? Sırası düşmüşken, söz etmeyelim mi?

II. Enternasyonal, önce **Birinci Dünya Savaşı** yüzünden bölünmüştü, sonra **Ekim Devrimi** yüzünden bölündü; başından beri savaşa karşı olan **Bolşevikler**, Rusya'da iktidar olunca, hoş geldin **III. Enternasyonal!** Böylece Marksist partiler, ikiye ayrılmış oluyor; ya sosyalist, ya komünist! Çünkü nasıl **Brüksel Enternasyonalı**'nın öteki adı **Sosyalist Enternasyonalı**'ysa; **Moskova Enternasyonalı**'nın öteki adı da **Komünist Enternasyonalı**, yani **Komintern!**

İki enternasyonal, daha başta iktidara ulaşmak bahsinde çalışıyorlardı: **Brüksel**, klasik demokrasiye inanıyordu; sosyalistler, serbest seçimlerle iktidara geçmeli, 'devrimi' gerçekleştirmeliydi; 'proletarya diktatörlüğü'nü siyasal/toplumsal bir durum olarak anlıyorlardı, 'totaliter bir rejim' olarak değil! **Moskova**'ya göreyse demokrasi yozlaşmıştı, 'vurucu güç' **Parti** (hep büyük harflerle yazılırdı) işçi sınıfı adına iktidara el koyacak; burjuva partilerini dağıtıp, 'proletaryanın diktatörlüğünü' kuracaktı.

İki savaş arası, iki enternasyonalın savaşıyla geçti. **Sosyalizm**in oluşması açısından, yüzyılın ilk üç çeyreği **Moskova Enternasyonalı**'na hak vermiş gibi görünüyordu; ama yüzyılın son çeyreğinde, **III. Enternasyonalı** kim başarılı sayabilir? **II. Enternasyonal** hâlâ yaşıyor, **III. Enternasyonal**'ın tarih sahnesinden çekilmesi de, başarısızlığını göstermez mi?

Londra Enternasyonalı, Marksizmi, **Kautsky** üzerin-

den geliştirmiştir; döneminin revizyonist tezlerine de (**Bernstein**) sahip çıkmıştır; **Komintern**'e karşıydılar, çünkü; Marksizm bir endüstri sonrası projeksiyonu, oysa **Rusya** henüz sanayileşememiş bir ülke, yani proletaryadan yoksun; iktidar ister istemez onun adına **Parti**'nin olacak, Bolşevik totaliterliğinin doğal sonucu olarak da, diktatörlük halk üzerinde bir bürokrasi (**apparatçik**) diktatörlüğüne dönüşecekti; sosyalizme aykırıydı bu, çünkü sosyalizm, demokrasi artı sosyal adalet ve güvence demekti; sosyal adalet ve güvence, eksi, demokrasi demek değil!

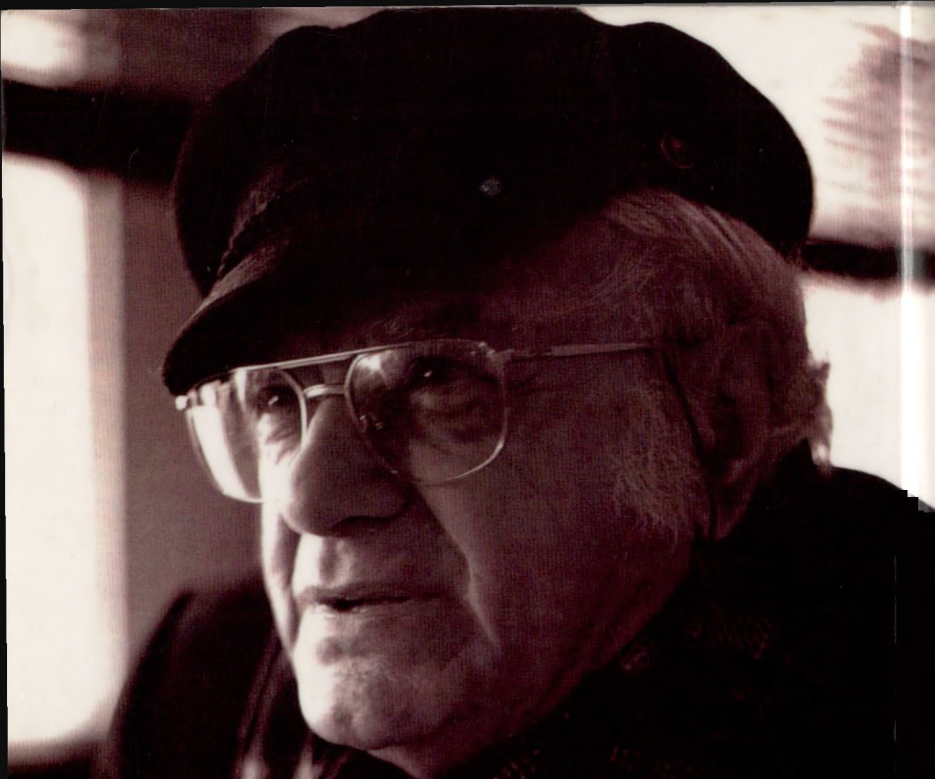
Moskova Enternasyonalı, Marksizmi, **Lenin** üzerinden geliştirmiştir; devrim ve ertesinin Bolşevik yorumunda, **Troçkiy**'in katkısını da unutamayız; bunlar **II. Enternasyonalı** düpedüz 'karalıyorlardı', çünkü bu enternasyonal devrimci değil, reformcuydu; kapitalist düzeni yıkmayı öngörmüyor, onu 'düzeltmek' istiyordu; oysa bu durumda işçi sınıfı iktidar olamaz, eski sömürü düzeni, –daha da kötüsü, onun geliştirdiği emperyalist **'sistem'**– devam ederdi; iş o mertebeye vardı ki, **Stalin** döneminde (1930'lar, 1940'lar) **Komintern**, sosyal demokrat ve sosyalist partileri **'sosyal/faşist'** diye 'ihanetle' suçladı.

Doğu Bloku'nun, yüzyılın sonlarına doğru ulaştığı yer; 'bizzat' **Sovyet** liderlerinin söylev ve demeçleri, bir bakıma **II. Enternasyonal**'ın tezlerini (**Kautsky, Blum; Plekhanov, Menşevikler,** vs.) haklı çıkarmıyor mu? Bu, enine boyuna tartışılması gereken, bir görüş.

Bir de şu var; ister **Sovyet** 'yayılmacılığının' korkusu etkisiyle, ister Amerikan 'yayılmacılığının' baskısıyla olsun; **II. Enternasyonal** da, yüzyılın başında hâlâ taşıdığı 'devrimci tavrı' kaybetmiştir; hele **'Soğuk Savaş'** döneminde **Brüksel Enternasyonalı**'nın sosyal demok-

ratları ve sosyalistleri, 'resmen' **Washington**'ın dümen suyuna girmiş, 'NATO'cu kesilmişlerdi; o da bir şey mi, bazılarımız hatırlayacaktır: **Cezayir Savaşı**'nı, **Nâsır**'a karşı **Süveyş Harekâtı**'nı, o sırada ülkelerinde iktidarda bulunan 'sosyalist' partiler yürütmüşlerdir; hele Alman sosyal demokratlarından hiç söz etmeyelim, onlar **Bad Gödesberg Programı**'ndan itibaren Marksizm'le ilişkilerini bitirdiler; tek istisna, yanılmıyorum, uzun yıllar **III. Enternasyonal**'ci partilere yakın duran, **Pietro Nenni**'nin **İtalyan Sosyalist Partisi**'ydi.

Özetlersek, **II. Enternasyonal** teoride, 'uzak görüşlüymüş' denebilir; iyi de politika, hele uluslararası politikada, onun için, aynı şey söylenebilir mi? Ben, pek sanmıyorum.

"Türkiye'de sosyalizm gelişecekse elbette ulusal ve özgürlükçü gelişecektir; dünyanın içinde bulunduğu şu koşullarda başka türlüsünün yürümeyeceğini tarih göstermiştir. Bu yüzden de partilerin ve liderlerin eskiden kalma saplantı ve alışkanlıkları bırakıp ulusal, demokratik, laik ve anti-emperyalist bir zeminde birleşmeleri zorunlu görünüyor: merkez sağın 'vahşi' liberalliği, merkez solun 'tatlısu' solculuğu, toplumda büyük tahribat yapmış, gerçekte sosyalistlere geniş bir hayat sahası ve manevra imkânı yaratmıştır. Bundan yararlanmasını bilmek lazım."

– ATTİLÂ İLHAN

• 'İki sandalye arasında' • Türk'ün aklı geç gelir, ama... • İşçi sınıfı üzerinde oynanan oyun • Sendikacılık neden yozlaşır? • Güler misin ağlar mısın? • Tarihsel yanılgı • Moskova'ya uçan kuşlar!.. • Asya Türkleri uyanıyor?

KDV dahil fiyatı
20 YTL
20.000.000 TL